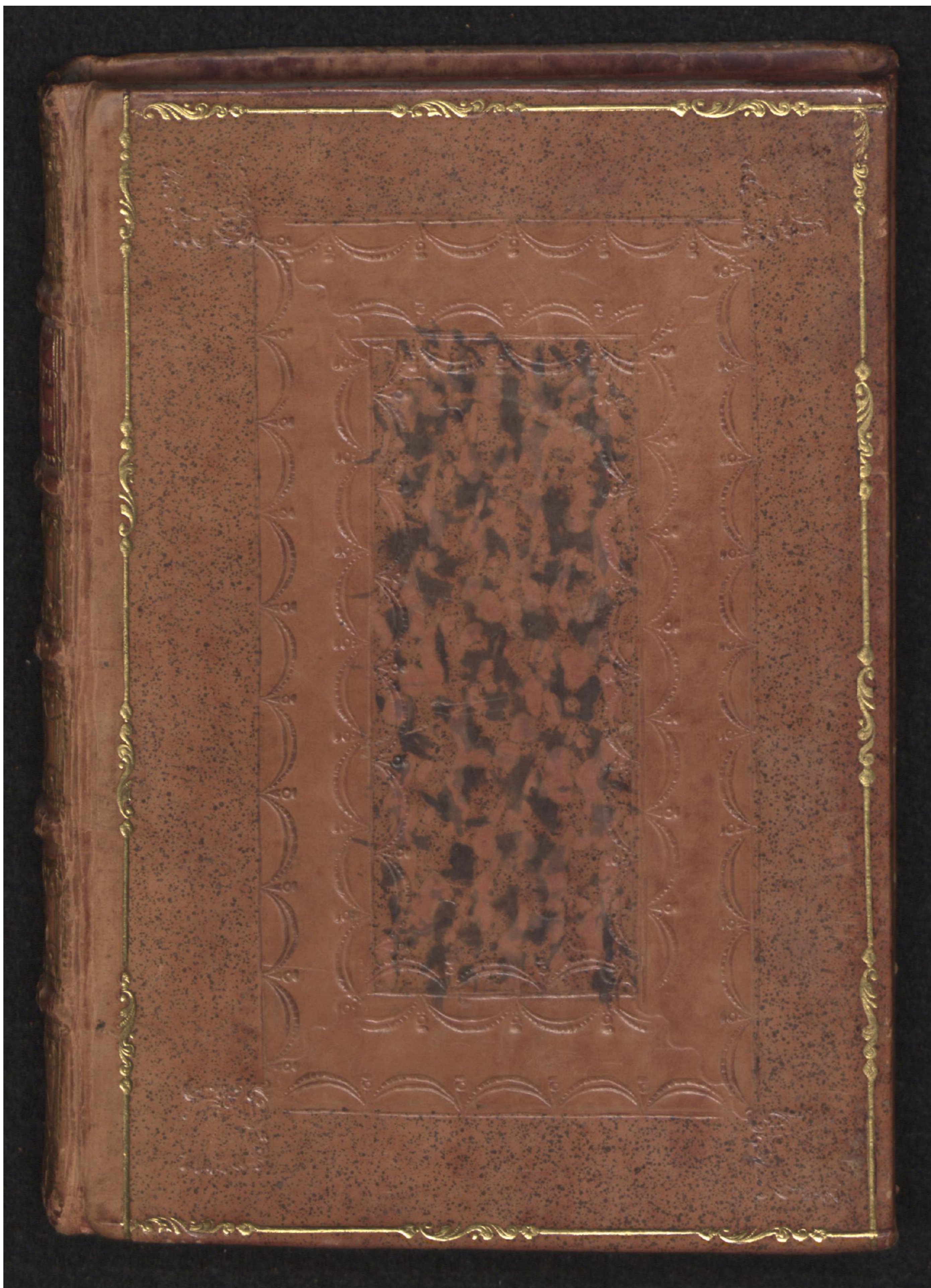
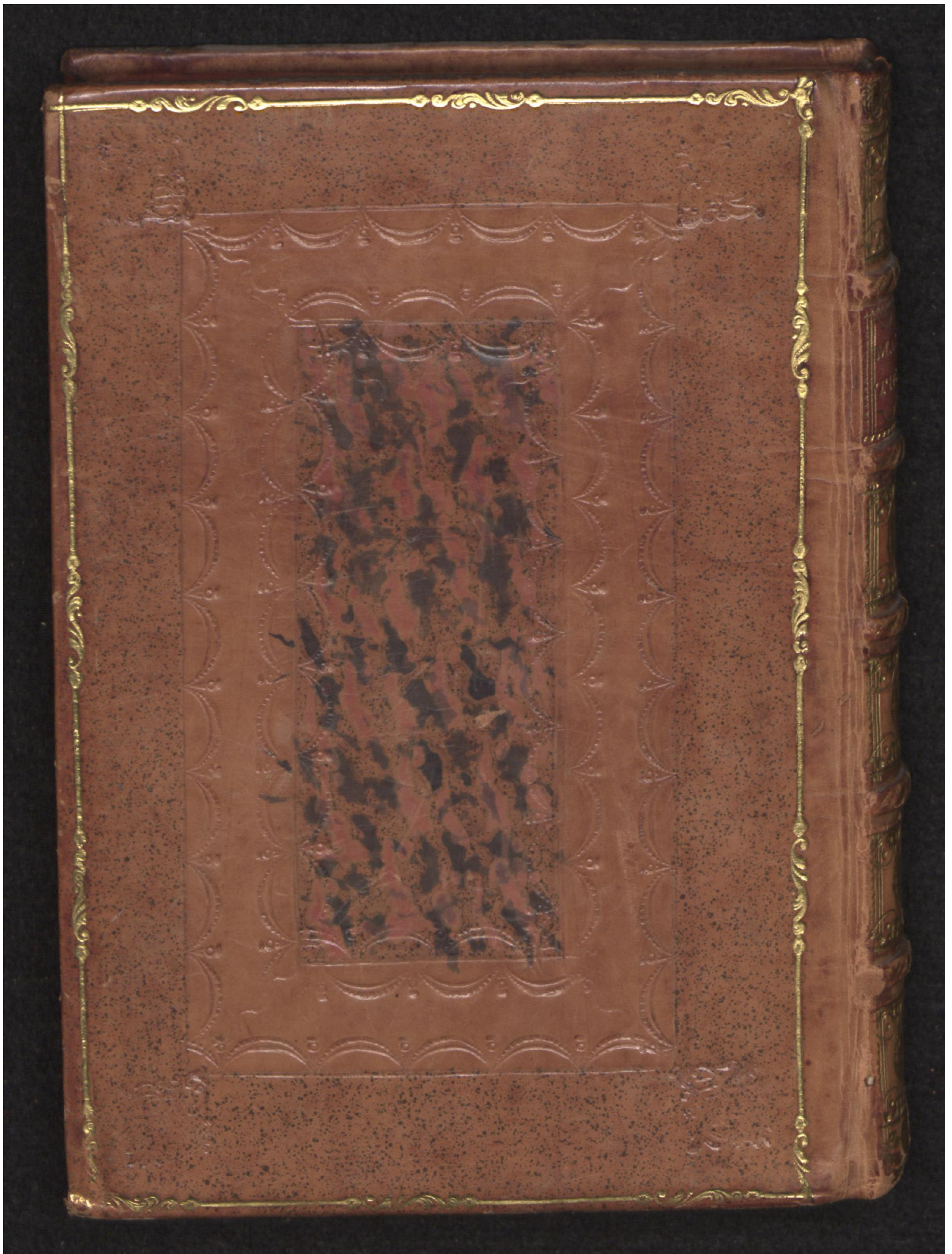

MARGARIT
THEOLOGI

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Spangenberg

Margarita Theologica er hier vt sett aa Norænu suo

sem Gud heþer sina naad til geþit: huer Bock ad er siñ ein Perla eda gymsteini vt dreigeñ aþ heilagre skript/ Islandz innbyggiurum/ serdeilis Gudz ordz Þienurum til gagns og goda og riettrar vn-deruisningar/ þeim sem ecki forsta annad tu-ngu maal.

Forgeþins dyrcka Þr̃ Gud sem ecki kenna vtan bodord manna Matth: 15.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

Nicolaus Palladius / Superintendent i Schaane Stigt / ønsker alle Guds hellige ords tiennere / paa Island / Guds euige naade oc fred ved Jesum Christum.

KJere Herrer oc brødre i Christo / effterdi det hellige predicke Embede er det ypperste / høyste / oc suariste embede som er i denne Verden / i huilcket Guds euige søn vor Herre Jesus Christus vaar selff for ordinerit til en lerer oc predicanter / Da bør fordi en siele Sørgere ath legge sig effter met alsom størst vindskibelighed / at hand kand vere duelig oc skickelig til at lere oc vnderuise den hellige Kircke / huilcken Gud haffuer atspurt met sit egit blod / oc tage grãgiffuelige vare paa at ingen aff Christi Faaer bliffue fordømpte / for sin forsømelse skyld / paa det Gud skal icke vd kreffue deris blod (det er deris fordømelse) aff hans hender / Saa siger den hellige Apostel Paulus til Titum i det første Cap: En kircke Tienere bør at vere bequem til at lære andre / Paa det hand kand vere bequem til at lere / oc formane andre / der hører megit til.

Først at hand skal flitelige læse oc studere i den hellige Scrifft sin gãdske liffs tid / oc besønderlig naar hand er kaldit oc ordinerit til det hellige predicke Embede.

Der nest skal hand beflite sig effter at hand kand for-

 staa

ſaa det hand leſ/Der til haffuer hand gode Bøger behoff ſom ere ſcreffne aff de hellige oc viſe met huilcken Gud haffuer ſynderlig begaffuit met den hellig Aands naade til at legge ſcrifften vd.

Til det tredie ſaa ſkal hād haffue en god hukōmelſe at hand kand vide oc betencke huarledis hand vil begynde ſin predicken / fare freem i den oc huorledis hand vil ende den /oc vide huorledis hand ſkal dele oc ſkiffte ſin predicken at ſaa at folck kunde vide huad de ſkulle beſønderlig bere hiem met ſig aff predicken.

Til det fierde hører der til oc ſaa it got redeligt maal at folcket kand forſtaa oc mercke huad hand ſiger/icke vere ſnarmelt.

Til det femte ſkal hand legge vind paa at hand kand met ſin predicken røre oc beuege menniſkens hiertter/huo ſom vil komme andre til at grede hand ſkal ſelff grede førſt.

Til det ſiette/ſkal hand vere tro i ſit embede ſom S. Pauel ſiger til de Chorinter.

Til det ſiuende ſkal hand vere driſtig oc vforferdit i ſit embede oc tale ſom en guds Legat met ſtor myndighed/ icke anſe nogens perſon men ſtraffe dēnem ſom ſtraff er verd oc trøſte dennem ſom haffue trøſt behoff.

Til det ottende ſkal hand idelige bede oc kalle paa Gud/ for ſig oc ſit ganſke predicke Embede/at hand kunde io vere bequem oc duelige til at lere andre och viſe dem den rette vey til himmerigs Rige/effter den hellige ſcrifftis lydelſe.

See/

See/saadant andet mere hører der til at en Siele Sørgere kand vere (som Paulus siger) bequem til at lere andre.

Til saadan bequemhed oc duelighed er denne merckelig bog saare nyttelig / huilcken som er vddraget aff den offuer maade herlige Bog som kallis Loci communes / screffuit aff den høylerde Mand D. Philippo Melanthone / Och haffuer denne fromme vellerde mand her Gilbert Jonsøn Superintendent paa Sønderfeldt giort en saare god gerning i det hād haffuer vdset den paa Jslands maal saa at baade de som predicke Guds ord oc de som høre det samme kunde haffue en ret vnderuisning oc lerdom der aff Gud til ære oc dem til salighed/ Oc haffuer samme bog sin rette tilbørlige nafn och Titel ath hun kallis Margarita Theologica/ det er / den hellige scrifftis Perle / i det hun begriber vdi sig de skønigste oc beste stycker som er den hellige Scrifft som skinner klarer end Perler oc Guld/ ia denne bog er en skøn Carbunckel sten vdi huilcken mand kand see oc kende vor Herre Jesum Christum at vere vor enigste salighed retferdighed genløsning/ oc euige liff.

Saadanne Perler som vor Herre Christus siger skulle io icke kastis for Suin / det er / Guds fiender som hade oc forfølge denne salighedꝫ Lerdom/ och ville icke lade sig vnderuise/ de ere icke verd at høre saadan dyrebar lerdom/ Men efftedi de ville icke anname samme himmelske Lerdom da skal det samme ord fordømme dem paa den yderste domme Dag.

Saa beder ieg eder mine gode H:rrer oc brødre/paa
vor Herris Christi v:g:e/at i ville haffue denne skø-
ne Bog hiertelig kær/flitelige lese/oc studere der vdi/
tacke Gud for dē omhygelighed vor naadigste Herre
Kōgel: Ma: haffuer ocsaa for alle eders salighed/ oc
sō boo paa Island/oc haffuer bekostet denne Sogs vd-
prentelse/oc forskicket saadanne himmelske Perler til
eder met forneffnde her Gilbert/Huor faare eder bør
ocsaa inderlige at bede/at Gud vilde for sin søns skyld
Jesu Christi/end nu i lang tid forlenge hans Kongel:
Ma: leffuit/ met sundhed oc karskhed/oc met it fred-
sommeligt regimente/Gud til euig ære oc alle
hans naadis Undersaatte til bistand/ trøst
oc hielp/Vor Herre Jesus Christus
vere met eder alle til euig tid/
Screffuit i Københaffn.
10 Feb: Aar 1558.

Formale.

MIſkunn Gudz Faudrs almattugs/ er yfuer ollum þm/ ſem ſañarliga treyſta a Jheſum Chriſtum og hans heilogu Euangelio trua / Suo at þm mun og eirnin Fridr og Faugnudr Heilagſ Anda/ medr eilifligre saluhialp gefinn werda. Nu fyrſt at ecki neitt werck/ hier a Jardrike/ finzt agætara og dyrdmætara/ enn þ/ at Predika Euangelion Jheſu Chriſti/ og þm Gudz almuga goda fyreſion at veita / Sem Drottinn wor Jheſus Chriſtr hefer ſialfr endrleyſt med ſinu blezudu blodi/ Þar fyre ættu aller dugandi menn/ þr ſem kenne mannligt Embætti wilia a ſig taka / og yfuer ſalum annarra manna wiñſion hafa/ at vera prydder og Bigafader medr Gudligum wiſdome Chriſtiligs Lærdoms/ og ſidſamligu lifuerne / at þr mættu ſuo wera form og fyremynd Gudligrar hiardar / bædi i Lærdominum og lifnadinum. Hinn heilage Paall heimter og eirnin at einum Lærifaudr Chriſtiligrar Kirckiu / og ſeiger at hann / ſem til Skipadr werdr at hafa fyreſion yfuer Gudz Chriſtne ſkule wera giern aa at kenna gott/ þ er at hann ſialfr ſkule ecki aleinazta wita Chriſti kenningar/ helldr þ hann ſie eirnin giarn a at kenna odrum þann ſama Chriſtiligann Lærdom/ ſem hann hefer vmm haund.

Þui huer hann will fyre odrum folki Predika/ ſa hlyte ſialfr at hafa / rotfaſtann grunduoll allz Chriſtiligs Lærdoms/ Swo þ hann kunne fram at

Formale.

bera vt af godum siod sins hiarta/gammallt og nytt ꝥ Christiligre alþydu mætti til Salu botar wera/ Þar med hlytr hann at wera forsiall og granduar i sinum kenningum / Suo ꝥ hann Predike ꝥ eina sem harmþrungnum samuitzkum er nyttsamligt bædi fyre lif og Saal.

Og þo suo sie at hann hafui eigi numit allar diupsettar bokligar lister / þa skal hann þo þar fullkomliga a stundan a hafua / fyre iduligann lesning at hann tracktiere sem bezt heilaga ritning/og ransake gloggliga þær frædi bækr merckiligra Meistara/ Hueria ed Gud almattugr / hefer vt af sinne sierligre godgirnd og miskunnseme / vpp vaket a þessum timum/ til at vppbyria aptr i Christninne þann hreinferdugann Lærdom heilags Euangelij / sem nidrhrunin og graptadr war/ af kunnattu leyse fra sem kircknanna stiornendr woru þuiat sumer huerier Biskupar /Prelatar og prestmenn/ hafa meir stundat at framm kuæma sinn fiedratt og yfuergang / helldr enn ꝥ Scholar wæri halldner / og Christiligum kenningum frammfylgt /af hueriu ꝥ mickil twidrægne og nidran Gudz Euangelio er af komen/suo ꝥ o lærdir menn kalla ꝥ allt willu og ragann atrunad / sem ecki samliker sig fra breytne og gomlum siduenium etc.

Þeir eru og adrer.sem suo nenningar lauser eru at fyre of mickillar leti saker / þa geta þr warla þar kom stund til feingit/ at þr yfuer lese adr/ þa Sermo-

na edr

Formale.

na edr Gudz ordz kenningar / Sem þr ſkulu fyre folkino Predika / fyre hueriu ed Paull Poſtule tok ſinum Læriſuein Timotheo ſterckann wara / og ried honnum þ hann wæri idinn og frifnadar giarn i leſningunum / i aminnurgunum / og heilſu ſamligum kenningum / Suo hann hefdi þar allt kappa / at audſyna ſig o ſtraffanligann Gudz þionuztu mann / riettiliganna i ſundr kliufande ordit ſanleickſins / Ja og þ hann hegdadi ſuo ſinu lifuerne þ hans ſidſemd wæri opinber huerium manne / Einſlika þa ættu nu godfuſer kennemenn at giora / og hugleida med ſier / huerſu eitt mickilſ hattar / fra bært / og himneſkt Embætti ed þr hafa a ſig tekit / vt af hueriu ed þr hliota Gudi reikningſkap at giora a þm deige / og munu þar þunglig giolld fyre taka / ef at þr finnazt dygdar lauſer og gleymſku ſamer i ſliku ſinu Embætti.

Af þui at þ er nu einn ſuo daſamligr hlutr / vmm Lærdominn heilagæ Euangelij / at þ yfuer geingr allann mannligann ſkilning / huar fyre at þr ſkylldu af allri koſtgæfni / og hiartans alud / reida ſig til þeſs at þr mættu ſuodann Gudz leyndanndom riettiliga Predika og hann kunngiora / Og eirnin þar iafn framme Heilagann Anda a kalla biandi hann at vpplyſa ſin hiortu / ſuo at þr mættu Gudz ord riettiliganna handtiera / Og þ hann wilie þm i ſinu Embætti hialp og fullting weita / at þr feinge þ / fyre hans til ſtyrck / Suo frammflutt at

Formale.

Gudi wæri til lofs og dyrdar / og Christiligre Kirckiu til heilsu giafar og Saluhialpar / Sie þa munu þr luckusamliganna og medr auegyti þuiliku Gudz Embætti frammfylgt geta / Þuiat Heilagr Andi will / kroptugr wera i þm / sem allt kostgæfui a stunda hafa a þre sinne þionuztu / Enn ecki i þm sem slenfuller og athugalauser eru etc.

Enn suo þ þr hiner somu sem ecki hafa sialfuer yfuer lesit giorwallar bækr heilagrar ritningar yrdu hier fyre suo sem aminter / at þr stundudu þess kostgæfuiligar Predikunar Embættid Gudz Euangelij Þar fyre þa hefui eg þessa Bok norrenat (huer ed a Latinu kallazt Margarita theologica / þ er suo sem ein Perla / edr gynsteinn vr heilagre ritning / Hueria Bok ed Meistare Johannis Spangenbergius hefer til samans lesit vt af þm Locis communibus / þess diuplærda Doctors og Lærifaudrs i Gudi Philippi Melanthonis / og samsett hana suo sem med nockrum spurningum og andsuare / swo at þar med hefdu þr fyre sier nockurn Methodum / þ er form edr fyremynd / þar vt af ed þr mættu gefua hæfuiligt andsuar vpp a eina sier hueria spurning / Þar fyre vil eg og þennann bækling þm bifalat hafa / sem sialfuer eigi betr kunna / gæfui Gud hann mætti þm til gagns og nyttsemdar wera / Enn Gud Drottinn vor Jhesus Christr hann gefui sinn frid og frelsi allri sinne hiord nu og at eilifu Amen.

Gilbert Jonsson.

Huad

Huad er enn riettr Hir-
der Kirckiunnar?

Einn Hirder/Prestr/ og riettr kenni madr/ er ein suodan persona/ huer ed vt aþ til skipan Gudz almattugs/og aþ Christiligre samkundu verdr kraþinn og kalladr til þess Embættis/Sem er/Gudz saudum goda þyre sion at veita/Gudz ord/ꝥ er Heilagt Euangelium hreinþerdugliga at predika/og heilog Sacramenta epter gudligum innsettninge þolkino þram at geþa.

Huert er Kenne man-
zins Embætti?

Þat hann sinne Kirckiu / ꝥ er sinu Kirckiu soknar þolcki/veite goda þyre sion/med iduligre athygle Suo ꝥ hann late onguann þalsligann nie vppdicktadann mannanna lærdom þar inn þreyngiazt / Epter þui sem Paull Postuli hann vottar Act: xx. Gætid vel at ydr(seiger hann)og at allre hiordinne/ þre sem ydur er biþolut / Þuiat Heilagr Ande heþer innsett ydr til þessa Embættis/suo at þier vardueittud Christne Gudz.

Huernen hæþuer einum riett-
þerdugum Kenne manne hattu-
dum at vera?

Af Predikunar

J Fyrstu þa hæfuer honnũ til Embættisins kalladr og kioꝛinn at vera/og Gudz bifalning at hafa.

J Annare grein þa byriar honnum at vera Lærdur vel / og riettiliga mentadr uti Gudzspialligum Lærdome / suo ꝥ hann kunne / þann hinn sama skyrt og skilmerckiliga og medr skærum ordum fram... at bera fyre Folkino / Epter þui sem Paall Postule kenner ꝥm sem Kirkiusofnudum forstodu veita / ꝥ ꝥr skule vera fuser til at kenna og leidrietta fyre saudum Gudz sem ꝥm eru bifalader / Og lika suo sem ꝥ hann bydr einnin hinum Sæla Timotheo ꝥ hann skule hafa og hallda einn sannann form og fyremynd heilsusamligs Lærdoms.

J Þridiu grein þa skal hann ꝥ truliganna og forsialig... ..na frammseigia sem hann vill kenna / og þau m..a efnin edr skilrikin sem hann asetr sier at Predika / þa skal hann þau riettiliga i sundrkliufa og sanna grein a giora (epter þui sem Paall Postule bydr ꝥm / sem vmhyggiu hafa fyre Salum annara) Og ꝥ hid heilaga Euangelium þa skal hann ecki samblanda vidr adrar bokligar lister / Helldr at sanna ꝥ hann kenner og stadfesta ꝥ medr ꝥm ædztum og skilmerckiliguztum greinum heilagrar ritningar / Og sierdeiles þa vite hann / ꝥm falsligum meiningum i mote at mæla sem standa og strida i gegn heilsusamligum Lærdome / og alla tima til þess reidubuinn at vera.

Suo

Embættinu.

Swo ſkal hann og harm þrungnum ſamuit-
kum huggunarſamligt vera / Swo at þær falle
ecki i wil nie aurutlnan / þatt at þær kunne at rata
i nockrar harmkuælingar og freiſtaner / hann ſkal
og þa aptur leida a rietta gotu ſem veguiller fara /
þm faradum ſyndugum huggunar trauſtid til
ſeigia / og vanda þo vm vid þa vegna fra miſ-
giordа / og hugga hina ſem þiader og hugſiuker
eru / og medr heilagre ritning ſtyrckia þa og ende-
næra.

J fiordu grein / þa ſkal hann gefa folkino gott
epterdæme i hreinferdugre Tru og godum verckum /
hafandi þar med eirnin eitt Christiligt ſidferdi / og
laſta lauſt lifuerne / Suo ſem ꝥ Paall Poſtule hann
baud ſinum Læriſuein Timotheo / ꝥ hann ſkyllde
vera ſuo ſem einn Speigill truadra manna / Og
hinn Heilage Petur Poſtule hann kenner ſuo / ꝥ Bi-
ſkuparner og kenne menniñer ſkule vera form og fyr-
remynd hiardarinnar.

Huer er ein riettilig Kallan?

Nær ed nockr / vt af Gudz bifalningu / og
medr ſamþycke Christiligrar Samkundu verdur til
eins huers Embættis krafinn og ſkyldadr.

Huer-

Aꝼ Predikunar Huersu Marghattud er kollunin :

Tweꝼold/ Hann eina hun kener vt aꝼ Gudi almattugum/ ꝼyrer vtan alt medal/ Suo sem ꝥ Spamen̄ og Postular eru kallader/ vt aꝼ þessari kallan skriꝼar hinn Heilage Paall suo/ Þat ecki sie hann aꝼ mōm/ nie ꝼyrer manninn til sins Embættis kalladr.

Hin onnur kallanin/ kener vt aꝼ gudligre til skipan/ enn ꝥ sama þo ꝼyrer medal gougu mannanna/ Suo sem at þr voru/ hueria ed ritningin kallar sonu Spamannanna/ ꝥ er/ Lærisueina/ huerier aꝼ Spamonnunum mentuduzt/ Suo at þr þar i gen seirna meir vrdu hæꝼuiliger til at kenna odru ꝼolki/ Med sama hætti haꝼa og Postularner vtualit og innsett Biskupana/ og Soknar prestana til Kircknanna/ Lika suo eirnin þar epter a/ enn seirna meir/ vrdu Prestarner kraꝼder/ aꝼ al þydunne/ og til þeß Embættis aꝼ Kirckiu soꝼnudunum innsetter og vtualder/ Lika suo sem ꝥ enn i dag i sumum huerium stodum at gior verdr.

Þar ꝼyrer er og þetta ein saunn Gudlig/ og rietuilig kallan/ nær ed einn huer vt aꝼ Samkundunne edr vt aꝼ þm sem Kirckiunnar ꝼorstiorar eru verdr kionum og medtekinn til þeß Embættis.

Leyꝼulzt

Embættinu

Leyþuizt ecki at beidazt epter Embættino?

Þar geþzt suodann suar til / At sier huort sie ꝥ at beidazt þar epter / edur at þreyngia sier þar inn / Þuiat ambitio / ꝥ er ein oleyþuelig innþreynging til Embættisins / hun er alleinazta þyrebodin.

Huerier beidazt þar epter?

Þr ed Christiligre Kirckiu þrambioda sina þionuztu / enn þo med þm̄ skilmala / ꝥ menn reyne adr / Huort hann kann sliku Embætti sem hann heþer till bodizt / þulla þorstodu at veita / Þar þyre / huer ed med suodann hætti og med slikre at þerd bydzt þar til / Sa inn þreynger sier ecki medr oþrike edr nockrum vielum Helldr till teicknar þar med sinn godann vilia / Suo þramt sem hans væri kraþit / og eþ at hann kynne sliku Embætti þullnad at giora.

Þar i mot þa er ꝥ / Ambitio / Nær ed einn huer aþ oþrkappe / edr vt aþ myckille hugargirnd / þyresins sialþs eiginligs auinnings og agirndar saker) naudgar og innþreynger sier vti Embættid / viliandi eigi lata reyna sig nie dæma þar til / huort hann sie hæþuiligr

uiligr til þrar Embættis giordar edr ei / Hann vill
og i ongum haſka edr vanda vera / Helldr kemr ſier iñ
medr þiegoþum og odrum klokligum vtuegum.

Enn ein riet heidarlig beidne edr beidzla / huer
ed ecki ſkier þyre eiginligra metorda ſaker / Og er þy-
rer vtan vielaſamliga iñ þreynging / Hun er vel loþan-
di / Og til ſlikrar epterbeidzlu ættu goder gudhræd-
der menn at lockazt og ladader verda / Þuiat þar vt
aþ kemr margt gott.

Fyrſt / Þa er ꝥ hin meſta naudſyn / at ſem
þleſter verdi lærder og mentader / Suo at þr hinner
ſomu mættu eirnin ſeirna meir Chriſtiligre ſamkun-
du og Heilagre Kirckiu til gagns og nyttſemdar
verda.

J annare grein / þa er ꝥ nærſta naudſynligt / at
þr væri .igi allþaer / Sem beiddu vm ſuodann Em-
bætti / Þo ſuo ꝥ Chriſtilig Kirckia heþdi ſialþ koſnin-
gin og kiorit / til at vtuelia þa menn / Sem riettiliga
og til heyrreliga kynnu vti þui Embætti at ſtanda.

J þridiu grein / þa er i þeſſkonar maleþne / hog-
uærdin ein agæt manndygd / Suo at þr hino ſomu /
Sem ſig þrambioda til þeſſarar Embættis þionuz-
tu / þa leggi ſitt mal vnder þra ranſak og vrſk..dan /
Sem meſt hattar menn eru i Kirckiu ſoþnud..num /
og take ſier eigi ꝥ til miſþyckis þo at onnr alycktan
verdi vm þra maleþne / enn ſuo ſem þr hoþdu hugar.

Enn i ſiduztu grein / þa er eirnin þeſſi nyttſem-
in þar inne / ꝥ þr hiner ſomu huerier ed bidia vm
þeſſa

þeſſa Embittis þionuztu/at þr til reide ſig medr mi-
kille koſtgæfue og aluorugefne at veita ſinu Embæ-
tti heilſuſamliga fyriſion.

Medr huerium vitniſbur-
dum þa ſannazt þ at ſuodant
ſie riett?

Paall Poſtule hann ſeiger j. Timoth iij. At ef
nockr beidizt at verda einn Biſkup edr Kennimadr/at
ſa beidizt eins godz vercks / lika ſuo eirnin þa ſeiger
hann (j. Corinth xiiij.) Beidizt andligra og gudli-
gra Embætta / Enn þo eirna hellzt þar fyre / þ þier
mættud Spadoma ſeigia/þ er Gudz ord at predika.

Huad ſkal hann huglei-
da / Sem Embættid vill
medtaka?

J Fyrſtu þa ſkal hann med athygle tracktiera
med ſialfum ſier/huernen þ hann girnizt at hafa/eitt
ſuo mickit og merckiligt Embætti þuiat hier a Jar-
drike er eckirt meira dyrdmætara /og ædra Embæt-
ti / Enn ſuo ſem Predikaranna / og þra kenne manna
Embætti er / Sem Kirckiunne / þer Chriſtinne /

goda ꝼyꝛe ſion veita / Og i ſtuttu male þar vt aꝼ at ſeigia/ þa er ꝥ eitt heilagt/ gudligt Embætti/ þat ꝼyꝛe priſar Paall Poſtule med allzkonar vegſemd og nogligum loꝼſtir ſwodan Embætti / þuiat hann kallar þa hinu ſomu ſem Euangelium / ꝥ er Gudz ſpiollin Predika / Gudz þienara / og med hialpendꝛ Gudz etc. þar ꝼyre / þa ættu menn þetta Embætti eigi medꝛ lauſung / helldꝛ hid heilagligazta og med ꝼullre aluoꝛu aꝼ allre godꝼyſe ꝥ vm haund at haꝼa og þui meſtann priſ til leggia.

J Annare grein / þa ſkal hann aꝼ ollu koſtgæꝼui hugleida vel / ſkipan og vilia Gudz allmattugs/ þuiat Gud mun heimta reikningſkap aꝼ Salum ꝥra ſem hann atti ꝼyꝛe at ſia / Og heiter þ̄m hoꝛdum heꝼndum / ſem ecki veita goda truliga ꝼoꝛſtodu þeſſu ſinu Embætti / Epter þui ſem at leſit verdꝛ i Bok Ezechi. xxxiij. Cap: Og ſuo ſem ꝥ eirnin Chꝛiſtr ſialꝼr vtuiſar i ꝥre epterlikingunne vt aꝼ þ̄m illzku ſamligum þienara.

J þridiu grein/ þa ſkal eirnin tracktierad verda ꝥ hid myckla verdkaupit ſlicks Embættis / þui Gud loꝼar og til ſeiger þ̄m nærſta mycklum launum og verdkaupi ſem þeſſu ſinu Embætti truliga og ſanna ꝼyꝛe ſion veita / Erꝼuidis mune / hatr og a mæle og mycklar haſka ſemder lida ſins Embættiſ vegna / þuiat ſuo ſeiger Chꝛiſtur ſialꝼur/ At Sæll er ſa þion / Aꝼ þui at Gud Drottinn heꝼer ſett hann yꝼuer alla hlute / Hinn heilage Petur Poſtule ſeiger

eirnin ſuo lika til Preſtanna og Predikaranna / Þier munut audlazt eina o ꝼorgeingeliga Coronu dyrda-rinnar.

Huert er hid ædzta inne hald þeſſ Chriſtiligs lærdoms ſem i Kirckiu Soꝼnudunum er Predikandi?

Þat ſama heꝼer Drottinn vor Jeſus Chriſtr hid agætligazta i ꝥaum ordum inneluckt i ſidazta Capitula Lucas Gudzſpialla / þar hann ſeiger / Ꝼa-re þier vt vm allann heim og Predikit Ꝼolkino Yꝼ-uerbot / og Syndanna ꝼyregeꝼning i minu Naꝼne.

Þar ꝼyre er þetta ſu hin ædzta grein Kirckiu þionuztunnar / at kunngiora Ꝼolkino idrunar yꝼuer botina / og ꝼyregeꝼning ſyndanna / Og med iduligre at hygle at a minna Ꝼolkit at ꝥ ꝼorbetre ſitt liꝼ-uerne.

Huernen ſkier ſu hin meſta ſundr ſkipting ritnin-garinnar.

Hun ſkier med tuennu mote / Med þui at heilog ritning hun giorir annat huort / at hun bydr huat gio-ra ſkal / og ſtraꝼꝼar ſyndina.

Af Laugmalinu.

Elligar þ hun er sa Lærdomr / sem lærer ve af syndanna fyregefningu. Og þessir tueir partarner kallaz nu Laugmal og Euangelium.

De Lege / þ er vt af Laugmalino.

Huat er Laugmallt?

Þat hid sama er einn mickill og mercklligur Lærdomr / huer ed vtuisar / huiliker at vier eigum at vera / og huad et Gud vill at menn skule giora / og huad er vier skulum varazt og ecki giora.

Huersu margfallt er Laugmalit?

Fyrst þa skiptizt þ i twoo parta / Einckum suo / þ sumt er Gudz Laugmal / Enn sumt veralldligt Laugmal.

Huad er Gudz Laugmal?

Gudz Laugmal er þ / sem Gud hefer sialfr framsett huertt ed ecki alleinagra / krefr þra augsyne-ligra

ligra verckanna / helldr vill þ eirnin hafa þær hinar innre hiartans til hneigingar / Og vill þ vier ho-fum sanna fulkomliga tru til Gudz og a honnum sialfum / Og fleyger þm ollum / med mycklum og-nunar heitingum vnder Gudz reide / i huerium at ecki verdr fundin / ein saunn hiartans hlydne vid Gud.

Huad er veralldligt Laugmal?

Veralldligt Laugmal / og tilskipan / fyrebydr og bannar at eins augsynelig misbrot og lasta verck / Suo þ ein heidarlig landstiorn og ærligt sid ferdi halldit verdi i Heimenum.

Ein oñr sundrskipting Laganna?

Sumer fa plaga at frammtelia / frenna han-da Laugmal / Suo sem er / Þat hid Naturliga Laugmalit / Gudz Laugmal / og þ veralldliga Laugmalit.

Huat er nu Naturun-nar Laugmal?

Þat

Aꝼ Laugmalino

Þat er ein medkenning Gudz Laugmals / huert ed vt aꝼ art og edle natturunnar og mannligrar ſkyn-ſem inn myndat er i allra manna hiortum / Suo ſem ꝥ vier ſialꝼuer ꝼormerckium vel / at þat ſie einn Gud einn Skapare og ſtiornare allra hluta / og ꝥ Gud ſie ſannarligr og riettꝼerdugr / og ꝥ hann riettlatum og god ꝼuſum mōm hialpe og miſkunn veite enn reꝼſe ranglatum / og ꝥ aller vier erum ſkyllder til honnum hlyduger at vera / Suo lika vitum vier ꝥ ærligt ſid-ꝼerdi og hreinꝼerdugar ſamuiſter ſie haꝼandi hia mōm / Og ꝥ vier eigum vorum ꝼorelldrum og yꝼuer mōm hlyduger at vera / Og vorum ſamchriſtnum at hialpa / og þa elſka og ongum manne neinn ſkada edr tion at giora / Suo ſem ꝥ Heilog ritning hun lærir oſſ / Huat þu vilt ecki at þig ſkule ſkie / ꝥ hid ſama þa ſkaltu ecki helldr odrum giora.

Huat er gudligt
Laugmal?

Gudz Laugmal kollum vier ꝥ / huert at oſſ er vt geꝼit ꝼyre Moyſen.

Huerſu marghattud eru
þau Laugin ſem oſſ eru vtgeꝼ-in ꝼyre Moyſen ?

Þreꝼaulld

Af Laugmalinu.

Þrefalld/ Morales/ Juditiales / et Ceremoniales.

Huat er nu Lex Moralis?

Þat er ſa Lærdomr / ſem þar bydr og ſeigir vt af hlydninne vidr Gud/ Suo ſem ꝥ huernen at vier eigum̃ Gudi riettiliga at hlyda / og huernenn ꝥ vier ſkulum med heidr og ſidſemd badi fyrer Gudi og godum mõm hegda oſſ i þeſſum heime.

Huar finnum vier af þeſſu Laugmali ſkrifat?

J þm Tiu Laga bodordunum / huer ed Jſraels folki eru vtgefin fyrer Moyſen/ Sem er einn ſtuttr / og þo fullkomligr Lærdomr / oſſ fyreſkrifadr vt af þeſſu Laugmale.

Huer atſkilianleike er nu a mille naturligs Laugmals / og þeſs ſidſemdar Laugmalſins edr Tiu bodordanna?

Laugmalit Naturunnar / er ſannarliga ꝥ ſama Gudz Laugmal / Sem vier hofum i þm nu bodordu-

D

Af Laugmalinu

bordunum / Her/i þui skrifudu Laugmale allrar fidsemdar og hreinferdi.

Huar fyre er þa Moyses Laugmal vtgefit / fyrst ꝥ ade var natturunnar Laugmal?

Þott ꝥ Laugmalit natturunnar/Huert edollum mönnum implantad edr inngroit er / væri hia oss fyrir hrapan vorru fyrstu fedgina / Og manzins nattura var þa enn ecki saurgut nie syndum spillt / Enn fo er hun þar epter a fyre vpprun a syndina fordiorfut/ og hann inn med ollu for myrckud vordin / Og þar fyre þa hefer Gud gefit oss eitt skrifat Laugmal/ Suo ꝥ hid naturligi Laugmalit / medr gudligre raust og fyreheite auglyst yrdi / Og ꝥ hia oss være nu nockr vitnisburdr vt af Gudz Ordi / at ꝥ hid naturliga Laugmalit/sie Gudz Laugmall.

Huernen mega Laugen natturunnar greineliga i sundr skiftazt?

Þat sama verdr hid hagkuæmiligazta giort i þm Tiu Laga bodordunum / Og eingin sundrskiptung naturligs Laugmals finzt onnr betre / Enn ꝥ

þessi Tiu bodordin vtleggizt riettiligarna / Og enn myndizt suo naturunne aptur.

Lydskyllda þau Tiu bodordin alla menn?

Þott þ Moyses Laugmal sie aþ tekit / og Lydskyllde nu ecki hina heidni / Enn þo med þui at Swodann Bodord eru ecki annat / enn suo sem ein vtlegging og vidrkenning natturligs Laugmals / þar þyre þa bliþua samt slik Bodord / Lydskyllda og vnder leggia alla menn / Enn þo ecki þyre þann skulld / þ Moyses heþer swodann bodord vtgeþit / Helldr þar þyre at þau til teickna og vtleggia Gudz vilia / huer at eicki neitt annat er / enn þ sialþt Laugmalit Natturunnar.

Huernen i sundr skiptazt þau Tiw.bodordin?

Þau i sundr skiptast a tweim steinspiolldum / Þatt þyrra spialldit Lærir huernen at vier skulum haþa og hallda oss vidr Gud / og vtskriþar þau verckin / huer ed Gud sierliganna at oss heimter / og vtskyrir þa sannarliga Gudz dyrckunina edr þionuztuna.

Hitt Annat spialldit Lærir / huernen at vier skulum haþa oss og hallda i mote vorum Naunga

 Og

Af Laugmalinu

Og lærir eirnin vt af einne agætre Landstiorn/ og af einum Christiligum og til heyriligum lifnadi i þssum heime.

Huernen epterfylgia þau

Tiv Bodordin huert odru.

Hid Fyrsta.

Þu skallt ecki hafa annarliga Gudi lafnfram mier.

Annat.

Þu skallt ecki leggia Nafn Drottins Guds þins vid heigoma.

Þridia.

Minztu a ad þu þuott daginn helgir.

Fiorda.

Heidra skalltu Faudr þinn/ og Modr þina / at þu siert langlifur a Jordu.

Fimta.

Ecki skalltu mann drepa.

Sietta.

Eigi skalltu Hordom drygia.

Siounda.

Eigi skalltu stela.

Attanda.

Eigi skallttu liuguitne mæla a mote naunga þinum.

Niun

Aþ Laugmalinu.

Niunda.

Þu ſkallt ecki agirnazt Huſs naunga þins.

Tiunda.

Þu ſkallt ecki/girnazt hans Kuinnu / eigi hans þræl / eigi ambatt / eigi yxn / eigi Aſna / nie neitt ꝥ hans er.

Huad bioda þeſſi
Tiu Bodordin.

Þat þyrſta Bodordit lærir/ vt aþ fre hinne inn-re hiartans Gudz dyrckuninne / Einckum ſem er/ ꝥ vier ſkulum elſka Gud allmattugann vt aþ ollu hiarta/ hann at ottazt/og honnum alleinazta at trey-ſta og trua aþ hiartans grunne.

Hitt Annat Bodordit lærir huernen vier ei-gum hid ytra og augſyneliganna at hondla og hand-tiera vidr Gudz naþn / Einckum ſuo ꝥ vier ſkulum a kalla Gud/ og honnum þacklater vera / og ecki at leggia hās hid blezada naþn vidr huerſkyns hiegoma.

Þat Þridia Bodordit la rer ꝥ vier ſkulum hall-da og i heidre haþa Gudz tilſkipan og innſettning og eirnin lika þær Kirckiunnar Embattis þionuztur ſem at haþa ſinn grunduoll vti heilagre ritning / Og ꝥ vier ſkulum allatima heyra Gudz ord/og þui giar-nan hlyda / og aþ athygle med ollu koſtgæþue idka oſſ þar æ iaþnan inne.

 Hid

Af Laugmalinu.

Hid Fiorda Bodordit Lærir / ꝥ vier skulum vorum Forelldrum / Hofdingium / og yfuerbodurum hlyduger at vera / Og þetta Bodord inne helldr margar dygdir og mannkoste / Einckum þessar / ꝥ vier sieum hlyduger og hoglater / og fylluztu giorum vore kallan / suo ꝥ uier fram̄fylgium þui sem allþyduñar nyttsemd ar / og ꝥ huerium manne er til hins bezta.

Þat Fimta Bodordit bydr / ꝥ vier skulum Naunganum onguann skada giora / ecki at hefna sialfra vor / helldr allann Fiandskap / hat og ofund at lata hia sier lida / Og inne helldr margar dygder / Einckum þessar sem er riettuise hoguæri / stadfesti / þolinmædi og godgirne.

Þat sietta Bodordit / Lofar og prisar miog hiuskapar bandit / og bydr at hallda sig i fra samlage annarligra kuenna / Og lærir fram̄leidis ꝥ vier sieum hreinlifuer og sparneyttner / og þat vier lifum ecki epter holldzins brekuisse / vti opneytzluligum lifnadi.

Hid Siounda bodordit / stadfestir og leyfuir / ꝥ huer sem eiñ meige hafa sitt eigit gotz / Og fyre bydr at agirnazt annars eign / edr annara peninga medr tongu vnder sig at draga / Og inne helldr þessar dygdar / ꝥ vier sieum greida goder / vtuegasamer / idiufuller / kostgefner / huerium manne gott at giora / Þuiat aller letingiar og vtausendur / Okurkallar og Fiarplogs meñ eru þiofar / þui þr draga bædi leyneliga og opinberliga añara maña fie og peninga vnder sig / suo at þr fullkomnat geti sitt illzku fullt idiu leyse.

Hid

Af Laugmalinu.

Hid Attunda Bodordit/stadfestir til heyrelliga doma og laga stefnur / Og innehelldr i sier sannindin / Og fyre bydr alla vonda hreckuise/ falsleik / vnderhyggiu og lygar.

Þat Niunda og Tiunda Bodord / þessi bædi þau auglysa allt Laugmalit / Suo þ menn vita / at i þessum Tiu Bodordunum/ eru ecki alleinazta þau hinu ytre verckin fyrebodin / helldr iafn vel eirnin vondar girnder og til hneigingar/og falstligar hiartans hugrenningar,

Huer eru þau Laug sem kallazt Judiciales vel forenses ?

Þat eru Landzlaug / þau sem tala vm doma og veralldlig mala ferle sem en vm kuennagiptingar/ erfder og arfua Godz / vm refsingar og limalat vm vigs bætr og mann drap / Vm huinsku og þiofnad og annat þuilickt / Þessi laug þau snerta ecki hina Christnu framar enn suo sem þau sam hlioda natturunnar Laugmale / Suo sem þ vt af hiuskapar banninu / at menn giptezt ecki sinum frændkonum /Þuiat suodann hreinferdi og stilling frændseminnar vegna / ætti alla tima mickils metin og vel halldin at vera i hia ollu folki/Þuiat þr Cananei voru fyrer suodann synda saker afmader / þ þr toku sier naskyldar konr.

Huer

Af Laugmalinu

Huer eru þau laug/sem kallazt Ceremoniales ?

Þau sem bioda vm Mustierit / Tialldbudina / og allz hattada Kirckiu þionuztu / huer ed Gydingana fraskildu heidinum þiodum / J fra þessum Laugunum eru hiner Christnu fríj og frialser / Enn Gud hann vill þo at vier tidkum sumtidis þær Kirckiu þionuztur edr siduenıur / Sem hann hefer vrgefit / Og bifalat / og þ vier skulum samfunde hafa till Gudz ordz þionuztu / Þuiat i þessu veralldar lifue er eckirt naudsynligra og nyttsamligra enn medr at hygle at predika / Og suo at heyra Gudz ord.

Huer er tidkan Gudz Laugmals og huersu morg Embætti hefer þ ?

Þriu / J fyrstu neyder Laugmalit alla menn fra illu / Suo sem med nockrum augliosligum aga og at fyndne / og aptrar suo þm augsyneligum misgiordunum og lasta verckunum / Þar fyre seiger S. Paall / þ Laugmalit sie ranglatum sett / Og enn i odrum stad seiger hann / Þat Laugmalit sie einn Vmuondunar madr/ alt til Christo/ Till þessarar augsyneligrar vmuandanar og meire sid semdar inn sette Gud veralldligt yfuer vald/ Laugen / Landzriettin/ þing-

þingsteþnur og rietta doma / Suo lika hegningar / pisller / og alskyns likamligar reþsingar.

J annare grein / þa auglyser og opinberar oss Laugmalit Syndina / Asakar / skelþuer / og þordæmer samuigkuna / Þar aþ seiger S: Paall / at þyre Laugmalit kome vidrkenningin syndarinnar / Og enn aptr þa seiger hann / Þat Laugmalit vercki reidina / Jtem at þyre Laugmalit verdi syndin enn mycklu meire synd / Jtem ꝥ spiog broddr Daudans er Syndin / enn kraþtur syndarinnar er Laugmalit.

J þridiu grein / lærir ꝥ / huer verck ed hellzt þocknazt Gudi / og bydr vissilig verck / J huerium ꝥ þolgin er hlydnin vidr Gud / Þui þo at vier sieum þri og þrialser þra Laugmalino / J suo mycklu sem ꝥ riett letingunne till kemr / þa erum vier þo laugmalino hlydinna skylldugir / i suo mycklu sem ꝥ a hærir hlydnina vidr Gud / Þuiat huer Christinn madr / Sem þyre truna er riettlatr vordinn / hann skylldazt til Gudi hlydugr at vera.

Þar nockut madrinn vt aþ sialþs sins þormætti Gudz Laugmal þullkomliga halldit?

Med ongu moti / þui Gudz Laugmal getum vier huorki halldit nie vppþyllt þyrir vor hinu ytre og augsynneligu verckin (þott at nockrer Schola

klerckar skiale þ og skrume) Og ecki helldr eirnin þyr-
re þann hinn innra a setningin og kostgæþinna
sialþrædis vilians / an rittrar truar / og Heilagx an-
da / Þuiat Jesus Christr hann er Laugmalsins upp-
þylling / Þat er / at an Jhesu Christi er Laugmalit
oss eingin nyttseme edr bate.

Kann madrinn nockut riettlatt at verda þyre Laugmalit?

Vist ecki / Þuiat S. Paal i burt snipter riettlat-
eingunne aþ Laugmalino / uti þessare syndum spillt-
re manzins natturu / Þuiat eingin kann ut aþ sialþs
eiginligum þormætti naturunnar / Laugmalino þul-
nægiu at giora / þar þyre / huerier at ecki eru þorlick-
ter þyre riettа tru Þo at þr giore nockr verck Laugmal
sins / þa eru þr ecki Gudi þacknæmer / Þuiat þr verda
aþ Laugmalino ætid a sakader / og bliþua suo uti
ewruænting og eþuablendne.

Huar þyre eru þa Laugen Moysi aþ Gudi geþin / þyrst at þau riettlæta ecki?

Þar þyre eru þau utgeþin / at þau þrastildr
Israels sonu og Gydinga lyd odru þolki / allt til hin-
gat ko-

Af Laugmalino

þat komu vors Herra Jhesu Christi og ꝥ hann tok at Predika / Þuiat Gud hann villdi sitt eiginligt Folk / fra skilia ollum odrum þiodum / Suo at þar væri ꝥ Folk til / vt af hueriu Christur hann skylldi fæddr verda / A medel huers Folks ꝥ vardueitazt skylldu Gudz fyre heit og lofaner / Og ꝥ menn hefdu sannarliga vitneskiu vt af Gudz ordi / Þar fyre er og eirnin Jsraels Folk fyre suo myckil da semdar verck vt leidt af Egipta lande / Enn þo at Gydingarner fyrir þuilikra laga saker audluduzt ecki fyregefning syndanna hia Gudi Þa lydskylldadi Gud þa þo vnder suodann Laug suo sem vnder annann Vandlatis stiornara / Lika sem ꝥ Paall Postuli hann seiger / Gal. iij. At þr audluduzt Syndanna fyre gefning fyre tru na a þann til komanda Christum / Huern ed Euangelium kunngiorit nu kominn vera.

Vt af Euangelio

Huad er Euangelium?

Euangelium er ein Predikan vt af idranar yfuer botinne / Og eitt Gudligt fyre heit nadarinnar og Syndanna fyregefningar / hueria Predikan at eingin natturlig skyn eme getur hondlat / Helldr er hun at ofan af himnum opinberut / J huerri ꝥ Gud vt af skærri nad lofar og till seiger

Af Euangelio.

fyre gefning Syndanna / fyre Jhesu Christi sins sig nada sonar saker / Og tekr oss suo til nadar / og riett ferduga og heilaga / gefr oss heilagann Anda og eilift lif / Alleinazta þar fyre / ꝥ vier truum / at oss mune þessir hluter sannarliganna fyre Jesu Christi saker veittir verda.

Huer greinar munr er a millum Laugmalsins / og Euangelij.

Laugmalit ꝥ heimter fullkomliga hlydne / sannann Gudz otta / riett trunadar traust / skelfuir hiortun / og hrædir Samuitzkunnar / kunngiorir ecki Syndanna fyregefning / helldr oss og ecki eirnin riettlata / og Gudi þacknæma vtan at Laugmalinu sie adr fullnægia gior / Og þott at Laugmalit hafue lofaner og fyreheit / þa er ꝥ þo medr þm skilmala giort / at suo framt sem þu helldr Laugmalit / Og seiger / Gior ꝥ suo muntu lifua.

Enn Euangelium er ein Predikan / vt af idranar yfuer botinne / Sem oss til seiger hreina og skæra Gudz nad / fyre vtan alla vora verdskulldann og verckanna verdleik / Jesu Christi vegna / huggar harmþrungna i hiortum / fyrir gefr Syndirnar / og reicknar oss riettlata / Eirnin þo at vier giorum ecki Laugmalino fullnægia.

Af Gudligum fyreheitum.

Ut af þm Gudligum fyreheitum.

Huerſu margattud eru fyreheitin J heilagre ritning?

Twefolld / ſum verda Laugmalino til laugd og hafa þo nockut fororð/ Þat er/ þau verda alleinazta þm ſomum gefin/ ſem vppfylla Laugmalit.

Sum hafa onguann atſkilianligan greinar mun Laugmalſins / Þat er þau lofa ecki fyre gefningu Syndanna/ fyrir full komnan Laugmalſins/ Helldr vt of ſkærri nad fyre Jheſu Chriſti verdſkulldan/ Suo ſem at eru þar fyreheitin Heilagy Euangelij.

Huert var hid fyrſta fyreheit Gudz Euangelij?

Epter ꝥ er Adam var fallinn / Þa ſagdi Gud til Hoggormſins / Eg mun fiandſkap ſetia millum þin og Kõunnar / a millum þins Sædis og hennar Sædis/ ꝥ hid ſama ſkal þitt hofut i ſundr meria / Og þu munt þeſs hælbeine vmſater veita / Fyre þetta hid huggunarſamliga fyre heitid / hreſſtizt Adam aptur / og medkendi ſig at hafa eiun nadarſamligann og miſkunnſaman Gud / þo at

 hann

hann Saugt sig Saurgadann og þess ouerdugann vera.

Þetta hid sama ꝼyreheitid vard eirnin þar epter a seirna meir endrnyiad vidr Abraham / Og suo lika epter þ vidr Ysaac og Jacob / þessu ꝼyre heite haꝼa þr truat / Og þott at þr medkendu sig o verduga / þa hielldu þr sig þo / stadꝼastliganna at haꝼa einn nadarsamligann Gud / ꝼyre sinnar miskunnar saker / og hans ꝼyre heita.

Þar eru og eirnin i Psalmunum / og Spadomunum / margar agætligar Predikaner vt aꝼ Christo / oꝼ ꝼyregeꝼningu Syndanna / aꝼ eiliꝼu liꝼue / huerier ed allar saman þar at hniga / at þær vidriettl oss opt og hughreisti vti vorre barattu og eꝼuablendne / og kenna oss at treysta a Gud / og hann sannarliga at a kalla / og at dyrka.

Eru ecki ꝼyreheitin Gudz Euangelij ollum sam eiginlig?

Ja vissiliganna / Þuiat lika suo sem ꝼyre heitid Gudz Euangelij bodar nadina ꝼyre vtan verdskulldan / lika suo eirnin er þ ollum sam eiginligt / Þat er / þ loꝼar og til seiger ollum monnum nadina og ꝼyregeꝼning Syndanna / Þuiat lika suo sem Predikunin vt aꝼ idranar yꝼuer botinne er almennelig / Suo er og eirnin Predikunin vt aꝼ ꝼyregeꝼningu

Syn

Syndanna almennelig / Þar þyre seiger og Christr/
Johan: i Þridia Cap. At suo elskadi Gud heimenn/
þ hann gaf vt sinn eingetinn Son / suo at aller þr
sem a hann trua / verdi ecki fortapader / helldr hafit
eilift lif / Swo lika seiger einnig Paall Postule til
Roma: vj. Cap: At Gud hafi alla menn inneluckt
vnder syndina/ Suo þ hann miskunnadi ollum/ Enn
þ þr audlazt ecki aller þyre heitin Gudz Euangelij/
skier þar þyre / at þr trua ecki aller/ Þui þo at Euan-
gelium kunngiore ollum / an alrar forþienunar /
Syndanna fyregefning / þa krefr þ þo riettrar
truar / þt fyreheitin hliotu vier med riettri tru at
hondla / Þui þ sicka ordit / gratis / þ er þyre vtan
verdskulldan / vti lykr ecki rietta tru / Helldr vti-
lykr þat trunadar traustid a vorre verdskulldan og
verdleikum edr verckum / og þ krefr þess / at vier
medtokum þa til sogdu nadinna / Og þ hid sama
þer ecki odru vis skied / vtan alleinazta þyre riett-
Tru.

Huer er einginlig verckan
Heilags Euangelij.

At hugsuala kualradum og harm þrungnum
samuitzkum / at lofa og til seigia riettruodum fyr-
regefning syndanna / og eilift lif fyrer Jhesum Chri-
stum.

Huere

Af Syndinne

Huert er giorualt inne hald Heilagy Euangelij?

Huer hann truer / og verdi skirdr / Sa mun Saluhialpligr verda / Marci i sidazta Capitula / Jtem at trua þ Jhesus Christus sie þ Lamb Gudz sem allrar veralldarinnar synder i burt tekr Johan i. Capittel.

Ut af Syndinne

Hvad er Syndin?

Syndin er ecki alleinazta eitt augsynelegt illzku verck / eda vondr giorningr / Helldr er hun su hræ-diliga og hin myckla fordiorfun edr spilling allrar natturunnar / Sem i manninum hneigd og sinnud er a mote Gudi og hans bodordum.

Huer eru tilefne Syndarinnar?

Diofullinn / og manzins vilie / eru till efne Syndarinnar / enn ecki Gud / Genesis i Capittel. stendr suo skrifat / at Gud sagi allt hvad hann hafdi skapat og þ være med ollu gott / Og vti hin fimta

psalme

Aꝼ Syndinne.

Psalm stendr suo / Þu ert ecki sa Gud sem þocknan
heꝼer a ranglætino / Og Christr sialꝼr hann seiger
Johan : viij. Cap. Þat Dioꝼullinn sie einn ꝼader
lyginnar / Og Sancte Paall hann seiger til Roma-
nos v. Capit. At ꝼyre mann inn sie Syndin inko-
min i verolldina / Hinn heilage Johan : hann seiger /
at holldzins girnd sie ecki aꝼ ꝼaudrnum / helldr aꝼ
heimenum.

Ꝼyrst at Gud er ecki til eꝼne Syndarinnar / þa hlytr þat Con-tingentia at vera ?

Gud heꝼer ongua þocknan a Syndinne / neydir
og ecki helldr manzins vilia til at Syndgazt / Swo
þarꝼ og ecki einnin Syndin at skie vt aꝼ o þarꝼligre
naudsyn Necessitate absoluta / Þuiat vor mannligr
vilie heꝼer adr ꝼyre Syndina riettiliga ꝼrials verit /
Swo epter ꝼylger nu / þui ꝼrelsinu mannligs vi-
lia / Su Contingentia / Þuiat Gud hann veit adr ꝼy-
re ꝼramm allra manna giorninga / hegdar og skipar
þm suo / ecki ꝥ hann hid innꝼædda ꝼrelsit i burt ta-
ke / helldr a kuardar hann huernen ꝥ skule til ganga /
Swo sem at hann liet ꝥ skie / at Saul Kongr giordi
og breytti epter sinum eiginligum uilia / og neydir
hann ecki til odru vis at giora / og alycktar hia sier
huernen ꝥ hn̄ vilie ꝼordriꝼua Saul / og straꝼꝼa hann.

F   Huad

Huad er nu
Contingentia?

Contingentia er / fyrer huería / at Hr skapader hluter / vti sinum giorningum / sem skynseminne eru vndergefner / vmskiptazt nu og odru vis hattader verda / Og nu falla suo sidan þar epter a / i þessar og adrar verckaner og till felle / vt af forblindan skynseminnar / og frelsi skopunarinnar.

Huersu marghattud er
Necessitas su r Naudsyn?

Tuefolld / þann eína er o vmskiptilig naudsyn Necessitas consequentis edr absoluta / Suo sem þar hlytr einn Gud at vera / Gud hann hlytr riettferdugur godgiarn og sannarligr at vera / ꝥ fær eigi odruuis verit / og maa alldri bregdazt.

Hin onnur er Necessitas consequentiæ Suo sem ꝥ Jerusalem hefer hlotid nidr at briotazt / Og ꝥ Jraels rike hlaut at forganga / þetta hefdi vel matt odruuis skie / Enn fyrst ꝥ var suo akuardat þa hlaut ꝥ suo at vera / eins og ꝥ hiner framlidnu verda at endrlifna og vpp aptur at risa / Elligar vt af þm fyrefarande till efnum / suo sem þessi / at þar hliota villudomar at vera / Huiat Diofullinn hann hatar Gud og vpp

og vpp hnetr ætid hina o Gudligu i gegn Gudz E-
uangelio / og þr hiner o milldu er honnum hlyduger
i sliku / Þar fyrer hliota nu villudomar at vera / Þetta
hid sama heiter Contingentia / og kynne i sialfu sier
vel odru vis at vera / Þui þo at suodant naudsyninnar
vegna / kynne at henda / þa er þo ecki þar med frel-
sit vilians aftekit nie i burt suipit.

Enn huat skulum vier hallda vt af þm Stoico fato?

Sa o naudsynlige / herfuilige og Sophistische
ꝥ er vpploginn lærdomr / vt af þm Stoico fato / suo
sem at hafui þetta edr ꝥ eitthuat hlotid suo at skie / og
ꝥ hafui eigi matt odru vis vera (huad eg true at nord
menn kalle alaug edr norna skaup) Þa skal ecki i
Christiligre Kirckiu lidinn verda / Þuiat i Suo-
dann getgatum er ecki neitt riettiligt edr vissiligt /
Og þær eru ecki vtann fraleitt og o nytt orda
skualldr / Og eru Christiligum lærdome og go-
dum sidsemdum nærsta hneyckslanligar / motstad-
ligar / og Miog skadsamligar / ef at menn stad-
festazt i slikre ætlan edr meiningu / Lika sem ꝥ
fordum fionuztu madr hins heidna Zenonis af-
sakadi sig þar med / Suo at honnum skylldi eigi
refsat vera) ꝥ hann hafui vt af þm Stoico fato / ꝥ er

suo sem af ꝥm oskopum norna/ hlotid o truer at vera/ Swodann herfuilig dæmi skulu hiner Christnu reickna fyrir o nytt orda mass/ og adrar lyga saugt og varazt þær med ollu.

Huersu marghattud er Syndin?

Twefold/ Swo sem vppruna Syndin/ og su gioranliga syndin.

Huad er vppruna Syndin?

Vppruna Syndin er ecki alleinazta ꝥ mein edr su skulld/ huer ed oss verdr vt af hrasan Adams til reicknut (Suo sem sumer Schola klerckar seigin þar vt af) fyre hueria ꝥ aller menn sem af Adam Natturliga komner eru/ þa verda fordæmder og sakader halldner/ fyre somu synd og af brot Adams/ Helldr þa er hun og ein nin lika ein hrædilig fordiorfun og spilling mannligrar natturu/ sem epter fylgdi hrasan Adams/ huer spilling natturunnar at er eitt til efne þess/ ꝥ vier kunnum ecki Gudz bodord at hallda/ og hofum margar meinsemder/ og o lerfuiligar girnder og lystingar i oss a mot Gudz bodordum og hans vilia.

Af Syndinne.

J samre meiningu talar eirnin Anshelmus og seiger / Þat vppruna Syndin sie ein spilling þessa fyrsta innfædda riettlætisins / þuiat hann kallar þ ecki alleinazta riettlati / nær ed Gud Christus vegna / medtekr oss fyrer riettferduga / Helldr alla þa o spillta natturu sem þ Adam var fyrst skapadr / med ollu heilagr / vpplystr / og bigafadr fyrer lif og Saul / Þa ed hans hiarta hefer verit fullt af Guddoms Anda og liose fullt fridar / vnadsemdar / og fagnadar i Gudi / og vti ollum hans Gudkomligum verckum og vilia.

Huer er Saukin Vppruna Syndarinnar?

Ohlydne og hrasan vorra fyrstu fedgina / Þe epter fallit hafa þau bædi Adam og Eua mist þann algiorfneleik riettlætisins sem þm var skapadr / og hafa suo audlazt eina fordiarfuada Syndum spillta natturu / Suo allt huat þar epter a fædt er af Adam þ er vt af vondre art og syndsamligu edle getid og fædt / Og hefer suo af Natturu innleidt Syndina yfuer alla sina epter komendr / þ þr þann um i syndum fædder / eru og vnder Gudz reide.

Huert er þ Materiale vppruna Syndarinnar.

Af Syndinne.

Efne edr vnderstada vpprunu Syndarīnar er su fordiorfut manzins Nattura / þ er bædi sa brestinn edr suipttingin gudligra astgiafua / Og su hin o leyfueliga illzku gerdin og lystingin / Þessa fordiarfuada natturu kalla / Schola klerckarner Fomtem / og seigia at sa same sie e ki ein fyredæmlig Synd / Huer þo i sannleik at er ein hrædilig synd / og ogrlig fordiarfuan / sem þar epter a getr og giorir margt illt.

Huert er ꝥ formale vppruna Syndarinnar?

Eiginliga þa er ꝥ ecki neitt annat / vtan ꝥ Gud hann til reicknar oss Syndina / fyre fulla Sauk / sina faþyckiu og visa fyredæming.

Huad er girndin?

Þat er ein o leyfuilig vondzlig hreyfning / elligar til hneiging / edr ein ohoflig fysn / inn rætt i ollum manzins kroftum / a mote Gudz vilia og hans bodordum.

Hue-

Af Syndinne.

Huertar eru þr Effectus og eflingar Syndarin-nar?

Hegningar edr straffaner Syndarinnar / eru þrennar / Hin fyrsta hegningin er / su fordiorfut Nattura / su oleyfuilig vondzlig lysting / Og ꝥ hid sama er girndin af þre sem adr er sagt / af huerre þar epter a vt kemr allar gioranligar synder / aller vonder auegyter syndum spilltrar natturu.

Hin onnr hegningin / er sa hinn likamlige Daudinn / og allzhattadar eymder / motlæte og sorger / sem dagliga yfuer koma mannkynit.

Hin Þridia hegningin er su / ꝥ vier erum vnder þm hrædiligum yfuergange Diofulsins huer ed ecki alleinazta a setr medr likamligum illzku prettum at fyrekoma oss helldr innleider hann oss eirnin i marghattadar hrædeligar synder og hofut glæpi / Suo sem at er til af Guda dyrckunar / Gudlastanar / villu doma / o heyriligra manndrapa / o leyfuillgra lostasemda / og til allz hattadra skemdar vercka.

Blifur ecki vppruna Syndin / vti Gudz heilogum? Eda huernen verdr vppruna Syndin i skiriptinne fyre ge-fin?

Nær

Af Syndinne

Nær ed ꝥ seigizt/ at vppruna Syndin verdi i skirninne fyregefin/ þa skulu menn ꝥ ecki suo skilia sem at blifue i manninum epter skirnina ecki neitt syndsamligt ædi edr ꝥ fyredæmiligt væri / Helldr skall ꝥ suo skiliazt/ ꝥ i skirninne verdi skulldin fyregefin / ꝥ er at Syndin verdi riettruodum ecki till reiknud/ þo at hun blifue enn samt vti ꝥre fordiarfadre spilltre Naturu/ þanninn verdr ꝥ formale vppruna Syndarinnar/ ꝥ er su skulldin og till reicknunin i riettruodum burt tekin vti Sacramento skirnarinnar/ Enn ꝥ Materiale vppruna Syndarinnar/ ꝥ er Daudinn/ og su fordiorfut nattura hun blifr samt / Enn þa ed Heilagr Ande verdr fyrir ordit gefinn riettruodum mōm / þa faa ꝥr eitt nyt vpplyst hiarta og hugskot sinne / Og taka suo till at strida i mote Syndinne/ Suo þa verdr Syndin suo sem i nockurn mata linud og forkreinckt / Medr þessum hætti framsetr einnin hinn sæli Augustinus eina agæta malsgrein/ vt af fyregefningu / Vppruna Syndarinnar/ Og seiger suo/ At vppruna syndin verdi fyregefin / þo eigi suo / at hun sie ecki meir i oss / Helldr suo ꝥ hun verdi ecki tillreicknut.

Huar fyrir blifr hegningin Syndarinnar/ suo sem at er likamligr Daude og onnr motlæti/ fyrst ꝥ Syndin er þo fyregefin?

Aþ Syndinne.

A medan Syndin og ſu þordiorþnt Nattura bliþr i manninum / þa bliþr og eirnin Daudinn/ Swo ſem S. Paall hñ ſeiger til Romanos viij. Cap: Þyrſt at Chriſtur hann er i ydr/þa er viſſiliga likameñ deyddr Syndarinnar vegna Einckum þrar/ſem þar er enn vti þre þordiarþadre Naturunne/ Enn ſlik þor diorþut nattura kann ecki i burt tekin at verda / vtan alleinazta þyre Likams daudann.

Huad er gior an- lig Synd?

Gioranligar ſynder eru þr vonder auegxter þeſſarar ſyndſamligrar / vondrar og ſpilltrar Natturu/ Einckum ſuo ſem/at epter þall Adams/ þ vort ſinne/ hiarta og hugſkot/ eirnin vor augſynelig verck og at hæþui gange og ſkie þuert i mote Gudz bodordum/ Enn huar ſkulum vier til ſamans binda giorullann manniñ/og ſuo þau verckin/Þui þo at nockrer o gud liger menn haþi hid ytra i manna augſyn heidrſamligt athæþui/Eñ med þui þ perſoninnar ſialþuar eru o hlydugar/ſaurugar og ſyndſamligar / þa kunna og eigi helldr eirnin verckin Gudi þacknæm at vera.

Huad giorir perſonuna Synduga og þorgla- tada?

Man-

Af Syndinne

Wantruan / Mistraustid a Gudz godgirne / at ottazt ecki Gud / honum ecki at treysta / hann ecki at elska / Þui þo at hiner ædztu tignar menn sem var Cicero / og Pompeius etc. Hafui haft nockra kynning Laugmalsins / Og ꝥ einn Gud sie / og ꝥ hann sie godgiarn og riettlatr / Þa hafa ꝥr þo / vt af hans nad og Euangelio / ecki neitt vitad / Einckum ꝥ hann vt af sinne skærri nad og miskunn / og fyre vtan alla vora verdskulldan / fyrirgefe syndirnar / þar fyre hafa ꝥr hiner somu eirnin / vti suo mycklum freistingum / angist / og anaudum suo herfuiliganna drecktir verit / at ꝥr hiellldu sig af Gudi forglatada / fyrst med þui at ꝥra hiarta hefer eirnin saurugt verit / þa hefer og lika eirnin i ollum ꝥra giorningum / verckum og at hæfui ecki neitt hreinferdugt nie gudligt verit Epter þui sem Paall Postule hann seiger til Romanos xiiij. Capit: At allt huad ecki er vt af riettri truu / þa sie ꝥ synd / Hin myckla og agæta hugreysti Achilles / hefer sannarliga verit ein kostulig manndygd i honnum og eitt agæt Gudz krafta verck Og vard þo fyre þa syndsamligu personuna saurugt / Huer ed ꝥ. efuadi / huort Gud hann væri miskunnsamr edr eigi / og hirte nockut vm manninn / Og hefer sialfr þar med verit an allz gudligs otta / og trunadar traustz till Gudz.

Huad giorir personuna Gudi þacknæma?

Ein

Af Syndinnē

Ein riett Christilig trua / Þui ef at truan hun
till legzt einu heidrsamligu sidferde / og gudligu lif-
uerne / Og sannarligum god giordum edr miskunnar
verckum / þa þocknazt suodann verck Gudi bædi tru-
arinnar og suo personunnar vegna.

Huersu marghattadar til hueig-
ingar eru i manzins Natturu ?

Twennar / Einar eru þuert a mote Gudz bod-
ordum / Suo sem þetta / at girnazt annars manz ko-
nu/hans godzt/edr peninga./at hata og ofunda annan̄
Siergodr/Dramblatr/o þolinmodr / og illyndr at ve-
ra/Gud at hata / og hm̄ at mistreysta / at espazt og
þuerudazt i mote Gudi og hans riettum dome / Og
þessar til hneigingarnar eru eiginliganna þr illzku-
samliger auegyter vppruna syndarinnar/og sannarli-
gr auogytur þess hins gamla Adams/Og lika sem þr
eru hiner allrauerstu auegyter / suo ætti og eirnin sem
helzt vid þm spornat at vera/og þa at varazt sem mest.

Hinar adrar þa eru ecki i mote Gudz bodor-
dum suo sem ꝥ/at elska konu sina og born/ og at vnna
vinū sinū og vel giorda mōm/at stugga vid stor glæp
ū og vondū verckū gramr at vera/Huer ed þessar so-
mu til hneigingar vildi nu i burt taka vr manzins Na-
turu/sa þyrfti alla hlute i burt at taka / badi fridinn
Og faugnudinn og suo lifuit med / Og þo at þessar

 till

till hneigingarnar eru eirnin þyre vppruna Syndina syndsamligar og saurugar vordnar / þa eru þær þo i sialþu sier ecki vondar / Og aller goder riett Christner menn skulu astundan haþa a þui / at þr late ecki oþmyckit epter sinne holldzins brekuise.

Huernen verda Syndirnar medkendar?

Wt aþ Predikan Laugmalsins / suo sem Sanctus Paall hann seiger till Roman: vij: Cap: At Syndina medkenda eg ecki / nema þyrir Laugmalit / Þuiat eg vissa ecki girndina vera Synd / eþ at Laugmalit heþdi ecki sage / At eige skalltu girnazt.

Enn huad seiger þu vt aþ þre Daudligre Syndinne?

Daudlig Syndin / ꝥ er / þær sem eru verdugar eiliþrar þyredæmingar / þær somū eru ecki alleinazta þau opinberu illzku verckin / Helldr iaþn vel eirnin þær vansemdirnar og þordiorþunin vppruna Syndarinnar / sem manninum inn þæddar eru epter ꝥ ed Adam þiell / Þessar Synder þyredæma hina vantruodu og ogudligu / Joh: iij. Capit: Huer hann truer ecki a Gudz son / sa er nu þegar dæmdr / Enn huer hann

hauude

haundlar i riettri tru a Christum þyregefning Syndanna / þm munu þessar Synder ecki till reicknadar verda / þui till Romanos attanda Cap: seiger Paall Postuli / At ecki neitt þyre dæmanligt sie i þm / sem ad eru vti Christo Jesu.

Enn huadan koma hinar dagligu edr minne hattar Synder?

Su inn þædda Syndin edr vppruna Syndin / er ecki ein suo litis hattar meinsemd / Helldr ein illzku þull eitran / huer ed iduliganna hreyþuer sier / og Syndir elur / eirnin i Gudz Heilogum / epter kenningum Pals Postula Gatlat v. Cap: Þat holldit girnizt a mote andanum etc. Enn med þui at þessar somu till hneigingar / verda riettruodum þyregefnar Þa mega þær vel dagligar edr lidanligar Synder kallazt / Þuiat hiner Christnu hylla ecki nie samþyckia slikar til hneigingar / helldr standa þær i mot þuilikum holldzins breysklett / Og med þui at ein riett trua er eirnin i þra hiortum / þa verda þr reicknader þyre Heilaga menn og riettlata.

Hueriar Synder kallar þu Daudligar Synder?

Aþ Syndinne.

Þar eru þr nockrer stor glæpir og ill glorder þy-
æ hueriar ed þr hinu somu sem swodant giora / þa
reita Gud til myckillar reide / og innþalla suo sidan
i hans o vinattu / og verda ecki meir riettlater reick-
nader / helldr þyredæmder / eþ at þr leidriettazt ecki /
og yþuerbæta sin bort i idran sinna misgiorda.

Geþ þuilicks nockr
Epterdæmi?

Þat eitthuad at giora / edr þui at samþinna sem
mote er vorre Samuitgku / Þat er / þalsligum Lær-
dome samþyckr at vera / Elligar ecki at motstanda
vantrunadinn og adra storglæpe / Item at drygia
opinber lasta verck i mote Gudz bodordum / Suo
sem at er manndrap / hordomur / og annat saurli-
þue etc. Vt aþ hueriu ed S: Paall j. Corinth: vj.
Capit. Suo seiger / Þat huorcki Saurliþuis nie hor-
doms menn edr Aþguda dyrckendr / nie þiollætis
menn / edr skamm drygendur æsku manna / eigi þio-
þar nie agiarner / eigi oþdryckiu menn / eigi ræinin-
giar / nie Gudlastendr / þa munu Gudz Riki er-
þua / Og til Ephesios v. Capit. Þat skulu þier
vita (seiger hann) þat einginn horunar edr Saur-
liþuis madr / edr agiarn þa haþui arþtoku i Gudz Ri-
ke / Og til Galatas v. Capit. seiger hann suo Þat
holldzins verck eru opinber / sem at eru / Hordomar /
þrillu

frillu lifnadr / lauslæti / o raduendi / afguda dyr-
ckan / galldrar / fiandskapr / þrætr / kif / sundrþyc-
kiur / hopa drætter / ofundsyke / mannslaug / ofneyty-
la matar / of dryckiar / og annat [þessu lickt / Aller
þr sem swodant giora / þa munu ecki Gudz Rike
erfua.

Enn huad seiger þu af þre sundr-skiptingu fedranna / þar med ed þr skipta þm gioranligum syndum / vti hinar ytre og innre synder?

Þessi sundrskiptingin er med ollu haskalaus / ef-
ter þu seiger / ꝥ sumar gioranligar synder / þa sie ein-
nin hid innra i hiartanu / Suo sem at eru vondar til-
hneigingar og hugrenningar / hueriar ed vel mega
dagligar edr lidanligar synder kallader verda / i þm
sem iafnan motstanda þær med riettri tru / og fyre
þann skulld verda riettlater reicknader / Enn þær hi-
nar adrar synder sem skie hid ytra med ordum og ver-
ckum / Huerier ed þær giora / þr innfalla i Gudz
reide / og verda ecki meir riettlater reicknader / Enn
ꝥ skalltu vita / at huorutweggiu syndirnar / hi-
nar innre og ytre synder / þa eru Daudligar synder i
þm sem ecki trua riett / og þuilikum syndum stan-
da ecki i mot / Þui a medan þr hafa ecki rietta
Tru / þa audlast þr og einnin ecki Syndanna
fyre-

fyrergefning / Þar fyre þa kann i þm hinum somum onguar licknanligar edr dagligar / helldr ecki vtan Daudligar synder at vera.

Enn huad seiger þu af þm Syndunum sem kallazt omissionis og Ignorantiæ adfectus?

Þad er / nær ed vier syndgumzt viss vitande / og vilium ecki sannleikinn vita / ꝥ sama eru eirnin Daudligar synder / Suo sem þa / nær ed einhuerier vilia ecki heyra edr medtaka Gudz Euangelium / Edr þr sem viss vitande vilia ecki stunda sitt Embætti helldr afrækia ꝥ hid sama / Þui likar Daud synder eru nu i morgum þm sem þar vilia huorcki heyra nie Læra edr vidrkenna Euangelium Gudz / huad þr vita þo / at ꝥ er Gudz bod og befalningr / og ꝥ Gud Fader hafui suo sagt / at þessi er minn elskuligr Son honnum hlydit / Enn þuilik ofstækis gleymska og þuerud var eirnin i Gydingunum / og i þm hardsuirudum Phariseis / Lika suo eru og eirnin allar afguda Dyrckaner heidinna þioda Daudligar synder.

Huad heyrir til leidriettingar Syndarinnar?

Af Syndinne.

Þat menn hafue vitnisburd godrar Samuigꝫ-ku/ giore idran oh yfferbot / og blifua ecki vti þui sem þr viss vitandi hafa brotid i mote Gudz vilia / ꝥ er/ at þr idrizt og leidriette sig/ Þuiat suo stendr þar skri-fat / Ecki vil eg syndugs manz Dauda (seiger Drottinn) helldr ꝥ hann lifue og leidriette sig. Og enn i ødrum stad seiger hann suo / Ef at eg segda til hins øgudliga/ þu skallt dauda deyia / og hann idrazt / og snyzt fra sinum syndum/ og giorir sidan dom og riett-uise/ þa skal hann lifua/ Eñ þo skulu þr vita/ ꝥ þessi hlydinn / hueria ed þr suo fremia / sie ecki fullkom-lig/ Þar fyre skulu þr og eitnin ecki treysta a sialfs sins verck fyrir Gudz dome / Helldr skulu þr trua ꝥ madrinn sie Gudi þacknæmr fyre Jhesum Christum/ Sidan skulu þr giora epter kenningum Paalſ Postu-la/ at þr hrelli ecki heilagann Anda / fyre huern vier innsigladr erum vpp a þann dag endrlausnarinnar/ ꝥ er/ at vier skulum þañ myckla dyrindis thesaur Euangelions Jhesu Christi ecki fyrelita nie hann for ackta.

Vt af Nadinne.

Huad kallazt Naden?

Þetta ordit Nad vti heilagre ritning / og sier-deilis i Pistlum Paals Postula / þar ed hann hefer spurningar framme / De Justificatione / ꝥ er vt af riettlætingunne / þa merckir ꝥ ecki þa algiorfue

Salun-

Aþ Nadinne.

Salunne innhellta (epter þui ed þ nockrer Schola klerckor þar vt aþ seigia) at haþa suo misbrukat þetta ordit / og halldit þ þyre þa astseme edr kærleike sem i oss er / Enn þetta ordit? Nad hlytr helldr at takazt relatiue / merckir eiginliganna Gudz hylle / og astar þocka sem hann ber til vor hia sialþum sier vt aþ huerium astar þocka hann til hneigizt Christum / og sinum heilogum Anda medr hans astgioþum yþuer oss at hella.

Huad er Naden?

Nadin er eiginliga þyregeþningin Syndanna / og þ Gud þyre vtan vora þorþienan / aþ sinne skærri miskunn medtake oss þyre Jhesum Christum / og yþuer helli oss med heilogum Anda / þyre huern ed vor hiortu vti angre og idran syndanna verda vid reist i riettri Tru / og audlazt suo huggan / vti hueriu huggunar trauste þa eþlazt nyiar hugskotzins hræringar / Sem girnazt Gudz Laugmale at hlyda / og epter þui at giora.

Huernen er þessi malsgreinin

Postulans skiliande / at vt aþ Nadinne erum vier riettlater?

Af Nadinne.

Þessa malsgrein hliotum vier ecki suo at skilia/ sem ꝥ nockrer Scholastici þa seigia / ꝥ vier audlunzt fyregefning syndanna / fyre þa algiorfue sem i oss er / Swo sem fyrir vora kærleiksins ast semi/ edr nyia vppbyriada hlydne / og verdum þar fyre riettlater / Og þetta hid sama er ecki annat enn at fordmyrckua truarinnar Lærdom / og þann medal rennarann og tienadar mann Christum i burt at taka / helldr eigum vier þessa grein suo at skilia/ þat vier audlunzt fyre-gefning syndanna/ ecki fyrir fullkomnan Laugmal-sins / nie fyrir vorra vercka edr verd leika saker.

Helldr alleinazta fyrir Gudz miskunn seme / Sem oss til reicknar ecki Syndina / og helldr oss riettlata fyre Christum / Og þo ættu vier eirnin þat alla tima at vita / nær ed vor hiortu eru suo fyre truna vidriett / hafui þa medtekit huggan og fyre-gefning Syndanna / þa medtaka menn og eirnin Heilagan Anda / huer ed þar epter a verdur i þm eitt nytt lifuerne.

Þar fyre nær ed madrinn i Barattu Samuits-kunnar / og leitar at fyregefningu Syndanna / og tekr þa til medr sialfum sier at hefia spurningar vm Gudz vilia / huernenn ꝥ hann mune vidr sig sinnadr vera / Eñ þa hliotum vier ecki at alita nie hugsa vppa vora algiorfue edr verdugleika/ helldr hliotum vier at alita þau fyreheitin vt af Christo / og epter þm at hallda huer at sie Gudz vilie vider oss / og vel at hondla þann medal gongu manninn Christum medr

medr riettri tru / Nær ed þetta ſuo ſkier / þa verdr oſſ Heilagr Ande gefinn / Og ſa hinn ſame fyrir medr ſier huggunar trauſtid/og er kroptugr oſſ / till at efla eitt nytt lifuerne / Þui hliotu vier nu i huorn tueggiu ſuo at hallda ꝥ i oſſ verdi ein fornyung lifnadarins / Og ꝥ eirnin vor ſamuizka / fyre eitt orugt truadar trauſt alitr ꝥn medalgongu mann inn Chriſtum / ſuo þat vier fyre hans ſkulld erum riettlater / og hofum fyre gefning ſyndanna / og erum ſuo medtækiliger til eilifs lifs.

Huer eru tilefniñ Nadarinnar?

Hid fremſta til efnid er Gudz vilie / huer ed ꝥ villde ſuo hafa / ꝥ Chriſtr ſkyllde eitt offur verda fyrir oſſ a kroſſinum / og at vera oſſ ſuo hans vegna miſkunnſamr / Þar fyre þa er alleinazta veidleikr og forþienan Jheſu Chriſti / þeſſ eitt tilefne / ꝥ vier audlunzt nad og miſkunn af Gudi.

Huernen audlunzt vier Nadina?

Fyre Predikan Heilagz Euangelij / Og medtekning Gudz Sacramenta / Þuiat Gud vil fyrir or-

dit gudzſpiallzins kroptugr vera / Suo framt vier hondlum ꝥ i riettri tru / Vor eiginligr vilie hlytr eirnin þar till at leggiazt / Sem ordit medtekr / Huiat i ꝥm ſem Gudz ord motſtanda þa vill hann ecki neitt fullgiora / Og lika i ꝥm hinum ſonnum ſem Gudz ord heyra / og audlazt þo ongua nad nie miſkunn / þa er ꝥ ꝥra eiginligum vilia at kenna / og er ſialfs ꝥra ſkulld huer ed ordino i mote ſtendr.

Suo audlunzt vier nu Nadina / þa nær ed vor hiortu medtaka huggan yt af Gudz ordi edr fyre heitum i Heilogu Euangelio opinberut / og yfueruinnum ſuo marghattadar ſkelfingar / Og verdum vidrietter fyre rietta tru / Suo ꝥ vier truum ſannarliga / Og kunnum hia oſſ at orſkurda ꝥ vier hofum audlazt fyre gefning Syndanna epter Gudz fyre heitum Chriſtus vegna.

Þar fyre ſeiger. Sanct: Paall Gala: iij. Cap: At vier audlunzt þann tilſagdann Anda fyre rietta tru / ꝥ er / þa tru / Sem a þau fyreheitin af Chriſto grund vollut og vpp bygd er.

Vier eru ꝥr heimſku fuller flugu menn og illz kuandar forleggiande / Suo ſem at er villu flockr hinna tuiſkirdu / og adrer fleire ꝥra likar / Huerier ed leita Heilagy anda vppbirtingar fyre vtan og an Gudz orda / Item og ꝥr ſem ꝥ frambera og fyremynda ꝥ heilagr Ande fyrir renne ordinu / og vppdickta ꝥ / at ꝥr mune þar eptira trua / ed ꝥr hafa þa nyiu vppbirtinginna fornumit.

Vier skulu og eirnin vtiluckrat verda / þær orda spurningar / vt af Gudligre fyre hyggiu / Þuiat vier skulum vor vpptauk hafa af Gudz ordi / ꝥ ollum er almenneligt / Þui lika suo sem ꝥ Lærdomrinn af idranar yfuer botinne / Sa ed syndina straffar er ollum almenneligt / Lika suo þa er fyreheitid Heilags Euangelij eirnin ollum almenneligt / Og suo ꝥ bodordit Christi i hueriu hann bydr og befalar ꝥ vier skulum a hann trua / þa er eirnin ollum alminneligt / Suo sem sialfr hann vottar / Matth: xj. Komet till min / aller þier sem erfuide drygit / Og þunga erut þiader / eg mun endr næra ydr.

Er þa eingin forþienan Nadarinnar / og fridþægingarinnar i oss?

J oss sialfum er eingin forþienan / fyre huad oss meigi veitazt nadin / ꝥ er fyre gefning syndanna / Og til reickningin riettlætisins / Helldr þa er ꝥ ein tahrein Gudz ast giof / ꝥ hann medtekr oss till nadar fyre eckirt / suo sem Sanct. Paal hann seiger / At Gudz giof sie ꝥ / enn ecki vt af sialfum oss till / Suo ꝥ einginn þurfue sier at hrosa / Og till Romanos vj. Capitt: Seiger hann þat giofen Gudz sie eilift lif / Þar fyrer þa verdur vor forþienan i burt tekin i þorlikuninne / enn þo ecki suo / At vier skulum eigi neitt

gott

gott giora helldr þ vier vitum þyrheitid eina af̃ gioþ vera / Og at þ sie sannarligt / Einckum / þat ecki sie komit vnder vorum verdleikum / Og þo eigum vier samt þyrheitid ecki at þorleggia / Helldr þ med ollu þacklæti at medtaka.

Huad þullgiorir Nadin?

Hun aþrekar Heilagann Anda / eþ at vier heyrtum Gudz Euangelion og medtokum þ / Hin þyrsta og þremsta þulluerckan / er truan þyre hueria vor hiortu verda vidriett / Og vita þ vissiliga / at Gud er oss nadugr og miskunnsamr Jhesu Christi vegna / Þyre þessa hræring / þ er liþgan / verdum vier vardueitter / Og yþuer vinnum allar skelþingar Syndarinnar og Daudans / Þetta hid sama trunadar traustid er eirnin suo kroptugt / at þ þrelsar oss i þra Syndinne og i þra eiliþum Dauda / og vppbyriat oss eitt nytt Ja eitt eiliþt liþ.

Þar nærst epter þylgia eirnin adrar hræringar / Einckum sem er su vppteckna hlydnin vidr Gud / Akallit till Gudz / gudhradzlan / kærleikrinn / þolinmædin / Og adrar þleire manndygder etc. Nadin hun verckar eirnin Gudz hialp / þulting og hug hreysting i mote Dioþlinum / og daudanũ

Þar

Þar at auk huggan og þolinn mædi i Krossburdinum og motlætinu / og frelsar i fra Laugmalinu / Enn at lycktunum þa verckar hun i manninum eitt nytt lifuerne / og epter þetta lidit lif eitt eilifft lif.

Huernen kann Naden at frelsa fra Syndinne og Daudanum / Fyrst at Syndin blifr enn nu samt holldinu / Þar med eirnin sa hinn Likamliga Daudinn?

Enn þo at i þessu lifue blifue Syndsamliger girnder i voru hollde / þa mun þo slikr nalægr breyskleike riettruodum monnum ecki til reicknazt / þo at þessi veyckleikinn / sie vt af Natturu Synd i sialfum sier / og fyredemingar verdr / Suo lika eirnin þa verdr þetta vppteckna lifuernit ecki algiorliganna fullkomnat i oss / Allt þangat til ed þetta vort syndugt holld ꝥ i burt deyr / og verdi suo algiorliganna endrnyat.

Þar fyre frelsar Nadin vt af Syndunum med tvennu mote / Fyrst þa flytr hun med sier fyregefning Syndanna / vt af vegar ꝥ / at Gud tilreicknar oss ecki þa nalægu Synda syke / Sem oss er innfadd / og voru holldi vid loder.

Þar næst verdum vier eirnin fyre Nadina / frelsader i fra Daudanum / þuiat sa hinn eilifflige Daudinn/

dinn/ er allt til reidu i burtu suipter af rietttruodum/ Og þo at sa likamlige Daudinn / og adrar kualnin-gar og mottlæti blifue samt vti þessu lifue / þa er þo þessi same Daude fyre vtan spiozt brodd / ꝥ er fyr-re vtan krafft og mackt / og blifr at eins einn likam-ligt Daude/ alleinazta þar fyre / ꝥ hann i burt take þetta Syndum spillta holld/ Og epter ꝥ verdr þessi likamlige Daudinn (i vpprisu frammlidinna) eninn i burt tekinn/og veitizt suo sidan einn ny og dyrdarsam-lig nattura/ og eilifft lif.

Huar fyre at skilur Paall Postule Nadina at giofina?

Sancte Paall kallar Nadinna fyregefning Syn-danna / edr frid þægingina / og ꝥ Gud hann med-tekr oss vt af sinne skærri miskunn Jhesu Christi veg-na. Enn giofina kallar Postulinn/ þa innhelling hei-lagx Anda / og eilifft lif/ fyre þann skulld verdr/ fy-re þetta ordit / Donum / ꝥ er giof / sa kraptrin og vercken Nadarinnar fyre myndut.

Og þo at þessi two ordin/ sie til samans teingd/ þa atskilia þo Sancte Paall þau fyre naudsynligra til efna saker/ / Þui þo at oss sie naudsynligt at hafa eitt nytt lifuerne / þa skal þo vor Samuizka vti frei-stingunne og i barattunne / og fyre Gudz dome ecki alita vorn sialfs verdugleik/ mandygd/ verck edr for-þienan/ þuiat þar med kunnum vier alldreige Nada-

 rinnar

rinnar Gudz og ßyregeßningu Syndarinnar Sam-
proder at verda / Helldr skulum vier iaßnan a lita
ßyrheitin Gudz Euangelij/og þui oruglig a at trua/
ꝥ vier audlunzt ßyregeßning Syndanna vt aß skærri
Nad þyre Jhesum Christum / enn ecki ßyre vora sialßs
verdug leika / verck eda manndygder.

Huad merckir hia Spaman-
ninum Zacharia / Ande Nadarinnar og bænanna?

Spamadrinn Zacharias vtskyrir i hinum xij.
Capit: sinnar Bokar hid allra liußligazta þa vel gior-
ninga hins Nyia Testamentisins / medr þessum ord-
um/ Eg mun vthella (seiger Drottinn) yßuer hws-
Dauidz/ þinn anda Nadarinnar/ bænanna/ þann an-
da Nadarinnar kallar hann / ßyre huern vier medken-
num/ ꝥ Gud er oss miskunnsamt / og vilie ßyregeßa
oss Syndirnar / Andi bænarinnar inne lykur i sier/ al-
la hina innre Gudz dyrckan/og alla idkan truarinnar
hueria ed heilagr Ande hann verckar/ suo sidan þar ep-
ter ai nær ed vier hoßum huggan audlazt / og truum
aß hiarta / þa hoßum vier Syndanna ßyregeßning
ßyre Jhesum Christum.

Ut aß Riettlætingunne.
Huad merckir Justificari og Justificatio?

Af Riettlætingunne.

Þetta ord Justificari merckir i Ebresku male kuittann seigia af Syndunum / og einn huern fyrer riettlatann/ ꝥ er þockann og þacknæma at medtaka/ Suo sem þa/nær ed þu seiger / Dauid hann er riettlættr / ꝥ er/hann er af Syndunum kuittr sagdr / afleystr/ og til nadarinnar medtekinn / Suo seiger og S. Paull til Roma: iiij. Cap. At þm sem med verckunum vmganga verdi ecki verdkaupit vt af Nadinne til reicknat/ helldr vt af eiginligre verdskulldan/ Enn hinn annar sem ecki vmgeingzt med verckin/ helldr truer a þann sem omilldann riettlatann giorir/ ꝥ er /vt af Syndum kuittann seiger þm sama manne verdr sin trua reicknud til riettlætis.

JVSTificatio ꝥ er Riettlætingin kallazt fyrergefningin Syndanna / þorlikun edr fridþæging Gudz þa nær ed Gud medtekur manninn / og gefr hiñ eilift lif/ Og þo ꝥ sie naudsynligt/ at i þm sem þorlickter og fridþægder eru / þa sie eitt nytt lifuerne / þa skal þo su sama Justificatio ꝥ er Riettlætingin vti þessari malsgrein Fide iustificamur / ꝥ er/ at vier verdum fyrer truna riettlater / ecki suo vnderstandin verda / Sem at audludunzt vier fyrergefning Syndanna / fyrer voreiginlig god verck / edr fyrir vors hreinferdis saker / Helldr alleinazta vt af Nadinne fyrer Jhesum Christum.

Huad innelykr i sier þessi Justificatio ꝥ er Riettlæting?

 Þria

Þria hlute / Fyrst fyrregefning Syndanna / Þar næst / þ Gud medtekr oss til Nadarinnar / og gefr Heilagann Anda / Og þ hid þridia / sem er eilift lif.

Huernen skier þesst Justificatio ?

Hier adr fyrre er till reicknat / þ vti Gudz Euangelio verdi tuenner hlutter kender / Suo sem at er Yfuerbotin / Og fyre gefningin Syndanna / Lika sem þ Christur sialfr hann seiger / Gange þier vt og Predikit yfuerbot / Og Syndanna fyregefning i minu nafne / Þar fyre hliotum vier at vpphefia i fra Predikan / huer ed Syndina straffar / Og velgiorningin Christo til reicknar / Þar fyre er þetta form og fyremynd þessarar Justificatio / At fyrst hliote þar at vera angr og idran / Sem þ vissiliga helldr / at Gud mune Syndinne reidur vera / og þ madrinn skelfuizt þui aluarligar fyre Syndinne / Þar nærst / Vti þuilikre skelfuing / skal Samuitzkan vidriettazt aptur fyre truna / Og hondla suo fyreheitid Heilags Euangelij vt af Christo / Og trua þui stadfastliganna þ vier sieum riettlater og sanner Erfuingiar eilifs lifs reicknader / Ecki þo fyre vora sialfs idran / helldr vt af Gudz skærri Nad / og hans miskunnseme / fyrer Jhesum Christum.

Af riettlætingunne

Nær ed vier nu(epter þessum hætti) vti yfir-
botinne / i angran og idran Syndanna / Hughreyst-
um oss suo / þa erum vier fyre Gudi riettlater og þm
þacknæmer / ꝥ er / at vier hofum þa fyrregefning
Syndanna / og erum medtækiliger till eilifs lifs /
Ecki þo fyre sialfs vorn verdleik edr idran / Helldr fy-
re Jhesum Christum huern ed vier hliotum at medta-
ka vti oruggre og stad fastre tru / Og nær ed vier
handlum og medtokum nu suo huggunar traustid /
þa audlunzt vier þar med eirnin til lika / Heilagann
Anda / huer ed vor Hiortu vpptendrar / Suo ꝥ vier
vpphefunn eitt nytt lifuerne / Og idkum oss suo si-
dan i Gudz otta / vti hans kærleik og þolin mædi.

Huer eru til efnin þessa-
rar Justificatio ?

Hid fyrsta og fremsta er Heilagr Ande / Hitt
annat þat er Gudz ord / fyre huert ꝥ Heilagr Ande
hann verckar og kroptugr er / Hid þridia vor vi-
lie sialfs / nær ed hann verdr hrærdr edr till knuenn
af Heilogum Anda / fyrir Gudz ord / Af þui
skal hann þat ecki motstanda / Helldr samþyckia /
Og ꝥ sama ord medtaka / epter þui sem i versi-
nu þess fiorda og niutigazta Psalmsins ꝥ seigizt /
Hodie si vocem eius audieritis etc. J dag / Þo at

vier heyrit hans raust / Þa for herdit ecki ydar hiortu.

Giorer vor vilie sialfs eirnin nockut til þessarar Justificatio?

Nær ed vier seigium / ꝥ menn verdi vt af Nadinne riettlater / fyre vtan verdskulldan verckanna / Þat skulum vier ecki suo skilia sem ꝥ vor vilie sialfs giore þar eckirt til / Og sie ecki vtan suo sem annar stockr eda steinn/ Ja vel / enn med þui at vier hliotum at vpphefia i fra Gudz ordi / og epter þui sem adr er sagt / þa giorir vor vilie sialfs vissiliga þar nockut till / Þui þa ed hann verdr drifinn og till knuinn af Heilogum Anda / Þa sam finnezt hann þui og medtekr ordit / Og feller sig till vid ꝥ þar fyre skal madrinn ecki yfuer gefa nie forleggia Gudz ord / Edr þui hinu sama i mote at standa / Hann skal og eirnin ꝥ stadfastliganna hallda / At Jhesus Christus mune full komliga enda sin fyreheit / Einckum ꝥ hann mune gefa riettruodum sinn Heilagann Anda / suo ꝥ hann sie kroptugr fyre Gudz ord.

Huer er skilningrinn þessarar greinar / Þat fyre truna verdum vier riettlater?

Af Riettlætingunne

Þeſſi greinin verdr med morgu moti / og ſum-
um vondrliga vt logd / Sumer vtleggia ꝥtta ordit
Fides / ꝥ er truan / fyre gioruallann Lærdóm Chri-
ſtiligrar Religion ꝥ er andligrar ſtiettar / Og lika
fyre þa hlydne Chriſtiligs lifuernis / Þeſſir hinir
ſomu ſeigia allz ecki vt af Chriſto / Og ecki hell-
dr neitt vt af þui trunadar trauſtino a Gud ſial-
fann / Huert ed vidrietter og huggan veiter Sam-
uizkunum / Og hafua ſuo alleinazta vti Lærdomi-
num Laugmalſins.

Hiner adrer eru nockrum mun heübrigdare
i ſkilningunum / Og vnderſtanda fyre þetta ordit /
Fides / ꝥ er truan ecki alleinazta vidrkenningina
Hiſtoriunnar / ꝥ er lifſaugunnar / helldr eirnin lika
ꝥ a trunadar trauſtid / Enn þo lißt ꝥm ſem ꝥ i
þeſſari greininne ſie ein Synecdoche / Fyrſt at tru-
an er ſu hin ædzta dygd og hun vpp byrie Gudræ-
knina / Þa verdi henne till reicknut / Su Iuſtifi-
catio / ꝥ er riettlætingin / Enn þo med þui mote /
ꝥ adrar dygder / Sem er kærleikrinn / gudhrædzlan /
vonin / þolinmædin etc. Þa ſie þær ecki vtilykiandi
nie vndantakande / Þeſſir fara eirnin a miſſ vid mei-
ning hins Heilaga Pauli Poſtulà / og alita vora al-
giorfue og dægiligleika / Og meina þui ꝥ vier verd-
um riettlatter eirnin nockut ſuo ſem fyre vora ſialfs
verdugleik og forþienan.

Enn einn riettilig og ſannarligr ſkilningur er þeſſi

At vier

Af Riettlætingunne.

At vier verdum þyre truna riettlater / þ er / at vier verdum þyre miskunn Gudz Jhesu Christi vegna riett later og Gudi þacknæmer / Eigi þyre vorn sialfs verdugleik / nie þyrir vorra vercka edr verdleika saker / Elligar þyre nockut þ sem i oss er / helldr þyre þ / sem þar ofan at hingat til vor kemr / Sem er þyre Jhesum Christum / og þyre truna a hann.

Huat vtilykr þetta ordit Gratis?

Þetta litla ordit / Gratis / þ þydzt þyre ecki / vtilykr eigi yfuerbotina / nie idrunina edr goduerkin / Helldr alleinazta vorn verdleik / Og vtskrifar þau til efnin Gudligrar millde og godgirne / Suo sem at er þyregefningin Syndanna / og Eilift Lif / og reicknar þ sama alleinazta Gudz miskunnsemi til.

Huar þyre hliotum vier Swodann Exclusiua at hallda?

Þennann gior wallann Lærdom / hliotum wier at draga vpp a barattu Samuigkunnar þyre Gudz Dome / elligar þaum vier hann ecki þullkomliga skilit / þuiat vti riettri angist / og skelþuingu þinnr

Sam

Samuigkan ꝥ / at vier kunnum eigi / at setia vor verck edr verdleika i gegn Gudz dome og hans reide / Og kunnum eirninn ecki till fridar edr huilldar at komazt / nie þa efuablendne af at leggia / a medan vier vppbyggium a vorar mann dygder og god verck

Dauid Konungr þo at hann hefdi margar og agætar manndygder / verck / Og verdleika þa kann hann þo ecki ꝥ sannarliga at vrskurda / at Gud hafui honnum fyrer þess saker sinar Synder fyrer gefit / Þuiat allar slikar manndygder / Og verdskulldaner verda vnder þrycktar og nidrkæfdar / fyrer eina hofut Synd / Þar fyrer ef madrinn skall audlazt eina fridsama Samuigku / þær hrygdaner og skelfingar at yfueruinna / Og þre efuablendne i burt at koma / þa hlytr hann at leita skærrar Gudz miskunnar / elligar þær hann vist / eigi adr huorcki huild nie ro / fyrr enn ꝥ hann getr hondlat og yfuer komizt / Þessa raust Heilagy Euangelij / þat honnum verdi vt af Nadinne / fyrer vtan alla hans verdskulldann / Syndirnar fyregefnar.

Þar fyrer hlytr þessi greinin / at vier verdum vt af Nadinne riettlater / fyrer Gudz miskunnseme Christus vegna / vel at handfestazt / Vpp a ꝥ / at velgiorningrinn sie visseligr / Og su harme þrungen Samuigka megi hafa eitt orugt huggunar traust / Og ꝥ su efua blendinn mætti yfuer vinnazt / fyrer riettu tru.

Af Riettlætingunne.

Og þetta ordkomit / Gratis / þ er fyre ecki gior-
ett sierdeilis þann atskilianligann greinar mun / a mil-
lum Laugmalsins og Heilagy Euangelij / Huiat
Laugmalit hefer eirinn sin fyreheit / Enn þ fyregefr
þo ecki Syndina vt af Nadinne / Helldr krefr vors
verdugleika / hlydninna / og vppfylling bodordanna
Og þetta er þ fyrsta till efnit / huar fyre vier hlio-
tum at hallda þessar Exclusiuas / Einckanliga / suo
þ fyreheitid sie sannarligt.

Hitt annat tilefnit er þetta / þ Christo veitizt
sin till heyrelig dyrd og heidran / Einckum sem er
þesse / at vier holldum þ vissiliganna at oss mune
hans vegna veitazt þr velgiorningar Heilagy Euan-
gelij / Og læra at hafa hann fyre vorn medal gongu
mann / Hui huer hann helldr ecki þennann Gudzspi-
allzins lærdom / þr hiner somu ræna Christ / sinne
tilheyriligre dyrd og heidran / og hallda hann ecki
fyre sinn tienadar mann.

Gef vitnisburde þessara
exclusiua vt af ritningunne?

Sanct: Paall hann seiger til Roman: iij. Capi
At þr verdi riettlater an forþienunar / vt af hans
nad / fyre þa Endrlausnina / sem er i Christo Jesu.

Item til Ephes: ij. Capitt: Vt af nadinne eru
þier Salu hialpliger vordner fyre truna og þ sama
ecki

ecki vt aþ ydr till / Gudz gioþ er þ / ecki vt aþ verck-kunum / suo þ eingin hrose sier.

Item Galat: ij. Vier vitum þ madrinn verdr ecki riettlatur / þyrer verckin Laugmalsins, helldr þy-re truna a Jhesum Christum.

Item till Titum iij. Capitt: Oss heþer birst godgirne Gudz vors Hialpara / ecki þyrer riettlæsins vercka saker / Sem vier hoþum giort / Helldr vt aþ sinne miskunnsemi / heþer hann giort oss Saluhial-pliga.

Er þa su greinin saunn/og o brigdi lig / at vier verdum alleinazta þyrer truna riettlater?

Þessar tuær greiner / At vt aþ Nadinne an vorþiennunar verdum vier riettlater / Og alleinazta þyrer truna verdum vier riettlater / Þa eru einslika badar / Þo Correlatiue tecknat / mega þær betr skiliazt / Einckum suo / þ alleinazta þyrer miskunnse-mina verdium vier riettlater / þ er alleinazta þyrer skæra Nad og Gudz miskunnsemi / Huer at oss er i Christo þyrer heitinn / Þa verdum vier þyrer Gudé fromer / Og riettlater / Ja þo at eirnin þetta litla or-dit / Alleinazta / yrdi þar ecki till set / Þa er þo samt þessi greinin (Þyrer truna verdum vier riettlater) Ein exclusiua / Huiat þ er eigi odru vis nie a adra

 leid

leidtalat (fyre truna verdum vier riettlater) enn suo mickit sem at ecki sie ꝥ fyrir vorrar forþienunar / vercka edr verdleika saker / Helldr alleinazta fyre skæra Nad og Gudz miskunsemi / Jhesu Christi vegna / verdum vier riettlater / Og ꝥ sama er ein tahrein Contradictio / ꝥ er motstadlig rædan / Sem ꝥ seigia / at verdum vier fyre truna riettlater / Og i mynda þo ꝥ / at vier verdum eirnin fyrir verkin riettlater / og audlunzt Syndanna fyregefning / og eilifft lif.

Frammsettning og vppleysing
Nockurra Argumenta / ꝥ er Spursmal og Andsuara?

Hier finnazt nu nockr þau Argumenta / þuiat eirnhuer mætti suo seigia / Hier adr fyrre hefer þu sagt / ꝥ til Riettlætingarinnar heyrdi yfuerbotin og idrun / þar fyre þa verdum vier ecki alleinazta fyre truna riettlater.

Andsuar / þetta litla ordit / alleinazta / vti lykr ecki Yfuerbotina edr Jdrunina / vill og eirnin ecki / at i ꝥm / sem at nyiu endr fædder eru / þa sie truan alleina / og ecki neinar adrar manndygder / Helldr vtilykur ꝥ vorn sialfs verdugleika / verck og forþienan / Suo sem at fyre þau til efni Sattmalans edr forlikuniarinnar / Seigium suo / ꝥ vier verdum ecki / fyre vorn algiorfugleika / vercka / edr forþienunar

saker

ſaker riettlater/ Helldr alleinazta /ꝼyre Gudz miſkun-
ſeme Jheſu Chriſti vegna / Og i ſtuttu male at ſkyra/
Þa ſkal og hlytr eirnin/ Yꝼuerbotin / Jdrunin / nytt
liꝼuernit/ og vpptekin hlydnin i oſſ at vera/ Enn ꝼy-
re ꝥ þo ecki ꝼyregeꝼning Syndanna/ Helldr alleinaz-
ta ꝼyre truna a Jheſum Chriſtum.

Eitt Annat Argumentum.

ꝼyre truna erum vier riettlater / Truan er eitt
verck / Þar ꝼyre þa eirum vier ꝼyrir verckin riettlater/
Hier vill ꝥ andſuar ꝼra ecki Duga ſem þar ſeigia/at
truan ſie Gudz verck / Þuiat kærleikrinn / gudhræ-
dzlan þolin mædin / og adrar dygder eru eirnin
Gudz verck i oſſ / þo verdu vier ecki ꝼyre þær hinu
ſomu riettlater.

Þar ꝼyre ſkal vp a þetta Argumentum edr ſpurſ-
mal / ſuo ſuarazt / Hin ꝼyrſta Propoſitio (at ꝼyre
truna eirum vier riettlater) ſkal ecki ſuo ſkilin verda /
ſem at ſie truan eitt verck / edr algiorꝼuigleike i oſſ/
ꝼyre hueria algiorꝼue at vier kunnum ꝼromer og
riettlater at verda ꝼyre Gudi / Helldr hlytr ꝥ
Correlatiue at ſkiliazt / einckum ſuo ꝥ vier ꝼyre
Gudz miſkunſemi / hueria ed truan hondlar og vpp
a bygger / þa verdum riettlater / og þacknæmer/
Þui þo at truan i oſſ ſie eitt verck og nyr giorꝼui-
gleike / þa verdum vier þo / ꝼyre þann ſama verdug-
leik ecki riettlater / þuiat ſu ſama truan er o ꝼull-
komlig / Swo ſem eirnin þær adrar dygder / Helldr

orum vier riettlater vegna þess / sem su sama truan hondlar og medtekr / Einckum sem er fyrer Jhesum Christum.

Fyrst vier uerdum ecki riettlater fyrer verckin / huar til er þa nytsamligt god verck at giora?

Andsuar / Sa allr velgiorningr / Riettlætingarinnar heyrir alleinazta Christo til / og þ er ecki komit vnder vorum verdugleik / Suo at þ sie stodugt og vissiligt / Enn þo skal i oss eitt nytt lifuerne / og vpptekin hlydni verda / Þui nær ed vier i trunne audluzt fyrer gefning Syndanna þa skier og til lika i oss ein endurnyung lifnadarins / huert at er eitt vpphaf eilifs lifs / þuiat vpphafit þessa hins nyia lifnadarins / þa er su nyia vpptekna hlidnin / og su hin sama er miog naudsynlig i þm sem riettlætter eru.

Huort er þa hinn heilage Pall / epter vmsnuningina / alleinazta riettlatr fyrer truna / eda fyrir verckin og truna / elligar fyrer þa nyiu vppteckna hlydnina?

Ands-

Af Riettlætingunne

Andsuar/S. Paall er alleinazta fyre truna riett-
latur / þui þo han hefdi eitt nytt lifuerne / og þa
vpptecknu hlydninna / og adrar fleire frabærar dyg-
dir/þa kunne hann þo ecki vissiliga at alycta/ ꝥ hans
sialfs persona væri fyrer slikra dygda saker Gude
þeck og þacknæm þuiat hann fann og formerckti/
ꝥ þuilia sin vpptekin hlydni / þa giordi ecki Laug-
malino fullnægiu / Swo kunne hann og eirnin sli-
kar sinar dygder ecki at setia i gegn Gudz streingum
Dome/ epter þui sem sialfr hann seiger j. Corinth:
oc / Eg em mier sialfum ecki samuitanligr / enn i
þui er eg þo ecki riettlættur / Þar fyre er hm̄ þar-
fligt / ꝥ hann alyckti ꝥ suo / þat hans persona sie
Gudi þeck og þacknæm/ eigi fyrir sinar dygder edr
verdugleika / Helldr fyrir einn annann / Sem er fy-
rir Jhesum Christum / Med þui nu at truan setr
alleinazta sitt traust / og vppbygger a Gudz miskunn-
semi / Og alycktar ꝥ suo / at madrinn sie allei-
nazta fyre þuilika tru Gudi þacknæmr / Þa kann
hann þo ecki ꝥ at seigia/ at hann sie til lika fyre truna
og verckin riettlatur / Þuiat ꝥ væri ein auglios Con-
tradictio / ꝥ er motstadlig ræda / at treysta til lika
vpp a Gudz miskunseme / og vpp a eiginligann ver-
dugleika / og sina sialfs forþienan.

Ut af Godum
Verckum.

Huad er seigianda vt aþ godum verckum?

Þar eru margar spurningar till vt aþ godum verckum / J Þyrstu huad er Gud heimter þyre god verck / og huer god verck eru.

J annann mata / Huernen at þau skule skie.

J þridia mata / Huort at god verckin giora þullnægtu Laugmalino.

J þimta mata / vt aþ þorþlenan verckanna.

Huada godum verckum heimter Gud / og huer eru god verckin?

Gud hann heimter ecki alleinazta þau hinu ytre augsyneligu verckin / Huer eru / ein kurteislig sidsemdar vmgeingne / medal hæþuerskra / Og sidgodra manna / og ein likamlig edr veralldlig riettuise / Huer ed eirnnin i hia hræsnotunum / og odrum ogudlegum verdr þundin / Þuiat suodan holldzins riettuise kann manzins vilie at þremia og þullkoma / eirnin aþ Heilagy Anda / Og Gud hann vill suodant riettuisligt at hæþi eirnin haþa aþ him / sem ecki eru riettlætter og Helgader aþ Gudi / Helldr heimter Gud iaþn vel eirnin þar hinar inztu hiartans hræringar / þau

Jnn

Aꝥ godum Verckum.

Jnu hædztu og beztu godúerckin / So ſem at er ſaunn
gudhrædzla / riet trua / riettiligt bæna a kall i ollum
naudſinium / Sannr kærlæike / bolin mædi / og adrar
dygder / Epter þui ſem Gud ſialꝥur hann ſeiger /
Eg vil inngeꝥa mitt Laugmal i ꝥra hiortu / Og
Chriſtur hann ſeiger ſwo / Vtan ſuo ſie at ydart riett-
læti ſie betra / enn ꝥ ꝥra Phariſeis og Skriꝥtlærda /
Þa munu þier ecki innkoma i Himnarikit / Suo eru
nu god verckin ecki alleinazta / ꝥr hiner ytre og aug-
ſyneligu giorningarner / Helldr iaꝥn vel eirnin þær
hinar innre andligu hræringarnar / Enn vier kollum
Goduerck alleinazta þau ſem aꝥ Gudi eru bodin /
Huer ed oſſ verda bodiu og tilteicknut / vti ꝥm Tiw
Gudz Bodordum / huar ꝥyre nær ed nu verdr atſpurt
edr vmtal hapt aꝥ godum verckum / þa ſkulum vier
alita þau Tiw Bodordin / Og vita ꝥyre wiſt / at ꝥ
ſama eru viſſiligannagodwerck / huathellzt i ꝥm bo-
dit og biꝥalat er.

Vier hliotum ſannarliga vitniſburde at haꝥa
vt aꝥ Gudz ordi / Huada verckum ed Gud hann
kreꝥr / og huer goduerck ed hm̃ þocknazt / Suo kun-
num vier ꝥ eirnin alldreigi ꝥyre ꝥull ſanninde at or-
ſkurda / at þau verckin ſie Gudi kær / Sem onguann
vitniſburd haꝥa vt aꝥ Gudz ordi / Swo ſem at eru
þau verkin Mannanna innſetninga / og ꝥrar vppdick-
tadrar Gudz þionuztu / Ja heilog Ritning hun ꝥor-
leggr opinberliga þau hinu ſomu werck / og ſeiger
augliosligannna ꝥ þau þocknizt ecki Gudi / Lika

 ſem

sem ꝥ Christr sialþr hann seiger eirnin / Matth: xiii.
Till þorgeþins þiona þ̄r mier / a medan þ̄r kenna suo-
dann lærdoma / þ̄r ed ecki eru / vtan mannanna bod-
ord.

Þramkel og vtskyr þau
god verckin / vr þ̄m Tiw
Bodordinum ?

J þat Þyrsta Bodordit heyrir / Sannarlig yþuer-
bot / riettiligr Gudz otte / ein riet trua / Og eitt o-
rugt a trunadar traust milldinnar / Nadarinnar / Og
Gudz miskunnsemdar / huer ed oss er loþut og till
sagd þyre Jhesum Christum / Jtem sannr kærleike /
hlydne / poliñ mædi i ollum yþuer liggiande a nau-
dum og harmkuælingum.

J þat annat Bodordit heyrir / Ein rot þaust
bæn aþ hiarta / a kallit Guds naþns / þacklætid /
Gudz ord at kunngiora og vtbreida / Og ꝥ hid Heila-
ga Euangelium Gudz opinberliga og stadþastligan-
na at medkenna.

J þad þridia Bodordit heyrir / viliugligt og
kostgæþiligt vpphelldi þ̄rar gudligrar Kirckiu þio-
nuztu og riettilig vardueiting allrar Christiligrar till
skipunar / Og ein til heyrilig lotning / virding / og veg-
semd vidr Gudz ord / og þess þienara.

Til hins Þiorda Bodordzins heyrir / ꝥ menn sie
valldzstiornnne hlyduger / og eirnin lika at þ̄r veite /
Sinum

Sinum ꝼorelldrum / og yꝼuer bodurum til heyriligañ
heidr og ſkylduga lotning / Og ꝥ huer ſom eiñ ſtundi
medr dygd og athygle ſina ſtiet / embætti / og kallan.

Til hins ꝼimta Bodordzins heyrir / kærleikiñ ꝼrid
ſemin og vinꝼeingit vidr naungann / ſuo lika ſidſamlig
breytne og ꝼalſlaus handtieran / eirnin ſinum ſamchri-
ſtum giarnan til hialpar at koma / hm̃ ecki neit oꝼriki
at veita / og onguann breſt nie van ꝼaurꝼ lida lata.

Til hins Siette Bodordzins heyrir / hreinliꝼue /
trauſtligt trygdar band hiuſkaparnis / ſparneytne og
hoꝼſemi i ollum hlutum.

Til hins Sionda Bodordzins heyrir / ꝥ vier ſku-
lum onguañ þioꝼnad ꝼremia / eingin ranginde giora /
Onguann at ꝼalſa / nie ſuikia i kaupſkap neinum / Enn
ſins rictꝼeingins ꝼiar vel og Chriſtiliga a neyta / Og
ꝼatækum giarnan aulmoſur at gaꝼa.

Til hins Attvnda Bodordzins heyrir / ꝥ vier ſie-
um ſannorder / og ꝼorum eigi med neinar lygar og
buldr / og vorunzt allann ꝼalſleika / vnderhyggu og pre
tuiſe vti allzhattadre breytne og maleꝼnum / Helldr ve-
rum godꝼuſer / milder / og miſkunnſamer.

Til hins Niunda og Tiunda Bodordzins hey-
rir / ꝥ vier ſkulum vondum girdum / lyſtingum / og til
hneigingum i moteſtanda / og geꝼa þm̃ eckirt radrum
medroſſ. /

Hin oñr Spurning

Af godum Verckum.

Huernin ſkulu God-verckiñ ſkie?

Hier hliotum vier fyrſt þeſſa Reglu at hallda at omoguligt ſie/ ꝥ Laugmalit verdi halldit/ an riettrar truar/ Þui fyrſt at ꝥ fullnægir ecki/ at giora þau hinu ytre og augſyneligu verckin Laugmalſins/ helldr ꝥ/ at þær hinar inztu hiartans hræringar heyre þar eirnin til/ Swo kunna menn og ecki ſlika ſannarliga hlydne at veita/ an truarinnar/ og ſannrar vnderſtodu heilax Euangelij vt af Chriſto.

Enn þeſſa Reglu (þat an truarinnar/ er Laugmalit omoguligt) hana hliotu vier med twennu mote at ſkilia. J fyrſtu af ꝥre andligre hlydinne hiartans/ Suo ſem at adr er ſagt/ þui þo ut menn giore nockr augſynelig verck/ Þa kunna þau þo ecki i barattu Samuigzkunnar/ vti Daudans angiſt ſtodug at ſtanda/ nær ed hiortun þau finna og formerckia Gudz reide og hefndar Dom/ þui þa taka þau til efuablandin at vera/ flyia og fordazt Gud/ aurvænta ſier miſkunnar af honnum/ elſka eigi Gud/ akalla og eirnin ecki Gud ſier til hialpar/ Þar fyre fullkomna ꝥr og eigi helldr/ þa ſannarligu hlydinna.

Jannan mata þa ſkal eirnin þeſſi Regla ſkilin verda/ af Gudz medtekningu/ og hans gedþeckne/ Þuiat ꝥ huad madrinn giorir/ an riettrar truar/ ꝥ

ſama

ſama þocknazt Gudi ecki/ af þui at ꝥ ſkier ecki vti ſaunnu a trunadar trauſti./ a þann medal gongu manninn Jheſum Chriſtum / þuiat at an og fyre vtan Jheſum Chriſt þocknazt Gudi einginn hlutr/ Þar fyre ſeiger og Chriſtr ſuo/ At an min kunne þier ecki neitt gott at giora / Huar fyre ꝥ naudſynligt er at ſamteingia þm Lærdominum Laugmalſins / ꝥ Euangelium vt af Chriſto Jheſu / Og ein riettfer-dug trua er eirnin miog parf ig þar til/ at fullkom-na med Laugmalit.

Einn goduerckin þau ſke ſuo / nær ed hiortun verda huggut og vidreiſt fyrer Gudz Euangelium/ medr til werckan Heilagy Anda / og vors eigin-ligs vilia / Sie ſwo verdr oſſ til lika heilagr An-di gefinn / og þær andligar hræringar hiartans/ Þuiat epter ꝥ ed hiortun mannanna fyre Heilagann Anda vona ſig at hafa einn nadar ſamligann Gud fyre Jheſum Chriſtum/ ſa ed alite þa og bænheyrer/ Þa ſuo medkenna þr eirnin Gud Faudr / og lata ſi-dan alla ſkelfuing og alla efuablendne i burt lida/ Od taka þa til at elſka Gud ſannarliganna / og at akalla hann riettiliganna vti allre angiſt og armædi / Og at treyſta vpp a Gudz hialp og fullting / eirnin lika medr þolin mædi at vm lida allar hormungar og motlæte / Og eru ſuo Gudi hlyduger / þiona og eirnin ſinum ſamchriſtnum Naunga giarnan / vpp a Gudz vegna / ſtunda og frammfylia Embætti ſin-nar kallanar medr allre at hygle og full komna ſuo

mildi verckin / hreinlifuit og hoguærdina / og nidr-
kefia i sier þær vondar girnder / tilhneigingar og
lostasemder / Þetta hid sama er nu velgiorningr/og
nyttseme Euangelij Lærdoms / Nær ed kent og
Predikat verdr / vt ap riettri tru / Einckum suo / þ
vier Lærum huernen at heilagr Ande verdr medte-
kinn / hann sem i oss vpptendrar og verckar allzhatta-
dar nyar hræringar / Og þ vier þaum at skilia /
Huersu omaugligt þ oss sie Laugmalit at hallda/
an riettrar truar.   Lika sem þ S. Paall hann sei-
ger eirnin/ Þad Laugmalit verdi stadpest þyre truna.

Hin Þridia Spurning.

Huort þ su hin nyia vpptecktna hlidnin
giore þull nægiu Laugma-
lino/og sie þyre vtan
Synd?

Þo at i riett Christrnodum mõm / nær ed þr
medtaka Heilagann Anda/ þa sie ein ny hlydne/ sem
þ adr er sagt / Þa skulu vier þo vita / þ swodan
hlydne er o þullkomlig / og ecki þyre vtan synd/ helldr
lode þar enn nu mickill breyskleike og noglig Syn-
dalyte / eirnin i þm sem helgader eru / Þar þy-
re i suo micklu sem þa vpptecktnu hlydnina a hræ-
rir / so giorir hun ecki Laugmalino þullnægiu
Þær og eirnin ecki stadizt þyrir Gudz reide / og hans
Dome/

Aꝼ godum Verckum.

Dome/ Huiat i heilogum er enn nu eirnin vondzlig
girnd / huer at i sialꝼre sier er synd og dauda verd/
Og su hin sama er eirnin ecki med ollu idiulaus i
manninum / Helldr elur hun alla tima vondar ol
hneigingar / lystingar og losta semder/ Þar ꝼyre kun/
na hiner heilagu ꝥ ecki vissiliganna at orskurda / ꝥ
þr ꝼyre saker sinnar hlydne sie riettlater og Gudi þack
næmer / helldr hliota þr at leita Gudz miskunnar/
og trua þui ꝥ þr þocknizt Gudi ꝼaudr alleinazta ꝼy/
re Jhesum Christum/ Og vita suo / ꝥ Gud heimter
at þm eina iduliga idranar yꝼuerbot / og ꝥ þr haꝼ/
ui þaurꝼ iduligrar Syndanna ꝼyregeꝼningar / Like
sem þad Christr sialꝼr hann heimter at ollum mōn
yꝼuerbotina / swo at þr ꝼorheꝼie sig ecki i sinum eig/
inligum verdleikum / verckum / og ꝼoreꝼienan/
Huiat suo seiger Christr Luce xv. Capit. At þar
mune ꝼaugnodr vera a himnum yꝼuer einum Syn/
dugum þeim yꝼuerbot giorir / meir enn yꝼuer niu og
niutige riettlatum.

Þar ꝼyre er hier ꝼorlagdr sa Lærdomr vor/
ra motstodu manna sem ꝥ kenna / At hiner hei/
logu hier i Heime / sie ꝼyre utan Synd / og seigie
at su Concupiscentia ꝥ er girndin / Hueria ed þe
kalla Fomitem ꝥ er oppkueiking / sie edelig / og e
sialꝼre sier eingin Synd / Og hallda suo at hiner
renouati þr endr Nyudu Christner menn / sie Hei/
lager og riettlater ꝼyre sina hlydne / og Laugmas/
tug.

Af godum verckum

ins vppfylling / i burttaka ſuo Chriſtum med ollu / og formyrckua lærdomin Heilagy Euangelij.

Gef hier fram nockra vitniſburde Heilagrar Ritningar / þ Syndin blifue enn nu i Heilogum þ er i lifande Chriſtum mõm?

Hinn Heilage Johannis hann ſeiger i hinum fyrſta Piſtle j. Capitt: Ef vier ſeigum þ / at vier hofum ongua Synd / þa villum vier ſialfa oſſ / Og ſannleikrinn er ecki i oſſ.

Sanct: Paal hann ſeiger till Roman: vij. Capit. Eg hefui lyſting a Gudz Laugmale / epter hinum innra manninum / Enn eg ſie eitt annat Laugmal i minum limum / þ ſem i mote ſtendr minu hugſkotz Laugmale / Og leider mig hertekinn i Syndarinnar Laugmal / huert at er i minum limum.

Item till Romanos xj. Capit: ſeiger hann / Pad Gud hafui alla menn innelucht vnder Syndina / vpp a þ hann miſkunnadi ollum.

Dauidi þm xliij. Psalmi ſeiger ſuo / Drottinn ingack þu ecki i riettlætis dom vidur þræl þinn / þuiat i þinu auglite er eingin lifuande mann riettlatur.

Pſalmurinn C xxx / Drottin / ef at þu vilt ſyndirnar till reikna / huer mun fyre þier ſtadizt geta.

Pſalm

Aꝼ godum Verckum.

Psalm xix. huer ꝼær ſkyniat huerſu opt hann miſbrytur / ꝼyrer geꝼ þu mier Drottinn þær duldar Synder.

Psalm xxxij. Sæler eru þ̄r / huerium ed miſgiordirnar eru ꝼyrregeꝼnar / og þ̄m ſem Syndirnar eru ſkyldar / Og þar ſtragx epter a ſeiger hann / Ꝼyre ꝥ munu þig aller Heilager til bidia i þægiligann tima.

Og aller Heilager menn þ̄r viderkenna eirnin ſinar Synder / bidia Gud og ſeigia ſuo / Ꝼader ꝼyrerlattu oſſ vorrar ſkulldar.

Hin Ꝼiorda Spurning.

Ꝼyrſt at i Heilogum eru enn nu Synder / huernen kann þa ꝼ̄ra vpptekin hlydni / Gudi at þocknazt?

Þeſſi vpptekin hlydne þeckizt Gudi ecki / ꝼyre ſialꝼs ſinnar verdugleik / edr ꝼullkomnan / helldur Jheſu Chriſti vegna / ꝼyre huern vier erum vordner Gudz born. Johan: j. Capit. Þuiat lika ſuo ſem madrinn audlazt ꝼyrregeꝼning Syndanna / og þocknazt Gudi ꝼaudr ꝼyre Jheſum Chriſtum / Swo lika þa þocknazt hm̄ eirnin ſu epterꝼylgiande hlydnin og god werckin / Og þo at þar ſie enn nu Synder nalægar ꝼyre hondum / og ſialꝼ verckin med Syndum

M ꝼleckut/

Af godum Verckum.

fleckut/ þa þocknazt þau so samt Gudi Faudr fyre Jhesum Christum / þui huat hellzt ꝥ enn nu eirnin er syndsamligt i riettruodum/ þa verdr ꝥm ꝥ fyregefit vegna þess medalgongu manzins sem er Jhesus Christus / sie swo skulum vier vita ꝥ bædi madrinn og suo verckin þocknazt Gudi fyre Jhesum Christum / Og ꝥ su vpptecckna hlydnin sie þacknæm fyre miskuñsemina Faudrsins Jhesu Christi vegna / og verdi þui reicknut suo sem ꝥ giore hun Laugmalino fullnægiu / Þuiat vier erum nu Gudz born/ og sam arfuar Jhesu Christi.

Gef hier framm vitnisburdi Heilagrar Ritningar / ꝥ ꝥssi vpptekinn hlydni þocknizt Gudi?

S. Paall hann seiger til Roma: At þar sie ecki neitt fyredæmiligt a ꝥm / Sem at eru i Christo Jhesu / Og seigir suo framar / Ef at þier deydit fyre andann holldzins giorninga / þa munu þier lifa.

Til Galat v. Cap. J Christo Jhesu er huorcki vmskurdrinn nie yfuerhudin nockrs verd / helldr su trua sem fyre kærleikinn verckar.

Til Romano: xiiij. Gudz Rike er eigi matur og dryckr helldr riettuise / og fridr / og faugnudr heilogum anda / huer ed Christo þarinne þionar / se er Gudi þægr/ og mõnũ gedfelldr.

Petrus

Af godum Verckum.

Petur Postuli i sinum fyrra Pistle iij. Capit. Seiger swo vppbyggit ydr sialfua til andligs Mustieris / og til heilagy kenne manzskapar / til at offra andligar forner / þær sem at eru Gudi þacknæmar fyre Jhesum Christum.

Johannes i sinum fyrsta Pistle iij. Capit. seiger vier holldum hans Bodord / og giorum ꝥ huad hm̄ er þacknæmiligt / Swo þocknazt nu vor kærleike allmattugum Gudi / enn þo nær ed hann framm flytur vt af riettri Tru / huer ed i fyrstu hondlar og medtekr / þann medalgongu manninn Jhesum Christum.

Hin Fimta Spurning.

Af verdugleik / og til efnum God werck at giora?

Þessi Lærdomr prisar og vidfrægir nærsta miog Gudz miskunnseme / nær ed wier vitum / ꝥ vor hlydne / þo at hun sie enn saurug / og med syndum fleckut þocknazt Gudi Faudr fyre Jhesum Christum / og verdi reicknut fyre eina vppfylling Laugmalsins / og fagut suo med mycklum lofstir / Sem er þessum ꝥ hun verdr kollut / eitt riettlæti / ein Gudz dyrckan / eitt offur þar ed wier vegsomum og dyrckum Gud med / og audlunzt suo eirnin eitt mickit og dasamligt verdkaup / Þar fyre skulu vier þau hinu sannarligu god verckin eigi fornmiucka /

helldr þau hafa þorhepia/ Wppa þ/ at suodann loþstir vpptendre i oss eina aluarliga kostgæþni till at þremia og god verck at giora.

Huersu morg eru þau till

eþnin sem oss skulum lada till/ god verck at giora ?

Þinn / Sem er Naudsynn / Werdugleikinn / Verdlaunin / Jdkan Truarinnar // Og hialpen Hel⸗lagy Anda.

Huert er hid þyrsta

tileþnid ?

Þuingandi naudsyn godra vercka / Þuiat tru⸗an hlytr i oss / þyre iduliga idkan / i akallinu / i yþ⸗uerbotinne / i haskasemdunum at þroazt og vagya Suo sem þ Johannes Baptista hann seiger Matth: iij. Capittel. Giorit verduga auogytu yþuer bo⸗tarinnar / Suo lika kann truan og eirnin ecki at ve⸗ra nie stadþaust at bliþua i hia einna vondre Sam⸗uizku / Þuiat truan er þ sama a trunadar traustid / At Gud sie oss nadugr og miskunnsamr / Enn einn vond Samuizka dæmer þar þuert i mot / Item þr huerier ed ecki giora neina yþuer bot / heldr lig⸗

gia vti stor syndum og illzku verckum / og epter fyl-
gia vondum girndum / þr ed suo giora hafa ecki riett-
ta tru / Þuiat Truan leitar at fyregefningu Syn-
danna / Og hefer ecki gedþeckni neina a misgiordu-
num / Suo blifr og Heilagr Ande eirnin ecki i þm
hinum somum / Sem at enn nu liggia vti syndsam-
ligum girndum / Lostasemdum og lastauerckum /
Suo sem þ Sanct: Jahannes hann seiger / At sa
huer ed Syndina dryger / At hann sie af Diofle-
num / Þuiat Diofullinn syndgadizt þegar i fra vpp-
hafui / Og hinn Heilage Petur i sinum fyrra Pi-
stle j. Capitt: Aminner oss / Og seiger / hafit idu-
liga a stundan a þui / ydra kallan og vtualning stad-
fasta at giora. etc:

Huert er hitt annat Tilefnit?

Werdugleike godra vercka / Þui þo at wier
i slikum vorum breyskleik / eigum ecki at hallda
mickit vt af sialfum oss / nie rikilater at vera / þa a
þo samt vor kallan mickils metin at vera / Og þo
at vorar dygder og god verck sie / enn saurug / þa
heyra þau þo samt till Christi dyrdar / Þar fyrre
eru þau ecki fyre litandi / Enn suo at vier megum
vel vita at þau þockniz Gudi / Þa heidrar Gud
þau sialfur / medr sæmdarnofnum / og frægum lof-

ſkit/ Med þui ed þau verda kollut eit helgi offur ꝥ er riettilig Gudz dyrckan / Huer ed Gudi þocknazt vel / Og Chriſtr hann ſeiger ſialfr Matth: v. Capit Þat Gud Fader verdi priſadr fyrir vor god verck/ Og Petr Poſtuli hann ſeiger/ At vier ſieum ſa hinn Heilage kennemanzſkaprinn kallader till at offra andligar forner / Sem Gudi Faudr eru þacknæmar fyre Jheſum Chriſtum.

Vm fram allt þetta med þui at god Verckinn eru giafuer Heilags Anda / Þa væri ꝥ og eitt o þacklat og o gudligt Manz hiarta/ huert ed ecki þeckia villdi vpphefiarann þuilikra godra vercka / Suo eru eirnin goduerckin þau teicknin ſem oſſ aminning giora / vm Gudz vilia/ Og ꝥ vita/ at vier audlunzt fyregefning Syndanna / og adra goda Gudz velgiornunga/ Suo ſem ꝥ Chriſtr ſialfr hann ſeiger / Fyrirgefit þa mun ydr fyregefazt.

Huert er hid þri-dia tilefnit?

Verdlaunin andlig og likamlig/ Huer ed godverckin forþiena / Og þo at morgum verdi i þeſſu lifue launin endrgolldin / Enn med þui ꝥ Gudz Chriſtne er motlætis Kroſſinum vnderlaugd/ þa gefr Gud þau hinu adztu verdlaunin epter þeſſa lidna lifdaga/ Suo ſem Chriſtur ſialfr hann ſeiger Matth.

v. Cap:

v. Capitt: Yduart verdkaup er mickit a himnum/ Og S. Paall hann seiger j. Timoth iiij. Þat gudrækinn edr milldi verckin hafue fyrrheit bædi þessa og suo hins tilkomanda lijfsins.

Huert er hid fior-da tilefnit?

Idkan truarinnar/ Þuiat þar fyre hefer Gud fyre heitid verckunum till lagt / Wpp a þ vier idkud-um truna fyrer þuilikra hluta saker / Og huglei-dum suo/ at fyre þui gefum vier aulmosu / at Guds þocknazt slik verck/ Og truum þui / þ Gud muni oss þar i gen goda aumbon giora / Suo sem þ Ep-terdæmit af þre Eckiunne till Sarepta vtuisar iij. Reg: xvij.

Huert er hid fim-ta tilefnid?

Hialpen Heilagy Anda/ Suo at þr hiner sonnu sem a stunda at giora god verck / fae þar hialp og styrck til af Heilogum Anda/ Og verdi af honnum vardueitter / Suo þ andskotinn innleidi þa ecki i skadsamliga villudoma / Nie i adra storglæpi edr hofut synder / Þar fyre seiger suo Christur til sin-na Lærisueina / Eg vill eigi lata ydr faudr lausa/ Og þennann Gudz velgiorning kann vissiliga eingin mannlig raust full komliganna vt at skyra / Þuiat eingin

eingin mannlig vizka / þa kann fullkomliga at fordazt Diofulsins slægar vmsater edr hans suikrædi at vmfly / an heilags Anda fulltings / þar fyre skulu nu þessi til efnin locka oss og lada til godra vercka.

Enn huad seiger þu af þm vondum verckum / huort skada þau nockut eirnin?

Wissiliganna þa skada þau / þuiat þau forþiena fyrst Gudz reide og eilifa fyredæming / Þar nærst giora þau Euangelio Gudz eitt vondt o ryckti og forminncka suo Gudz dyrd / og nidra hans heidran.

J Þridia mata þa hreppa þau nalæga hefndar refsing / Eirna hellz Diofulsins yfuergang / huer ed hefer hina o gudligu i sinu walldi / og innleider þa i allzhattada stor glæpi hofut synder og villu doma.

J Fiorda mata / þa epter fylger þm eirnin likamligar hefnder og refsingar / sem er strid og styrialldar og adrar hormungar / þar at auk / þa verdr forhindrut i manninum aull andlig idkan og god astundan þuiat truen hun forgeingr / og vtslocknar i þm sem at ligga vti storsyndum og hofut glæpum.

Sidazt (ꝥ sem enn er þo herfuiligazt) at þa epter fylger þar forhardnan hiartans / og syndinne verdr suo med syndinne refsat / Þessi til efnin skulum wier med godre gaumgiæfne vel iminne leggia / suo at

wier lifum ecki vti of mycklu athugaleyse helldr lærum at ottazt Gudz reide / og at venia oss sialfa til godra wercka.

Forþiena eirnin þau goda Verckin eilift lif?

Sumerl;ucrier/ þo at þr bere þ framm / þ goduerckin forþiene ecki fyregefning Syndanna / þa vilia þr þo / þ goduerckin i þm sem eitt nytt lifuerne hafa vi ptekit/ verdskulldi eilift lif / Enn þad megu vier med ongu mote tilstadia / þ oss skule fyrir vora hreinferdis og verdugleika saker gefit verda eilift lif/ helldr alleinazta vt af skærri nad fyre Gudz miskunnsemi Jhesu Christi vegna / Og þessi er Saukin / þat vor hlydne er ætid o hreinferdug / og þocknazt ecki Gudi vorra vegna sialfs / helldr alleinazta Jhesu Christi vegna.

Og einginn heiluita madr er suo manngæzkulaus og dulinn at sier / nær ed hann ransakar sialfs sina eiginliga Samuizku / þ hann dirfuizt at seigia sin goduerck verdug at wera eilifs lifs / Huiat suo seiger S: Paull j. Corinth. xiiij. Eg ein mier ongua neinn Samuitugr / enn i þui em eg þo ecki riettlættr. Fyrst at Paull Postuli suo Heilagr merckiligr mat.n.fullur godra vercka þarf at seigia / hat ecki verdi hann fyre sin verck riettlættr. Mytklu

midr mundi hann þa seigia ꝥ hann villdi ꝑyre sin goduerck audlazt eiliꝑt liꝑ/ Þar til seiger eirnin Christus suo Luc. xvij. Nær ed þier haꝑuit giort allt ꝥ/ huad ydr er skipat / þa seigit þo /at wier erum o nyter þionar. Og Sancte Paall til Roma: vj. Capittel seiger/ ꝥ Gud haꝑe alla hlute innelucki vnder syndinna/ suo at hann miskunnadi ollum.

Wier vilium hier og eirnin ecki þm hlyda / sem þar seigia (Per Synechdochen) ꝥ er þo at goduerckin ꝑorþiene ecki med ollu eiliꝑt liꝑ/ þa ꝑorþiene þau þo enn nockut/ og styrcke þar til/ þuiat ꝥ sama er ein Contradictio/þat er ein motstadlig/Eirna hellzt þui/ sem suo innehelldr / þad vier vt aꝑ Nadinne ꝑyre Gudz miskunnsemi Jhesu Christi vegna audlunzt eiliꝑt liꝑ. Og at hallda þar eirnin taꝑn ꝑramme at menn meigi yꝑuerkomazt ꝥ sama / ꝑyrir vorrar hlydne/ vercka og ꝑorþienunar saker. Og þo at þar væri enn nockr þorþienan til i vorum verckum / þa kynne ꝥ þo i barattu Samuizkunnar vti Daudans angizt ecki at standazt/ wier mundum alla tima þess viser verda / ꝥ vort liꝑuerne og hlydne / væri ecki i allanmata swo hattad / sem ꝥ med riettu ꝑyrir Gudi vera skylldi.

Og i stuttu male at seigia / þa kann vor ꝑorþienan ecki at standazt ꝑyre Gudz dome/Þuiat Laugmalit a sakar oss alla tima/ og helldr oss seka og synduga / Swo sem ꝥ S. Paal hann seiger j. Corint: xv. Þad krapt Syndarinnar þa sie Laugmalit/ Eñ

loꝑ

lop ſie þm Gudi ſem oſſ heper Sigruinnigina gepit pyre Jheſum Chriſtum.

Enn þ ſkulum vier vita / þo at vor hlydne hun þorþiene ecki eiliþt liþ / og þ vier verdum ecki eirnin þar pyre Saluhialpliger / Helldr alleinazta vt aþ Gudz Paudrs nad / milldi / og miſkunn / Jheſu Chriſti vegna / þa erum vier þa ſamt ſkyllduger til ſwodan hlydne Gudi at veita / og hun hlytur riettri tru epter at pylgia / Hanninn þa þorþienar madrinn bædi andlig og likamlig verdlaun. Huer ed ſum verda i þeſſu liþue / og ſum annars heims endrgolldin. Epter þui ſem Chriſtr ſialþr hann ſeiger / Gepit þa mun ydr gepit verda.

Enn huar pyre verdr þa eiliþt liþ verdlaun kollut / Suo ſem at þar ſeigizt / þ einum ſier huerium mune hann gepa ſin laun / epter þra til verknadi?

Þetta er Laugmalſins ordtaki / og ſuo plagar þadordum vm at þara / og vtſkriþar ſuo huernen at þr hiner ſomu ſkule i lage vera / Sem audlazt vilia eiliþa Saluhialp. Og vill ſuo mickit ſeigia / Þat eiliþt liþ verdi riettlatum at gioþ gepit / Þui nær ed Laugmalit getur verckanna / þa vnderſtendzt þar pyre eins ſier huers riettlati /

 edr

Vr hans ranglæti / ꝥt Laugmalit kemr hier suo or-
dum at vm þetta efne / sem at kynnu vier sialfuer
Laugmalino fullnægiu at giora / Og lika sem at væ-
rum vier riettlater / lofar og till seiger suo ꝥm riett-
latum eilifr lif.

Enn þar iafn framme skulu vier þo vita / vt
af Gudz Euangelio / ꝥ alleinazta fyre rietta tru þa
verdi oss riettlætid til reicknat Jhesu Christi vegna /
Lika suo sem ꝥ hefdum vier sialfuer Laugmalinu
fulnægiu giort / Med þui at oss verdr nu vppfyl-
lingin Laugmalsins og riettlætid till reicknat / þa
verdr oss eirnin eilift lif lofat og tilsagt Suo sem
riettlatum / Ecki vpp a ꝥ / At vier hofum suo myc-
kla velgiorninga forþienat helldr suo / ꝥ ꝥr eru oss
til sagder og lofader Jhesu Christi vegna / Og
þessi somu Launin / er ecki ꝥ verdkaup sem med
sialfskylldu er heimtanda / helldr ein ast giof Gudz.

Hier plagar eirnin at seigiazt vt af atskilian-
leick Daudligra Synda / Og nadaligra edr Dagli-
gra Synda / Þui fyrst at þar blifua enn nu Synder
vti Gudz Heilogum / þa er vel naudsynligt at atski-
lia þær Syndirnar sem enn nu blifua i ꝥm sem hel-
gader eru / Og hueriar þat standazt mega / med riettri
tru / og godre samuizku / Og hueriar eigi standazt me-
ga medr riettri tru / helldr eru suo hattadar / at huer ed
þær giorir / ꝥ sa hiñ same frafalle Gudz nad / og sie
ecki sidan Heilagr / þar til hann idrazt / Suo sem ꝥ
Dauids horan og Manndrap var / Vt af huer-

Af yfuerbotinne

kunn atskilianleika þ adr fyrre er nog af sagt.

De Pœnitentia

Huad er Yfuerbotin?

Yfuerbotin er ecki annat / enn suo sem idran og angr/otta og skelfuing at hafa/ yfuer þeim Syndum sem framdar og fulkomnadar eru/ Og þo þar eirnin med at trua heilogu Gudz Euangelio/ og Aflausninne/ þ Syndirnar sie vissiliganna fyrregefnar Jhesu Christi vegna/ Eñ ecki fyre voran sialfs idra og angr semi/ helldr alleinazta fyre saker Gudz miskunnsemdar/ sem ollum mōm er tilsaugd Jesu Christi vegna/ Þar fyre kallazt at bæta/ idran og angr at hafa/ at forbetra sig/ og nu odru vis sinnadr at vera enn suo sem þ adr til forna/ og at sporna vid Syndunum/ og at asetia sier at yfuer bæta sit lifuerne,

Huersu marga parta þa hefer Yfuerbotin?

Two parta/ Jdrunina og Truna/ sa hiñ þridie partrinn maa þar og eirnin vel till leggiazt/ Einckum sem er eitt riett Christiligt lifuerne huert at er einn auogytr/ sannrar yfuerbotar.

 Huad

Af yfuerbotinne Huad er Jdran og Synda angr?

Hiartalig idran er su hrygd og skelfuing i Hiar-
tanu/ nær ed samuizkan fornemr Gudz reide og si-
nar synder/ Og angrar sig vm ꝥ / at hun hefer suo
sarliga syndgazt.

Wt af þessum partinum/ edr hluta malsins eru
marger vitnisburder vti Heilagre ritning / Christur
sialfr hann seiger Marci i fyrsta Capitula / Giorit
yfuer bot og truid Euangelio / Jtem Johelis ij. Ca:
J sundrslitid ydar Hiortu / enn ecki ydar klædi / Og
snuid ydr till Drottins Gudz yduars / J bok Jsaia
Spamanz seigir Gud suo Eg a lit hinn farada/ Og
þann sem er eins sundurslitins Anda/ Og þann sem
hrædd er fyrer minu ordi / Og vti hinum fyrsta
Capitula Jsaie seiger hann / Hreinsid ydr / Latid i
burt ydra vondzliga breytne fra minum augum.

Þessi idran og Synda angr/ skal froazt og vag-
fa medr manninum/ Suo ꝥ vier ecki alleinazta vidr-
kennum hinar augsyneligu syndirnar / Helldr iafn-
vel eirnin þann hinn innra o hreinleika nn / Þar
fyrer þa er og eingin saunn yfuerbot i ꝥm hræsnoru-
num / Þuiat ꝥr hafa ongua idran nie Synda angr i
sier / Ja ꝥr hafa mycklu helldr eina gedþeckne a sinu
vondzligu lifuerne / Lika sem at hefdu ꝥr allz ong-
uar Synder giort / Og þennann siergadingska-

finn

þinn straffar Christur optsinnis miog hardliganna / Sierdeilis / Lucas xiij. Capitt: þar hann seiger / Ef at þier forbetred ydr ecki / Þa munu þier aller fyre gioraʒt.

Huadan kemr nu suodann hryg og skelfuing i vorn hug?

Vt af Gudz ordi /huert ed Syndina straffar suo sem þar seigizt til Romanos j. Capit: ꝥ Gudz reidi verdi af himne opinberud yfuer allt o gudligt ac hæfui og illzku verck mannanna / Og Christus hann seiger sialfr Johan: xvj. Capit: ꝥ Heilagr Ande mune straffa heimenn Syndarinnar vegna.

Enn huad er truan / sa annar parturinn Yfuerbotarinnar?

Hun er ꝥ trunadar traustid / medr hueriu at huer sem einn truer þui ꝥ honnum verdi Syndirnar fyregefnar an sinnar forþienunnar fyre ecki Jhesu Christi vegna / Af þessum partinum þa eru eirnin marger vitnisburder vti Heilagre ritning / Acto: x. Capittula seiger Santt: Petr suo / Af þessum vitna aller Spamenn / ꝥ fyre hans nafn skule aller þr / Sem a hann trua audlazt fyre gefning Syndanna

Og til Roma r v. Capit. seiger S. Paall/ ꝼyrst vier eirnin nu riettlater vordner ꝼyrer truna/ þa hoꝼum vier ꝼrid hia Gudi / ꝼyrer Drottinn vorn Jhesum Christum.

Og Syndirnar verdi ꝼyrergeꝼnar vt aꝼ Nadinne / eirnin o verdugum / ꝥ sama vottar Sancte Paall til Romano: iij. Capit. Suo seigiandi. Aller saman eru þeir synduger / og ꝼara a miss þrar hrosunar/ sem þeir ætttu at haꝼa ꝼyrer Gudi / og verda an ꝼorþienunar riettlater / vt aꝼ hans Nad / ꝼyrer endrlausnina / þa sem vordin er ꝼyrer Jhesum Christum. Og til Ephes: ij. Capit. Vt aꝼ Nadinne eru þier Saluhialpliger vordner ꝼyrer truna /og ꝥ sama ecki vt aꝼ ydr / Gudz gioꝼ er ꝥ / ecki vt aꝼ verckunum til. Og til Roman: v. Capit. ꝼyrer huern vier hoꝼum eina at gongu i trunne til ꝼaudrsins. Roma: iiij. Capit. Þat ꝼyrer hlaut riettlætid at koma ꝼyrer truna/suo at ꝥ sie vt aꝼ Nadinne. Og til Roman: viij. Capit. Þat sem Laugmalenu var omoguligt / ꝥ sama ꝼullgiordi Gud / og sendi sinn Son i likingsynduge holldz etc. Psalm xxxj. Eg sagda Eg mun iata Drottne min brot / þa ꝼyrergeꝼr þu mier misuerckan minna synda.

Þessi sama Truan giorir einn atskilianligann greinar mun a millum þeirra Peturs Postula og Judasar/ a millum þeirra Dauidz og Sauls/ Jdran Petrus og Dauids heꝼer þeim hialpat/ þt þeir haꝼa haꝼt oꝛugga tru a þui ꝼyrerheitinu Nadarinnar/ þar

ꝼyrer

fyre. hafa þr audlazt fyregefning Syndanna / Og huggan feingit / Enn Judaſe og Saul þa hefer ecki þra idran þm hialpat þt þr hafa ecki haft truna a þui fyreheitinu Nadarinnar / Þeſſi truan giorir eirnin einn at ſkilianligann greinar mun a millum ſonarligs og þrældomligs otta.

Enn huad er þrældomligr ottr?

Þrældomligr ottr / er ein hrædzla an truarinnar

Huad er Sonarligr otte?

Hann er ein ſuodan hrædzla / i huerre at þo er i Hiartanne ein ſaunn trua a Jheſum Chriſtum / huer ed handlar fyre heitid Gudz Nadar / Og ſig midt i ſkelfuingunnm hughreyſtir aptur medr Nadinne og miſkunn Gudz.

Enn huad ſeiger þu vt af Jatningunne og fullnadargiordinne?

Jatningin edr Skriptar malin og fullnadar giordin eru vpprunnen ſuo ſem af nockrum ſiduenium kirkiunnar / vegna opinberligrar Yfuerbetar

suo innsett og til fundit / Þuiat i vpphafui kirckiunar vrdu þr hiner somu sem funduzt i opinberligum lasta verckum / og stor Syndum i bann og i forbod settr / Og vrdu ecki fyrri medtekner aptr / enn ꝥ þr hefdi adr fyrre til skripta geingit / ꝥ er / ecki fyrr enn þr hefdi adr giort opinbera iatning fyrer sinum Pastor og Soknar presti / Og bedizt litillatliga af honum sinnar af lausnar / Og þui lofat at þr skylldu yfuerbæta sit lifuerne / Þar epter a / vard þm vpp a lagt ein fullnadar giord / ꝥ er ein opinber almennilig skript edr hirting / odrum mōm till epterdæmis og viduorunar.

Enn þessi siduanenn skriptar gangsins og opinberligrar yfuerbotar / er nu aftekinn i austr alfunum og i Gricklandz kirckiunum / helltz fyre þess saker ꝥ einn Diakne skylldi i leyneligu skriptar male hafa skammat eina kuinnu / Þui ef at ꝥ væri nu af Gudi bodit / Þa hefdi mennirner ecki haft mackt til / at taka ꝥ af.

Huad er venuligt skriptar maall / Sem vid prestinn skier ?

Þad er ein framtalning Syndanna / ecki vtan Gudz Bodordi till tekin / Enn þo er ꝥ sama miog naudsynligt / ꝥ skriptar gangrinn verdi samt halldin i

Kirckiun

Af yfuerbotinne

Kirckiu fornudinum / Fyrst fyre Aflausnarinnar saker/Þar nærst fyrir godrar augsyneligrar sidsemdar saker/ꝥ fyre þa somu siduenju mega hiner o lærdu þess betur og bikuæmiligar i Christiligum lærdome mentader og leidrietter verda / Og at venia sig suo til kostgæfuiligrar idkunar þess hins sama lærdoms.

Þar at auk þa er ꝥ eirnin ecki suo tilheyriligt at lata þa menn ganga til Heilagx altaris/Sem ecki hafa adr til skripta geingit / Og ecki eru vnderuisader in Catechismo / Enn ꝥ einazta mega menn vita/ Og vel formerckia / ꝥ samuizkan skule ecki þyngiazt medr framtalningu Syndanna / Þuiat algiorlig edr fullkomlig framtalning Syndanna er o mogulig Suo sem ꝥ hinn xix. Psalmrinn hann seiger / Huer þær skyniat/huersu opt hann syndgazt /og misgiorir / Fyre gef þu mier Drottinn þær Duldar Synder/suo lika kann ꝥm sem til skripta ganga / Christilig huggan/heilrædi god / Og Aflausnin med at skiptazt / nær ed ꝥr framtelia og i liose lata nockrar þær Synder/hueriar ed ꝥm þickir þa þuinga sem hellzt sitt hugskot,

Nu seiger þu suo.

Dommarinn kann onguann kuittann at seggia/ vtan madrinn vidrkenni fyrst sina sauk/ Þuiat vti iatningunne og skriptar gongunne verda menn afleyster og kuiter sagder/Þar fyre hlytr fyrst syndin framtalin at

verda / og vidrkenningin þar yþuer at koma.

Andsuar.

Vti Kirckiunne er tuenna handa walld til / þyrst Predikunar Embættid edr curam animarum / Og þ sama Embætti ar hrærir Samuitzkuna / og er eitt þionuztu samligt Embætti / Sidan þar næst ein opinber auglios medkenning misuerckanna / þyrir huerra storbrota saker þ Kirckian þorbodar hina o hlydugu og þriotzku þullum. Enn vti Skriptar malinu er alleinazta eitt þionuztu Embætti / Huiat Kirckiu þienarinn / sem er Presturin aþleysir ecki sem einn Domare / Helldr suo sem einn Gudz þienare / Og anguann biþalning heþer hann þar til at hann skule allar Synder med eiginligu naþne þramkalldar heyra / og þar Dom yþuer at seigia / Helldr heyrir hin alleinazta til at kunngiora þyregeþning syndanna / og til seigia Nadina þyre Auþlausnina.

Hit annat valldit / er su hin ytre Juris dictio edr Laugsaugnin / Huer ed ecki er ein heimoglig vrskurdan yþuer Samuitzkunne / Helldr yþuer þre augliosligre breytninne / þui athæþuinu manzins og liþnadinum. Og heyrir alleinazta vt yþuer þau opinberligu Lasta verckin og stor brotin / Huiat su sama Laugsaugnin edr Juris dictio hun þorbodar og i bannsetr þa hinu somu sem þundner verda vti opinberum stor syndum. Og medtekr þa aptr / sem sig vilia yþuer bæta / og sinar misgiorder yþuer geþa.

Huad

Af yfuerbotinne.

Huad er Fulldna-dar giordin?

Fullnadar giordin er ein augsynelig Laga hirting og þianing i Kirckunnar Laugmale / af monnum til fundin og innsett / odrum til epterdæmis og viduorunar / til at burt skelfua þa i fra stor syndum og allzkyns illzku verckum / Eda huort þr hugleiddu aluarliganna / at yfuerbæta sitt maal edr eigi / Þui fordum i vpphafui Christninnar þa hafa ecki opinberliger stor brota menn verit medtekner aptr / fyre vtan opinberliga yfuerbot medr fiegiallde og odrum laga hirtingum. Og þuilika yfuerbot kolludu þr eina fullnadar giord.

Huersu marghattud. er fullnadar giordin?

Twefolld / þann eina er / Fullnadar giordin opinberligrar Yfuerbotar / Sem fordum daga i vpphafui Kirckiunnar hefer halldin verit. Hinn onnur er af þm Scholasticis innsett og vppdicktud.

Huer er fullnadar gior-din opinberligrar Yfuer-botar?

Af yfuerbotinne.

Hun er ein opinberlig Laga hirting / huer ed þm vard af Kennimanninum vpp a Laugd sem leidriettazt villdi / vegna þra opinberligra storsynda ed hann hafdi i fallit. Og til at reyna þa hinu somu þar med / huort at þm væri þ eirnin hugleikit at yfuer bæta sig aluarliganna. Og huernen þr hegdudu sier vti þuilikri yfuerbot og i þm skriptum / Sem i þann tid voru af Biskupinum þm vpp a lagdar. Sidan þar epter a vard þm lofat aptr til inngongu heilags Altaris / og Sam neytis Christinna manna / Þessi fullnadar giordin var med morgu moti / epter mala voxtum og mickilleik Syndarinnar. Og lika suo sem at misgiordirnar voru til / lika suo þa hofdu þær sinar Canones / og Lagasetningar eiginliga þar vppa giordar.

Huer er fullnadar giordin af þm Scholasticis til fundin?

Nær ed madrinn giorir opera indebita / þ er þau verck / Sem hann skylldazt ecki til at giora / og þeincker sier þar med at bitala / og at afleysa pinuna hreinsunar elldzins / edr annarra stundligra refsinga / Þuiat þr Scholastici seigia suo þ Syndirnar verdi fyrefefnar per absolutionem þ er fyrr aflausnina / Enn su eiliflig pina hueria ed madrinn atti

at lida Syndanna vegna / þa verdi hun omſkipt i ſtundliga pinu hreinſunar elldzins / ꝼramar melt þa ſeigia þrem / ꝥ einn partr ꝼuilikrar pinu ꝼyre valldit Lycklanna / og ſuo nockrn part ꝼyre vor vppdicktud verck / þa verdi aꝼtekinn / Þanninn þa kenna þr ꝥ eiliꝼlig pina verdi ꝼorminckut og ꝼyregeꝼin ꝼyrir vora ſialꝼs ꝼullnadar giord / Huert at er einn mickill og ogrligr villu domr.

Huadan er ſu ꝼullnadar giordin vpprunninn / Sem kallazt Canonica?

Fordum ꝼyrſt i vpphaꝼui Chriſtiligrar Kirckiu (Suo ſem adr er ſagt) medtokuzt ecki opinberliger ſtorbrota menn / ꝼyre vtan opinberliga yꝼuerbot / og til ſettar ſkripter. Þeſſi Yꝼuerbot kalladizt ein opinber ꝼullnadar giord og var ein augſynelig Laga hirting aꝼ monnum til ꝼundin. Ecki þo i þa meining / at hun ſkylldi ꝼullnad giora ꝼyre Gudi/ eda ꝥ hennar vegna ſkylldi Syndirnar ꝼyregeꝼnar verda. Þar epter a ſeirna meir a timum þa þeſſi Ceremonian var aꝼ tekin / bleiꝼ þo ſamt ꝥtta ordit Satiſfactio i tidkan / Aꝼ hueriu ed hiner o Lærdu haꝼa giort einn Andligann hlut aꝼ einum veralldlegum / Suo ſem naudſynligann til Syndanna ꝼyregeꝼningar.

Aþ yþuerbokinne

Enn huad helldr þu aþ þy-
re latningu stundligrar pinu/ Huort
kunna lycklarner pislina vpp
a at leggia edr hana
i burt at taka?

Þyrst þa hliotum vier at vita / þ þyre geþningin
bædi Syndarinnar / Og suo pinunnar / þa sie einn
Christz velgiorningr / oss vt aþ Nadinne veittr og ge-
þinn/ Huer ed til lika þa þrelsar oss / bædi vt aþ Syn-
dinne og suo eiliþum Dauda.

J annare grein þa hliotum vier i sundr at skilia
þa þyregeþningina eiliþrar pinu i burt þra þre, þyre-
latningunne stundligrar / Þuiat þau Heilog Gudz
born/ hliota eirnin med at bera þann þunga / Og þa
heþndar plagu/ Sem Gud lætr stundum koma yþuer
þess heims veralldar menn/ Suo og ernin lika straþ-
þar Gud nockrar synder/ medr eiginligu og sierligu
motlæti og reþsingum / Lika suo sem þ Dauid hlaut
kroþþun at lida/ vegna þess hordomsins ed hann dryg
di / Enn þetta er ecki eit vniuersale/ þ er at þ skier ec-
ki suo almennliganna yþuer alt / Og hender ecki alla
menn / Þuiat syndirnar verda optsinnis þyre geþnar
þyre vtan sierliga reþsing og straþþan

J þridiu grin þær hegningar og alogr sem
Gud hann leggr vppa / kunna ecki þyrir valldit Lyc-
klanna þyrelatnar at verda / þr haþa og eirnin on-

guann bifalning til / slikar hegningar edr alogr / vpp
a at leggia / edr i burt at taka.

J Fiordu grein / þa skulu vier vita / þ fyrir vo-
ra yfuerbot / verda slik kualradi edr hegningar / opt-
sinnis mycktar og forminckadar / eda med ollu i burt
teknar / Lika suo sem þ / bædi smaar og storar hefn-
dar plagr / huort ed þær snerta helldr eitt heillt Kon-
ga rike / edr nockra menn i Riki nu / þa eru þær opt-
sinnes fyrer yfuerbotina / mycktar og forminckadar /
Swo sem þ S. Paull hann seigir j. Corinth : xj. Ef
at vier Dæmum oss sialfuer / þa verdum vier ecki
af Drottne Dæmder.

J Fimtu grein / Pianingar og motlæti heila-
gra manna og riettruadra / eru ecki alla tima hefn-
dar plagr edr refsingar Syndanna / Swo sem þ var
hormung og meinlæte hins heilaga Jobs / og anna-
ra Gudz heilagra manna. Jtem motlæti og ofsock-
ner Postulanna og pislaruottanna / voru ecki pisler nie
refsingar þm til sendar / vegna sialfs þra misgior-
da. Helldr voru þ sietlig Gudz verck / fyrer huer ed
truan Christinna manna væri i þui meire idkan / og
Gudz dyrd og hans vegsemd yrdi þui auglíosare.

Hiner Christnu skulu / i þuilikum harmkuæ-
lum og hormungum eirnin vita / þ at ecki sie þr eitt
teinckn Gudligrar reidi / Helldr skulu þr alita Gudz
godgiarnan vilia / Einckum / þ Gud vilie fyre sli-
kar pianingar af ma Syndirnar i oss / og deyda holld
zins girnder / Suo at þar þroizt og vagxe medr oss

ein andlig ꝼornyung/ Þiner godꝼuſu ſkulu ſannarliga ꝥ hallda / at ecki ſie ꝥr aꝼ Gudi ꝼyre þann ſkulld yꝼuergeꝼner nie aꝼ honnũ ꝼyrelitner / þa at ꝥr hliote hier i heime mycklar hormungar og motlati at liida/ Suo ſem ꝥ Sanct: Paall hann ſeiger / ꝥ vier verdum aꝼ Drotne tycktader / Suo at vier verdum ecki medr heimenum ꝼordæmder.

Huad er ꝥ Aꝼlatid?

Þat ſama er ecki annat/ enn ſuo ſem ein ꝼyrelatning opinberligrar Laugmalſins reꝼſingar / Og ein ꝼullnadar giord/og ein aꝼleyſning edr kuittan epter ꝼornum reglu bokum Canones edr lagaſettningum / Enn med þui at ſuodan Canones og reglu hald /haꝼa ecki verit vtan mannanna innſetningar/ þar ꝼyre haꝼa ꝥr og ꝼyre Gudi huorcki pinuna nie ſaukina kuittad/huar ꝼyre at ſlikar indulgentiur og aꝼlatz giaꝼuer mattu med riettu vel aꝼtakazt/ ꝼyrſt þær voru ecki aꝼ Gudi bodnar/helldr aꝼ mõm innſettar.

De Abſolutione

Vt aꝼ Aꝼlauſninne

Huad er Aꝼlauſnin?

Hun

Ut aþ Aþlausninne

Hun er ein sannarlig stadþesta þess hins sama /
ꝥ vier eru þinar Synder vissiliga þyregeþgar /
Og ꝥ Gud vilie þier Jhesu Christi vegna nadugr og
miskunnsamr vera / Þuiat Christur sialþr hann sei-
ger suo Matth: xviij. Huad þier vppleyset a Jor-
du / ꝥ skal eirnin a himnum vpp leyst verda / Og alle
huad þier bindit a Jordu / ꝥ skal eirnin a himnum
bundit vera / Og Johan: xx. Huerium þier þyrege-
þit Syndirnar / þm eru þær þyregeþnar / Og hueri-
um þier aptr halldit þær / þm eru þær aptrhaldnar.

Man nockut Aþlausum
opt sinnis þraum verda?

Ja vel / Þuiat lika sem Sancte Petr hann
spurdi Christz Drottinn vorn at Matthei xviij /
Huersu opt sagdi hann / hlyt eg at þyre geþa minum
brodr þm ed misgiorir vid mig? Þa suaradi honnum
Jhesus Christr lausnarinn sialþr / siotigi sinnum siau
sinnum / Og Sanct. Paal hann seiger til Gal: vj. Cap
Eþ at madrinn verdr þorhindradr vti einhuerium
glæp / Þa leidrettid hann med hoguærum Anda /
þier sem andliger erut / Og Heilog Christilig Kirc-
kia / Hun bidr eirnin Dags dagliganna / Þad þyre
geþ þu oss vorar skullder suo sem at vier þyregeþin etc.
Og Jhesus Christus hann seiger Luc: xv. Capittel

Ut af Aflauſninne.

Þad faugnudr mune a Himnum vera yfuer einum Syndugum ꝥm ſem yfuerbot giorir.

Giora þa ꝥr villu menn Nouatiani og Cathari eirnin riettliga / ꝥ ꝥr afſeigia ꝥm monnum fyrregefning ſyndanna / ſem epter ſkirnina inn falla / i Syndirnar aptr?

ꝥr hiner ſomu þa giora miog ranliganna / og eru ogrliganna villter / Þui ꝥ maa med morgum epter dæmum bædi hins Gamla og Nyia Teſtamentiſins biuiſazt og Sannprofad verda / ꝥ ꝥr hiner ſomu ſem i Syndinar voru fallner / þa hafui audlazt fyrregefning Syndanna / og ſina aflauſn feingit vt af Chriſto og heilagre Kirckiu. Einckum ſem var Dauid Konnungr / Manaſſes / Petr Poſtuli. Og allr ſa frafallinn Kirckiu ſofnudrinn ꝥra til Galatas / hann var af hinum heilaga Paale medtekinn aptr til yfuerbotarinnar / Og ſuo bydr Paall Poſtuli eirnin ꝥ ꝥr i Corinthiu ſkule medtaka þann ſaka mañ til Nadarinnar aptr ſem leigit hafdi hia ſinne ſtiupmodr / og ſanna yfuerbot giort. Lika ſuo ſeiger og eirnin Gud ſialfr fyr munn Spamanzins Ezechiel i xxxiij. Capittel. Swo ſannarliga ſem eg lifue (ſeiger Drottinn) þa hefe eg onguann vilia a Dau-

da Syn-

da Syndugs manz / helldr ꝥ hann lifue og leidriet-
tizt. Hier ſannar Gud ſitt heitt med eidi / ſuo ꝥ
Samuizkan verdi þui hughrauſtare / nær ed hun ec-
ki alleinazta heyrir fyrreheitid/helldr iafn vel eirnin
ꝥ hid ſama medr einum eide ſtadfeſt vera og oflugt
giort.

Enn huad ſeiger þu af þm mall-greinunum i. Piſtlenum til Ebreos vj. Ca-pit. At ꝥ ſie omoguligt ꝥ þr ſem eitt ſinn vpplyſter eru etc. Og i þm x. Cap. Ef at vier Synd-gunzt motþrounar ſamliga etc.

Þeſſar greiner afſeigia ecki þm ſem fallnær eru i
nadina Gudz og velgiorninginn Chriſti / Hin fyrre
greinin ſeiger vt af þm Gudloſtorum / og illzku-
fullum hadungar mōm / huerier hellzt ed ofſakia
Gudz ord i mote ſialfs þra eiginligre Samuizku/
og fyrrelita ſuo þa aminningina til Yfuerbotarinnar/
at þr eirnin ſuo gæzku lauſer ganga fram̄ i ſinne
ofſtæke og veralldar vizku / og hæda Gud ſialfan/
Þeſſir hiner ſomu / a medan þr blifva ſuo ſamer og
iafner / hafa Chriſtum Jheſum at hade og Kroſſ-
feſta hann/ og hlyda ecki Gudz Euangelio þa kun-
na þr ecki fornyader at verda / Hin onr greinin / va-
rar oſſ vid/ ꝥ ver miſſum ecki Gudz nad og Chriſti

velgiorning/ þui huer hann misser Christi Nadar og velgiornings sa er Domsins sekur.

Er þa og eirnin su Synd sem ecki verdr fyrege-finn?

Ja Christr giorer einn atskillianligann greinarmun a millum þrar fyrege-fanligrar og o fyregefanligrar Syndar Matth: xij. Capit. Suo seigiande/ Huer þar talar nockut a mote manzins Syne / þm mun þ fyregefazt. Enn huer hann talar nockut a mote Heilogum Anda / þm mun þ ecki fyregefazt / huorcki þessa heims nie annars. Og Johann: hann seiger suo/ Huer hann sier sinn Brodr syndgazt ecki til Dauda/ sa ma vel bidia / Enn þar er ein Synd til Dauda/ fyre þre seige eg ecki þ nockr bidie.

Huad er Syndin a mote Heilagum Anda.

Hinn heilage Augustinus helldr þ fyre Synd a mote Heilogum Anda / Suo sem þa / nær ed nockrer / vilia med ongu moti yfuerbot giora/ og eru suo forsmananar og offsocknar menn Gudz Euangelij/ Item og þr ed oruænta sier Gudz nadar od miskunnar/

var / Huiat þessar Synder strida sierliga hellzt i
mote nadinne og Gudz milldi / og i burt reka hana
fra sier / Allar adrar Synder huersu storar og myck-
lar at þær eirnin eru / Nær ed vier bidium vm Nad
og miskunn / þa verda þær fyregefnær / Þar fyre
leggr hinn heilage Augustinus þa malsgrein Christi
suo at / At huer hann talar nockut a mote Heilo-
gum Anda / þ er / Huer sem þ Ordit Nadarinnar /
Huert ed Predikat / og fyre vitnisburdi Heilags
Anda stadfest er / fullkomliganna i fra sier rekr og
sui virdir þ / at þ hid sama sie su Synd / sem ecki
verdr fyregefin.

Er þa og eirnin / ein sier huer hrasan epter vidrkendann sannleikinn / ein Synd a mote Heilogum Anda ?

Nei fiarre er þui / þar finnazt morg epter dæ-
mi og vitnisburder vti Heilagre ritning (sem þ ken-
na) at swodan Synder verdi fyregefnar / Swo lika
skulu vier og eirnin ecki eina sierhueria ofsokn Hei-
lagv Euangelij hallda fyre þa Synd sem ecki verdr
fyregefin / Huiat Manasses og Paall Postule /
og adrer fleire / Sem Gudz ordi ofsokn veittu / þa
hafa audlazt fyregefning Syndanna / Huar fyre
at huorri tweggia er wel merckiande: J fyr-
stu þ allar Synder þa verdr riettruodum monnum
fyre

fyrregefnar/ Þuiat fyrregefningin Syndanna og na-
din Gudz er ecki alleinazta einum eda tueimr / edr
sumum huerium/ helldr er hun ollum mōm fram bod
in og till saugd / Lika sem ꝥ ordin Gudz spiallzins
þau hlioda till Johann: i þridia Capitt: ꝥ aller ꝥr
sem a Jhesum Christum trua / Þa verdi ecki forta-
pader / Og till Roman: xj. serger hann ꝥ Gud
hafui alla menn inneluckt vnder Syndina suo ꝥ
hann miskunnadi ollum / Og j. Johann: j. Christus
hann er forlikun / ecki alleinazta fyre vorar Synder
Helldr iafn vel eirnin fyrir allrar veralldarinnar
Syndir.

I annare grein/ þa skulum vier eirnin vita / at
þar er og ein Synd till Dauda / Huer ed ecki verdr
fyrregefin / Enn ꝥr menn huerier ed þa somu Synd
hafa / er oss ecki leyfuligt at dæma / Enn a poste-
riori ꝥ er/ af ꝥm seirna hlutanum / þa kunnum vier
vel at orskurda / ꝥ suodan Synd sie ecki i ꝥm sem
leidriettazt / Og sier snua vmsider aptr til Gudz E-
uangelij. Lærdoms/ Og su Synd sem ecki verdr fy-
regefin / snertr alleinazta þa/ Sem i vantrunne stad-
festazt/ allt till sins enda dægurs edr ꝥr deyia/ Og on-
gua yfuer bot giora / Þar i mot þa verdr nadin og
fyrregefningin Syndanna fram bodin ollum ꝥm
sem till Christo Jhesu og till Truarinnar aptr huer-
fa/ og sanna yfuerbot giora.

Huern

Ut af Aflausninne.

Huern auogxt giorir yfuer botin?

Yfuerbotin giorir marga goda auogxtu med manninum / Einckum / eitt kostuligt gudligt sidferdi / og fornyung allz Christiligs lifnadar / Huiat í þm sem fyrer Jhesum Christum eru forlickter og i frid þægder / þa hlytr eitt Christiligt lifuerne epter at fylgia / þar at auk einn sannr auogxtr truarinnar / og ein god Samuizka / huar vt af at seiger, hinn Sæle Johannis baptista Matth: iij. Capit. Siaed til at þier giorit (seiger hann) riettiligann auogxt yfuerbotarinnar. Og huersu naudsynligt at er eitt swodant lifuerne / er adr nog af sagt.

De Fide.

Ut af Trunne.

Huad er Truan?

Truan er ecki alleinazta / ein medkenning vere kanna og fra Historiunnar vt af Christo / Helldr er hun eitt hiartaligt og orugt trunadar traust a Gudi og til Gudz allmattugs / og a hans fyrerheitum og til sognum / Enn sierdeilis þa er truan ecki annat / enn suo sem eitt orugt athuarf og trunadar traust

Af Trunne.

til Gudz miskunnsemdar / Huer ed oss er lofut og til saugd fyre hans elskuliga Son Jhesum Christum.

Þui þo at Fyreheitin sie marghattud og þau Obiecta truarinnar / þar inne ed truan idkar sig og auglyser / lika suo sem ꝥ med sinum hætti þa birtise huer sina tru / einni þessum hlutum / hinn annar i odrum mala ferlum og mannhættum / Swo sem ꝥ Moyses hann hafdi sina kallan og sierligt straff / Lika eirnin Dauid / Þar epter a seirna meir a timum þa hafdi Sancte Paall eirnin sin a Syslan og eiginliga handverian / þar inne ed hans trua vard idkut. En þo er þetta hid fremsta Obiectum truarinnar / þar med hann hefr at giora / ꝥ vier treystum af ollu hiarta Gudz miskunnsemi / ꝥ vier truum oruggliga at oss eru Syndirnar fyrergefnar / og ꝥ vier sieum Gudi almattugum þacknæmer / fyrer Jhesu Christi hans elskuliga Sonar saker / sa ed oss gefur fridþægt og forlickt vidr Gud vorn Himneskan Faudr.

Ein swodan trua skal alla tima forgang hafa og birtazt fyrst vti vorum bænum og akalle / Og fyre þessa somu tru þa bidr og vænter sier eitt godfust hiarta / hialpar og fulltings af almattugum Gudi / vti allzkyns a naudum / freistingum / og harmkuælingum. Þar i mot / an þessarar somu truar / og trauste miskunnarinnar / kann eingin riettlig akallan at skie / og onguar hafkasemder yfuerunnar at verda / Þui nær ed ein swodan orug og rot-

vorþaust trua er eckí i hiartanu / Þa þellr manzins
finne vti mistraust og efuablendne / og er vidr Gud
a þreistingar timanum þrioſku þullt og þolin mæ-
dislaus.

Huernen þa skicr ein suodan

trua vti hugskotinu?

Heilagr Ande hrærir og vpptendrar hiortun
mannanna þyrir heilagt Gudz Euangelium / huert
ed kennir oss / ꝥ vier audlunzt þyregeþning Syndan-
na þyre Jhesum Christum / huer ed Dauda heþer li-
dit / og oþþradr er þyre vorar saker / Enn suo eþler sig
helldzt þessi trua / nær ed vier heyrum swodan huggu-
nar samlig Gudz þyreheit og alitum alleinazta Chri-
stum vorn þrelsara / og truum þui oruggliganna / ꝥ
Gud hann medtake oss þyre saker sins elskuliga So-
nar Jhesu Christi / og ꝥ hann bænheyre oss / og ꝥ at
vier sieum hm þacknæmer / Þessi truan er ein liþgan
og endr næring hiartans / og yþueruinnr allar skelþ-
uingar Daudans og Syndanna / og þlytr medr sier
eina myckla og mercklíga huggan / styrckir oss i allz-
hattudum harmkuælum / bidr og audlazt alla hlute aþ
Gudi almattugum,

Biuisa ꝥ / at truan sie eitt

atrunadar treust / gudligrar mi-
skunar vndar?

Af Trunne

A þessum timum hallda marger lærder menn / ꝥ þetta ordit (fides ꝥ er truan) kallizt ein medkenning Historiunnar / edr framtalning Articulis truarinnar / Huad er og eirnin vel vera kann i hia ꝥm o Gudligum / Og afseigia suo ꝥ truan sie eitt atrunadar traust gudligrar miskunnseme / Þar fyrer hliotu vier nu vm hond at hafa þau sannarlig og orug Argumenta / ꝥ eru skilrike / Þad i þessari malagreininne / At fyrer truna verdum vier riettlater / At þa kallizt þetta ordit (Truan) eitt orugt a trunadar traust gudligrar miskunnsemi.

Hid Fyrsta
skilrikit.

Sancte Paull helldr till samans huort vid annat ꝥ fyrer heitid Nadarinnar og Truna / Þa sem fyrerheitid hondlar / Roman: iiij. Capitt: Þar hann seiger / Fyre þann skulld þa hlytr riettlætid fyre truna at koma / Suo at ꝥ sie vt af Nadinne / og ꝥ fyreheitid blifue stadfast / þar med hann vill biuisa ꝥ fyreheitin mundu till forgefins vera / Ef at þau yrdi ecki medtekin i riettri tru / Enn med þui nu ꝥ Truan verdr sett og samlogut till fyreheitzins / suo sem till sins Obiectio correlatiue / þa hliotu vier naudsyniarinnar vegna suo at skilia ꝥ hinn Heilage Paull hann seige af ꝥre Trunne / fyre huerria vier

aude

Aß Trunne

audlanzt ßyreheitin Gudz og trunni i þm / Enn ein suodan trua / Þa er hun eitt orugt a trunadar trauſt Gudligrar Miſkunnſemi / Enn ecki at eins kynning / edr medkenning Hiſtoriunnar aß Chriſto / Slika ſem ꝥ Sancte Paull hann ſeiger eirninn till Galat: iiij. Capittel. Þad Ritningin haßue alla blute innelucktt vnder Syndina / Suo at ßyrehelltid kemmi ßyre truna a Jheſum Chriſtum.

Hid Annad

Till Romanos iiij. Capit: ſeiger Sanct. Paull vt aß Abraham / ꝥ eigi væri hann veykr i Trunne / Og heßdi eirnin ongua eßuablendne a Gudz ßyreheite ßyre vantruna / Helldr ꝥ hann væri ſtyrckr og ſtadßaſtr i riettri Tru / Þar i þm ſtad ſeiger Sancte Paull ſkilmerckiliganna vt aß þre trunne ſem eßuablendninne og vantrunne i mote ſtendr / Og ſu ed Syndanna ßyregeßning audlazt.

Hid Þridia

Sanct: Paull hann ſeiger ecki aß einne ſpullkre Tru / Su at ſie ein ſlett obreytt ſdiulaus medkenning Hiſtoriunnar / Helldr ſeiger hann aß þre ſem þar verckar ßyregeßning Syndanna / Og till

Af Trunne

leggr henne suodann krapt / ꝥ hun vid riette / hug-
ge og hughreysti hugskot Hiortun i skelfingu-
num / Og fride samuigkunnar sþuerunne Syn-
dina og Daudann / till Roman: v Capittel seiger
Sanct: Paull suo / Fyrst vier erum nu riettlater
vordner fyre truna / Þa hofum vier frid hia Gu-
di fyre Drottinn vorn Jhesum Christum / Item
þar ed Christur seiger suo till þrar Syndugrar
kuinnu Luce vij. Capittel. Þin Trua hialpadi
þier / Þa seiger hann vissiliga vt af einne þuili-
kre Tru / Sem þui sannarliga Truer / Og ꝥ
medkenner at henne mune Syndirnar fyregefnar
vera / Suo sem ꝥ Christur hann seiger og einnin/
ꝥ þinar Synder eru þier fyregefnar / Eins lika
suo þa hliotu vier einnin adrar þuilikar malsgrei-
ner Christi at skilia / Suo sem þar / Ed Chri-
stur hann seiger till þrar Cananeiskrar konu Ma-
the: xv. Capittel Og till þrar kuinnu sem i grædz-
lu kaup hafdi alla sina peninga læknings meista-
rum vt gefit / Marche: iv Capitt.

Hid Fiorda

Hinn Heilage Petr Acto: xv hann seiger suo
ꝥ Gud hafui hreinsat Hiortun heidinna manna
fyre Truna / ꝥ er / at þr hafa audlazt fyregef-
ning Syndanna / Og eina fridsama Samuigku /
[illegible] þraungliost / At fyre eina saman medken-
[illegible]ningina

ningina historiunnar aþ Christo(Huer ed eirnin vel kan
vera i hia omilldū og o gudligum) þa verdi ecki hiou/
tun hreinsud/ Þat þyre hlytr vissilega ein riet trua ar
vera/ eit sañarligt trunadar traust a Gudz miskuñsemi
Sem þar þær og audlazt þyregefning syndanna.

Hid Þimta.

J þm malagreinum vt aþ bæna akallinu/ er þ
vel augliost/ at þyre þetta ordit(Truan) meigi eckirt
annat skilit verda/ enn suo sem þ trunadar traustid a
Gudz miskunnsemi/ þyre hueria þ madurinn truer þ
Gud vilie honnū nadugr vera/ og hans bæn og akall
heyra/ Suo sem þ Christr seiger Marci xj Cap: Allt
huad helzt þier bidiet i yduare bæn/ þa trued at þier
munit þ medtaka/ og mun ydr þa veitazt þ hid sama/
Og Jacobus hann seiger i sinum Pistle Þyrsta Capit:
Eþ at einn huern a medal ydar brestr visdom/ þa bi/
die sa hans aþ Gudi/ Enn hann bidie i trunne/ og ve/
ri eþuablandinn.
Lika suo eirnin i hinu gamla Testamentum kal/
lazt þetta litla ordit (Truan) þ trunadar traustid a
Gudz miskunnsemi/ Suo sem þ vt aþ Abraham sei/
gizt/ Genes: xiij. Þat Abraham haþui Gudi truad/
Og þ sama sie honnū reicknat til riettlætis/ Jtem Jo
saphat Konnungr hann/ sagdi ij. Paral: xx Cap: Hlyd
þu Juda/ True þier a Gud/ Drottin yduarn Gud/
þa munu þier orugger vera.

Huer

Huer er riettr skilningr

Þessarar greinar / hinn riett- late liþuer i Tru- enne?

Þellog Ritning til leggr sannre Tru tvo hlu- te / Einckum sem er Riettlætingin / og liþgunin / þ er þrelsunin aþ Syndunum og Daudanum / Og Lær- rir oss / þ vier verdum þyre truna riettlater / og þack- næmir. Og audlunzt eitt swodant huggunar traust / þyre huert vier yþueruinnum eiliþann Dauda / og ge- tum þeingit eiliþt liþ / Þar þyre hliotu vier i þess- ari grein Spamanzins / þra hid litla ordit (Truan) ecki at skilia þyre eina toma / og idiulausa medken- ning Þistoriunnar aþ Christo / Helldr þyre eitt san- narligt trunadar traust a Gudz miskunnsemi þyre Jhesum Christum huert trunadar traust ed audlazt þyregeþning Syndanna / Huggar og hreyþir Sam- uitzkunnar / og þrelsar i þra allre skeluing / og giorir menn sannþroda eiliþs liþs / Med slikum hætti hlio- tu vier nu þessa mala grein Prophetans at skilia.

Huad er þa medkenningin

Þistoriunnar aþ Christo og aþ Trun- ne vti Lykian- de?

Nei med ongu moti / vier vtilykium ecki kyn- ningu-

ningina edr medkenningina Historiunnar a Christo þuiat ꝥ er naudsynligt at menn true ollum Articulis Truarinnar. Enn ꝥ nægir ecki / at vier hondlum alleinazta Historiuna / helldr hliotu vier eirnin þangat at venda sem er hennar grunduollr / ꝥ er vpp a Syndanna fyrergefning.

In Symbolo stendur suo / Eg true fyrergefning Syndanna / ꝥ sama er ein riett tidkan Historiunnar at Christus Sonr Gudz hafui fyrer þann skulld madr vordit / pindr verit og Krossfestr / Dauda lidit / og vpp aptr risiit / vpp a ꝥ / at þu skyllder suo audlazt Syndanna fyrergefning / og eilift lif.

Huer er Jatningin Christiligrar Truar?

J veniuligre tidkan Heilagrar Christiligrar Kirckiu / þa eru fiorer Symbola / ꝥ er Jatning fra Articulis Christiligrar truar. Hinn fyrste Symbolum þa er Postulanna / Hin annar er þess Concilij til Nicena / og ꝥn kalla sumer messu Credo. Hinn þridia er hins heilaga Athanasij / Sem er Psalmrinn Quicunqz vullt. Hinn fiorda / þa er Te deum Laudamus / huer ed ꝥm Heilogum forfedrum Ambrosio og Augustino verdr til reicknadr.

Seig fram̃ hann Symbolum Postulanna.

Eg trua a Gud Faudr almattugann skapara Himnis og Jardar.

Og a Jhesum Christum Son hans eingetinn Drottinn vorn / Huer getinn er af Heilogum Anda Fæddr af Mariu meyiu / Pindr vnder Pontuerskum Pilato / Krossfestr / deydr / og grafuenn / Nidrstie hann til heluitis / A pridia deige reis hann vpp aptr af Dauda / Vpp stie hann til Himna / Situr til hægre handar Gudz Faudrs almattigs / Hadan er hann koma skulandi til at Dæma lifuendr og Dauda.

Eg true a helgann Anda / Og þar sie Heilog Christilig Kirckia / sem er Samneyti heilagra / Syndanna fyregefning / Holldzins vpprisu / Og eilift lif Amen.

Seig fram̃ hann Symbolum Nicenum.

Eg true a einn Gud / Faudr almattugann / skapara Himinis og Jardar / og allz þess / huad syneligt og o syneligt er.

Og a einn Drottinn Jhesum Christum / Gudz eingetinn Son / Huer ed fyrer allar heimsins allder er af Faudurnum fæddr / Gud af Gudi lios af liose /

Sann

Aþ Trunne.

Sannann Gud / aþ Sonnum Gudi / Þaddan ecki Skapadann / med Þaudrnum i samhattadre veru / Þyre huern aller hluter eru skapader / l,uer ed vorra vegna mannanna / og þyrir vorrar Saluhialpar saker oþ an stiginn er aþ Himnum / Og holldgan tekit þyre heilagann Anda / aþ Mariu meyiu / og er madr vordinn / og þyrir oss Krossþestr vnder Pontio Pilato / Pindr og graþinn / Og a Þridia deigi reis hann vpp epter ritningunum / Og stie vpp til Himna / sitr til hægre Handar Þaudrsins / Og er hingat aptr Þadan komandi til at dæma liþuendr og Dauda / huers rikis ꝥ eingin endi mun verda.

Og a Drottinn heilagann Anda þann liþgiaþara / hann sem aþ Þaudr og syne þram̃ geingr / Huer ed medr Þaudr og Syne vnder eins til bedinn / og til lika dyrckadr verdr / hann sa ed talat heþer þyrir Spamennina / Og eina Heilaga Christiliga og Postuliga Kirckiu at vera. Eg iata eina skirn til þyregeþningar Syndanna / Og eg vona epter vpprisu þram̃lidinna / og eit liþ i epter komanda heime AMEN.

Deig þram̃ þann Symbolum

hins Heilaga Athanasij / Sem er Psalmrinn Quicunque vulit.

Af Trunne.

Huer hellzt sem Saluhialpligr vill verda þa hlytr hann vm fram alla hlute / at hallda rietta Christiliga tru.

Huer hann helldr ecki þa hinu somu aligiorda og oflecka da / Sa verdr an efua / eilifliga forta-padur.

Enn riett Christilig trua er þessi / ꝥ vier heidrum einn Gudi þrenningu / Og þrenningina J einingu Guddomsins.

Og samanblanda ecki skilningar greinunum / Nie i sundr atskilia samuerunа Guddomsins.

Þuiat onnr skilningar grein er Faudrsins/einn onnr sonarins/Annr Heilagy Anda.

Enn Faderinn / og Sonrinn /og hinn Heilage Ande/er þo einn Gud/ samliker i dyrd / sam iafner i eilifu tignar velldi.

Huilikr Faderinn er /huilikr er Sonrinn /huilikr er og eirnin Heilagr Ande.

Faderinn er ecki skapadr/ Sonrinn er ecki skapadr/Heilagr andi er ecki skapadr.

Faderinn er ometanligr / Sonrin er o metanligr/Heilagr Ande er ometanligr.

Faderinn er eilifur/ Sonurinn er eilifur/ Heilagr Ande er eilifr.

Og þo eru ecki þrir eilifuer/heldr er eiñ eilifur.

Suo sem ꝥ eirnin þrir eigi skapader / nie þrir ometanliger/helldr er ꝥ einn ecki skapadr / Og einn ometanligr.

Lika

Lika suo sem/ Paderinn er almattugr/ Sonrinn er almattugr/ Heilagr Andi er almattugr.

Og eru þo ecki þrir almattuger/ helldr er ꝥ einn almattugr.

Lika sem Paderinn er Gud/ Sonrinn er Gud/ Heilagr Ande er Gud.

Og eru þo ecki þrir Guder/ Helldr er ꝥ einn Gud.

Suo sem ꝥ Paderinn er Drottinn/ þa er Sonrinn Drottinn/ þa er Heilagr Andi Drottinn.

Og eru þo ecki þrir Drottnar/ Helldr er ꝥ einn Drottinn.

Þuiat lika suo sem vier hliotum epter Christiligum sannleika/ eina sierhueria skilningar greinina ꝫ sialþu sier/ at iata einn Gud og Drottinn.

Suo kunnum vier og ecki vti Christiligre tru/ þria Gude/ og þria Drottna at kalla.

Paderinn er aþ ongum/ huorki giordr/ nie skapadr/ nie Pæddr.

Sonrinn er alleinazta aþ Paudrnum/ ecki giordr nie skapadr/ helldr Pæddr.

Heilagr Andi er aþ Paudrnum/ og Synenum/ ecki giordr/ ecki skapadr/ ecki Pæddr/ helldr Pramþarandi.

Suo er nu/ Einn Paderinn/ ecki þrir Pedrner/ Einn Sonrinn/ ecki þrir Synerner/ Einn Heilagr Ande/ ecki þrir Heilager Andar.

Og i þessum þrennum skilningar greinunum/

er eingin hinn Fyrste / einginn hinn sidazte / einginn hinn stædzte/og einginn hinn minzte.

Helldr allar þriar skilningarnar / eru i sier sam eilifligar og samiafnar.

Wpp a ꝥ / at yfuer allt (Suo sem nu adr er sagt) at þrennar skilnings greiner i einingu Guddomsins / Og einn Gud i þrennum Skilning/ar greinum verdi heidradr.

Huer hann vill nu Saluhialpligr verda / Sa hlyte suo / af þm þrennum skilningar greinum i Gudi at hallda.

Enn þetta hid sama er og eirnin naudsynligt til eilifrar saluhialpar/ꝥ mann truliganna true / at Jhesus Christr Drottinn vor sie sannr madr.

Suo er nu þetta ein riett Trua / at vier tru-um og Jatum / þat Drottinn vor Jhesus Christus Gudz Sonr / sie Gud og madr.

Gud er hann/vt af samueranligu edle Faudrsins fæddr fyrir heimsins alder/ Og madr er hann vtaf samueranligu edle Modrinnar i heimin fæddr.

Fulkomligr Gud/Fulkomligr madr/med skyn-samligre Salu/og likamligu holdi.

Sam iafn er hann Faudrnum epter Guddomi-num minne er hann enn Faderinn epter mañ domenū.

Og þo at hann sie Gud og madr/þa er hann þo ecki tuenner/helldr er hann einn Christur.

Eki ꝥ Guddomrinn sie vmskiptr i mañdominn helldr ꝥ Guddomrinnr hafui mann domenn a sig tekit.

Ja ein

Aꝼ Trunne.

Ja einn er hann / ecki i Sammeingan samuer-
anligs edlis / Helldr i þui ꝥ hann er einn eiliꝼ-
skilunngar grein.

Huiat eins suo sem ꝥ Salen og likamenn er
einn madr / Lika suo er Gud og madr / Einn
Christr.

Huer at pindr er / Ꝼyrer vors hialprædis Sa-
ker / Nidrstie till Heluita / A þridia deige reis hann
vpp aptr ꝼra Daudum.

Vppstie hann till himna / Sitr nu til hægri
handar Gudz Ꝼaudrs Almattugs.

Þadan er hann koma skulandi till at dæma liꝼ-
uendr og Dauda.

Og i mot hans till komu hliota aller menn vpp
at risa medr sinum eiginligum likomum.

Og verda reikningskap at giora / aꝼ þui
huad þr haꝼa giort.

Og þr sem gott haꝼa giort munu inganga i
eiliꝼt liꝼ / Enn hiner sem illa haꝼa giort i eiliꝼann
elld.

Þetta er ein riet Christilig trua / huer hann tru-
er ecki stadꝼastliga og oruggliga þre hinne somu / Sa
kann ecki Saluhialpligr at verda.

Seig nu ꝼram þann Sym-
bolum / sem þm Ambrosio og Augusti-
no till eignadr er.

Þig

Af Trunne.

Þig Gud lofum vier / Þig Drottinn prisum vier.

Þig eilifligann Faudr / heidrar oll verolldin.

Aller Einglarner / Þr Himnarner / og aller volldnger.

Cherubin og Seraphin / Syngia þier hatt lof med o af latanligre raust.

Heilagr / heilagr / heilagr er Gud / sa Drottinn alz heriar.

Himnar og Jord eru full Tignar velldis þinnar dyrdar.

Þig lofar sa dyrdarsamligr Folcke Postulanna.

Og sa lofligr fiolde Spamannanna.

Eirnin sa skinande skare Pislar vottanna.

Þig prisar heilog Kirckia / vti allre verolldinne.

Þig Fader / sem ert o metanligs Tignar velldis.

Heidrar eirnin þinn sannann eincka Son.

Og þann huggarann heilagann Anda.

Þu ert / O Christe / Konungr dyrdarinnar.

Þu ert eilifligr Sonr Faudrsins.

Þu stuggader ecki vidr Meyiarinnar kuide suo at þu madr yrder / til at endrleysa oss.

Þu hefer Daudans brodd yfuerunnit.

Og riettruodum Himnarikit vpplokit.

Þu sitr til hægri handar Gudz / vti dyrd Faudrsins.

Og munt koma einn Domare / suo sem þu trwar

Af Trunne.

Þar fyre bidium vier þig / at þu komer til hi-
alpar þinum þienorum / hueria ed þu hefer endrleyst
medr þinu dyrdarsamligu blodi.

Frelsa þu þitt folk Drottinn / Og bleza þina
arfleifd.

Stiorna þu þm / Og vpphef þa eilifliganna

Vm alla daga þa lofseigium vier þier.

Wier prisum þitt nafn / vm allder allda / og at
eilifu.

Wirdztu Drottinn þennan dag oss nadar sam-
liganna fyre Syndunum at vardueita.

Miskunna þu oss Drottinn / Miskunna þu
oss.

Lattu Drottinn þina miskunn yfuer oss vera.

Epter þui sem at vier vonum a þig.

Wpp a þig Drottinn vonum vier / Lat þu oss
alldreigi til skammar verda.

Af Gude.

Huad er Gud?

Gud hann er ein Andlig / eilif Samuera edr
Substantia / skynsamligur / Skapare og vardueitare
allra hluta / oendaligs visdoms / macktaruelldis
og godgirndar / riettlætis og miskunnsemdar.

Seig þu vitnisburde Heilagrar Ritningar af þre einingunne Gudz?

Deutro: vj. Capit. seiger Gud swo / Heyr þu Jsrael Drottinn Gud þinn / er einn Gud.

Esaiæ xliiij. Capit. Þa seiger Gud fyrer Spamanzins munn. Eg er hinn fyrste og hinn sidazte / og fyrervtan mig er eingin Gud.

Item xlv. Capit. Eg em Drottinn / og þar er einginn annar.

Og S. Paull j. Corinth: viij. Capit. Hann seiger swo / wier vitum þ Afgudinn er eckirt i Verolldinne / og at þar sie einginn annar Gud vtan einn.

Og til Ephe: iiij. Capit. Þar er einn Gud Fader wor allra / huer at er yfuer ydr ollum / og fyrer ydr ollum.

Og til j. Timoth: ij. Þar er einn Gud / og einn medalrennare / a millum Gudz og manna / Einckum sa madr Jhesus Christus.

Huersu margar Personr þ er / Skilningar greiner / þa eru i Guddomenum?

Þar er alleinazta ein Guddomlig Samuera / en þriar skilningar / Fader / Sonr / Heilagr Ande / hueriar Personr at eru einnrar Gudligrar Samueru / allar eins o endiligar / sam eilifligrar / iafns tignar velldis.

Huad

Af Gude.

Huad kallazt hier Persona edr Skilningar grein?

Persona edr Skilningar grein kallazt hier ein Guddomlig Nattura og Samuera / suo sem þ Gud Fader er ein Persona / Gud Sonr er ein Persona / Gud heilagr Ande er ein Persona / ein sier huer i eine o vmskiptanligre / eilifligre / Guddomligre Samveru / og er þo einn Gud.

Huar vt af villtu þ biusa at þar eru þriar Personr?

Jhesus Christus sialfr hann bydr at skira allar þioder i nafne Faudr / og Sonar / og Heilags Anda Matthei i sidazte Capit. Þar verda nu med skyrum og augliosum ordum þriar Personur framtaldar / hueriar at eru einnrar Samueru / og hafa hid sama Guddomligt macktar velldi / iafna dyrd og vegsemd.

Jtem þr Tolf Articuli Christiligrar truar / vitna swodant eirnin / J huerium at vier Jatum þui / þ vier truum a Gud Faudr / Son / og heilagann Anda.

Jtem Matth: iij. Capit. Werda þessar þriar Personr greineliganna atskilldar / Heilagr Andi hann

hann birtezt i Duþu like / Þaudrsins raust hun heyrdizt aþ himne / Huer ed aþ synenum suo vitnadi / Þessi er minn elskuligr Son/a huerium eg heþe þockan / honum heyrit.

Item Johan: xv seiger Christr / Nær sa huggarinn kemr / Huern eg mun senda ydr aþ Þaudrnum Ande sannleiksins / Þar verda enn nu aptur þriar Personr till greindar / Sa huggarinn sem sendr verdr/ Sonrinn sa ed hann sendir / Og Þaderinn sialþr.

Og j. Johann: j. Þrir eru þr sem þar vitna Þaderinn / Sonrinn / Heilagr Ande / Og þr þrir eru einn till samans.

Huad er Þaderinn?

Þaderinn er hin Þyrsta Personan edr skilning ar greinin i Guddomenum / einn eiliþr / O vmrædanligr / eigi Þæddr / Og o endanligr Gud / huer ed aþ ongum heþer sina samueru / Og geþr ollum hlutum at þr sie þ / huad þr eru.

Huad er Sonurin?

Sonrinn er hinn onnr skilningar greinin edr su Personan i Guddomenum / Aþ Þaudrnum Þæddr

ꝼyrir allar heimisins allder / Sammerandligr ꝼaudr- num / Sameiliꝼligr og mattugr.

Huad merckir þetta
J vpphaꝼui var ord?

Ord edr logos kallar Johannis son Gudz / huert at er su onnr Skilningin edr Personan / Og er su meinningin / J vpphaꝼui var ord / ꝥ er / Gudz Son hann var i vpp haꝼui / og i ꝼra eiliꝼu.

Huar ꝼyre kallazt hann
þa logos edr ord?

Þar ꝼyre ꝥ hann er su Personan Guddoms sins sem alla tima / Þegar i ꝼra vpphaꝼinu / Þa heꝼer talat till ꝼedranna.

Sanna ꝥ/at Logos / edr
ord kallizt su Persona sem aꝼ natturu er Gud?

Hinn Heilage Johannis seiger suo / Vt aꝼ þessu ordi / At ꝥ sama væri i vpphaꝼui / ꝥ er eiliꝼligt / ꝼyrst ꝥ sama ord var nu i ꝼra vpphaꝼ

ut / Fyrr enn allar skepnr vorn skapadar / Þa er ꝥ eingin skepna / Helldr er ꝥ sama Ord / Lika sam eilifligt Faudrnum framar þa seiger enn Johannis / Þat sama Ord var hia Gudi / Þar med atskilur hann greineliganna Personunnar edr Skilningarnar / Einckum ꝥ einn onnr Skilningar grein edr Persona er Faudrsins / Og ein aunnr Ordzins / Enn þa seiger Johannis / Og Gud var ꝥ Ord / Þar med hann biuisar medr skyrum og skilmerckiligum ordum / at ꝥ sama ord sie natturligr Gud / Þuiat Logos edr Ord / Stende þar suo sem Subiectum / Og Gud suo sem annad Predicatum / epter þui sem sa hinn Girske articulis klarliganna vtuisar.

Og enn framar seiger Johannis af þessu ordi / Þat ord var i heimenum / Og heimrinn er fyre ꝥ sama giordur / Þessar greiner vtuisa skilmerckiliganna ꝥ i Christo sie og blifue / Ein eiliflig Guddomlig samuera og Nattura / fyre huria ꝥ allar skepnur eru skapadar / Þuiat ꝥ er augliost at heimrinn og allar skepnr eru ecki skapadar fyre þa manz Natturu Christi / Þar fyre seiger Sancte Paall till Collocenses j. Capittel. Fyrir hann er alt skapad ꝥ a himnum og a Jordu er / Alt saman þa er ꝥ fyre hann og af honum skapad / Og aller hluter stadfestazt i honnum / Item till Collocenses ij. Capittel. J honnum bygger aull fylling Guddomsins likamliganna.

Item

Af Gudi.

Item till Ebreos vti fyrſta Capitula. Þat ſtendr ſuo fyre huern hann hefer verölldina giort / Huer at er geiſle hans dyrdar / Og Jmynd hans Samueru / Og ber alla hlute medr ſinu kroptu-gu orde / Item j. Johannes j. Þad ed var af vpphafui / ꝥ vier hofum heyrtt / ꝥ vier hofum ſied med vorum augum / ꝥ vorar hendr hafa vm þreifat / Af ordi lifſins / ꝥ kunngiorum vier ydr / Og i Gudzſpiollum Johannis vj. Capitt. ſtendr ſuo Huad. Nær ed þier ſiaednu Manzins Son vpp fara þangat ſem hann var adr.

Item Johannis xvij. Capit. Auglys þu mig Fader hia ſialfum þier / medr þre dyrd / Sem eg hafdi hia þier / Adr enn ꝥ heimeurinn var / Item Johannis viij. Sannliga ſeige eg ydr/fyrr enn Abraham var þa em eg / Item Johannis v. Capitt. Lika ſem Faderinn vppueckr Dauda og giorir þa lifuandi ſuo lika Sonrinn / lifgar eir-nin þa hueria ed hann vill / Og Johannis x. Capitt: Eg gef þm eilift lif / Og i xv Capitt: Lofar hann at ſenda þann Heilaga Anda og ſei-ger / Nær ſa huggarinn Heilagr Andi munkoma þann eg mun ſenda ydr af Faudrnum / Og i xx. Capittel. Kallar Sancte Thomas Chriſtum einn Gud / Og ſeiger ſuo / Gud minn / Drot-tinn minn / Og Sanct: Paull till Rom: x. Capit. ſeiger ſuo/Chriſtr/Sa ed þar er / Gud yfuer ollum hlutum / blezadr at eilifu.

Huad

Huad er Heilagur Ande?

Hann er hin þridia Skilningar grein edr Persona i Guddomenum / lika eilifligr / likrar Samueru med Faudr og Syne / huer eg fram farandi er af Faudr og Syne.

Seig fram vitnisburdi vt af Heilagre Ritning sem þat Sanna / þ heilagr Ande sie einn Gud af Nattu- ru?

Hier adr fyrre er sagt / þat Personurnar verdi greineliganna atskildar / þar ed Christr hann bydr at skira i nafne Faudr / og Sonar / og heilags Anda / Matthei i sidazta Capitula / Lika suo eirnin Matthei iij. Capit. og Luc: i þridia Capit. þa verda þær þriar Personunnar greineliganna atskildar / Faderinn seiger til Sonarins / þessi er minn elskuligr Son / a huerium eg hefe þocknan / Hier eru nu twær atskiliauligar Personr / Faderinn huer ed talar / og vottar Soninn sinn vera / þar at auk / þa birtizt heilagr Ande i Dufu like / sa huorcki er Faderinn nie Sonrinn.

Og Johan : xiiij. Capit. seiger Christr / Eg mun bidia Faudrinn / og mun hann gefa ydr einn

annann

onnann huggara / Og enn framar seiger hann / sa huggarinn Heilagr Andi / huern ed Faderinn mun senda i minu nafne / hann mun læra ydr alla hlute. Item vti xvj. Capit. Hann mun ecki tala af sialfum sier / Helldr huad hann heyrir / ꝥ mun hann tala.

Sancte Paall seiger til Roman : viij. Capit. Þier erut ecki Likamliger / helldr Andliger / Suo framt Gudz Andi hann bygger med ydr. Enn huer hann hefer ecki Christz Anda / sa heyrir ecki hm̄ til / Og enn framar / Ef at Andi hans / sem Jhesum hefer vppuaket af Dauda byggir i ydr / þa mun sa hinn same eirnin / ydra Daudligu likame lifande giora / Og þar i þm stad seiger hann / sa same Ande ber vitne vorum Anda / ꝥ vier erum Gudz born / Þessar greiner atskilia greineliganna þann heilaga Anda / i fra Faudrnum og Synenum.

Og S. Petur hann seiger j. Pet : j. Epter huerri Saluhialp þa hafa leitad og stundat Spamenninrner / Sem vpp a ydr af þre til komandi nad hafa fyrespad / og ransakat a huerium og huilikum timum / sem at Andinn Christi sa ed med þm var til teicknadi / og adr fyre fram̄ vottadi / þær pislaner sem at eru i Christo / Hier verdr aygliosliganna til teicknat ꝥ heilagr Andi hann være / adr enn ꝥ Sonur Gudz hafui manz natturu a sig tekit / Og kallar hann Christi Anda / Og enn framar i þm sama stad seiger S. Petr / huad ydr er nu kunngiort / fyre

þa / Sem ydr haþa Gudzspiollin bodat þyre Heilagann Anda / aþ honnum sendann.

Jtem Actorum. ij. Epter bok Joels Propheta þa stendr suo skriþat / Eg mun (seiger Drottinn) vthella aþ minum Anda yþuer allt holld / Hier vtuisar Prophetinn augliostiganna / þat Heilagr Andi (Huer ed hiortum helgar og vpplyser / þa sie eckí Personan Þaudrsins / Og i þui hann seiger / Aþ minum Anda / þa geþr hann þar med nogliganna till at skilia / þad Heilagr Ande / Sr ed sina vercan heþer i rietrruodum / haþui eina Guddomliga samuern og Natturu.

Huadan villtu þ biuisa / at Heilagr Ande / til lika þram gange aþ Þaudr og Syne?

Jhesus Christr hann seiger sialþr / Sa huggarinn Heilagr Andi huern at minn Þader mun senda i minu naþne / Og vti xv Capitt: Nær ed huggarinn kemr / Huern eg mun senda ydr aþ Þaudrnum / Hier verdr skilmerckiliganna til teicknat / þ Heilagr Andi verdi sendr bædi aþ Þaudrnum og synenum.

Vt aþ Skopuninne

Huad

Vt aꝼ Skopuninne

Huad er Skopunin?

Hun er ꝥ hid myckla og merckiliga Gudz da-
ſemdar verck / ꝼyre huert hann heꝼer ſkapad himin og
Jord / ſiaꝼuar haꝼuit / Og allt huad þar er inne / Ein-
glana / og allar Syneligar / og o ſyneligar ſkepnr vt aꝼ
ongu / ꝼyrir ordit / Og ecki alleinazta ꝥ / at hann haꝼui
ui ꝥ ſkapat / helldr eirnin ꝥ hann o aꝼlatanliga ſie na-
lægr / ſtiorne / ſtyrcke / og vardueite alla hlute / Geneſ:
j. Capit: J vpphaꝼui ſkapadi Gud himin og Jord /
ꝥ er allar ſkepnr J vpphaꝼui ꝥ er / þa at enn eingin
ſkepna var til.

Huad er Skepnan?

Hun er ꝥ giorualt daſemdar verckſmide / og ſko-
pun himens og Jardar / allra o ſyneligra anda og ſyne
ligra hluta / Parꝼyre aꝼ Gudi ſkapat at ꝥ ſkyldi vera
ein liking edr mynd a huerri ꝥ vier ſægum og kendum
Gud / ꝥ hn̄ ſie einn eiliꝼgr / voldugr / o endanligr gud /
Sa ed ſkapar / ſtiornar / ſtyrcker / og vardueiter alla
hlute a himnum og a Jordu / Vt aꝼ huerri kynningu
ꝥ madrinn loꝼue og priſe þadan i ꝼra Gud þann ſka-
para / Og vardueitara allra hluta / og þacki honnum
vt aꝼ ollu hiarta.

Huer vardueiter Skepnunnar?

Vt af Skopuninne

Þann Articul Christiligrar Truar vt af Skopuninne / Þa skulu vier ecki suo skilia Sem Gud sie nu ecki meir hiedan i fra sinum skepnum nalægr / Helldr suo till at iafna sem þa einn husasmidr vppbygger eitt huss og bue ꝥ till sem vera skall / Og gangi sidan þadan i burt / Suo lika þa hafui Gud eirnin sin verck yfuer gefit / Og gæti fra nu eigi leingr / Nei fiarri er þui / Gud hann er alla tima / Ja eilifliganna nalægr med sinum Guddomligum krapti / stiornar / styrcker og vardueiter allar skepnr / Hann er sa sem ꝥ giorir / At Jordin gefr huert aar sina friofgan vt af sier / Og lætr vaxa Korn og Win og allzkyns alldine / Þar med veidiskapin vr sio og votnum / Hann gefr og bædi mõm og fienade og ollum kindum lifuit / hræring / Og andar dratt/ Þar fyrer seiger Sanct. Paull Acto: xvij. J honnum lifum / hrærunzt / Og erum vier / Og till Collocen. j. Capittel: J honnum standazt aller hluter / Psalm c. iiij. A þig vona Drottinn aller hluter / ꝥ þu gefer þm fædzlu i tillsettann tima / Og Psal xxxvj. Drottinn þu biargar bædi mõm og fienadi.

Huernen verdr
Gud i skepnunne
þeckter ?

Allar

Ut aꝼ Skopuninne.

Allar ſkepnr / Og aull verollduinn / Himin og Jord ſiaꝼuat hauꝼuitt og allt huat þar er inne / Þa er eitt Gudligt teickn og ſtormercki / Þar med einn Sannarligr vitniſburdr / At þar ſie einn eiliꝼligr Almattugr Gud / og ꝥ / at hann ſie godgiarn / miſkunſamr / vitr og riettlatr / Item oll hræring himins / Soll / Tungl / Og Stiornr haꝼui einn ſuo viſſann gang / At ꝥ i tilſettann tima þa verdi vetr og ſumar / Suo ꝥ allar kindr aukizt þa / huer epter ſinne tegund / at þat verdi ſuo huert aar ꝼornyad / Þetta allt þa vtuiſar nogliganna / ꝥ verolldin ſie ecki vordin ſuo ſem ꝼyrir nockrſkonar til burd / helldr ꝥ hun ſie ꝼyre eitt eiliꝼt Gudligt lios og viſdom ſkoput / verdi og eirnin lika ſuo ſidan ſtiornut og vardueitt og / Vm ꝼram allt þetta þa megum vier eirnin alita vora ſialꝼs natturliga ſkynſeme / Suo ſem eina Mynd Gudligrar vizku / Og ſuo ſem annat Sionar gler / i hueriu ꝥ Gud lætr ſuo ſem i nockrn mata ſia ſig / Þad Gud ſie i verolldinne nalægr / og vardueite allar ſkepnur / Þa tilteicknazt og med þui / þad Gud hann ſtydie og ſtyrckie Politiam ꝥ er Landzſtiornar valldit / og geꝼui godann ꝼrid og gott ſamþycki allra manna a mille / alþydunne til gangs og nyttſemdar / At auk allz þeſſa þa ſiaum vier eirnin / ꝥ mord og manndrap / og aull onnr illzku verck verda ꝼyrir Gudz merckiliga til ſkipan viſſiliganna vmſider reꝼſut.

Vt af Skopuninne.

Huernen þa eigum vier
at neyta Skepnanna?

Þat er ein riett Christilig og þacknæm Gudz
þionuzta / at vier neytum suo skepnanna / og oss i
nyt færum / swo/ at vier iatum og medkennum þar
inne Gudz milldi og velgiorning/ hans Nad og mis-
kunnsemi / Og hm̄ þar fyre þackir at giora medr
gladuærri Samuitzku / og hann at heidra lofa og
prisa / Og þr huerier / ꝥ eigi giora / þa eru þr
hiner somu gudlauser Epicurei / Sem hafa þann
Sannan lifuanda Gud med ollu yfuer gefit og eru
suo vordner sem onnr leidilig Suin / og adrar herf-
villigar hrækindr.

Vt af þm Menneligum
Formætti og Frialsligum
vilia?

Huad er sa Frialsligr
vilienn?

Hann er ecki annat/ enn suo sem sa manzins vi-
ke / huer ed samhliodar / og helldr eitt medr Skyn-
seminne / Huiat i manninum er Skynsemin/ huer ed
grein kann godz og illz / þar nærst er sa vilienn / sem
Skynseminne epter fylger / edr henne i mote stendr

Af þ̄m frialsligum vilia.

og aptrar suo þ̄m vondum girndum og til hneigin-
gum / Nu er þessi Spurningin.

Huernen hellzt er manzins
vilie frials / og huernen kann hann
Gudz Bodordum hlydu-
gur at vera ?

Wppa þessa Spurning kann ecki andsuar af-
gefaz / vtan vier vitum adr / huersu mickil og ogr-
lig ꝥ Syndin er / sem yfuer alla menn hefer at erfd-
fallit / og oss inn færdd er. Item nema vier vitum
eirnin lika / ꝥ Gudz Laugmal krefie ecki alleinazta
fra hinna ytre og augsyneligu verckanna / helldr þa
krefie ꝥ eirnin allz hiartans / Sinnisins og Hugskot-
zins / Þui ef at gioruoll manzins nattura væri ecki fy-
rir manzins Syndir spillt og fordiorfut / þa væri þar
ein mycklu meire og skærare kynning af Gudi i all-
ra manna hiortum / Vier mundum þa og eirnin/
ongua efuablendne hafa a Gudz godgirne og na-
darsamligum vilia / Helldr ottazt Gud / vt af
allre aluoru / og setia suo allt vort hop og traust
vpp a hann alleinazta / Og hafa eina hiartaliga
ast og lysting / gledi og vnadsemd a Gudz vilia /
Hans Laugmale og Bodordum / Lika sem Gudz
Heilager Einglar a Himnum / En med þui
nu ꝥ manlig Nattura er fordiorfut fyrir
vppa

vppruna Syndina / þar fyrer þa er i manzins hiarta
eimm nærsta mickill breysleike / skelfuing og efuable-
ndne a Gudz vilia / þar er og eingin saunn Gud-
hrædzla / eckirt riett trunadar traust til Gudz / helldr
ogurligr blindleike / myrckr og villu domr / Af þes-
sum breyskleikanum kemr nu Spurningin til.

Hvad forma su for- diorfur Manzins Nat- tura?

J fyrstu grein þa suara eg þar suo til / Epter
þui ꝥ madrinn kann at formerkia i þm hlutum sem
skilningar sinnunum og Skynseminne eru vndergef-
ner / og þar grein a at giora huad illt edr gott er / þa
hefer eirnin madrinn ꝥ frelse edr sialfrædi / hid ytra
edr augliosliga ꝥ eitthuad at giora / sem gott edr illt
er / Þar fyrer formaa nu madrinn fyrer þann frialsli-
ga viliann edr sialfrædit / suo sem i nockrn mata at
fremia og fullkomna þau hinu ytre og augsyneligu
verckin Laugmalsins / Slickt hid sama seigia og li-
ka Philosophi / Og heilaug Ritning hun Lætr ꝥ
og eirnin suo vera / Þuiat ritningin lærir suo og vt-
uisar / at þar inne sie holldzins riettlæte / Og ꝥ men-
nirner fyrer vtan fornyung Andarins / vt af sinne
sialfs natturligre Skynsemi þa meigi giora þau hi-
nu ytre edr augliosu verckin Laugmalsins / Enn fet-
ta frelsit edr sialfrædis viliann / suo sem i manna aug-

Af þm Frialsligum vilia.

syn nockut gott at giora / þa verdr optsinnis vt af mannligum breyskleik yfuerunninn/ og fyre Diofulsins vmsatur og illgirne forhindradr / þui epter ꝥ ed manzins nattura spilltizt fyre Syndina/ þa er hun full med breyskleik og vondar girnder/ Swo lika epterfylger og eirnin madrinn optsinnis ecki þm a setninge / vilia/ og bodi Skynseminnar/helldr þm vondum girndum og a eggian Diofulsins / Suo sem sa hinn heidne Poetinn in persona Medea hefer til ticknat þar hann seiger. Video meliora proboquæ/ deteriora sequor / Eg sie og formercki huad gott er/ enn eg epterfylge þo þui sem verra er.

J Annare grein/þat hid Heilaga Euangelium kennir suo / at fyrir Adams fall / þa sie manzins nattura suo algiorliganna og herfuiliganna fordiorfut / Swo ꝥ aller menn/ vt af art og edle natturunnar / vegna þrar innfæddrar fordiorfunar / þa eru þr Bodordum Gudz beisker ouiner / og fyreclita suo ecki alleinazta Gudz Bodord/ helldr hata þau eirnin hid geysiligazta / Og þessa herfuiliga fordiorfun/ kunnum vier ecki (vt af vorum sialfs eiginligum krafti) at yfuer gefa / nie af at leggia / Eins a mynt og ꝥ oss o mugeligt er / af vorum krapti / þm natturliga og likamliga Daudanum i burt at koma/ Og hier at auk / þa er i vorre natturu enn nu einn slikr blindleike / ꝥ vier kunnum ecki at formerckia nie medkenna swodann spilling og fordiorfun / þar fyre siaum vier og eirnin ecki / huersu breysk / blind

Af þin frialsligum vilia.

og herfuilig þ manzins Natura hun er / Þui ef at vier skyniudum þ og skildum riettiliga / þa mundum vier þess skiotliga viser verda þ eingin madr a Jordu (vt af sinum sialfs eiginligum formætti) þa kunne at hallda edr vpp at fylla Gudz Laugmal.

Huar fyre kunna menn ecki fullnægiu at giora Gudz Laug-male ?

Vt af krapti sialfrædis vilians / formegum vier ecki neitt gott / vtan Heilagr Andi hann gefui og giore oss eitt swodant hiarta / og hugskot / þ sem hefdi eitt orugt a trunadar traust og einn Sannan Gudz otta / medr inneligre þackar giord og hiarta-ligum kærleika til Gudz / J huerium þ eirnin fun-din verdr Sannarlig þolinmædi / og audmiuk hlyd-ne riettelig trua / og adrer þuiliker auegyter / lios og kraptr heilags Anda.

Seig fram nockra vitnis-burde vt af Heilagre ritning ?

Sancte Paull seigir til Roman: viij. Capit. At þr sem af Gudz Andaleidder verda / þr eru Gudz

born/

Af þm frialsligum vilia.

born/ Item huer hann hefer ecki Christz Anda / sa heyrir ecki Christe til. Item j. Corinth: ij. Likamligr madr hann skyniar ecki neitt vt af Gudz Anda.

Johan: iij. Capit. seiger Christr/ Nema suo sie/ þat madrinn verdi endr fæddr af vatne og Anda/ þa kann hann ecki inn at koma i Gudz rike. Item Johan: vj.Capit. Einginn kann til min at koma/ vtan minn Fader leidtoge hann. Item aller verda þr af Gudi lærdir. Item Johan: xv. An min kunne þier ecki neitt gott at giora.

Ef at suo verdr kent/ þa verda menn fraskelfder gott at giora og at idka sig i riettri tru/ og i Sannre hlydne?

Miog fraleiter / herfuiliger / og rangsnuner eru þr skyndi domar og þær vondzligar vmrædr sumra manna / þui þa ed oss verdr vor breskleikr og eiginligr kraptr audsyndr / og hialpen heilagy Anda til saugd þa verda menn mycklu slemmare og tregare til nockut gott at giora / Sem þo Lardomr heilagy Euangelij skylldi mycklu framar vpptendra oss og a eggia / til at a kalla Gud/ og af hm̄ hialpar og fulltings at bidia.

Af þm frialſligum vilia

Enn vti þuilikre barattu / þa ſkulu nu godfus hiortu og Gudhrædder menn a minter verda / At þr halldi ſig faſt vidr ordit nadarinnar / Og þo at Gudz Bodord ſie oſſ omoguligt at hallda þa ſkal þo einginn fyre ꝥ fraſkelfdr verda / Suo ſem at ſkylldi hann ecki þar fyre idka ſig vti Ordinu Nadarinnar / Og riettri Tru / helldr þa ætti þm ſuo kent at verda ꝥ Gudz fyreheit þau ſie vniuerſales / ꝥ er / at þau kome ollum till / Og þad huer ſem einn verdi fyre þau amynntr og ladadr till riettrar Truar / Þuiat Sancte Paall hann ſeiger ſuo til Romanorum viij. Capittel. Þat andinn veite vidriettíng vorum breyſkleika / Og Sanctus Baſilius hann ſeiger / Nær ed þu ſialfr vilt / Þa vitiar Gud vor fyrre / kallar oſſ / Og hialpar oſſ / Enn vier eigum ſuo till at ſia / ꝥ vier motſtondum hann eigi / Suo eigum vier og med allre athygle og hlydne at heyra Gudz ord / Og vera ecki efuablandner / Og eigi helldr ſuo gæzkulauſer / Þat vier villdum vorum breyſkleika / Og innfæddum ſlenſkap i neinum hlutum till ſtedia ſinum framgang at naa.

Pormaa þa madrinn nockut gott at giora / vt af ſialfs ſinum krapti till ?

Þo at mickill veykleike og van mattr ſie vti hans

hans Heilogum godfusum og Gud hræddum mõn̄ þa er þo suo sem i nockurn̄ mata / enn nu eitt frelse i vorum vilia / Nær ed Heilagr Andi styrckir hann till / At fordazt og umfly Syndir og Suiuir-dingar / þar fyre skall og eirna hellzt / Naden med / hialp og fullting Heilagy Anda prisut verda / Og þar iafn framme a minna folckit at þ leti-ezt ecki vpp nie verdi gleymskusamt edr athuga laust / Epter þui sem Sancte Paull hann rad-leggr oss þar hann seiger / Varitt ydr vid þui / At þier hafit ecki Gudz nad till forgefnis med-tekit / Og Christur sialfr hann lofar at gefa Heilagann Anda / Ecki idiulausum / Ecki for-smanurum / Eigi offsocknorunum sem honnum i motestanda helldr þm sem hann bidia / Luce xj. Og Gud hann foreyckr eirnin sina Nad og suo astgiafuernar / Vidr ba hinu somu sem fra neyta vell / Og Gudliga / Huers ed Christur gefr eina epterliking i Gudzspiallinu / af þm trulyndum þienara / Sem sinu punde hafdi radstafat og vell till vegar komit Matthei xxv Capittel.

Enn huad helldr þu vt af me-ningu fra Manicheorum?

Ongua neinn pocknazt mier hofut orar / og heimskusamligt orda mas fra Manicheis / Huer-

ser ed

ter ed ꝥ læra at Manzins vilie formeige ecki neitt/ Þo at Heilagt Ande hann hialpe oss þar eirnin till/ Lika suo sem ꝥ være Skynsemin og vilie Manzins ecki utan einn stockr eda steinn / Jhesus Syrach sem a Latinu kallazt Ecclesiasticus hann seiger xv Capittel. Þat Gud hafui þegar i fra upphafui skapat Manninn / Og unt honum kiorsins / Hier til þa seige eg / ꝥ Manzins vilie skule ecki tomr og idiulaus vera af godum Gudligum verckum / Og honum verdr þa eirnin till hialpat af Heilogum Anda / einat meira og fleira gott at giora / Og þar verdr þa frelsit sialft / enn mycklu frialsara.

Sancte Hieronimus framsetr twær greiner og þann eina utskyrir þa adra / hin fyrre hun hliodar suo/ At boluadr sie sa huer sem ꝥ seiger / Þad Gud hafui oss o moguliga hlute bodit / Hin onnr huer ꝥ seiger at vier kunnum upp at fylla Gudz Bodord/ en Gudz nadar / sie sa boluadr.

Enn nockrer eru og ꝥr sem atskilia og i sundr greina þann frialsliga viliann / J þann sialfrædis viliann Manzins fyr enn hann fiell / Og i þann viliann epter ꝥ Adam fiell.

Huad er sa frialsligr vilienn fyre fallit?

Adr fyrre enn ꝥ Adam fiell var i Manninū ekt

full-

Af þm frialsligum vilia.

fulkomligt og algiort frelse til at giora bædi got og ilt Gudz bodord at halda/ edr þau ecki at halda/ Epter þetta og godþeckne þess frialsliga vilians / sem Gud hafdi manninum i skopuninne gefit/ Þar vt af seiger Jesus Syrach i xv Ca: Hañ setti fyre þig eld og vatn tak þinne hendi til huors þu vilt/ Þessi frialsligr vili-eñ var i manninũ fyrr enn Adam fiel/ Lika sem ꝥ hañ er enn nu i dag vti Gudz heilogũ Einglum/ Enn nu sidan er madrinn (fyrir syndarinnar saker) suiptr þui frelsinu Christiligra audæfa/ til at hondla edr feingit geta nadina og giafuernar/ suo sem S: Paul hann sei-ger/ j. Cor: ij: Þad likamligr madr bere ecki neit skyn a ꝥ/ sem er af Gudz anda/ Adam hefer kunnat i sliku frelse at giora got og ilt/ at elska Gud edr at hata hañ/ Lika suo sem ꝥ eirnin Einglarner huerier helzt/ þann tid þr kioru hid vonda / og þad fullkomnad hofdu/ þa hraufudu þr/ og voru fallner.

Huad er sa frialsligur viliemn epter fallit?

J þre Syndum spiltre Natturu Manzins sem giordizt vti hrapan Adams/ Þa er enn nu epter blif-uiñ suo sem nockr vrskurdã/ og ein skilnings grein laug malsins/ suo ꝥ madriñ hañ veit vel huad hãn hæfer at giora/ eñ at fulkomna ꝥ sama þa kann hann ecki/ vtã Heilagr andi hann styrcki adr vorn vilia og hialpe vo-rum vanmætti/ J veraldligum hlutum þa forma vel

viliemn

vilienn eitt huad nockut fyre vtan fornyung Andarins / Huad er þo optsinnes verdr af Dioflinum forhindrat.

Huad forma þa vor frialsligr vilie i andligum hlutum?

Þad formar hann / at hann kann at orskurda epter Gudz Bodordum / huad vier eigum at giora / hann kann vel at stunda tractiera og þeinckia þar vpp a og alla aluoru gefne framme at hafa til at giora nockut gott epter megne sem hann fær hellzt orckat / Enn allt saman þa kemr þ til einskis / ef at heilagr Andi hann hialpar ecki / og styrckir manninn þar til / Huar fyre Sancte Paall hann bidr i ollum stodum / og æskir þm Christiligum Samkundum til huerra hann skrifar / at Gud vilie þ hid goda sem hann hefer vppbyriat medr þm / hid luckusamligazta fullkomna.

Vt af þre eilifligre Gudz Fyre hyggiu.

Huad er su Gudz Fyre hyggia?

Hun

Af Gudz fyre hugan.

Hun er ein vissilig Gudz fyreskipan og til ætlan / fyre hueria ꝥ aller hluter / bædi hinar innre hugrenningarnar / og suo þau hinu ytre verckin / i ollum Skepnum skule suo skie epter rade og asetninge hans Guddomligs vilia.

Huad er þa vtualningin?

Vtualningin er eitt Gudz verck / fyre huert ed hann hefer vtualit oss i Christo Jhesu / adr enn ꝥ veralldarinnar grunduollr var lagdr / suo at vier skylldum vera heilager og ostraffanliger fyre hm vti kærleikanum / at hann arfleidde oss suo til Sonarleifdarinnar i sialfum sier fyre Jhesum Christum epter godgirne sialfs hans vilia. Eph: j. Og Matth: x. Kaupazt ecki tueir Skogar þrestir fyre einn pening / þo fellr einginn fra himnu sernu til Jardar / an ydvars Faudrs vilia.

Huar af skulum vier vpphefia þa Gudz fyre higgiuna?

Ecki vt af Laugmalino / ecki eirnin vt af mannligre Skynseme / Helldr vt af Gudz Euangelio / huert ed Vniuersaliter / ꝥ er almenneligarna yfuer allt/

alt / Onguann mann i vtilykt hier vndan tekr þann sem Truer a Jhesum Christum / Og tilseiger Naidna og ꝼyrregeꝼning Syndanna ꝼyre Christum alleina / Huer ed vpphaꝼsins ꝼrar eiliꝼrar ꝼyre hyggunnar a annan veg leitar / vtan vti þui heilogu Gudz Euangelio / Sa ꝼer miog aꝼuega / og er herꝼuiliganna viltr Lika suo eirninn / Huer hann vilde Gudz ꝼyre heit þyda alleinazta vpp a suma huería (þuert i mote Gudz ordum og innsetninge) Sa hinn same giorde ꝼyre heitin med ollu nyt / Og i burt suipte riettri tru / Þar ꝼyre hliotum vier þa Gudz ꝼyre hyggu at orskurda vt aꝼ Gudz ꝼyreheitum / Huer ed a hrara alla menn og eru ollum till saugd / Eꝼ þat skier / þa haꝼa menn þess eckirt till eꝼne at þeir þurꝼue leingr at angra sig vm ꝥ / huort vier erum ꝼyrehugader edr eigi / Og huort vier heyrum vti taulu vtualdra manna edr eigi.

Seig ꝼram þa vitnisburde
vt aꝼ Heilagre ritning / Sem ꝥ vitna / At Gudz ꝼyreheit eru almennelig / og a hræra alla menn ?

Sancte Paall vottar suo till Roman: iij. Cape. Eg seige vt aꝼ þui riettlætinu sem ꝼyre Gude duger / Huert ed kemr ꝼyre truna a Jhesum Christum / til alra / og yꝼuer alla þa sem trua.

Till Roman: v. Capittel. Þar er einn Drot-
tinn allra / rikr yfuer ollum / þm sem hann a kalla /
þui huer hann a kallar nafn Drottins / samun Salu-
hialpligr verda Item j Tim: ij. Capit. Gud vil (sei-
ger hann) ꝥ aller menn hialpizt / Og kome til sann-
leiksins vidrkenningar / þuiat Gud vil ecki Syndugs
manz dauda / heldr ꝥ hann lifue og leidrietti sig.

Og Christur hann seiger Mat: xj Cap: Komit
til min aller / þier sem erfuide drygir / og þunga erut
þiader / Eg vil endrnæra ydr.

Og Joh. iij Cap. Suo elskadi Gud heiminn / ꝥ
hn̄ gaf vt sin eingetin son / suo at aller þr sem a hn̄ tru
a verdi ecki fortapader / heldr ꝥ þr hafui eilift lif.
Item hia Gudi er eckirt manngreinar alit.

Suodann huggunarsamligar greiner / skulu vier
nu vti þuilikum freistingum fastliga halda og vel bi-
uara / i gen vorum inn fæddum breyskleika / og vantru
nadi / Og styrckia suo vora samuizku þar med / vti alz-
kyns harmkuælingum og motlæti og fyrst ꝥ Syndin /
og ꝥ hid vonda er vt af sialfum oss til / Þa skulum vi-
er vara oss og vackta vid þui af fullu og ollu kostgæ-
fui / þat vier leyfum ecki sialfuer viliugliganna / nie
tilstedium neit grandit vorum innfæddum natturli-
gum breyskleika / at vier suo fyrelitum og frasnuunzt
Gudz fyre heitum og þre hans til sagdre nad / fyre vā-
truna / heldr þa skulum vier mycklu framar / vti einum
forbetrudnm lifnadi / fastliga at trua Gudz fyrehei-
tum / og þm med iafnadi at treysta.

 Ei su-

Af atskilianleiki hins

Si susceperimus Verbum / erimus filij Dei / Si non damnabimur.

Vt af atskilianleik hins Gamla og Nyia Testamentisins.

Huer er atskilianleikinn hins Gamla og Nyia Testamentisins?

Þad Gamla Testamentum var Laugmalit / og allr veralldligr Landzstiornar riettr Moysi / Huert ed Bodord / skipaner og laga settninga hafde inne at hallda / vt af kennemanzskapnum / af Gudz þionustunne / og þre Rikistiorninne / Sem þui Jsraels folki var af Gudi gefen.

Þat Nyia Testamentum þa er ecki eitt Laugmalsins Embætti / Helldr heilagt Euangelij / Einckum einn Gudz sattmale / af þui Andligu og eilifligu rikinu Christi / og hefer inne at hallda fyrreheitin þrar riettlætingarinnar / og þess eilifs lifsins / sem Gud vill gefa oss fyrer Jhesum Christum.

Huar fyre kallazt þeina hid Gamla Testamentid / og þannat hid Nyia?

Þat

Þat sama skier ecki fyrir þierar hegdunarimar/ nie þess epterfylgiandi timans saker/ suo sem at hefuudi þ Nyia Testamentid ecki forfedrunum til/ Helldr mest saker þess at skilianleikans / sem er Embættisins og fyrreheitanna vegna / þuiat þ Gamla Testamentid var eitt Embætti Laugmalsins / og inne hiellt margar siduenïur/ Kennemanz þionuztur og Embættis giordir / og þan Landzstiornar riett sem Jraels folki var gefinn/ og hafdi morg fyrirheit vt af því hinne somu Rikistiorn inne at hallda.

Enn þ Nyia Testamentum er eitt Embætti Andarins / og hefer þau fyrreheitin eilifligs riettlætis / og eilifra lifdaga inne at hallda / Og er ecki folgit i augsyneligum Embættisgiordum / helldur krefr þ einnrar andlligrar Gudz dyrckunar hid innra i hiartanu / Sem at er einn sannarligr Gudz otte/ ein Riettferdug trua/ brodrligr kærleike/ orrug von Saunn folin mædi / og audmiuk hlydni vidr Gud.

Hefer þa hid Gamla Testamentid einn enda tekit?

Þo at Moyses Laugmal/og allr sa Landz stiornar riettr/Sem af Gudi var bodinn i Moyses Laugum / hafui nu i til settann tima einn enda tekit / sidan þ Christr er kominn / og þ slikar Embættis giordir og Laga stiornan Moysi þurfue nu ecki le ingur

at vera nie yfuer at standa / Enn þo med þui at leges morales / ꝥ eru þau Laug sem Læra sidsemder og manndygder / i manzins Natturu innskrifadar / og eru yfuer allt ollum mōm bodnar / Swo heyra og aller þr i ꝥ Gamla Testamentid sem ecki vita Gudz Laugmal / og eirnin þr sem ecki vita vt af þui heilogu Euangelio at seigia / eru og ecki fornyader af Heilogum Anda / Þar i mot þa snertur ꝥ Nyia Testamentid (huert ed til seiger fyregefning Syndanna) ecki alleinazta þa sem vm eins manz alldr lifua / helldr alla men i fra veralldarinnar vpp hafui allt til heimsins enda / Lika suo sem ꝥ Heilogum Patriorchum og forfedrum voru eirnin gefen fyrreheitin vt af Christo.

Af þeim Anda og Bokstafnum.

Huad meinar S. Paall medr þessum ordum Anda og Bokstaf?

Fyre þetta ordit Bokstaf / gefr hann at skilia / allar hugrenningar þancka og verck / og allann godann asetning / erfuidismune og athygle / og allt huad mannlig skynseme a formar / og ꝥ sama an heilagv Anda / an Sannarligs Gudz otta / og an riettrar truar a Jhesum Christ.

Enn

Aþ Anda og Bokstaþ.

Enn þyre þetta ordit Anda / þa geþr hann at skil-
lia opinberung og verckan heilags Anda vid hiartanu
Swo er nu sa Bokstaþrinn / ꝥ Moyses Laugmal
lika sem þa nær ed vier þyre utan Sannarligann
Gudz otta / ann riettrar truar / og þornyunar Hei-
lags Anda i hiartanu giorum hid ytra god verck i
mannanna augsyn / og synum oss suo i liosre hlydne
Laugmalsins.

Euangelium ꝥ er og eirnin Bokstaþr / nær ed
ꝥ verdr ecki medtekit þyre Anda giptina / og rietta
tru / ꝥ er þa / nær ed Sannarligr Gudz otte / og
ein orugg trua a Christum er ecki i hiartanu.

At auk allz þessa / þa er Laugmalit eitt Dau-
dans Embætti / þuiat ꝥ til seiger oss ecki / þyre-
geþning Syndanna / ut aþ Nadinne / þlytur og eir-
nin ecki þann Heilaga Anda medr sier / Enn ꝥ hid
Heilaga Euangelium þa er eitt Embætti Andarins
og liþsins / þuiat ꝥ til seiger oss þyregeþning Syn-
danna / ut aþ skærri Gudz Nad / og geþr Heila-
gann Anda og eiliþt liþt / Þar þyre þa verdr hier
þorlaugd su rangsnuen meining Originis / huer
ed Bokstaþinn kallar þa Historiuna sialþa / þær
augsyneligu Embættis giordirnar / edr þann skil-
ninginn og leturs hattinn Textans sialþs / Enn
Anda kallar hann þa Allegoriam sem er þann heimo-
gligann Skilninginn.

Vt

Aꝼ burt tekningu Laugmalſins

Ut aꝼ Burt tekningu Laugmalſins.

Huad er i burt tek-ning / eda enda teckt Laugmulſins?

Hun er eckirt annat / vtan ꝥ / at ſu boluan / Og ꝼyremæling Laugmalſins er nu i burt tekin vid Jheſum Chriſtum / Suo ꝥ aller þr ſem Trua a vorn Herra Jheſum Chriſtum / eru ꝼrelſader vt aꝼ allre a ſakan Laugmalſins / Huert Laugmal ed al-la tima og o aꝼlatanliga aklagar vorar Samuigkr Og ꝼordæmir oſſ ꝼyre Gude / Saker vorra miſgior-da / Þar ꝼyre ſeiger og Sancte Paall till Galat iij. Capittel. Þad Chriſtur haꝼui ꝼrelſat oſſ vt aꝼ bol-uan Laugmalſins / Þa ed hann vard boluan ꝼy-rir oſſ / Og till Romanorum viij Capittel. At ecki ſie neitt ꝼyredæmiligt i þm / Sem at eru i Chriſto Jheſu.

Eru eirnin hiner ogud-ligu ꝼrelſader aꝼ Laug-malinu?

Ecki / med ongu mote / Þuiat Sancte Paall hann

Aþ burt tekningu Laugmalsins

hann seiger / þ riettlatum sie ecki ueitt Laugmal sett helldr ranglatum og o hlydugum / þm o milldum og Syndugum / þ er vantruodum / og þm sem at enn nu eru ecki vnder Nadinne / þr ed nu haþa ecki hondlat Christum i riettri tru / og ecki haþa heila-gann Anda medtekit / Sa ed þm stiorne og vmsion veite / A þessum heþer Laugmalit enn i dag on-gu minna riett til / at idka sitt valld og Embættis þionuztu / medr a sakan og þordæmingu þra Sam-uitzkum / Enn suo sem þ haþdi þordum daga vnder Moyse sialþum / Þuiat Laugmalit var vor Typtu-uar meistare allt vpp a Christum.

Huer eru þau til eþnin-

huar þyre þ Laugmalit er aþ tekit ?

Við þyrsta til eþnit þa er Gudz þyreheit / þt Gud heþer sialþr loþat og til sagt / þ hann villdi i Christo Laugmalit aþtaka / og seiger swo Je-remi : xxxj. Eg mun giora vidr Huss Jraels einn Nyann Sattmala / ecki suo sem sa Sattmalenn var / huern ed giorda vid þedr þra.

Hitt Annat til eþnit er / vor sialþs breyskleike þar þyre seiger og hinn Heilage Petr Acto : xv. Ca-pit. Huar þyre þreiste þier Gudz / Leggiandi ock

 yþuer

Af burt tekningu Laugmalsins

yfuer Lærisueinanna halsa / þ huorcki vier nie fedur vorer gatum borit.

Huort er þa allt Laug-
malit aftekit?

Þm mõm sem riett trua / þa er giorualt Laug-malit aftekit / Swo þ Laugmalit hefer onguann riett til at aklaga edr at fordæma þann sem a Chri-stum Jhesum truer / Þuiat hann hefer eitt annat mycklu ædra og meire hattar fyre huad hann verdr riettlatr / enn þ Laugmalit er / Einckum sem at er þ Heilaga Euangelium Jhesu Christi.

Huar fyre mega þau Tiu
Bodordin ecki yfuerge-
fazt?

Þad hid heilaga Gudz Euangelium flytr medr sier eitt andligt og nytt lyfuerne / Þar fyre bihelldr þ og þn hluta Laugmalsins / huer ed þar Lærir huernen þ vier skulum eitt Swodant nytt lifuerne vppbyria / Og kemr suo yfuer eitt medr þui nat-turunnar Laugmale/ huert ed i sier eirnin innehelldr þau Tiw Bodordin / Þar fyre hliotu vier þ ecki suo atskilia / þ þau Tiw Bodordin / sie suo med ol-lu/aftekin / sem at skylldi þau nu ecki leingr halldin verda//.

verda / Lika sem hinar adrar greiner Laugmalsins/ Sem at eru þær Ceremonia edr Embættis giordir og Juditialia / þ er af Domum og Laga riettindum / hueriar ed nu verda ecki meir halldnar/ Þær ed og ecki voru vtan veralldligar Laga settningar / og heyrdu til augsyneligs sidferdis og lifnadar. Enn i þm sem riettlættir verda / og medtaka Heilagann Anda / verdr nytt lifuerne / og ein andlig hlydne vppbyriud/ huer at i þm Tiu Bodordunum/krafin verdr / eda in Lege morali / huer Laug ed þar Læra eitt heidrsamligt Sidferdi og agætann lifnak.

Vt af þui Christiliga frelsinu.

Huad er þ Christiliga frelsit?

Þat er einn Sannarligr Lærdomr / sa ed þar vuisar / huar inne þ Christiligt riettlæti sie komit/ Huernen þ vier verdum vidr Gud forlickter / fromer / og riettlater. Og huad vier eigum at hallda af þre hinne ytre og augsyneligre Gudz dyrckuninne / og Embættisþionuztunne.

Huersu marga gradus

edr palla þa heper þ Christi-
liga frelsit?

Þiora / Hinn fyrste er / Þat vier ecki fyrir Laug-malsins skuld / Og eigi fyrir nockra annara augsyne-ligra vercka saker / Helldr fyrer eckirt og an alrar verdskulldunar fyre Jhesum Christum / Þa audlunzt vier Syndanna fyregefning / Og verdum vt ap Gudz Nad riettlater reiknader Jhesu Christi vegna / Þetta er sa hinn ædzte pallr Christiligs frelsis / Er med ollu andligr / Og snertr ecki þ hid veraldliga lifuernit / Heldr alleinazta þa huggun hiartans i ba-rattu samuitzkunnar / Nær ed hun skelfuizt fyre Gudz dome / Og er i mickille angran hugskotzins / Suo at god fus og Christilig hiortu þurfa þa vel vid slik-rar huggunar / Vt ap þessum grado edr palle Chri-stiligs frelsis / Seiger Christur suo sialfr Johan: viij Fyrst at Sonrinn giorir ydr frialsa / þa eru þier san-narliganna frialser.

Hinn annar Pallrinn þa er su vppbirting og huggan Heilagy Anda / Nær ed vier verdum fyre þann nadarinnar Anda Christi / fornyader / endrfæd-der / hughreyster / verndader og varduteitter i mote fre oseigianligre slægd og mickille orcku / Þess hins hrædiliga og grima Ouinar / Diofulsins / Sem er i mote hans grundar yfuer gange / ofsocknum og

skelfin-

skelfingum / Vt af þessum Palle Christiligs frelsis seiger Sancte Paull ij. Corinth: iij. Capitt. Huar Gudz Ande er / þar er frelsit.

Hinn þridie Pallrinn er sa / at ꝥ hid Heilaga Euangelium giorir oss frialsa / Vt af ollum Embættisgiordum og veralldligum laga setningum Moyses Laugmals / Þessi Pallrin a hrærir i nockrn mata ꝥ hid ytra og id augsyneliga lifuernit / Enn frelsit i sialfu sier fram flytr af þm hinum fyrsta Palle og Lærdome truarinnar / Þuiat Euangelium ꝥ krefr ecki fra syneligra Embættisgiordanna / þess kenne Mangskaparins hins Gamla Laugmalsins / Helldr lærir ꝥ / at wier audlunzt Syndanna fyre gefning / fyre vtan alla vora sialfs verdskulldan. Og verdum suo riettlater reicknader vt af Gudz faudrs miskunnsemi Jhesu Christi vegna / Enn ecki fyrir vorra vercka sialfs edr nockrskonar augsyneligrar Gudz dyrckunar saker.

Hinn fiorde Pallrinn Lærir / Huad wier eigum at hallda vt af þm Kirckiunnar Embættis giordum og augsyneligum siduenium / Hueriar ed Biskuparner og adrer kennifedr hafa innsett og vpp dicktat. Nu med þui at i þessu veralldligu lifue / Þa kunnum vier ecki at vera / fyre vtan augsyneliga til skipan / Og vissiligs tima i sierligum stad þar till einckudum / huar þionuztu giordin skal skie / af skiluisum kennemõm þar till skipudum / Sem Predikunar Embættid og Sacramentis þionuztuna eigu fram

at flytia / Þar fyre þa leyfer og till stedr ꝥ Heilaga Euangelium / ꝥ innsettar verdi laugligar skipaner / Og adrar sidsamligar Kirckiu þionuztr og Embættis giordir / Suo ꝥ aller hluter i Kirckiu Sofnudunum mætti vel og till heyriliga framflutter verda / Suo hogliganna og sidsamliganna / fyre vtann alt vpphlaup og sundr þycki / Þar fyre verda og sierliger Hatidis dagar till setter / Suo at alþydan vite nær ed menn skulu till samans koma til at heyra Gudz ord / Slikar til heyriligar skipaner og innsettningar / eru vel lidandi fyrir fridarins og godz Samþyckis saker / Enn vier skulum ecki þaar Justificatio ꝥ er Riettlætingarinnar / þar inne leita.

Huar till er sa Lærdomrinn vt af Christiligu frelsi Nyttsamligr?

Till margra hluta / Þui nær ed sa Lærdomrinn vt af Christiligu frelsi / verdr ecki halldinn vti Kirckiu Sofnidunum / Þa fylger þar optazt marguisligr skadi og mickil hneyckslan epter.

J Fyrstu grein / verdr allr sa Lærdomr Hellagy Euangelij vt af Christo nidr þryckttr og sa Lærdomurinn af riettlætinu truarinnar vm kringvellttr / Nær ed vier leitum ꝥrar forlikunar og frid-

fridþægingar vidr Gud / fyre mannanna vppfet-
ninga og vor eiginlig verck / Huad er vier aud-
lunzt þo alleinazta fyre Jhesum Christum / Hutar
þa nær ed menn ꝥ meina / at þr hliote medr suo
dan verckum og Siduenium at forþiena Synda-
na fyregefning / Og fyre ꝥ sama riettlater at ver-
da / þa missa þr ꝥ Sannarliga huggunar traustid
sem þr hafa vt af Christo / innfalla sidan i aura
uilnan og efuablendne / Missa þar med rietta tru /
Og sannarliga vidrkenning Jhesu Christi / Og setia
suo epter þad sialfs sins verck i Christus stad.

J Annare grein / Þa vpp dickta hiner o lær-
du ꝥ suodann synelig verck / Sem er Klaustra lif-
nadr og onnr hræsne / Þa sie riettilig Gudz dyrck-
an / og vissilig fulnadar giord / Huad þo at er himn
a dztre og sannarligaztre fullkomligleike / einn san-
narligr Gudz otte / Ein riettferdug Trua / Hiart
groinn kærleike vidr Gud og ꝥ huer sem einn hand
tiere og breyti Christiliganna vti sinne kallan og til
settu Embætti.

J Þridiu grein þa verdr fridrinn foreyddr
og samþyckit þar med i sundrslitid / Vti Christili-
gre Kirckiu / Suo sem at skied er vm Pascha hatti-
dar haldit i sudr londunum.

J fiordu grein / med þui at hiortun og samuitz-
kurnar / þeinckia nu ꝥ suodan Kirckiu þionuztur
og aug-

og augsynelig verck / mune naudsynlig og þarþlig
vera til Saluhialparinnar / þar þyre þa kunna þr
ecki a medan til þridsamligrar huildar at koma /
þui huer heþer nockrn tima / suo algiordr þundizt
Sem suo haþui halldit allar þær mannanna innset-
ningar (klaustra reglur / Stantutur / Decretur / og
onnr þuilik Kirckiu Laug) epter þui sem hann skyll-
di þ hallda / Huat vt aþ suo margar / mycklar og
þyckar bækr Canonistarum et Summistarum skriþa-
dar eru / þat varla verdr taulu a komit,

Hier mætti nu einnhuer seigia/

huort hlydnin vidr Læriþedrna og yþuerualldit/ i
Kirckiu soþnudunum skylldazt at hallda/ þo at valldz
madrinn / heþdi sinne stiornan rangliganna / aþ
þui at Christr sialþr hann seiger/þad a Moy-
ses Stole sitie Skriptlærder og Pharisei/
allt huad þr seigia ydr/ at þier
skulet hallda / þ hall-
dit etc.

Andsuar.

Wtl ollu þui sem Gud heþer bodit i stuttum Or-
dum/ þa skulum vier þm innsettum Kennemonnum
og Pastoribus hlyduger vera/Epter þui sem Christr
seiger Matth: x. Huer hann heyrir ydr / sa hey-
rir

rir mig / Enn þau Kirckiu Laug og mannanna innsetninga / erum vier ecki ꝼramar skylduger til at hallda / enn suo sem ꝥ Christiligr Kærleike hann kreꝼr og skylldar oss / til at varazt hneyckslaner / Enn Samuizkunar eiga alla tima at bliꝼua ꝼrialsar og vggalausar / Swo at menn leite ecki vti slikum verckum og Laga setningum riettlætingarinnar / Eda hallda þau naudsynlig vera til Saluhialparinnar / Enn nær ed ꝥ eitthuad verdr bodit / sem Gudi er a mote / þa skulu menn hugya epter þui sem Postularner sogdu / Pad meir hæꝼui Gudi at hlyda / helldr enn monnum.

Enn huad seiger þu vt aꝼ þeim Embættis giordum / Hueriar ed Christr sialꝼr heꝼer innsett?

Allar þær Ceremoniur Kirckiu þionuztur edr Embættis giordir / Hueriar Christr heꝼer sialꝼr insett (suo sem at eru þau Heilogu Sacaamenta) þa eru vier skyllduger til at hallda / þuiat ꝥ sama er Gudz til skipan og innsetning / Enn þo larir oss samt ꝥ Christiliga ꝼrelsit / ꝥ vier verdum ecki (an riettrar tryar) ꝼyre þær hinar somu Embættisgiordirnar / riettlater ꝼyre Gudi. Item þad ꝥr hiner somu sie skulldalauser / sem hamlat verdr / suo at ꝥr

meigi

meigi ecki komazt til ſlikrar þionuztu giordar / enn
trua þo Sannarliga Hans ꝼyre heitum og Jheſu
Chriſti ordum / Lika ſem þa / nær ed einhuer væri
ſuo ꝼaddr / vti ein hueriu ſierligu til ꝼelli / og kynne
ecki þarꝼyre at yꝼuerkomazt Skirnina / enn trydi
þo a Jheſum Chriſtum / ſa hinn ſame (ꝼyre vtan þio-
nuztu (Embættid ſkirnarinnar) yrdi viſſiliganna Sa-
luhialpligr.

Ut aꝼ þeim Concilijs
edr Radum.

Huort eru þar eirnin nockr Rad vti Euangelio aꝼ Chri-ſto bodin?

Sumer menn haꝼa þ dicktad og vppkueickt / at
þær greiner vti Euangelio / Aꝼ heꝼdinne / aꝼ ꝼa-
tæcktinne / hreinliꝼuinu / Meydominum / og odru
þuiliku / þa væri eigin Gudz Bodord / helldr allei-
nazta hans rad / Seigia og þar at auk / at þtta hid
ſama ſie verckin ꝼullkomligleikans / Enn þeſſi ꝼra-
ſaugn og munngialꝼr er ecki vtan villudomr og hræ-
ſne / Þar er ecki vtan þ eina Gudligt Laugmal /
Huert ed eigi heꝼer annat inne at hallda vtan Bodor-
din ein / Og ſu hin langa Chriſti Predikan Mat-
thei ꝼimta Capit. vt ſkriꝼut / er ein vtlegging þeſſ

Gam

Ap þm Concilijs edr radum.

Gamla Laugmalsins / þuiat Christr vill þar i þm stad til teickna / ꝥ i Laugmalinu verdi krapit / riettrar pullkomligrar hlydne / og allz hiartans / þar pyre / nær ed Christr pyrebydr / hat og hepnder / vondar girnder og lostaseme etc. þa pram̄ ber hann ecki nema ny Rad / Helldr vtskyrir hann Laugmalit / og innsettr Bodordin / Hann til leggr þar eirnin repsing eiliprar pyredæmingar / og seiger at huer hann reidizt sinum brodr / sa sie Domsins sekr: Item huer hann litr eina Kuinnu til at girnazt hennar / sa heper þegar hordom drygt i sinu hiarta.

Vt ap Hepndinne.

Huad bydr Christr ap Hepndinne?

Hann pyrebydr ꝥ nockr skule sin hepna / edr hepnda girnazt / ꝥ er þa hepnd / sem skier pyre vtan Ypuerualldz macktina / og til settann laga riett / Eñ þo i burt tekr hann ecki at helldr / nie porleggr þa hepndar repsingina / hueria ed Walldzstiornar madrinn skylldazt til at giora / þuiat pyre Euangelium verdr ecki Ypuerualldzstiornin ap sett / edr i burt tekinn / Helldr mycklu pramar styrckt og stadpest / Epter þui sem Sancte Paall hann vottar til Roma: xiij. Capit. þar pyre skulu vier

Af hefndinne.

Þennann o till heyriligann lærdom med ollu forleggia / Sem þ lærir / Hefndina eigi at fremia / Þa sie eitt rad / enn ecki neitt Bodord / Og einn skiluisligr greinar munr er hafandi a millum þra tueggia hefndanna / Sem yfiruallldz stiornarinn hann skylldazt at fremia / Og þar nær ed vier hefnum vor sialfuer / Þuiat Gud hann seiger suo / Min er hefndin / Eg vill endrgiallda.

Enn huad seigir þu af
þre greininne / At leyfui-
ligt sie medr valdi at
veria sig fyrir
ofriki og
agan-
ge?

Þessi grein er ecki i mote Gudz Euangelio þuiat medr mackt og valdi at veria sit og vernda/fyrir ofrike og agange o mildra manna/ Þa Lærir hid naturliga Laugmalit/Enn þ sama eigu vier at skilia vt af þre hefndinne/Sem Landstiornaranum ber at hafa i mote ræningium og odru ill þyde / Huad skie hlytr med heruopnum og stridzfolcki og odru macktar velldi till landhreinsunar/ Og landuarnar fyre hernadi og a hlaupum vondra vikinga / Þui huad þyrfte þa landzstiornarinnar og laganna vid ef huer madr mætti hefna sin sialfr.

Vt af

Af Fatæcktinne
Vt af Fatæcktinne

Huad bydr Christur af Fatæcktinne ꝛc.

Hid Heilaga Euangelium bydr ecki ꝥ/ og gefr eigi helldr ſuodant rad vt / ꝥ nockr ſkule ſin audæfui yfuer gefa / Og allre ſinne eign medr alþydunne vt ſkipta / edr allt ſit odrum ſameiginligt at giora / Ja ꝥ ſtadfeſter mycklu framar Landzſtiornina / Og Laga riettinn / Suo at huer meige hafa ſitt eigit / Og ſinu eigine vtſkipta / Og ſinu fie veria ſem bezt hann kann medr godum hagſmunum / Þad Heilaga Euangelium bydr og eirnin ꝥ vier ſkulum med godfyſe Fatækum gefa / Og lofar þar i gen nogligu verdkaupi / Bædi ſtundligu og æfuinligu / Ollum þm ſem þurftugum till goda giora / Og voludum till hialpar koma / Epter þui ſem Chriſtur hann ſeiger / Luce vi. Capittel. Gefit þa mun ydr gefit verda / Og Sancte Paall hann ſeiger ij. Corintheorum ix. Huer hann Sæer ſparliga nidr / Sa mun ſparliga vpp ſkiera / Og Salomon in prouerbiis ꝛ fimta Capittel. Þar ed hann eitt gudligt lifuerne / Og ærligt heimilis vpphelldi fagrliganna af malar ſuo ſeigiande / Drecktu vatnid / Af þinum vppſprettu brunnum/og lat þina brunna og vatz

kelldr vt fliota a strætin / Enn vertu einn þra yf-
ver Herra / Og eingin framandi medr þier.

Medr þessum ordum vill Salomon vtuisa / ꝥ huer sem einn vt af sinum eignum og odali / innteckum og allzkyns auegyti etc. Skule fatæckum þar med til hialpar koma / Og þm̄ þar af gefa sem þurfuandi eru / Enn þo suo at hann vt ause ecki nie fyrrekome sinne aleigu þar med og verdi eigi sialfr þurfuandi / Epter þui sem hinn Heilage Paall hann seiger ij. Corinth: viij. At vier skulum suo gefa / ꝥ vier komum ecki sialfuer vti neyd og volædi / Og mættu suo þau dreingmenne o nyta vorar eigner / Og kallza vora giafmilldi / Þat huer meigi hafa sit eigit / vtuisa oss margar greiner Heilagrar ritningar / Þuiat Christur til teicknar og eirnin sialfr vti Euangelio / ꝥ menn meigi vel hafa rikdom og audæfui / Og Sancte Paall hann till stedr og ꝥ menn meigi kaupa og Selia / Og stundlig audæfui eignazt.

Huad er Fatæcktin?

Þessi fatæcktin er ecki su aumlig husgans vmferd / Þuiat aulmusu giafuer at þiggia er koskum heilbrigdum / Og vinnufærum letimõm hin mesta Synd / Epter þui sem Paall Postule hann vottar ij. Tessalon: iij. At huer hann vill ecki erfuida Sa

Af Faþerkinne.

skule og ecki matar neyta / Enn Gudzspiallzins faþerkt / er ein Andarins faþerckt / Enn ecki i burt at kasta sinne eign at gegndar lausu / Helldr sins vel feingnis fiar sem Gud heffer honum gefit medr hof semd og stillingu at neyta / fyrer vtann Dramb og agirne / Og treysta ecki vpp a sinn rikdom nie at leggia sit Hiarta þar a / Helldr reidubuenn vt vera till at yfuer gefa allar sinar eigner fyrer vidrkenningar Saker Heilagy Euangelij / ef at þess giordizt þaurf / fyrr enn þ vier skylldum afneita Gudz ord / Medr suodan hætti hafa nu i mycklum rikdome / Andliga faþerkir verit Abraham / Job / Dauid / Og marger adrer / Suo eru nu aller þr Andliga og riettiliga faþerkir i hueri/um at er ein suodan Sannarlig þolin mædi / Þo at suo sie / At þr kunne at missa þessi sin stundlig audæfui fyrer nockrs hattar vondzligann till burd / Þa mogla þr þo ecki nie hafazt þ neitt at sem Gudi er a mote / Helldr vmlida þt giarnan vid Christiligre þolin mædi / sinn feinginn skada / sina forsman / og fyrelitning / vpp a Gudz vegna.

Huersu marghattud er su

yfuergefning audæfanna?

Twefolld / Hin fyrsta / Þær ed einn huer yfuer gefr sinar eigner / fyrer vtan Gudz til skipan/

og kal/

og kallan / Og ein swodan yfuergefning þa verdr ecki lofut nie prisut vti Gudz Euangelio / er og eirnin eigin Gudz dyrckan nie þionuztu giord / Sem Christr seiger Matthei xv. Capit. Þr þiona mier til forgefins / medr mannanna vppsetningum.

Hinn onnr / er ein swodan yfuergefning audæf anna / huer ed hefer Gudz tilskipan og kallan / Swo sem þa nær ed vonder yfuergangs Vikingar burt reka menn af sinum eignum og odulum / edr vilia þuinga þa / til at afneita Gudz Euangelium / Þessa yfuergefningina lofar Christr Marci x. Capit. swo seigiandi. Huer han yfuer gefr / huss edr akrlond / minna edr þess Euangelions vegna / Sa skal Hundrat fallt aptr faa / Lika suo sem ꝥ Christr hann lofar ecki þa / huerier ed sina forelldra / Konu og Born yfuergefa / edr sier sialfum fyrefara viliande / i mote Gudz til skipan / Einslika suo þa lofar hann og eirnin ecki þa hinu somu sem sinar eigner yfuergefa / fyre vtan Gudz bifalning.

Vt af Hreinlifuenu.

Huad bydr Christr vt af Hreinlifuinu?

Gudz Euangelium ꝥ bydr ecki alleinazta me[illegible] [illegible]num hreinlifuit at hafa / Helldr iafnuel eirnin þm sem

sem kuongader og gipter eru / Þui hiuskaprinn er aþ Gudi innsettr / og aller þr menn sem ecki geta hreinliþue halldit / þm er skipat aþ Gudi at gipta sig / og inngeþa sig vti hiuskapar bandit / Þar þyre seiger S. Paall j. Corinth: vij. Til at varazta horaner og þrillu liþue / þa haþue huer sem einn sier eigin konu.

Huad er Hreinliþue?

Meydomrinn er ecki alleinazta hreinliþue / helldr iaþnuel eirnin hiuskaprinn / nær ed hann verdr Christiliga og ærliganna / med godre sidsemd halldinn / þa er hann eirnin lika eirn hreinliþuis liþnadr / Þar þyre seiger Postulinn til Ebreos / Þad hiuskaprinn skule heidarliga halldinn verda i hia ollum / og hiona bandz Sængin o sarur gut / Enn þrillu liþuis menn og hor kalla mune Gud dæma.

Þo seiger Sancte Pall sig eckirt Herrans Bodord haþa / vt aþ Meyiunum / Enn hann geþui vtt sitt Rad / þar til?

Paal Postule hann meinar ecki / þ nockr madr verdi ædri / riettuisare og Heilagare þyre Gude og haþe meira verdleik þyre sinn Meydom / helldr enn

fyrer hiuſkapar lifuernet / Þui þo at þu ſiert ein hrein Jungfru / edr ein onnur heidarlig hreinlifuis Persona / Þa getr þu ecki fyre þinn meydom / Fridþeigit þig vidr Gud / Vtan alleinasta fyre Jhesum Christum / vt af hans Nad / A þinnar sialfs þorþienuner / Og ecki fyre þinn hreinlifuis Heilagleik / Nie fyre þins hiuſkapar bandz saker.

Huar fyre forhefia þa þr Klustra menn sinn bindindis lifnad suo miog ?

Alla tima hafa þar verit falsliger lærifeder / Og vondzliger flugu andar / þr ed ꝥ hafa lært / Þad hiuſkaprinn væri Christnum mõm fyre bodinn / Sem voru þr Tatianus / Hierax og adrer sliker etc. Og þo ꝥ sumer Reglu brædr vilie eigi lata þat a siadzt / Sem at fyrebiode þr hiuſkapinn / Þa giora þr honnum þo hina mestu vanuirdu / Huiat þa dreymir ꝥ / At þr forþiene mycklu framar medr sinum reglulegum lifnadi og Celibatu / Syndanna fyregefning og riettlætid / Helldr enn adrer menn / Og vppdickta þar med / ꝥ suodann fra Celibatus / ꝥ er / Reglu halld / edr bindinde / þa sie ein stiett algiorfuleikans / Og einn sierligr hreinlifuis lifnadr / Vm huerium lifnadi þr villast herfuiligana og hafa medr sier margra manna

Sams

Af hreinlifuinu.

Samuizkr afuega leidt / þuiat vti hiuskapar ban-
dinu hafa marger agætir Heilager menn fullkom-
ner verit enn þr hiner adrer i hreinlifuis bindindi-
nu / Sem var Abraham / Isaac / Jacob cet. Sa
Celibatus þ er bindindis lifnad / er eingin stett ful-
komligleikans / Enn Gudzspialligr fullkomliglei-
ke er sa / Nær ed vier vidrkennum vora armadu
vorn breyskleik og Synder / Og skelfunzt suo i þre
eymd / Enn formerckium þo þar i mot vti riettri
Tru huggunar traustid Heilagy Euangelij / J
þuilikre reynslu og barattu Truarinnar / stendr nu
Gudzspiallzins fullkomligleike / Fyrst vier vilum nu
vm algiorfuigleikinn tala.

Huar fyre lofar Sancte Paull / Meydominn / og þ hreinlifuis bindindit suo miog?

Þat sama giorir hann fyrir nockrar augsy-
neligrar nyttsemdar saker / Einckum sem er
þessi / Þat þr menn sem ecki eru i hiuskapinn
bundner / Hafa einatt meira radrum og fleire
tomstunder till at kenna og Gudz Euangelium at
Predicka / Þar med eirnin færri frata fer og a hyg-
giur fyrir stundligu vpphelldi / at þr meige þess
betre fyrehugvan hafa i ollum andligum
Kirckiunnar mala ferlum / J samre meining lofar

og eirnin Christur hreinlifuis bindindit Matthei
xix. Capittula. Þar hann seiger / at þr sie nockrer
sem gellda sig sialfuer fyrir himnarikisins Saker /
þ er Gudz Euangelions vegna / Suo at þr þat
þess betr og rauksamligar sinu Embætti fram fylgt
Og Gudz ord predikat / Þui sanninde eru þ sem
Paall Postuli hann seiger j. Corinth. vij. At huer
hann er eigi kuongadr / Sa beri a hyggiu fyre þui
huad Drottne till kemr.

Aller þr sem a setia sier nu hreinliga at lifua /
Og i sinum Meydome at blifua / þ hiner somu sku-
lu vel ransaka sialfua sig / Og vita adr huort þr
treysta sier till riettiligt hreinlifue at hallda / Suo
skulu þr og varazt allt idiuleyse / Vera sparneytnir i
Mat og Dryck / Og stunda vel med godre athy-
gle sinn lærdom og erfuidi / Enn þr hiner adrer
sem sig vt gefa i allzhattada lausung / Sæl lifue
og losta semi / i motr Gudz Bodordum / Þa hinu
somu mun Gud vissiliganna straffa / Þuiat saur-
lifuis menn og hor Karlar munu ecki innganga i
Gudz Riki / yfuer botarlaust / Og fyrir slikra
manna vondzligs lifuernis Saker / Þa straffar
Gud optsinnis Heillaund og Konga riki / Huad
Gud vtuisade nogliganna medr þui epterdæmi-
nu Noaflodzins / Og medr þre fordiorfuninne /
Sem kom yfuer Sodamam og Gomorram / Item
Gud hann heitadizt Miog vid at afma hina Can-
uersku

uerſku fyrir allzhatta dra frændſemis ſpella og ſaur‑
lifuis Saker / Sem þr drygdu / Swo vottar og
eirnin Paull Poſtuli þ Gud vilie ſtraffa Saur‑
lifnadinn / Medr ogrligum blindleik og ſinnu ley‑
ſe / Romano: j. Capittell. Og medr likamligu
at hugaleyſe. Ephe: iiij. Og Oſeas Spamadr
hann ſeiger / þ Horaner / Vinit / og ofdryckian / ta‑
ke Hiartad i burt / Þar fyre eru þr hiner huit‑
fagudu ſkinandi Celibes / Og hofud hræſnarar
margs Manz fyre mynd till illz / Og upphefiende
margra o toluligra Synda og ſuiuirdinga.

Af Kirckiunne.

Huad er Kirckian?

Þad er ein Samkund allra þra / Sem medken‑
na Gudz Euangelium og nafnit Chriſti / Og ecki
eru vti opinberligu banne og forbodi / Vti hüerri
Samkundu þa eru alla tima bæde goder og von‑
der / Suo ſem þ ſu Epterlikingin Gudzſpiallzins
vt af netinu þui ſem i Sioenn var kaſtad Matth:
viij. Capittel. N[e]gliga vtuiſar / Þar vt af verdr i
Heilagre ritning till greint tweggia handa Folck
edr tuennar Kirckiur / Ein ſannarlig / Og onnur
hra ſninnar ſu fals kirckia.

Huenar vpphofzt su
Kirckian fyrst?

Sannarliganna er ꝥ / at Kirckian vpphofzt fyrst þegar ed Adam var / Og epter Adams tid / i hia ollum þm sem Heilagt Euangelium medkendu / allt til þessa dags / þa hefer hun stadit / Og stendr enn nu i hia ollum þeim sem trua a Jhesum Christum / og hans ord heyra / ꝥ medtaka og vidr kenna.

Huersu marghattud er
Kirckian edr Samkundan?

Twefolld / þann eina er Hræsninnar falskirck
ia. Hin aunnr er ein Sannarlig riettilig og Christilig Kirckia / edr Abels Kirckia.

Huer er su hræsnin-
nar Kirckia?

Þat er hun / huer ed alla tima ofsæker riettu Sannarliga Kirckiu / Swo sem ꝥ Gydingarner ofsocktu Spamenninna / og epter ꝥ Christum sialfuann Þessa hina somu kallar Dauid / Kirckiu o milldra manna / Og Esaias hann vtskyrir hana medr þessum ordum vti xxxix. Capit. Og Christr sialfr

Matth.

Af Kirckiunne.

Matth: xv. Capit. þar hann seiger / Þetta folk nalæger sig til min / med sinum munne / og heldrar mig medr sinum vaurum / Enn þra hiarta er langt i burt fra mier / til forgefins þa dyrcka þr mig / a medan þr kenna þa Lærdoma / sem ecki eru annat enn mannanna Lærdomar og Bodord / Þessa Kirckiu kunnum vier med augum at sia / Þuiat oll þra verck a Gudz dyrckan / þar med þr þeinckia Gudi at þiona / er ecki vtan ein augsynilig yfuermynd / og skugga gsion Sannarligrar Kirckiu / Og i stadin Gudligra kenninga / þa hafa þr innsett mannanna Lærdoma / huar med þr þiona Gudi / alleinazta medr sinu vara skrape / og huiskre munzins / an allrar godfyse hugarins / og a trunadar traustz hiartans.

Huer er su hin riettiliga og Sannarliga Kirckian?

Þat er Samkundan allra riettruadra og Hellagra / þra sem Sannarliganna trua ia Jhesum Christum / og fyrir Andann Christi helgader eru. Af þessare Kirckiunne seiger S. Paull j. Timoth: iij At hun sie stod og stolpe Sannleiksins / Þessi hin sama Kirckian kallazt Catholica / þ er ein almennelig Kirckia / Þui at hun er ongum sierligum stad syo vidbundin / eigi neinum Personum /

ute

nie þionuztu giordum / edr nockrum odrum augsyne-ligum hlutum vnder gefin / helldr er þar inne komit Samhalld og eining Kirckunnar/suo þ hiner Christ-nu og Gudz heilogu Huarhelltzt ad þr byggia edr bua i verolldinne / þa halldi aller eitt og sie Sam-þycker / i þm Lærdome heilagy Euangelij vt af Christo Jhesu.

Þessa Kirckiu vtskrifar hinn Heilage Paall til Ephes: i fimta Capit. medr þessum ordum / Þat Christr elskadi Kirckiu sofnudinn/ og gæfui sig sialf-ann vt fyre hann / vpp a þ hann helgadi hann / og hreinsadi fyrir Skirnar vatnid i ordino/suo at han til reidde sier sialfum eina dyrdarliga Kirckiu Safnan/ sem ongua fleckan nie lyte / edr þess konar hefdi/ Helldr þ hun sie heilog og ostraffanlig etc. Þessi Kirckia er ecki swo fyre augsyn / Helldr truum vier og iatum hana vti þm Articulis Truarinnar / Eg true heilaga almenneliga/ Christiliga Kirckiu / sem er Sam neyting heilagra / Enn þo hefer hun sinar Sannar audkenningar / vt af huerium hun þeckizt vel / Einckum þessar / sem er hreinferdugr Lær-domr Heilagy Euangelij vt af Christo Jhesu / og þa riettiliga handtieran Heilagra Sacramenta / Og suo Lycklanna / þ er Syndanna fyregefningar / Hueriu ed þr tidka i Predikunar Embættinu / og frammgefningu Heilagra Sacramenta.

Enn

Af Kirckiunne.

Enn huad seiger þu af þm sem forbodader og i bann eru Setter?

Þr sem bannfærder verda fyre fullar Saker / þa eru þr ecki limer Heilagrar Christiligrar Kirckiu a medan þr eru i banninu / Swo sem þ Christr seiger / Matth: xviij. Capit. Ef at hann heyrir ecki Samkundunne / þa halldit hann sem annann heidingia og Tollheimtu mann.

Huer atskilianleike er a millum Kirckiunnar þra hræsnaranna / og þrar Sannarligrar Christiligrar Kirckiu?

Swo mickill greinar munr sem er a millum Sannleiksins og hræsninnar / Lika suo mickill atskilianleike er og eirnin a millum þrar Sannarligrar Kirckiu / og hræsnis Kirckiunnar / Satt er þ / at Hræsnaranner / þr hafa hid sama Euangelium / og þau hinn somu Sacramenta / Enn þr lata sier þ ecki nægia / Helldr vppdickta þr marghattada mannanna Lærdoma og innsetninga hueria þr Samlikia Gudz Euangelia / Ja þr forhefia optsinnis sin Kirckiu Laug vpp yfuer Gudz Euangelium / og for-

leggia suo fyre þann skulld / og fyrelita med ollu Gudzspiallzins ord / Þessir hiner sonnu hafa ecki neina riettferduga tru i hiartanu / treysta og eirnin ecki aluarliganna vpp a Gudz ord / þar fyre þa fra-falla þr a freistunar tima / og þau ecki stadizt.

Swo er þa og eirnin i hia hræsnorunum / eino til heyrelig med ferd Heilagra Sacramenta / Swo hafa þr og eirnin eitt annat hofud enn Christum / af hueriu þr riettlætisins og Heilagleiksins vænta / og Saluhialparinnar bidia / Heilagann Anda hafa þr til yfuer hylmingar og fagunar sins falsligs Lærdoms / medr huerium þr skelfua og forarga farakar Samuigkr / Huad þo i Sannleik at ecki er neitt Heilags Anda verck / helldr vidreittir hann og hug hreystir Samuigzkunnar / Og i stuttu male at seigia / Þa er su hræsninnar Kirckia ecki vtan einn skugge / edr Sionhending / eitt fegurdar alit / og skinande hræsnis yfueruarp / i hia þre Sannarligre / riettferdugre og Christiligre Kirckiunne.

Vt af Valldinu Kirckiunnar edr af þm Lyckulunum Kirckiunnar.

Huad eru Lycklanner edr ꝥ valldit Kirckiunnar?

Þat

Aþ valldi Kirckiunnar.

Þat er ein naduglig og þaudrlig heimilis þyrekon og stiornan / vti huerri ꝥ hirtingin skier ecki medr. veralldligum stiornar vendi / Helldr alleinazta medr vmuandan og aminningum þyrir ordit Christi / og ꝥ Predikunar Embættid þar til sett/ Þuiat rikit Christi / er eitt andligt riki / i hueriu ecki verdr stiornut medr reþsingar Swerdinu / og eigi medr heruopnum og þm̃ odrum hlutum sem veraldligre Rikistiornan / til heyra / Þuiat Christr sa sem þetta Kirckiunnar valld heþer innsett og til skipat / hann heþer allt veralldligt yþuer valld aþ sagt sier og sinum Lærisueinum / og ꝥ sama i hendr þeingit Hoþdingum og Landzstiornar mōm þessarar veralldar/ Sier aþsagde hann ꝥ / þa ed hann villdi ecki til Kongs tekinn verda / Helldr veik sier i burt vpp a eitt þiall Johan: vj. Capitula. Enn sinum Lærisueinum aþsagdi hann ꝥ Luce xxij. Capit. Þar ed hann seiger suo/ Werallldliger Hoþdingiar þr Drottna og vollduger Kongar kallazt naduger Herrar/ Enn med ydr skal ꝥ ecki suo vera.

Huersu marghattad er
Kirckiunnar Valld?

Tueþallt/ ꝥ eina valldit er Predikunar Embættisins/ hitt annat er eitt valld Laugsagnarinnar.

Huert er valldit Predikunar Embættisins?

Þat er ein skipan til at Predika Heilagt Euangelium og at kunngiora Syndanna fyre gefning / fyre Jhesum Christum / Og i Kirckiunne at veita og fram gefa huerium sem einum þionuztuna Gudz Sacramenta.

Hier hliota nu Biskuparner / edr Predikaranner onguann nyiann lærdom at kungiora / Epter þui sem þm liiz sialfum / Helldr skulu þr framberа fyre al þyduna Christi ord / Og hans Lærdom / Og þ sama truliganna og hreinferdugliganna at giora / Epter þui sem Christr sialfr hann bydr Matthei i sidazta Capittel. Þar hann seiger / Kennit þm at hallda alt huad eg baud ydr / Og Sancte Paall til Galat j. Capit. seiger suo / Hvort at wier / edr einn Eingill af Himnum / Predikadi ydr eitt annat Euangelium / Enn suo sem þ wier hofum ydr adr Predikat / sie sa boluadr.

Huert er valldit Laugsagnarinnar?

Þat er eitt walld og skipan til at bannfæra / forboda / og vt af Kirckiunne at setia þa hinu somu / sem i opinberar stor synder og hofut glæpi

hapa pallit / Og at medtaka þa hinu somu aptr/ og þa at apleyse/ nær ed þr vidrkenna / sina misgiord idrazt og ypuer bæta sitt lipuerne / og beidazt Lausnar.

Þessi macktin skal ecki vera eitt Herwikingß/ ypuer walld / Helldr suo sem Christr seiger / Matthei xviij. Capit. Heyrir hann ecki Samkundunne / þa hallt hann sem annann Heidingia / Og Sancte Paall hann seiger ij. Corinth: ij. Ecki þ vier sieum Herrar ypuer yduare tru / helldr erum vier til hialpendr yduars pagnadar.

Huer atskilian leike er a millum Kirckiunnar valldz og veralldligrar valldz stiornar?

Ypuer valldz menn og Landz stiornarar i veroll dinne / hapa þm Laugum at rada / sem hlipeer og veitir vernd bædi lipue og godze manna / og þm ed hapa vm erpder og odala skipte at klaga / at selia og kaupa / og allz hattudu veralldligu starpue þa eiga þr ypuer at dæma / Og ypuer þm hepndar repsingum opinberligra illzku vercka og odru þuilikn.

Enn Kirckunnar valld / heper at giora ypuer eiliþligum og andligum malepnum / Og stiornar med einum andligum Lærdome og hirtingar

vendi / Eigi medr neinnre heiptar girnd / Og oþr makt / Helldr med heilsusamligum kenningum og Gudz ordi / Þar þyre giorir Kirckiu valldit / Þui veralldar yþuer valldinu ongua hamlan / Helldr styrcker þ mycklu þramar / Bydr og biþa-lar eirnin þm sem Christner eru / At þr skule Yþuer-valldinu hlyduger vera.

Huenar heþer Kirckian Lycklana medtekit?

Þann tid Christus hann sagdi till Peturs Matthei xvj. Capittel. Þier mun eg geþa lycklana himnarikisins / Og Matthei viij. / Allt huad þier bindit a Jordu / þ skall eirnin a himnum bundit / vera / Og allt huad þier uppleysit a Jordu / þ skall a himnum leyst vera / Og Johann: xx Cap: seiger hann / Medtake þier Heilagann Anda / hue-rium þier þyregeþit Syndirnar / þm eru þær þyre geþnar / Og huerium þier aptur halldit Syndirnar / þm eru þær aptur halldnar.

Eru og eirnin Sacramen-tin Kroptug / þo at þau verdi aþ vondum og ranglatum Kirc-kiu þienorum þram geþin?

Helldur

Aþ Kirckiunnar valldi

Heilaug Sacramenta eru ecki þyre þann skull krapta laus / Þo at þr Kirckiunnar þionuztu menn sem þau þram geþa sie ecki goder og riettlater / Þuí at ꝥ Ordit og þau Heilaug Sacramenta / eru ecki þess þienarans / Sem Embættis þionuztuna gio- rir / Helldr vors Herra Jhesu Christi / Huer hellzt / eþ at þau verda epter riettum hætti / Og Gudz til skipan þramgeþin / Þa kann oss ecki ꝥ illzku þullt at hæþui / Þess hins ogudliga þienara at skada / Enn þetta eigum vier ecki at skilia vt aþ þm o mill- dum og o gudligum i Kirckiunne / Sem at eru op- inberir Gudz Hadungar menn / Lika sem adrer Gydingar og Tyrckir / Huerium ꝥ Christllig Kirc kia skipar ecki neitt Embætti nie Sacramentis þionuztu at þremia.

Skulum vier og þm þio- nuztu mönnum Kirckiunnar hlyduger vera?

Lika suo sem vier erum skyllduger till at hlyda Gudz ordi / eins þa erum vier eirnin skyll- der at hlyda / Kirckiunnar þionuztu mönnum / Nær ed þr kenna og Predika Gudz Ord / Suo sem Christur seiger Matthei x. Capittel. Huer hann heyrir ydr / Sa heyrir mig / Og Matthei xviii. Capittel. Huad þr seigia ydr ꝥ gioꝛit.

Þessar

Þessar Gudspiallzins greiner / seigia vt aþ Embættinu / og krefia þrar hlydnu / hueria vier erum skylldugar Christo og hans Euangelia at syna / Enn þær gefa ecki Kirckiunnar þienarum neitt nytt walld edr Rikistiorn / an heilagy Euangelio eda þar fyre vtan / Þar fyre eru menn skylldugar Kirckiunnar þienarum at hlyda / nær ed þr hafa þa Laugsaugn i framme / sem er at straffa opinbera storbrota menn / Epter fyresaugn heilagy Euangelij / Suo sem þa nær ed þr forboda edr bannsetia þa hinu somu / Sem fundner verda vti opinberum stor syndum og illzku verckum yfuer botar laust / Enn fyrst skulu þr heyra þ adr aþ skiluisum wottum talat vera / og straffa þ suo sidan þar epter aa.

Nær ed Kirckiunnar þionuztu

menn innsetia nockrar nyiar Siduenjur / Huort erum vier þa eirnin skylldugar til / þm at hlyda?

Ja vissiliganna / Þuiat Biskuparner / þr Pastores og Læriþedr / sem eru Kirckiunnar þionuztu menn hafa mackt til Siduenjur og þionuztu giordir inn at setia / i þañ mata / þ aller hluter mættu þui helldr med riettre skipan / og godre hægdan til ganga i Kirckiu Samkundunum / Swo sem at Sancte Paull

hann

hann innſetti og tilſkipadi / ꝥ Konunnar ſkylldi ecki
ber hofdadar vera i Samkundunne / Og Kirckian
ſialf hefer þegar fyrſt i vpphafuinu til ſett Suñuda-
ginn og nockra adra helga daga / Suo at menn hefdi
viſſiligann dag og til greindann tima at heyra Gudz
ord / Enn þeſs ſkipaner og innſettar Kirckiu þionuz-
tur / ſkulu menn ecki hallda ſuo frekliganna eda þær
formyckit naudſynligar vera til Saluhialparinnar/
Þuiat ſwodan þionuztu giord og Siduenίur / giora
menn ecki riettlata og froma eru og eirnin ecki til
þeſs nyttſamligar / at menn gete fyre þær audlazt
riettlætid og Syndanna Fyregefning / helldr eru
þær Adiaphora ꝥ er ꝥr hluter / Sem bædi maa
hafa / og an vera at Syndlauſu / nær ed ꝥ giorizt
fyre vtan hneyckſlan / Þar fyre eru menn plicktuger
til vti ſlikum innſettningum og Kirckiu Laugum
hlyduger at wera / nær ed Chriſtiligr Kærleike hann
ſkylldar oſſ þar til / at wier mættum ſuo þui helldr
fordrazt allar hneyckſlaner vidr hina breyſkodu / Eñ
ef ꝥ maa vel ſkie fyre vtan alla hneyckſlan / þa eru
Samuizkurnar þar fri og frialſar vt af.

Af Hneyckſluninne.

Huad er hneyckſlunin?

Hneyckſlunin / er ein hamlan edr kreincking /
huar med eins annars hiarta / edr Samuizka verdr

 ſuo

ſus hrelld / at hun þar med i burt ſkelfizt/i fra Gudz Euangelio / Elligar ꝥ hun epter fylger ſwodan hneyckſlunar verckum / Huor ꝥ rer helldr ein kreinckking Chriſtiligs Lærdoms / Truarinnar / Kærleikſins / og allz annars Chriſtiligs lifnadar og at hæfnis.

Huerſu marghattud
er hneyckſlunin?

Tvefolld/ þann eina kalla þr acceptum hina adra datum.

Huad er ſu Hneyckſlunin
ſem þr kalla acceptum?

Nær ed Phaeiſei edr ouiner Gudz Euangelij/ Hneyckſla ſig at riettferdugum Lærdome/ edr a þm millde verckum; ſem hiner Chriſtnu þr giora / og þar ſuo eitt Daudligt hatr og illuilia i gegn Gudz Euangelio / Lika ſem ꝥ Phariſei þr hotudu Chriſtum og Poſtulana / og ſkamfyllduzt vpp i mote hans Lærdome / Slika hneyckſlau Phariſearanna og hræſnaranna þurfua menn ecki at varazt / þuiat Gudz ord / og ſkipan þa afſakar oſſ i þre grein/ Enn þar vpp a eigum vier ſterckann vara at hafa / ꝥ

Lær-

Aꝼ Hneykslunnne.

Lærdomrinn sie hreinꝼerdugr / Sanur / skyr og skilmerckiligr / eirnin til heyraligr / og heilagre ritning Samlikianligr / og Christiligre Kirckiu nyttsamligr / þuiat ꝥ er hinn meste hoꝼut glæpr / at ꝼoruilla Gudz Christne og godra manna Samuizkur aꝼuega at leida medr o skynsamligum Lærdomum o nytum orda spuruingum.

Gef þess hins sama nockr
Epterdæme.

Pharisei og Skriptlærder skam̄ ꝼyllduzt þa nær ed Christr giordi siuka menn heilbrigda a þuott dogum. Item ꝥ Lærisueinarner þwodu ecki swo oft sinar hendr epter siduenin Þræsnaranna. Item þa ed þr neru auxin aꝼ korninu a þuottdeiginum etc. Einslika suo þa skam̄ꝼyllazt og eirnin adr er Pharisei / nær ed þr sia ꝥ ecki verdr nu leigt huorcki wigt sallt / vatn / nie vidsmior / Enn hier inne þa aꝼsakar Gudz bodord hina Christnu / þuiat þm er ꝥ bodit og skipat / at þr skule ꝼram̄ bera riettꝼerdugann og heilsusamligann Lærdom / þar med eirnin at giora og vm haund at haꝼa Sañarlig god Christilig verck / sinum Samchristnum naunga þar med hialp atweita / Og i sliku til ꝼelle / Skulu menn ecki alita þa Þræsnaranna / Helldr skulu

Af hneyckslaninne

Gudz ord og hans skipan fyrer ganga / Epter þui sem Postularner ꝥr sogdu / ꝥ meir hæfui Gudi at hlyda enn mōm Actorum v.

Huad er su hneyckslunin
sem kallazt Datum?

Þar er falsligr lærdomr / edr þau wondzlig epter dæmi sem odrum mōm eru skadsamlig / Huort ed ꝥr epter fylgia ꝥm hinu somum / Elligar verda þar fyre fraskelfdar Gudz Euangelio / Suodan hneyckslaner eru aller falsliger Lærdomar / aull afguda dyrckan / flestar statutur og mannanna innsetningar / Hueria wier kunnum ecki at hallda / fyre vtan Synd / Suo sem at eru hellzt Muncka reglur og annat þuilickt skualldr / Og ꝥr ed suodan hneyckslaner fra sier gefa / ꝥm Sweiar Christur Matthei xviij. Capittel. Suo seigiande / Wie ꝥm manne fyre huern ꝥ hneyckslunin kemr / Og suodan hneyckslaner þa skulu wier af allri athygle warazt / Suo at wier a heingum ecki neinum falsligum Lærdome / Nie honum samþycker verda / Og eigi helldr at medtaka þa gofgan edr Embættis þionuztu sem ecki er vtan af Guda dyrckan.

Enn

Af Hneyckslunninne

Enn huernen skulum vier

breyta in differentibus / ꝥ er / i þm hlutum sem bædi maa hafa/ Og an vera ?

Hier inne hliotu wier at hallda oss epter reglu og fyre saugn Pauls Postula þar ed hann seigir vt af þre riettiligre tidkan frelsisins / Þuiat suo byder hann till Roman. xiiij. Capittel. At þr sem styrckuer eru i trunne / Skule vmlida hina weyktruodu / Item ꝥ aller hluter skule skie till forbetrunar / Þuiat vier eigum ecki at neyta þess frelsisins i hia þm sem ecki hafa enn nu feingit at heyra Gudz ord og Heilagt Euangelium / Og ecki i hia þm worum samchristnum brædrum / Sem enn eru ecki fullstyrckuer wordner i riettri Tru Og eigi suo fullkomliga mentader vti Gudligum Lærdome sem vera skyllde / Þar fyr eigum wier ecki sliku frelsi frekliga fram at fylgia / Helldr þui dæme Pauls Postula epter at fylgia þar ed hann till þra i Corinthiu suo seiger / Weyckum var eg/ Sem wæri eg veykr / Item till Romanorum xiiij Ef at Broder þinn sturlazt vpp fyre þinnar fædu Saker / Þa geingr þu þegar ecki epter kærleikanum / Enn huar ed Euangelium hefer opinberliganna og riettiliganna Predikat verit / Og

þar ed

Af hneyckluninne.

þar ed Christiligar kenningar hafa vm nockrar stunder kunngiordar verit / Þar þa þurfftu menn ecki suo grant at fara at slikum innsetningum / Nie lata þa þuinga sig / Helldr at neyta þess Christiliga frelsisins / Lika suo sem þa ed Paall Postule hann villdi ecki lata vinskera Titum / Og Christur sialfr afsakadi Postulana / Þa ed þr drucku þuottdags Helgina / Og þann innsetning fedranna / Og sagdi suo vt af þm Phariseis / Latid þa fara / þr eru blinder / og blindra leidtogarar.

Hueria hlute skulu menn varazt i Kirckiu Sofnudinum / Suo at þar vppkueikizt eingin hneyckslan ?

Þria hlute / Hinn fyrsta ꝥ eingin ogudligt o nytsamligr og lygiligr lærdomr verdi framborinn nie Predikadr.

Hinn annar / ꝥ einn Sannarligr / skyr og skilmerckiligr lærdomr verdi Bodadr og Predikadr / Suo ꝥ till heyrendrner meigi onguann hlut odruuis formerckia / Enn suo sem ꝥ riett og til heyreligt er / Suo at þr fae eigi þar vt af neina skadsamliga meinnig edr siduenju / Og hierskulu menn alla kappa leggia / ꝥ aller hluter verdi riettiliga / skyrt og skilmerckiliga framniborner / fyrir vtan alle skualld-

Af hneyksluninne.

skualldr og klokligar ordhnotter / Þar fyrer will og Sancte Paall þ einn Biskup skule vera hneigdr og vel fallinn till at kenna / Og till at Predika / þ er / at hann skule kunna riet og sannarliga / skyrt og skillmerckiliga fram at bera Christiligann Lærdom Og Christur hann seiger / þ huer sem einn Lærimeistare / þa skule vera lærdr vel / Og lika suo sem þ einn godr husbuandi / hann till samans les / vr sinum fiarsiod gamalt og nytt / Þui ef at Lærimeistaranner / Hafa ecki neina goda a stundan a sinum Lærdome / Þa verda þar margar Samuizkr hrelldar og sturladar / Og þai suo þait vt af eina skadsamliga meining og siduenju sem mycklu illu maa till vegar koma / Og eigi allitla hamlan giora Christiligum Lærdome huar vt af ed sundrþycke / Hneyckslaner / Og allzkyns illrædi mega vppkuikna.

Hinn þridie hlutrinn / þ menn skulu ecki vanaligar og nytsamligar Siduenjur / og kirckiu þionuztr / at naudsynialausu af taka edr vmskipte a giora a þeim sem vel mega medr godre samuizku halldnar vera / Þuiat slik vmskipte a godum og gomlum siduenium / vpp kueikia optsinnis mycklar sundrþyckiur og styrialldet.

Item þ einginn med sinu vondu epterdæme Og fyrer mynd leggi odrum neinn skada till / Og þ þr afleggie eigi neinn mann got at giora / Suo þat Predikaranner / Edr þr sem Guds Euangelion

medkem

medkenna/ þa gefui þar ecki neitt efne til / ꝥ nockre þridr og sundrþyckia meige vppkuikna af þra wolldum / at ollu naudsynla lausu / Þui aller þr sem hier a mote giora og godar loffligar Siduenìur briota / þr misgiora vissiliganna vidr Gud/ og vidr sinn Samchristinnaunga.

Vt af þeim Heilogum Sacramentis.

Huad er Sacramentum?

Þat er eitt augsyneligt teickn Gudligs fyrreheitz Huert ed Gud sialfr hefer innsett / Enn þar heyra tweir hluter til / Þat Elementid sem er ꝥ augsyneliga teicknit / Og ꝥ ordit fyrreheitzins.

Huersu maurg eru Sacramentin?

Þriu/ Skirnin/ Kuelldmaltidin Drottins/ og Aflausnin / þessi hafa hellzt sierdeilis fyrreheitid Gudz Euangelij / vt af fyrregefningu Syndanna.

Huort eru þar og fleire Sacramenta?

Efat wier kollum aull þau verck Sacramenta/

ka / Sem Gudlig fyrerheit verda til Laugd / þa kun-
num vier morg Sacramenta framm at telia / Svo sem
ꝥ akallir til Gudz er þa eitt Sacramentum / Þuiat
ꝥ sama er eitt Christiligt og Gudligt verck / og he-
fer nærsta huggunarsamligt fyrerheit / þui Christur
seiger suo Joh: xvj. Huers þier bidiet faudrinn
i minu nafne / ꝥ mun hann gefa ydr / Swo eru og
harmkuælingarnar / krossburdrinn / og ǫlmusu giaf-
uernar þa eirnin lika Sacramenta / Þuiat þessi somu
werck hafa sier Samteingilig hin merckiliguztu
Gudz fyrerheit / Þuiat Christr hann seiger / Gefit
þa mun ydr gefit verda. Item fyrer margar harm-
kuælingar byriar oss inn at ganga i Gudz riki / Ep-
ter hinum sama hætti þa eru þær badar stiettirnar
yfervalldzins og husskapar bandzins eirnin Sacra-
menta / þuiat ꝥ eru þær veralldligar stietter / Hueri-
ar ed Gud hefer prydt og fagat medr sinu ordi og fy-
reheitum.

Enn nær ed vier ateins þær Embættis þionuz-
turnar i Euangelio innsettar kollum Sacramenta /
og þau augsyneligu teicknin sem þar eru vtgefin / og
Samteingd Gudz fyrerheitum vt af Syndanna fyre-
gefningu / þa eru þar ecki vtan þriu Sacramenta sem
er Vatzskirnin / Kuelldverdr Drottins / og Aflausnin.

Eru þar eirnin marghattadar meiningar vt af þui Sacra-mentis ?

Ja vissiliganna / þar eru sierdeilis þiorar opi=nioes og meinningar vt aꝥ þm Sacramentunum.

Hin fyrsti / þr Scholastici læra suo ꝥ þr hi=ner som ii sem neyta Sacramentanna alleinazta vt aꝥ þui sialfu verckinu þess augsyneliga giorninga sins / ex opere operato / þa verdi þr riettlater / þo at hiartad sie þar ecki nalægt / Þennan hræsins Lær=dom skulu vier vt aꝥ allre aluoru gefne vpp ræta og i burt reka vr Christinna manna Samkundum / Þuiat hann er þuert i mote Gudz Euangelio / og i mote riettri tru / þt slikr hræsnis Lærdomr / ꝥ madrin skale alleinazta fyre ꝥ verckit / og fyre þa handtiering Kirckiu þionuztunnar riettlatr verda / eirnin þo at hann true ecki riett / en þo at hann hafui ecki neitt gott hiarta og astundan / allei=nazta ꝥ hann gefui ecki neinn Obicem ꝥ er / at hann asetie sier ecki at giora neina Daudlige Synd.

Hiner adrer þr seigia / ꝥ Sacramentin sie ecki þau teickninn Gudz nadarsamligs vilia vid oss / helldr alleinazta þau audkenningar mercki / huar med ꝥ Gudz folk verdr audkent i burt fra odrum þiodum / lika sem ꝥ klaustra menn verda audkender aꝥ sinum bunínge i burt fra odru folki.

Aþ Sacramentinu.

Hiner Þridiu / Sem eru þr Twiſkirdu / þa ſeigia / þ Sacramentin / ſie alleinazta teicknin godra vercka / Og vtleggia þ ſuo / at Skirnin ſie eitt teickn til þeſſ þ hiner Chriſtnu hliote at lida hier i verolldinne allzkyns motlæte / haſkaſemder / og oþſokner / Og at þ ſama til teicknizt þar med at þr verdi i vatnid dyþdir edr þui yþuer hellter / Lika ſuo eirnin þ Sacramentum Kuelldmalſins þa ſeigia þr vera eitt teickn brodrligs og Chriſtiligs Kærleika og Samhelldis / Aþ þui at þat ſie i hia ollu þolki eitt winſkapar mercki / at etha og drecka huer med odrum / þar med eirnin teickn til eins godz Kærleika og ſamþyckis / þr ſeigia og eirnin lika / þ vmſkurdar ſkirnin haþui veritt eitt teickn til þeſſ at menn ſkylldu temia holldit / og vondar girndir / Og þeſſar badar meiningarnar / eru og eirnin þorleggiandi / Þuiat þær læra ecki rietta tidkan Sacramentanna.

Hin Þiorda meiningin / er riettr grunduollr / ſem er þeſſi / Þad þau Sacramentin hins Nyia Teſtamentiſins / ſie eirnahellzt þar þyrer innſett / at þau ſkule vera ſyneligt teickn Gudz vilia vidr oſſ / ſuo at þau ſtandi oſſ þar þyrer augſyn / radleggi oſſ og aminne at trua Gudz þyrerheitum / þm ſem i Heilogu Euangelio verda Predikut / Hinn heilage Auguſtinus hann ſeiger / þ Sacramentid ſie eitt ſyneligt ord þ er / lika ſuo ſem þ ordit er

eitt hliod / Huert ed menn þa medtekit med heyr-
ninne / Suo lika þa sie og eirnin ꝥ Sacramentid /
ein mynd / edr eitt minnis teickn fyre augsyninne /
Suo sem ꝥ Ordit er nu eitt verck fære / Fyre huert
ꝥ Heilage Ande hann verckar og kroptugt er / Ep-
ter þui sem Paall Postuli hann seiger till Romano:
j. Capittel. Lika suo eirnin þa verckar Heilagr An-
di og kroptugt er / Fyre ꝥ hid syneliga teicknit / nær
ed wier medtokum ꝥ i riettri Tru / Huiat þau hi-
nu syneligu teicknin eru þar fyre vtgefin / Og oss
fyrir Sioner sett / At þau skule i mote worum brey-
skleika / styrckia og efla Truna i Hiartanu / Lika
suo sem at Ordit ꝥ heyrir vppkueikir og a minnir
oss at hafa rietta tru.

Huar fyre hefer Christur innsett þau Sacramentin?

Fyre worra breyskleika saker / Huiat Manzins
hiarta / Sidan Adam hann braut / Er mickil till
ofueyckt / At þr skule alleinasta Trua berum ordum
Þar fyre hefer Christur (vorum breyskleika suo bott
at radit) Samtengt Teicknin Ordinu / ꝥ wier suo
bædi fyre Teicknin og ordit kunnum at Trua Gudz
fyre heitum / Suo seiger hinn sæli Augustinus / At
fyre Syndina / Þa hafdi madurinn sied Gud / Þeckt
hann / Og traust hafdi a honum / Enn epter fallit
þa kunn-

Af Vatzskirninne.

þa kunne madrinn ecki at þeckia Gud / nie a honnū neitt skyn at hafa / vtan honnū verdi fyre nockrt medal þar til hialpat / Og þ sama skier fyre Ordit og Sacramentin / Þui uær ed ordit kemr till Elementisins / Þa verdr þar vt af eitt Sacramentum / Suo sem Augistinus hann wottar.

Vt af Vatzskirninne.

Huad er Watz-skirnin?

Hun er eitt augsyneligt teickn / edr þionuztu giord af Christo sialfum innsett / Einckum suo / þ þier verdum þuegner og hreinsader fyre vaind og Heilagan Anda/ Og verdum af Gudi til nadarinnar medtekner / forlickter og fridþægder.

Huar er Vatzskirnin innsett?

Matthei og Marci i sidazta Capitula seigir Christur fare þier vt vm allann heim / Lærit allar þioder/ og skirit þær i nafne Faudr / og Sonar / og Heilagy Anda/ huer hann truer/ Og verdr skirdr / Sa mun Saluhialpligr verda / Enn huer hann truer ecki sa skal fyredæmdr verda.

Af Vatzskirninne.

Huar til er Vatz-skirnin innsett ?

Þat wier skulum þat fyre Sannarliga Trua / Og i þui orugger vera / at oss eru Syndirnar fyre-gefnar / Þuiat vagskirnin er vitnisburdr og eitt teic-kn till þess / ꝥ oss eru Syndirnar fyregefnar / Og veitte Heilagr Ande / Af þui kalla hiner gomlu Sa-cramentin / Nadarinnar teickn / ꝥ er / teicknin Guds nadarsamligs vilia vidr oss.

Huad merckir Vatz-skirnin ?

Hun merckir Yfuerbot / Og fyregefning Syn-danna / Elligar suo sem Sancte Paall hann seiger / þa Endrfæding / edr eina nyia fæding / þui ꝥ at wier verdum inn dyfder i vatnid / þa merckir / ꝥ sa hinn gamle Adam og Syndin i oss / Nliote at dreckiazt og deydazt / Enn ꝥ wier verdum i burt aptr tekner vr vatninu / þa merckir / ꝥ vier erum nu fuegner og fornyader / fyre vatnid og Heilagann Anda / Og erum suo vidr Gud Faudr i Christo Jhesu forlickter / Faderinn medtekr oss fyre sonarins saker / Og veiter oss Heilagann Anda / fyre huern hann oss fornyar lygar og riettlatir / hughreystir / og heilaga giorir.

Huer er riettlig tidkan-wagz skirnarinnar ?

Þess

Aþ Vatzskirninne.

Þessi / ꝧ wier skulum / vm alla liþdaga wer-orugger vera i þui / ꝧ Gud take oss i soatt / Og þyre geþui Syndirnar / þyrer Jhesum Christum / Þui þo at wier þollum þar epter a i Syndir / Þa bliþr þo samt sa Gudligr sattmale stadþastr / huern ed Gud heþer adr þyre longu vidr oss giort / Þuiat Euangelium ꝧ wottar suo / At ꝧm sonnum / Huerier yþuerbot giora / verdi Syndirnar þyregeþnar.

Maa vatzskirnin ecki i gentakazt og lata menn skirazt vpp aptr i annat sinn?

Nær ed skirnin er eitt sinn medtekin / Þa skal hun ecki optar hinum sama manne geþin verda / Þuiat þetta syneliga teicknit þarþ ecki optar enn vm sinn at medtaka / Og nær ed Watzskirnin er eitt sinn medtekin / Þa er hun eitt eiliþt liþ sattmals teickn og innsigle nadarinnar / Lika suo sem ꝧ vinsturdar skirnin skiedi eitt sinn / Og war sidan þar epter ꝫ eitt eiliþt teikn Gudligs sattmala skriþat a þra likanum sem vinskorner voru / Lika suo skulum wier nu þau ordin þra huggunar samligra þyreheitanna vel i minne at leggia / Og wora Tru þar inne at idka / oss þar med at hreysta og styrckia i allzhattudum þreistingum / Og þau stadþastliganna at wardueita æ medan wier liþum / þar a aþ seigizt og ꝧ

Yfuerbotin sie ecki annat / enn suo sem ein minning Vagskirnarinñar.

Huer atskilianligr greinar munr er a millum Johannis Skirnar / og Postulanna?

Huoru tueggiu Skirnin / þa eru badar eitt augsyneligt teickn og vitnisburdr / hins Nyia Testamentisins / og krefia þrar truar sem er a lausnarann Jhesum Christum / Skirnin Johannis hun vitnadi Christum koma skulande / Enn Skirnin Postulanna hun vitnadi vpp a Christum sem nu kominn og auglyster er / Og fyre þa somu tru / eru til lika Helgader og Saluhialpliger vordner badi þr sem af Johanne / og af Postulunum voru skirder.

Enn ꝥ Johannis hann seiger / eg skyre ydr med vatne til Yfuerbotar / Enn hann sa ed epter mig kemr mun skira ydr med Helogum Anda og elldi / þar med at skilur ecki hinn Sæli Johannis Embættis edr þionustu giordina / Helldr at skilr hann Personunnar þienaranna / i burt fra Christi sialfs Personu / Og will þat med til teickna at Christr sie sialfr sa Herrann og hialparinn / fyre huern ꝥ Skirnin hefer Gudligann kraft og verckan / Og ꝥ hann sialfr munde gefa Heilagann Anda og eilift lif / Og Jo-

han-

Aþ Vatz skirninne.

hannis hann medkendi sig / þ hann væri ecki vtan einn þienuztu mann þar til settr / sa ed alleinazta hid ytra teicknit vatzins ætti mönnum at veita / og þ ordit at Predika.

Aþ Vngbarna Skirninne

Sanna þat aþ Heilagre Ritning þ Vngbornin eigi at skira?

Fyrst / þa seiger Christr suo Johan : iij. Nema suo sie þ madrinn verdi endrþæddr vt aþ Vatne og Anda / þa kann hann ecki inn at koma i Gudz Riki / Þessi greinin seiger ecki vt aþ sumum mönnum / helldr vt aþ ollum / Og vottar at aller þr / Sem Saluhialpliger vilia verda / þa hliote þr at endrþædazt vt aþ vatninu / Þad er / i vatninu at skirazt / Þar þyre hliota og eirnin vngbornin at skirazt / suo at þau verdi Saluhialplig. Item þ Gudz bodord og til skipan / Fare þier vt / og skirit allar þioder / þat seiger ecki sumar þioder / Helldr allar þioder / Þar þyre eru eirnin i þre somu grein Vngbornin lika tilskilin og inneluckt.

J Annare grein / þa skriþar Originis / siette Capitula til Roman: Þat Kirckian haþui aþ Postulunum þennann Lærdom medtekit / þ Vngbornum

 unum

num ſkule eirnin vatzſkirnin veitazt / Þuiat ꝥ hines ſomu/ Huerium i hendr feingner voru leynder domar Gudligra malefna / þa viſſu vel / ꝥ vppruna Syndin hun væri i ollum monnum/ Og ein innfædd ſaurgan huer fyre vatnid / Og Anda hlyte af at þuodzt Med ſama hætti þa votta þr eirnin hinn Heilage Auguſtinus og Ciprianus ꝥ vngbornin eigi at ſkira.

J þridiu grein / þa ſannazt ꝥ / vt af nockrum ſkilrikium Heilagrar ritningar/ Þuiat viſſiliganna er ꝥ / At ꝥ Gudz rikit hid heilaga Euangelium / Og þau fyre heitin Nadarinnar /eru eirnin lika vngbornunum till ſaugd / Og heyre þm till / Enn fyre vtann Chriſtiliga Kirckiu þa er eingin Salu hialp nie Syndanna fyregefning / Þar fyre hlitu wier eirnin þau vngbornn at ſamteingia Heilagre Kirckiu og at gefa þm ꝥ hid ytra teicknit / Huert ed vtuiſar ꝥ fyregefningin Syndanna og fyreheitin Nadarinnar Heyre eirnin vngbornunum till / Og eige þm at veittazt.

Hinn fyrre partinn þeſſa ſkilrikiſins er viſſeligr/ Þuiat Chriſtur ſeiger ſialfr/ Marc x. Capittel. Lateid vngbornn koma till minn/ Þuiat ſlikra er himnarikit / Item ꝥ er ecki wilie mins Faudrs ſem a himnum er/ ꝥ ein vt af þm hinu minztu ſkule fordiarfazt / Item þra einglar ſia alla tima auglit mins Faudrs ſem a himnum er.

Aþ vngbarna skirninne.

Hinn annar parturinn þessa skilrikising er og eirnin vissiligr / Þuiat fyre vtan Christiliga Kirckiu (Þar ed eckirt Gudz ord er / Og eingin Sacramenta) Þa er eingin Saluhialp / nie Syndanna fyregefning Þuiat Kirckian er eitt Christz rike / J huerre ed Christur er kroptugr fyre sitt ord/ Og sin Sacramenta/ Þar fyre epter fylger nu sa orskurdr þ vngbornin skule skira / Suo at þau verdi samlimer Heilagrar Kirckiu / Og þ Gud Almattugr hann giore vngbornunum suo hlut takendr sinna fyreheita.

Hier i mot þa seigia hiner

Twiskirdu þ vngbornin skilie ecki Gudz ord / kunne eirnin ecki at trua / Þar fyre þa hialpe þm þau Sacramentin ecki neitt

J mote þessum þra framburdi er fyrst setiande þ Epterdæmi aþ þm bornunum sem vmskorinn voru / Þau vnderstodu og eirnin ecki þ ordit fyre heigins / Og vmskurdar skirnin / Dugdi þo fullt i hia þm / Vegna Gudligs sattmala / Og þau sem nu sma bornn voru Gudi þeck og þægilig / fyrir sattmalans saker.

J annare grein þa suorum vier þar suo till / Þo at vngbornin kunne ecki Gudz ord atskilia / Þa er þo wissiligt at Gud hann verckar i þm / Og oss hæfuer ecki epter at grenslazt huernen / og med

huerium hætti ꝥ Gud hann verckar i þra hiortum / þui ꝥ næger / At wier vitum ꝥ till sanzt at Gudz Riki og ꝼyregeꝼningin Syndanna heyre eirnin vnga bornunum till / Þar vt aꝼ kemr og ꝥ / at Gud hann er kroptugr i þm.

Aꝼ þre kueld maltid Drottins.

Huad er ꝥ / Kueld maltid Drottins Jhesu Christi ?

Þad er eitt Sacramentum aꝼ Christo sialꝼum innsett / J hueriu ꝥ hann geꝼr oss till at etha og drecka vnder braudi og vine / Sinn sannarligann likama og Blod / vpp a ꝥ / Suo ꝼramt wier truum hans ordum / Og þessari Gudligre tilsaugn / ꝥ ꝼyrer ydr verdr geꝼit / Og vthellt / þa audlunzt wier Syndanna ꝼyregeꝼning.

Medr huerium noꝼnum verdr þetta Sacramentum Drottinligrar Kuelldmaltidar hellzt kallat ?

Þetta hid Heilaga Sacramentum verdr med fleirum noꝼnum enn einu neꝼnt / Sancte Paall hann kallar ꝥ Kuelld maltid Drottins j. Corinthe. ij. Capittel /

þittel/ ꝥ verdr og eirnin Synaxis edr Communio kallat / Þar ßyre ꝥ suodan Kuellduerdr var eitt samßundr Christinna manna vti Kirckiu Soßnudunum/ Þat verdr og eirnin Eucharistia kallat/ Þer ein þakkar giord/ þar ßyre/ ꝥ þr hiner somu sem þess vilia neyta / skulu medkenna þa o vm rædiliga velgiorninga og miskunnseme vorr Herra Jhesu Christi / Og þonnum þar ßyre þacker at giora / Þad verdr og eirnin eitt Testamentum kallat / J Hueriu oss verdr geßinn og weitt Syndanna ßyregeßning / Christi wegna / Huers dauda ꝥ wier eigum og eirnin at kunngiora / þangat til ed han kemr/ Suo sem ꝥ hann sialßr seiger/ Giorit þetta i mina minning.

Seig hier ßram ordin Drottins Kuelldmaltidar

Drottinn vor Jhesus Christus / a þre nott ed hann var suikinn / Tok hann Braudit / þackadi / og braut ꝥ / Og gaß ꝥ sinum Lærisueinum / Og sagdi / Medtakid og ethid / þetta er minn Likame sa sem ßyre ydr verdr vt geßinn / Giorit þetta suo opt sem þier giorit ꝥ / J mina minning.

Somuleides tok hann eirnin Kaleikenn / epter Kuelldmaltidina / þackade / gaß hnn þm / og sagdi Medtakit og drekit aller þar vt aß / Þesse Kaleikr er ꝥ Nyia Testamentid i minu blodi / ꝥ ßyre ydr/ og ßyre marga vthellizt / til Syndanna ßyregeßningar / Giorit þetta / suo opt sem þier drekit ꝥ/ i mina minning.

Aþ Kuelldmaltid Drottins.

Huar til er þessi Kuelldmaltidin Drottins innsett?

At hun aminne oss a þa velgerninga og nadarsamliga endalausn vors Drottins Jhesu Christi / og vppueckie i oss þa truna sem er a Jhesum Christum / Þui nær ed Christr hann geþr oss sinn Likama / þa teckr hann oss at sier / suo sem sina Samlime / og vottar ꝥ suo hugar latliganna / ꝥ oss heyre swodan dyrindis siodr til / Huat huernen matte Gud oss sig nalægare giora / medr sinne nad og godgirne enn suo sem þa nær ed Christr geþr oss sinn Likama / og ꝥ wier verdum suo Christi limer / Eingin nærkuæmare sameining kann at wera / enn þessi / ꝥ wier medtokum hans Likama til andligrar þædzlu / Hann geþr oss og eirnin sitt blod / at hann suo opinberliganng vtuise ꝥ vier verdum vt aþ ollum Syndum þuegner og hreinsader.

Þetta er ein riettilig tidkan þessa Sacramentisins / sierdeilis at ꝥ sie eitt teickn Gudligs þyrel, eitz huert ed oss skal minna vpp a þa nadina og velgiorningana Christi / þar þyre þienar ꝥ og þar til / at ꝥ vppueckr og kroptuga giorir truna i oss / Sidan skal þar og þramleidis epterþylgia / ꝥ wier skulum Gudi þacker giora / þyre suo mycklann og merckligann velgiorning. Item og ꝥ at wier verdum vppuack-

ker og a eggiader til at giora nockut gott / og at wa-
razt Syndirnar / Þui wier heyrum / þ wier erum
nu vordner Christi limer / Og þ Christr hann wilie nu
eirnin kroptugr vera i oss / Huar þyre þa skulu og
eirnin þar epterþylgia / þr auegytir truarinnar / þau
verckin kærleiksins / þ huer wor odrum audsyne / og
tiae werckin kærleiksins / suo sem adrer Samlimer i
Christo Jhesu.

Huer er nu riettilig tidkan þessarar Kuellmaltidar Christi?

Nær ed wier neytum hennar i riettri tru / og
truum stadþastliganna / þ oss werdi / þyrir Gudlig
þyreheit / Jhesu Christi vegna / Syndirnar þyregeþ-
nar / og þ vier Sannarliganna Samloguinzt suo Chri-
sto / Og þ hann vilie i oss / suo sem i sinum limum /
audsyna sinn krapt og matt / þessi sama truan hun
giorir þ / at brukan þessa Sacramentisins er oss nytt-
samlig / og huggan veiter Samuitzkunum / Og an
þessarar somu truar / er su handtieran Embættis
þionuztunnar til einskis nyttsamlig / þo at nockrer
olærder menn þr meine allt annat / einckum þ þr þyre
eina saman medtekningina edr bergingina / þessa Sa-
cramentisins / þa audlizt þr Syndanna þyregeþning /
Suo sem þ og eirnin þr Scholastici haþa Lært / þ
Messurnar / ex opere operato / skule hialpa.

Huer

Ap Kuelldmaltid Drottins.

Huernen kann su tidkan Kuelld maltidarinnar at hughreysta Samuigkt- nar / og at styrckia truna / med þui at hun er eitt aug- syneligt verck?

Þad sama heyrir alleinazta Heilogum Anda til / Og þo at þ sie fullkomlig Sanninde / at Heilagr Ande hann hughreysti alleinazta Samuigktnar / og styrcki truna / þa brukar hann þar þo til / þau augsyneligu teicknin / Suo sem onnur werckfæri / medr huerium hann a minnet oss / og lika sem fyre adra vitnisburdi og insigle vpphuetr / Epter suo sidan og forliker þa truna sem i oss er / Eigi odru vis / enn suo sem þ hann fyre þ munzins ord / aminnewarri og vppuekie vor hiortu til truarinnar.

Huer medtekr þetta Sacramentum Drottinligrar Kuelldmaltidar verdugliganna?

Þr medtaka þ verdugliga / Sem yfuerbot giora / og þeir sem idrandi og angrādi hiortu og skelfdar Samuigzkr hafa / Huerier fyre Gudz streingum Dome þa skelfuazt / og epter nad og huggan anduarpa og trua þui þ þm verdi fyre utan sialfs fra forþie-

nan Syndinar fyregefnar / Jhesu Christi wegna / Og neyta suo þessa Sacramentisins / at þr styrcke sina tru þar med / Suo sem at sie þ eitt teickn þar til / at þm eru þra synder fyregefnar / Og med þui at þr sem yfuerbotina giora ættu þetta Sacramentum vm haund at hafa / Þar fyre hefer Kirckian fordum daga sett þa hinu somu vti fullt bann og Christiligt forbod / sem opinberliga lifdu vti stor syndum / og illzku werckum / Huiat þetta Sacramentum attu þr hiner somu ecki at medtaka / sem eigi giordu yfuerbot / þ er / þr sem ecki forbetrudu sitt lifuerne / og blifu samt liggiande vti opinberum storsyndum.

Huer atskilianleike er a mille þessara orda / Sacramentum og Sacrifitium?

Sacramentum er æin Ceremonia edr augsyneligt teickn Gudligra fyreheita / fyrehuert ed Gud hann lofar / edr heiter oss nockru / Lika suo war vmskurdar skirnin eitt teickn / fyre huert ed Gud lofadi og hiet þui / þ hann willdi þa hinu somu sem vmskorner woru / medtaka til Nadarinnar / Einslika suo er vatzskirnin eitt teickn / fyre huert ed Gud til seiger oss fyregefning Syndanna / og medtekr oss til Nadarinnar / og suo sem at skire hann oss sialfr þt þienarinn eda Prestrinn han skirir i Christus stad.

Af Offrunum.

Enn Sacrifitium ꝥ er helgi offr/er einn Ceremonia / edr eitt wort eiginligt werck/ ꝥ wier offrum Gudi/ og giorum honum þar heidran med/ ꝥ er/ at wier vottum þar med / ꝥ wier vidrkennum holldum þann hinn sama / sem vier audsynum swodan hlydne og dyrckann / fyre einn Sannann Gud / og þar fyre þa veitum vier hm̄ slika lotning og þionuztu.

Af Offrunum.

Huersu morg eru Offren?

Two/ þad eina er eitt Helgi offr / Hitt annad er eitt þacklætis offr.

Huad er ꝥ Helgunar Offrit?

Þat er eitt swodant werck / sem skier fyre adra/ og forþienar ꝥm fyregefning allra Synda / eirnin kuittan pinunnar og skulldarinnar / Þat sama er og ein forlikun edr fridþæging Gudligrar reide / og i burt tekr suo ꝥ nadar leysit / enn fullnad giorir fyre þa eiliffligu pinuna og Saukina / Enn i Sannleik þa er þar ecki vtan eitt helgr offr edr forlikunar offr fyre Syndirnar / Sem er Pisl / Daude og blodugr dreyre

Aß Oßßrunum.

Dreyre Drottins wors Jesu Christi / Suo sem ꝥ Pi-
stillinn til Ebreos vtuisar i ix. Capit. J Gamla
Testamentinu voru sumar ßorner Synd / oßßr eda
ßorlikunar oßßr kalladar / eigi ßyre þann skulld ꝥ
menn ßorþienudu þar ßyre Syndanna ßyregeßning
hia Gudi / Helldr þar ßyre ꝥ þau mercktu / ꝥ hid
dyrdarsamliga epterkomanda oßßrit / sem er Drot-
tinn worn Jhesum Christum.

Huad er ꝥ þacklætis
Oßßrit?

Eitt þacklætis oßßr er ꝥ / Huar med ecki verdr
ßorþienud Syndanna ßyregeßning / Helldr skier ꝥ
vr aß þm Sonum / Sem adr eru ßorlickter vid Gud/
suo sem þa nær ed wier þockum Gudi ßyre sina vel-
gerninga / og audsynum vora hlydne ßyre veitta nad/
og Syndanna ßyregeßning.

Huer eru þau þacklæ-
tis Oßßrin?

J gamla Laugmalinu woru þessi þacklætis oßß-
rin / Sem voru matarßorner/ Dryckiar oßßr / Loß-
sins oßßr / Allar ßrum ßorner / Tiundin / og annat
þuilickt / Enn nu eru þacklætis oßßraner
Christinna manna / ein saunn trua / Gudz ordz Pre-
dikan/ þackar giordin/ þolin madin i hormungunum/
Mor-

Motlætis Krossinn / Jatningin Gudz Euangelij / Bæna a kallit / Item aller goder auegyter truarinnar / Og aull god werck Christinna manna.

Þessi þacklætis offrin eru ecki at helldr ein fulnadar giord / Edr werdlaun fyre Syndirnar / edr nockut suodant þ fyre odrum sie giort / till at fridþægia þar med adra / Eda Syndanna fyregefning at forþiena ex opere operato / Helldr þocknazt þau Gude fyre truarinnar saker.

Vt af þessum þacklætis offrunum / finnazt margar greiner i Spamanna bokunum og Psalmunum / Psalm lj. Þau offr sem Gudi þocknazt þa eru einn harmþrunginn Ande / Og sundrat hiarta / Item Psalm l. A kalla þu mig a þm hormungar tima / Item Psalm xlvj. Fornfær þu Gudi offrit lofsins / Og Sancte Petur hann seiger i Petrj ij / Þier erut þ erut þ vtuallda slecktid / Sa Konungligr kennemanzskaprinn / Hin heilaga þiod / Folk eigindomsins / Suo at þier skulut offra andligar forner / Sem Gudi eru þacknæmar fyre Jhesum Christum / Og till Ebreos xiiij. Latum oss offra fyre hann þ lofsins offr Gudi alla tima / þad er / auegytur varanna / Sem hans nafn widrkenna / Hann a kalla / lofua og prisa / Huar med hann opinberliganna till teicknar / Þad Euangelium at Predika / at tillbidia / Og Gud at a kalla / Og annat þessulickt / Þa sie eitt agætligt þacklætis offr / Huer ed ecki vt af þui

einu.

einu saman verckino / Sem þar giorizt (ex opere operato) þocknazt Gudi / Helldr þyre þa Truna sem er a Jhesum Christum / Þuiat vti hinu Nyia Testamentino þa eru allar þær þionuztu giorder/ Og oppraner Moyses Laugmals aþ settar / Og eiga nu at wera andligar oppraner hiartans / þ er ein rietþerdug Tru/ Og adrer augsyneliger auegxter Truarinnar / Suo sem Christur seiger Johann: iiij. Capittel. Þat sannarliger till bidiendr munu tilbidia Faudrinn i Anda og i sannleika.

Vt aþ þein Molætis Krossinum.

Huad er sa Krossinn ?

Hann er einn þianing edr motlæti / Oss aþ Gudi vppa lagt / eigi till þordiorþunar / Helldr þ hann leide oss suo till Yþuerbotar / Og reyne wora Tru / Elligar suo / þ Krossin er huer sem ein þianing / Sem oss werdr vt aþ Gudz nadarsamligum wilia vpp a laugd / At hann suo rey e Tru sinna Heilagra / Og þ Gudz kærleike verdi medkendr i þm / Og þ hiner godþusu vt aþ Gudligre hialp og hiastodu i motlætis Krossinum auglioser werdi i hia þm opsocknurunum / Motlætis Krossinn og þianingarnar eru eirnin þacklætis oþþur / Epter

 þui-

þui sem adr er sagt / Enn þo eru þær ecki odrum mönnum till reicknandi / suo at þær meigi þeim i nockru hialpligar vera / Huiat Paall Postuli hann seiger / Þad huer sem einn mune taka werdlaun epter sinu erfuide / Og Spamadrinn Abacuc seigir / Þat hinn riettlate lifue vt af tru sinne.

Huernen skulum vier hug

hreysta oss i þeim Motlætis Kros-
sinum / og pianingunum?

Wtt allzhattadre hormung / pianingum og motlæti þa skulum wier alla tima / fiorar sierligar hugganer fyrer augsyn hafa.

Hin fyrsta huggan / pad oss kome ecki suodan hormung / freisting / edr motlæti / Suo sem vt af neinu luckuleyse till / Helldr werdi þ vt af Gudz wilia og rade oss till sent / Hier till heyra nu allar þær greiner vt af þre eilifligre Gudz fyrerhyggiunne / Suo sem Mattheus x. Capittel. At par fal le ecki einn titlingr a Jord / fyre vtan ydvars him neska Faudrs wilia / Ja eirnin / Aull hair a ydar hofdi eru talen / Og j. Regum ij. Capitt: Drottinn hann deydir / Og lifgar aptur / Hann leidir i vnderdiupin / og i burt padan aptur,

Hinn onnr huggan / Þat Gud hann straffe oss ecki i þann mata at hann wilie fyre fara oss

helldr ꝥ hinn kalle oss suo till Yþuerbotar / Og at reyna wora Tru þar med / Suo seiger Sancte Paall j. Corinthe: xi. Capittel. Nær ed wier dæ-mum oss sialþuer / þa verdum vier ecki dæmder / Enn nær ed wier dæmunzt þa werdum wier aþ Drottne typtader / Suo at wier þyre dæmunzt ecki medr þassari werolld / Og Salomon hann seigir Prouerbiorum iij / Huern ed Drottinn elskar þa agir hann þann hinn sama mann / Og i Pistlinum till E-breos xij. Capittel. Þad Drottinn typte huern sem einn son / þann ed hann medtekr / Og Apocal. iij. hue-ria eg elska / þa somu aga eg / Og Dauid i Psalmmum seiger / Þad war mier þyre godu / Drottinn / at þu lite lættir mig / Og Christur hann seiger Matthei v. Ca. Sæler eru þeir sem harma / Og Luce vj. Capittel. Wei ydr / þier sem nu hlægit.

Hin þridia huggan / Nær ed wier siaum hina o gudligu liþua vti allzkyns Sælgæti / wel lystin-gum / Metordum og rikdome / Og þar i mott hina Christnu i vtlegd / Þatæckt og armædi / At wier þollum þa ecki vti o þolinmædi / Suo at wier þylluntzt reide og moglum a moti Gudi hel-dr þa med godu gedi Gudi hlydu zer at wera / Wi-tandi ꝥ vel / at suodan hormungar og motlæti / eru ein gin mercki Gudligrar reide / edr ꝥ hann wilie oss yþ-uer geþa / Helldr suo ꝥ wier werdum þar þyre sam-liker limer þui woru hoþdi sem er Christo / Epter þui ed Pall Postuli hann seigir til Rom: viij. Cap.

Þad

þad vier hliotum samliker at werda Gudz Sonar imynd / Og enn aptr / þyrst at wier lidum med / þa munum wier og eirnin med rikia / Og Sancte Petur hann seiger / Þat Domrinn vppheþiezt þyrst a Gudz Huse / Og Christr hann seiger / Huer hann will mier epterþylgia / sa take sinn Kros a sig / og þylgie mier suo epter / Og S. Paall ij. Tessalon iij. seigir at aller þr sem gudliga wilia liþua i Christo Jhesu / þa hlote þr oþsokn at lida / Og Dauid i cxxv. Psalm / Aller þr ed med grati nidr saa / þa munu med þaugnudi vppskera.

Hin þiorda huggan / þ wier i ollu motlæti og harmkuælingum skulum a kalla Gud / i riettri tru / og þui stadþastliga trua þ Gud sie oss nalægt / og haþui wmsion yþuer oss / at þ hann wilie / epter sinum Guddomligum wisdome / godþyse / þrelsa oss og hialp weita / Og i þessare somu tru þa skulum wier akalla Gud / Þui wier verdum opt aþ Gudi straþþader vppa þ at vier hoþum suo þulla naudsyn og eþne til at idka wora tru / og at akalla Gud.

Medr þessum hætti þa verdr þ liosit Gudligrar widrkenningar i vorum hiortum einatt skærara / og truan hun þroazt suo medr oss Epter þui sem þ hid merckiliga Epterdæmit aþ Konunginum Manasse vtuisar ij. Paralip: xxxiij. þar ed suo seigizt / þa Manasses var miog angrbitinn / bad hann Drottinn / og Gud Drottinn heyrdi hans bæn / þa medkendi Manasses þ Drottinn væri Gud / þessi widr-

ken

kenningin slocknat optsinnis i hiartanu / vti idiuleysinu / gialifuinu / og vel lystingum þessara lifdaga / Huad er Epterdæmi fra Iraels Sona vtuisar slickt hid sama / Suo sem Moyses wottar i sinne annare Bok xxx. Capit. At folkit settizt nidr til at etha og drecka / og stod vpp at danza.

Huar til fyre helldr oss Heilog Ritning / þessar hugganer suo Kostgæfuiganna?

Þat vier venium oss swo vpp a og Lærum þolinmodliga at lida allzkyns hormungar og motlæti / Og þ vier idkum suo vora tru þar med / Og sierdeilis þ wier latum ecki neina wlfbud / og o þolin mædi yfueruinna oss / þo at wier kunnum bradreider at wier þo ecki Langrækir og hefnesamer wera / Þui suo seiger Esaias Spamadr xxx. Capit. vti spaklæti og godre won verdr ydar styrckleike at meire / Og Christr hann seiger. J þolinmædinne þa eignizt Saler ydrar / þ er Latid ydrar Saler ecki o þolin modar verda.

Ut af þolin mædinne.

Huad er Saun þolinmædi og hlydne?

Og Riett

Aþ þolin mædinne.

Riett Christilig þolin mædi er ecki alleinazta þa
þorming og motlæti i hlydne widr Gud / þolin-
modliga at womlida / Helldr eirnin þre þuerud / mot
þroa / og o þolin mædi vors hiarta i gegn Gudi / at
hamla / henne at weria / og aptran at giora / og þui
ollu illzku mogle i mote at standa / Og þessi hin sa-
ma heidarlig Christilig manndygd / ein ærsta naud-
synlig vti Christiligre Kirckiu / og i veralldligre
Valldzstiorn / swo sem at lata ecki tæla sig nockrn sier-
ligann þiedratt / og eigi mickil metord nie mannuir-
dingar / eda hirda miog heþne samr at wera / Helldr
at hugya Kirckiunnar hoþdingianna Landzins / og
alþydunnar hid bezta / Swo at vt aþ worum woll-
dum og til stoþnan / mættu eigin wandrædi skie / Þat
þyre skulu hiner Christnu helldr suo sinnader wera /
þ þr wilie sinn skada / sina sman / sorg og motgang /
eymd og armædu / anaud og vtlegd / og huad sem
yþuer þa kann at koma / þ sama med þolin mædi at
vmlida / helldr enn þ þr hirde sialþuer sin at heþna /
og þyre sinnar reide saker vpp byria suo vti Christili-
gre Kirckiu / og a millum almugans eigi allitlar g
greiningar og sundr þyckiur.

Enn huern skada giorir
o þolin mædin?

Aller þr sem lata Dioþulinn a sig medr o þolin
mædi / þr þrutna vpp aþ reide og mogla a mote Gu-
di / og

Af þolin mædinne.

Si/ og yfuer gefa i fyrstu þa hlydnina / þar nærst eirnin þa truna til Gudz / Huad nærsta hryggiligt er / þuiat þau hinu o þolin modu og þriozku fullu hiortum hugsa ꝥ/ at Gud hann skeyti ecki vm þau/ þar fyre kemr nu af slikre o þolin mædi/ vti þm myckllu freistingunum / ein herfuilig Gudlastan og autuilnan / suo at þr leita sier sidan hia monnum hialpar og fulltings i mote Gudz bodordi/ Lika sem ꝥ Saul Kongr hann giordi/ þa ed hann witiadi þrar galldra konu/ Þar at auk þa kemr eirnin o þolin mædin af stad illre hugsan/ hatre og ofund / og grimmum hefndar hug / Huar vt af ꝥ optsinnis þa koma eigi allitlar sundrþyckiur / fiandskapr/ og misgreiningar/ þar med wig og wandrædi/ mickel eymd og hiartans angr / eirnin willudomar / og morg onnr illrædi / fyre hueriu ꝥ hiner Christnu skylldu sig vel til wara taka.

Af Audmyckt og Litelæte.

Huad er audmyckt edr Litelæti?

Audmyckt og litelæti fyre Gude/ er sannr Gudz otte/ fyre huern ꝥ mennirner / nær ed þr skelfuazt

Aþ Litelætino.

Þyre Gudz reide og hans heþndar Dome i sinum sam
uizkum / Þa aþleggia allt a truadar traust sinna
giorninga / Sinnar þorþienunnar wisdoms / klokin-
da /riettlætis / enn hondla alleinazta Gudz miskunn-
semi / Þess hins sama hoþum wier eitt epterdæmi
aþ Dauid Konunge / Þa ed hann ward a taldr aþ
Nathan Spamanne / Og sinna synda wegna a saka-
dr / þa treysti hann ecki wppa sialþs sins walld /
wisdom og krapt / Helldr litelætti hann sig / Þyre
Gudi / Og bad sier audmiukliganna miskunnar /
Vt aþ þessu hinu sama Litelætinu seiger Esaias i
lyvj. Capitttel. Huern skal eg a lita / Nema hinn
þarada og litelata / Og a þann sem einn harm-
þrungin Anda heþer / Og hræddr er þyre minu
ordi Og Christur hann seiger / Huer sig sialþr nidr-
lægir / Sa mun wpphaþinn werda / Og Luce i.
Capitt: Þa syngr hin sæla Maria suo/þ hann haþui
sett wollduga aþ Stole / Og vpphaþuit litelata /
Enn þ sumra huerra klaustra manna Litela te edr
audmyckt / Sem þr i sinum reglu buninge/ Sidue-
nium/og augsyneligre hegdan haþa / Er ecki wtan
hræsne/ Suo þat maa well mycklu þramar kallazt ein
andlig drambsemi / Helldr enn Gudligt litelæti.

Vt aþ Bæninne.

Huad er Bænin?

Bænin

Aþ Bæninne.

Bænin er ein wopphaþning hiartans till Gudz/ eins huers godz aþ hm̄ at bidia/ Og Gudi þyre med- tekna welgiorninga / þacker at giora / Þar þyre er at bidia ecki annat enn suo sem widr Gud sialþuann at mæla / Og nockrs godz aþ hm̄ at beidazt / Og þar þyre þacker at giora.

J huersu marga stade werdr Bæninne skipt?

J twenna stade / J akallit/og þackar giordina/ Akallit ꝥ kallazt / at bidia Gud nockrs godz/aþ riet- tu Hiarta / Og hier till heyra aller bæna Psalmar. Þackar giordin kallazt Gud at loþa hann at prisa / wegsama / og widr kenna / ꝥ hialp og hugsuolun oss aþ Gudi weitt / og at þagna suodan welgior- ningum/ Hier til heyra aller þacklætis Psalmar.

Huersu margar greiner heyra einne Christiligre Bæn till?

Þiorar sierligar greiner / Sem er Gudz till- skipan/ Gudligt / þyrebeit/ Ein orug Trua / Og su naudsynin edr þaurþin / Sem þa hliotu wier Gud vm at bidia.

Af Bæninne.

Huer er hin fyrsta

Greinin?

Gudz Bodord sialfs / Huer ed oss hefer skipat / At wier skulum sig bidia / og hann a kalla / Wier skulum og ꝥ læra at wita / ꝥ ecki sie alleinazta manndrap / hordomar / þiofnadr ect Syndir / Helldr iaf nuel eirnin / ꝥ hina mestu og herfuiliguztu Synd at wera / At bidia ecki sinn Gud / Og at a kalla hann ecki i sinum naudsynium / ongrar hugsualanar / Hialpar nie fulltings sier af honnū at wænta / Og hm̃ ecki þacker at giora fyre sina o wmrædiliga welgiorninga / Jtem at ꝥ sie ecki vnder woru sialfs walldi komit / Huort wier vilium bidiazt fyrir eda eigi / Helldr þa erum wier skylldug er till at akalla Gud / Og af honnū hialpar at bidia / fyre saker hans Bodordz og tilskipunar.

Nu seiger þu / min vantrua og ouerdugleike / skelfua mig i burt fra at bidia?

Þar gef þu suodan suar till / Nær ed oss will wor wantrua i burt skelfua fra bæninne / Þa skulum wier þar i mot setia Gudz ord Matthe: vij. Capittel Bediet þa mun ydr gefin werda / þui huer ed bidr / þm mun weitazt / Og i Psalm: xlix. A kalla þu mig (seiger drottinn) a þm hormungar tima / Og mun eg bænheyra þig.

Aꝼ Bæninne.

Enn nær ed wor o werdugleike hann will é burt skelꝼua oss / þa skulum wier suo þeinnckia / ꝥ Gudz Bodord sem oss skipar at bidia / Skule mycklu ædra og dyrdmætara halldit wera / Enn suo sem ꝥ wor ouerdugleike er till / Þui huada heimsku manne wæri ꝥ / Sem i odrum gudligum Bodordum willdi eirnin suodann ꝼauisliga spurning wpaheꝼia og seigia / Eg em þess eigi werdugr / At eg skule Gudz Bodordum hlydugr wera / Suo sem at er þessum / Þu skallt ecki Mandrepa / Þu skallt ecki stela etc. Item ꝥ wæri einn ꝼawis þionuztu mann nær ed hans Husbonde skipadi honnū at giora sina skyllduga þionuztu / Og hann aꝼsakadi sig medr þessu og segdi / Eg er ecki werdugr at giora þina skipan / edr þier hlydugr at wera.

Huer er su onnr
Greinin?

Gudz ꝼyrreheit / Huert ed oss hughreystir / og otuisar / at Gud hann wilie Bænheyra oss / Og a vorum bænastad skulle eingimn brestr werda / Swo sem Christur seiger Johan: xvj. Capittel. Sannliga Sanliga seige eg ydr / Huers þier bidier ꝼaudrunn i minu naꝼne / ꝥ mun hann geꝼa ydr / Og Luce xj. Capitt: Mycklu ꝼramar mun þa ydar Himneske ꝼader geꝼa ꝥm Heilagann ande / Sem hann bidia etc Taulerus heꝼer talat eina agæta malsgrein sem suo hliodar /

hlÿodar / Animum hominis / nunquam tam amdum eſſe poſſe ad accipiendum / quin Deus manzins hugr ſie alldreige ſuo auiliugr til at medtaka / ꝥ Gud ſie ecki mycklu fuſare og reidubunare til at gefa / þuiat hann er einn Sannarligr Gud / og helldr ſina lofan og fyrreheit ſtadfaſtliganna:

Huer er ſu hin þri- dia Greinin?

Þat er Truan / at wier truum þui ſtadfaſtlig- anna / ꝥ oſſ eru Syndirnar fyregefnar fyrer Jheſum Chriſtum / og ꝥ Gudi þocknizt vel wor bæn / og ꝥ hun werdi af hī̄m heyrd Chriſtus vegna / Og ꝥ hun ſie ecki til forgefins / helldur audlizt hun ſma willd / og ꝥ viſſiliga þa weitizt henne hialp / frelſan og full- ting vt af þre nalægre haſkaſemd / ſem þa þreynger manninum hellzt / og eirnin ſuo ſem linum edr væ- ging a Gudz Dome og hans hegningu fyrer Syn- dirnar.

Wti nalægum haſkaſemdum og yfuer komande a naudum / þa eigum vier at hafa þann ſkilmala og forordi i worum bænaſtad og akalle / og ſeigia / Ef ꝥ likar ſuo Gudi / og ꝥ er hans wilie / og ſwo framt ſem Gud helldr oſſ ꝥ nyttſamligt vera fyrer lif og Saal / Epter þui ſem Dauid hann giordi ij. Reg: xv. Þann tid hans Son Abſalon rak hann af Riki- nu / þa

nu/ þa ſagdi hann ſuo / Eþ at eg þinn nad i auglite Drottins/ þa mun hann innleida mig aptr / Enn eþ hann ſeiger / þu þeckizt mier ecki/ þa em eg nu hier/ giore hann widr mig ſem hm̄ ſialþum bezt likar/ Suo ſeiger og eirnin ſa hinn likþrae madr ĩ Matth: viij. Capit. Drottinn eþ at/ þ er ſuo þitt wilie/ þa kan- tu mig hreinan at giora / Og Chriſtr hann ſeiger ſuo ſialþr / Þader / eþ at mogulígt er þa tak þennann Kaleik aþ mier / þo eigi ſem eg wil helldr ſuo ſem þu willt.

Wier ſkulum og eirnin Gudi worum Herra huorcki ſetia neinn ſkamt nie tima til/ med hueriu mo te hann ſkule helltzt hialpa og þrelſa oſſ helldr at trua/ epter þui ſem Paall Poſtule ſeigir til Epheſios / þ Gud hann kunne myckłu merckiligar at giora/ þram̄ yþuer allt þ huat wier bidium / edr ſkyniat ge- tum.

Eirnin lika nær ed Gud giorer ſuo ſem þreſt a þui / edr dregr þ vndan þyre oſſ vm ſtundar Saker/ huad wier bidium hann vm / lika ſem at lietizt hann ecki wilia heyra wora Bæn / þa ſkulum vier þo ecki at helldr vpp geþa / nie aþlata / edr tregare werda til at bidia hann / Helldr þa ſkulum wier þ wita / at Gud hann vilie medr ſwodan Dwol og vndan drætti reyna wora tru / og hana Kroptugre giora/ Lika ſuo ſem þ hann gaþ Abraham þann loþada og tilſagda ſem longu þar epter a/ hid þyrſta i elle a þui hans.

 Huer

Huer er hin þiorda
Greinin ?

Naudsynin / edr sa hlutrinn / sem vier wilium þa vmbedit haþa / þuiat bænin skal ecki wera eitt o nytt orda skualldr/edr eitt þaþeingeligt munn huiskr og wara skrap/ ꝥ auagytarlaust vt geingur i tomann wind suo at seigia / Helldr þa skulu wier bidia Gud inneliga og aþ hiarta / og tia þyre hm̃ vor wankuædi / eda huers wier þurþum vid/ Og hm̃ þackirat giora þyre sina o wmrædiliga velgiorninga / Og ꝥ sama er hans gudligre dyrd og blezudu naþne þægiligt loþ og riettilig dyrckan.

Enn huers eigum vier at bidia aþ Gudi ?

Heilaug ritning hun bydr/ ꝥ wier skulum bidia Gud bædi vm andligar og likamligar giaþuer/ Ecki þo alleinazta vm vorar sialþs naudsyniar / helldr þyre allzhattudum naudsynium allra Christiligra Kirckna / og suo þyrir Weralldligum walldz mōm/ þyre þann skulld þa aminna eirnin Postularner suo kostgæþuiliganna/ ꝥ vier skulum bidia þyrer Kirckiu soþnudunum / ꝥ er þyre ollum Christiligum Samkundum / ꝥ Gud hann vardueite þær þyrir allre villu/ rongum a trunade / Sundr þyckium/ og a hlau-

þum

þum Diofulsins / suo at marger mættu Saluhialp-
liger werda / og til Gudz Euangelio komazt / Hinn
Heilage Paall hann bydr ꝥ bidia skule fyre Yfuer
walldinu / sem er fyre Konungunum / hofdingiu-
num / og Landz domurunum / suo ꝥ Gud wilie ge-
fa oss fyre fra yfuer sion / almenniligann frid/goda
og gæfusamliga laga stiorn / sanna og rietta Gudz
dyrckan i Lande suo at heidr og sidsemd mætti vard-
ueitazt. Item ꝥ wier skulum bidia vm likamligt vpp
helldi og stundliga næring / og vm allar adrar þarf-
ligar naudsyniar / Epter þui sem Drottinlig Bæn
hun innehelldr.

Ut af Drottinli- gre Bæn.

Hvad er Drottinlig Bæn?

Hun er ein Slett fyremynd edr form til at bi-
diazt fyrir / huer ed Lærisueinunum og ollum Chri-
struodum mõm var kend og gefin af sialfum Chri-
sto Matthei vj. Capit. þar ed hann seiger suo/ Nær
þier bidiet/ þa seigit Fader wor / huer at ert a Him-
num.

Seig fram̃ þa Drottin- liga Bæn.

Af Drottinligre Bæn.

Fader wor/ huer ert a Himnum.
j. Helgizt nafn þitt.
ij. Tilkome þit Rike
iij. Verdi þinn vilie lika sem a Himne/ suo a Jordu
iiij. Gef oss i Dag wort dagligt braud.
v. Og fyrergef oss worar skullder / Suo sem wier
fyrergefum worum skuldu nautum.
vj. Og innleid oss ecki i freistne.
vij. Helldr frelsadu oss fra illu Amen.

Þessi Bænin hefer einn formala/ Siw Bæner/ og eina malsending.

J Formalanum kollum wier hann Gud / Faudr vorn/ sem a himnum bygger/ huadan vier væntum ecki Jardneskrar ætleifdar / Heldr himneskra fagnada/ og eilifs lifs.

J hinne fyrstu bæninne/ bidum vier þess/ ꝥ Gudz dyrd/ og hreinferdugr lærdomr werdi wel haldin/ og ꝥ heilog Chrıstilig Kirckia vt aukizt alla tima / Og Gudz heilagt nafn/ fyre Euangelium / werdi augliost/ hia ollum mönnum/ Þuiat ꝥ er hin mesta gudlastan at till leggia þa heidran og wegsemd skepnunum og werckunum/ sem Gudz nafne og hans dyrd til heyrir.

J þre annare Bæninne/ bidum wier vm auagytarsamliga vt breiding Heilagy Euangelij / Og ꝥ Gud hann stiorne og radi fyre oss / Einckum suo /

Þat

Þat hann wppbyrie i oss sitt Rike / fyre sinn Hei-
lagann Anda / Og ꝥ Diofulsins Rike werdi nid-
brotid/og i eydilagt.

J þre hinne þridiu Bæn / þa bidium wier/
ꝥ aller biskupar / og Pastores / Konungar / Hof-
dingar / Og aller Yfuerbodarar / Lærifedr / Og
Predikarn eirnin aller lægristiettar menn / Og till
heyrendr / Sem hier a Jardrike eru / Þa standi
þui Embætti truliga fyrir / Sem þm er a hen-
de folgit / Og suo i sinne stiett at standa at Gu-
de mætti wel lika Eins og ꝥ Einglarner a hímnum
eru Gude hlyduger/og hm̄ wel þecker.

Swo innehallda nu þessar þriar Bæninnar alt
ꝥ / Huad Gudi til lofs og dyrdar/ Og til mannanna
heilsugiafar og Saluhialpar heyrir / Enn þær ep-
ter fylgiande Bæner vtuisa wora eymd og armædu/
Og bidia vm Gudz hialp og fullting.

J þre hinne fiordu Bæn / Bidium wier ꝥ
Gud wilie gefa oss gott og ærligt vpphelldi /
Frid og farsælu / Sina werud og wardueizlu /
lucku og hamingiu i Landz stiorninne / Þui vngu
Folki med aga og sidsemd ærligt wpp fædi / Eir-
nin welferd i ollum worum vtuegum og erfuidis
monnum þessarar æfui / Og i ollu þui sem oss er
nyttsamligt bædi fyre lif og sall.

J þre hinne fimtu Bæninne / bidum wier / ꝥ
Gud vilie fyre gefa oss worar synder / Og ꝥ sama
munne wissiliga suo skie / þa skipar hann oss / ꝥ

wier skulum eirnin fyregefa worum skulldunautum / Þar fyre lærir þessi Bænin/ ꝥ i ollum bænum og akalle / Þa skule su truan nalæg wera / Sem þui stadfastiga Truer / ꝥ wier hofum Syndanna fyregefning fyre Jhesum Christum / ꝥ er / Aller vier sem hondla og medtaka Jhesum Christ / fyre worn Biskup og tiennadar mann.

J þre hinne Siettu Bæn/ bidium wier ꝥ Gud wilie wardueita oss fyre þm hrædiligum vmsatrum Diofulsins / Suo at wier werdum ecki innleidder i blindleik og willudom / Eda ꝥ wier fyre mickillar ahyggiu saker innfollum i wantrunad / Og mistreystum suo hans miskunn og godgirne.

J þre hinne Sioundu bæninne/ bidium wier ꝥ Gud vilie frelsa oss af ollū Syndum/ i burt fra allre o lucku/ hugar angre/ eymid og armædu þessara lifdaga/ og gefa oss æfuinligt rietlæte og eilift lif.

Enn malsendingin og ꝥ alycktingar ordit Amē er ein stadfesting hiartans og samuitzkunnar / Suo ꝥ vier truum þui oruggliganna/ ꝥ Gud wor Fader/ hafui wissiliganna bænheyrt oss.

Af þre veralldligre Valldz stiorn.

Huad er Valldz stiornin?

Hun

Af veralldligu vallde

Hun er ꝥ walld sem af Gudi er till set/ at hald inn verdi fridr og sidsemd / enn refsat o milldum og sokudnm/ Og weite wernd godum og saklaussum/ Hueriu yfiruallldi wier eigum hlyduger at vera / eigi alleinazta fyre reide og ognar saker / Helldr eirnin samuitzkunnar wegna/ Sem Sancte Paall skrifar til Roman: xiij. Capittel.

Huad er Tyrannas.

Þad er einn yfuergangs wikingr/sem er eiñ vondr ranglatr valdzmadr/sem ecki wil stiorna epter laugunū/heldr epter sinū rangsinnū vilia og grindar gedi.

Hefer yfuerualldit eirnin sina grunduallan vti Heilagre ritning?

Ja wissiliganna er ꝥ grunduallat og tillskipat bædi i hinu gamla og nyia Testamentinu Genes: ix. Cap. seigir Gud suo/huer sem vt heller mannligu blode/ Þess blode skal og af mōm wt hellt werda / Og Exodi xxj. Ef at nockr wmsitur sinn Naunga / Og drepr hann af sertninge / Þa skalltu taka þann sama mann i fra minu altare / Till þess at hann werdi drepinn/Og S: Paall seigir suo til Roman. xiij Cap:

Þad

Aþ Veralldligu vallde.

Þad aller eige yþuervalldinu vndergeþner at wera/ þuiat ecki er walld nema aþ Gudi etc. Og Petur Postuli seiger i þyrra Pistle odrum Capitula / Weri þier vnder geþner allri mañligre skepnu/ vpp a Gudz vegna / þ sie Konunginum suo sem yþuerboda / edr hertugunum suo sem aþ hm̄ vt sendum. Jtem Matthei xxvj. seiger Christr til Petrus/ sa sem med swerdi wegr / skal med Suerdi þarazt / Og Luc : iij. Capit. Sagdi Johannis Baptista til Hermannanna/ ranit onguann / helldr latid ydr nægiazt ydart kaupgialld.

Er þa yþuervalldit Gudz tilskipan?

Ja vissiliganna / þa er yþuervalldit eitt Gudz werck og til skipan / Enn eigi suo aþ Gude vpp a lagt / sem oþridr / Drepsotter / Hallæri / og onnr motlæti verda mõm aþ Gudi vpp a Laugd / helldr er yþuervalldit eitt Gudz werck / og huert ed Gud sialþr heþer innsett / og medr sinu Ordi stadþest / og dagliganna þa stydr og styrcker / likiande vidr him in tungla ganga/og adra þa goda hlute sem hann heþer skapat mõm til gangs og nytsemdar.

Huar þyre þa taka suo marger iller og oraduander menn athallda walld og Yþuerbod?

Wall-

Aþ Veralldligu valldi.

Walldit edr Embattid er atskilianligr hlutr vidr þa Personuna sem þ heþer at hallda / Enn þ er þo samt gott og aþ Gude sett / þo at sa heþdi þui rangliga sem helldr / suo sem Nero / Julianus og adrer þra likar.

Huersu marga hlute skal

walldz madrinn aalita.

Þria hlute / þyrst Gud/ þa sialþuann sig/og suo sinn vnder geþinn lyd.

Huar þyre a Gud?

Swo at þr meigi sierdeilis vita / huert at þra Embætti er / Og huers ed Gud kreþr aþ þm / Enn einckanliga þessa þiora hlute heimter Gud at ollum yþueruallldz mõm.

Hinn þyrste er / Gudz widrkenning / Einckum suo at þr vidrkenne þ / og haþui wigmune a þui / at Gud er sa einn i huers hendi og valldi aull wielldi eru/hann skipter rikum og skipar yþuerbodum / Sem Moyses vottar Deutro: x. Capit. Þar hann seiger Himinn og Jord / og allt huad þar er inne / þa er þ Drottins Gudz þins / Og i þyrstu Bok Cronikunnar xxx. Capit. seigir Dauid suo / Loþadr siertu Drottinn Gud Jraels Faudr vors / þier heyrir allt

 walld/

walld/ huad a Himnum og a Jordu er / þ er þitt/ Og Daniel i fiorda Capit. seiger / Sa hinn hædzte Drottnar i Rike manzins og geþr þ huerium hann will Konung Babilonar þeckti ecki Gud Drottinn/ þui war hann burt rekin aþ rikium / og hlaut vm langa timi / sem ein skynlaus skepna hia willu dyrum at wera / og suo sem annat naut gras at etha allt þangat til ed hann vidrkendi Gud.

Hinn Annar/ er Gudz otte / suo at þr i ollum hlutum Ottizt Gud/ og gange iduliga i hans Laugmale / suo sem Moyses radleggr þm / Deuto: xvij. Capit. Nær ed Konungrinn / edr walldz madrinn situr i tignar sæte sins Konungs rikis/ eda yþuerbodunar / þa skal hann hia sier haþa Laugmal Drottins/ og þar inne lesa vm sina liþdaga / suo at hann lære Gud at ottazt / Og Dauid seiger i odrum Psalmi/ Latid leidrietta ydr þier Konungar / Og latid aga ydr þier domendr a Jordu/ Og i hinum lxxxij. Psalm Huersu leinge wilie þier rangliga dæma / Og Personu hins o gudliga þram hallda / Pharao Konungr Egipta Landz þyre þui hann hræddizt ecki Drottinn / war hann lostinn æ sottum / og hardliga plagadr aþ Gudi / Og at siduztu nidrsockr i haþuit rauda / Saul Konungr aþ þui hann þorsmade Gudz Bodord / þar þyre vard hann burt sleginn aþ rikinu / Og Gud vtualdi Dauid til Konnungs i hans stad.

Hinn

Hinn þridie hlutrinn/ er visdomr / Og þess sama uisdoms skulu þr bidia aþ Gude / suo at þr meige wita / huad þr skulu giora edr warazt / epter sliku sinu Embætti / Lika sem þat Salamon Konugr hann bad og skriþat stendr iij. Regum iij. Capit. Drottinn Gud minn (sagdi hann) þu heþer sett þinn þion til Konungs / i stad mins Þaudrs Dauidz / enn eg eitt litid vngmenne weit huorcki mina vt gongu nie inngang / Og þinn þion er a medal þessa þolcks / þ þu heþer wtualit suo margt þ eingin þær tolu a komit nie vppskriþat þyre þiolda Saker / huar þyre þu willdir nu geþa þinum þion / hlydugt hiarta / suo at hann mætti riett dæma / þitt þolk / og skynia huad gott edr illt er/ Þui huer þorma at dæma þetta þitt hid myckla þolk.

Hinn þiorde hlutrinn / er domr og riettuise/ suo at þr dæmi riett hier a Jardrike / þarandi ecki at neinum mannuirdingum / Suo sem Moyses bydr Exodi xxiij. Capit. Þu skallt ecki beygia aþ riettum Dome / suo at hinn þatæke hann nae sinum riette etc. Og Jeremias hann seigir xxij. Capit. Giore þier riett laag/ og dæmit riettuisliga / og þrelsit hinn nidrþryckta / vt aþ walldi hins illzku þulla/ Og Deutro: xxvj. Cap. Domendr og yþuer menn skalltu setia / suo at þr dæmi þolkit med riettum dome/ þu skallt og ecki halla riettum dome/ þu skallt og ecki at mannuirdingum þara / nie giaþuer þiggia / þuiat giaþuer og mutur blinda augun wisra manna/

 og

Og vmsinua ordum riettferdugra / Og Esaias seiger x. Capittel. Wie sie þm / Sem rangsnunar laga setningar samsetia / Og Sapientiæ vj. Capitt. Hyre þier Konungar / Og hyggit at þui / Læri þier domendr a Jordu / ydr er valldit af Gudi gefit / og macktin af hinum hædzta / Og hann mun spyria af ydr huad þier hafezt at / og ransaka huad þier a setied etc. Achab Konungr Jsraels lydz / fyre þui at hann framdi wid Naboth o riettuise / þui war hann straffadr af Drottne / Sem seigir i þridiu bok Regum i sidazta Capitula etc. Cambyses Konungr liet flaa susammes ranglatann Domara / till þess at adrer domarar skylldu slickt fordazt.

Huar fyre skulu Valldzmen hyggya at sialfum sier?

Swo at þr meigi vita / og skyn a hafa / nær ed þr kunna at rata i ein hueria neyd og angist / huert þr skulu huggunar leita / þa þr kenna sig / vti slikre valdz stiorn mickils til wanmattuga / at geyma gudligra riettinda / i mote suodann valdi ouinarins / sem iafnan a stundar at fyre koma og drepa allre rikistiorn og riettu valde / Ef at Gud hann styrckti þ ecki.

Enn þessi hugsuolun er komin i fiorum hlutum?

Af veraldligu valldi

Fyrst i kosningunne edr vtualningunne / ꝥ þr vite at eigi hafui þr inntreyngt sier med wallde / edr fie giofum till þessa Embættis edr Valdzstiornar / Helldr sig laugliga þar til kiorna og kalladæ vera Þat er hin mesta hugsuolun / þar kann madrinn med godre samuitzku aull sin malefne Gudi almattugum ath bifala / og i hendr at selia / Absalon setti sig rangliga i Riki sins Faudrs / þui fyrefórst hann illa.

J annare grein med þui / at þr wite Gud sialfann wera giornings mann og stiornara Laugmalsins / Og ꝥ walldzmennina hafui hann suo sem sin werck fære þar til / Ja hann elskar sina þionuztu menn / Og skipar Einglunum till werndar og geymslu widr þa / Sem Daniel wottar vij Capitula / Og i bok Josua og Judicum skrifat stendr.

J þridiu grein / at þr wita / ꝥ Gud wirder suo mickit þessa steitt Valldzmannanna / at ꝥ kallazt hans hinn dyrdligazte fresiodr a Jordu / Swo wirdezt Gud sialfr at kalla þa sinu nafne / Sem seiger / i Psalminum lxxxij / Eg hefui sagt at Guder eru þier / A Ebresku Elohim / Swo og bydr Gud at bidia skule Konunginum / Og ollum walldamonnum / Sem Paull Postuli seigir i Timoth ij..

J Fiordu grein / þa skulu walldz menn æ iafnan a lita / Og sier fyre augum hafa / saugr og Epterdæmi hins gamla Testamensins / huersu Gud hefer dasamliga med þa heyrdum atburdum werndat sit riettinda walld i fra nalægum rangindum / Og þui

hialpat vr morgum og mycklum haska semdum/Sem dæmi till finnazt / ap Abraham / Joseph / Gedeon/ Dauid /Ezechias og odrum fleirum / Suo og huersu Gud heper hegnt og fyrefarit þm sem sig hapa rangliga sett vpp i mott valldinu / sem war Chore/ Dathan / Absalon/ Judas /Galilæns/Teudas / Og nu sidazt ꝥ wpphlaupit almugans i þyduerskunne.

Enn huar fyre skulu þr gætur gefa at sinum vndergefnum lyd ?

Suo at þr wite / med hueriu mote þr skulu styra og stiorna sinum vndergefnum lyd med fride og speckt/Med odru hugskotz auga þm at lita og gaumgæfa at Gudi /og hans Bodordum/Suo at þr halldé ecki sitt vnder folck sem skynlausar skepnur eda wille dyr/Helldr suo sem fostbrædr og samerfuingia med sier til eilifs lifs /Og ꝥ þr verndi fatækar eckiur og faudrlaus born/vanfæra/farada/og þurftuga/ Og þa sem ofrike eru borner / huerra faudr og domanda Gud kallar sig sialfuann wera / Wppa ꝥ at þr sem wolldumum styra/vite sig og hafa Drottinn yfuer sier a himnum sem Paall Postuli seiger Colloss: iij Cap.

Enn med þui odru hugskotz auganu skulu þr lita till sinna vndergefinna manna / Suo at þr meige þm till werndar og hlifdar wera/og stiorna þm i godum

dum þride / Og þarsælligre yþuerbodan / Vonda menn og ranglata skulu þr straþþa / Enn wera godum till styrckingar og vppheþdar / suo ꝥ heidr og sidsemd og sannarlig Gudz dyrckan verdi iaþnan halldin / epter Gudz wilia sialþs / Og hans þyrer skipan / Enn hegna skulu þr sem wolldin haþa med hoþue og godre skynsemd / suo at þr þyrme ecki vondri sodsleiþ / Enn dyrindis kerin med þotum trodi / Og lata eigi helldr alla þess giallda / Þo ath einn madr misgiore i þra vmdæmi / Þui suo seiger i ordzkuidenum Nescit regnare qui nequit dissimulare/ ꝥ er / Sa kunne ecki at stiorna / Sem ecki kann at stilla edr at wagia / ꝥ er med hyggindum ath heþga stiorninne / Dauid villdi ecki drepa lata Joab þann Manndrapara at sier liþuanda / Huer ed þo haþdi / At hans o uilia i helsleigit two agæta Hoþdingia / Sem woru þr Abner og Amasa / Og Keisarre Augustus hann plagadi at seigia / Bellare est aureo hamo pisces comprehendere / ꝥ bardagar og oruztur væri sa hlutr / Sem iaþnadizt wid ꝥ med gull aunglinum þiskinn at þanga / Huar ed varla mun suo mickit verda med þeingit sem ꝥ veidar þærit er wert til/eda ꝥ skadinn er verdr/ eþ missazt kann.

Huad eru Valldzmenn skylldugir at hallda vidr sit vnderþolk ?

Hellz þria hlute/ Hinn fyrsta/ at þr hlyde med godvilia þra maale / Einckum þra sem sialfuer eru wan mattuger til at fram bera sin Eyrinde / Sem eru Ekkiur/ Fauderlaus born / og fatækir menn þessa ber þm at styrckia til riettinda / og dæma þra maal epter Laugum.

Hinn Annar / at þr verndi sinn vndergefin lyd/ halldi þa med Laug og frid / Refsi wondum og ranglatum / enn verndi godfusa / og vel siñada/ Og þ Christiligar kenningar/ eirnin heidr og æra medr go dre sidseme verdi allt vel halldit / i godre Politia / þ er Verallldligre stiorn.

Hinn þridie / þ þr halldi at folkinu / og a eggie þ / med heil:ædum at ottazt Gud / suo at menn hafui kynning Gudz nafns / og breyte þ fremst þr geta epter Gudz bodordum / Og þessi werck pryda miog þra walld / og lika Gudi sem best.

Enn huad eru þegnarner
Valldz monnunum skyll-
duger ?

þria hlute/ sem er skatt og skylldr at giallda/ þm hlyduger at wera med at huga/ þa at elska og i heidrun at hafa.

Af skattgialldinu seigir Sancte Paull suo til Roman: xiij. Capit. Gialldit huerium sinar skull-
der/

der/ ꝥm skatt/ sem hann a at raka etc. Christr seiger sem Mattheus skriꝼar xxij Capit. Gialldit ꝥ Keisaranum sem honum heyrir.

Vt aꝼ ꝥm Ottanum seigir Postulinn eirnin suo til Roman: xiij. Ottizt þann þier eigit at ottazt/ Og Prouerbior: xxiiij. seiger Salamon / Ottazt þu Gud og Konunginn / og meinga þig ecki med manndrapurum / ꝥt ꝥra ogæꝼua mun bradliga yꝼuer þa koma / Vt aꝼ ꝥm heidrinum seiger eirnin S. Paull suo til Roman: xiij. Heidrit þann þier eigit at heidra / Og Sancte Petur hann kennir / Ottizt Gud (seiger hann) og heidrit Konunginn.

Er þa valldit yꝼuerbodanna stillingarlaust / suo at ꝥr mega giora huad ꝥr vilia?

Nei ecki/ ꝥr skulu ecki ꝥ neitt skipa edr giora sem Gudz ordum er a mote og natturligu Laugmale/ Swo syndgazt ꝥr og eꝼ at þr skipa a mote Landzins Laugum og ꝼormeran sins yꝼuervalldz / edr giora ꝥ nockut sem Rikisins riettr bannar / og a mote er godum og gomlum siduenium / Saker þess at ꝥ mai horꝼa til mickillar tuidrægne med morgum Landzins innbyggiorum / Swo sem ꝥ Achab Konungr matti ecki taka wingard Naboth bonda i mote hans

 vilia

vilia þui mega ecki helldr valldzmennirner epter sinni willd rāgliga gripa þra mōm/ þui huer er herra yþuer sinne eign/og a henne at rada/ Johannis Baptista hū seigir till riddaranna latid ydr nægiazt ydart kaup giald/ Og þui skulu þr ecki taka þrekara þau ord / De Jure regni/ sem seigir ap Konungligum rietti i bok Samuelis/ þui ecki skipar þar huorcki Konungū nie hoþdnigum nie neinum yþueruallds mōm/ at taka ap eignum og peningum sinna vnder manna / suo mickit sem þr sialþuer vilia / helldr er þ suo at skilia / at þr take ap þiar hlutum sinna vnder manna til heyriligann skatt/og bæriliga tolla sem þr mega med riettu haþa / Og laugmalit loþar þm til landuarnar og almugans naudþurþtar.

Enn ep Valldzmenn skipa nockut þ mote er Gudz riettindum?

Þa er þar suodant suar til geþanda /sem Postularner sogdu/ Act. v. Cap: At meir ha þuir at hlyda Gudi enn mōm/ Og at dæmū Danielis og þra þriggia saklausra sueina / Sem ecki vildu til bidia likneskiuna þa sem Konungrinn i Babilon liet vppsetia/og at dæmum þra Machabeorum sem ecki vildu briota a mote Gudz Laugmale/Og þui eru Valldzmennirner ey aleinazta skylduger til at þramþylgia þm bod ordunum/Sem standa a þui odru Laugmals spiall-

Af veralldligu vallde.

dinu Moysis / Helldr iafn vel eirnin þm sem standa a þui hinu fyrra / ꝥ er suo at skilia at yfuerbodum hæfer ecki alleinazta at vernda sinn vnder gefinn lyd med fride og speckt / edr hegna ranglæti / helldr mycklu framar at sia suo fyrir ꝥ haldizt lærdomr gudligra Boderda / og med godre a stundan þar at fylgia ꝥ Gudz Ord werdi riettiliga Predikat / Og ꝥ Kirckiu þionuztan werdi framin og flut epter gudligre fyreskipan / Þui eiga werralldliger Valldzmenn at fyrebioda falsligann Lærdom / Rangann a trunad / Rangar kenningar / Gud lastaner / Meinsæri / Og allar adrar straffaner Gudligra og andligra riettinda / Swo sem at giordu eigi alleinazta Konungar Jraels lydz / Helldr og eirnin Konugar Heidinna þioda / Sem Nabagudonosor / Og Darius Konungr þr giordu huerier ed ꝥ almenneligt bod lietu vt ganga vm allt ꝥ Rike / J hueriu þr fyre budu at nockr segdi Gud lastan vid Gud Jraels lydz / Og þr sem suo giora eru riettiliger Valldz menn / þa somu mun Gud styrckia / þm sina Nad og blezan gefua / Sem hann sialfr seiger / Þa sem mig dyrcka / mun eg heidra.

Þocknazt eirnin Gudi þau werckin Veralldligrar valldz stiornar ?

 Aull

Af veralldligu vallde.

Aull suodan werck og erfuidis muner / Fyrehugvan / a hyggia og armædi i veralldligre Valdzstiorn / Og aull þarflig syslan i buskapar hætti etc. ed huer sem einn epter sinne kallan giorir / Þa eru ꝥ agæt Christilig god werck / Og Gudi þacknæmilig þionustu giord / Þuiat suodan werckshættir eru af Gudi bodner / Þar fyrer prisa og lofua Spamennirner optsinnes / Swodan veralldliga werckshætti fram yfuer allar fornfæringar og brenne offr / Og þar i mot þa forleggia þr med ollu allat þær innsettningar sem af mõm eru vppdicktadar/ huersu Heilagligar sem þær synazt.

Enn suo seiger Esaias i Fyrsta Capitt: Af fornfæringunum / Huer krefr slicks vt af ydar hondum etc. Enn þar i mot / af werckum gudhræddra / Valldzstiornara seigir hann suo / Hialpit hinum nidrþryckta/giorit Laug og riett himnum faudurlausa / Styrckit ecknanna malefne etc. Og Spamadurinn setr þar till eitt Gudligt fyreheit af agættu werdkaupe og seigir/ Þo at ydrar Synder væri suo raudar sem Blod / Þa skulu þær huitar werda sem snior / Og Oseas hann seiger vj. Capittel. Miskunnsemina wil eg / Enn eigi offraner.

Og þm Embættis þionustunum i buskapar hættinum leggr Paall Postule j. Timoth ij. Einn dyrdligann lofstir / Sierdeilis Hiuskapar bandinu (Huert ed sumer Klaustra menn fyre lita og weraldligt kalla) Og seigir ꝥ kuinnan werdi hialplig fyre

barn-

barnburdinn / ef at hun blifur i riettre Tru og Christiligum kærleika / Þar setur Postulenn Truna og þau verckin Christiligrar kallanar huorutueggia tillsamans / Þuiat þau heyra og eirnin til samans.

Huar fyre forhefia þr hræsnaranner þau klaustra werckin suo haat ?

Þr giora ꝥ sama rangliganna / hrella og angra þar med margs manz hiarta / Þar fyre þa skulu hiner Christnu ꝥ wita mega / at Embættis þionustr og / werckshættir veraldligra stetta / Sem er yfuer valldzstiornin / hiuskapar bandit / Predikunar Emi ættid etc. Og annar þuilikr þra lifnadr / er halldandi langt vm ædri og agætare enn suo sem ꝥ Klaustra lifnadrinn er Og ꝥ sama fyrir þriggia hluta saker.

Fyrst þar fyre / at þr hafa Gudz Bodord / Og kallan / og hans tilskipan sins lifnadar.

Þar nærst fyre ꝥ / at ꝥ sama eru þær stietter og Embættis þionustr / i Huerium at framin werda Christiligs Kærleika.

J þridia mata fyre ꝥ / at þær eru lydskylldadar vnder almennilig þyngsl og þianingar / hliota eirnin dagliga at wænta eins huers motlætis / harmkuæla / sorga og mannrauna / Þar fyre þa hafa þr menn sem þar inne lifua og eirnin nogligt til efne at idka sina Tru widr Gud / Og þau kærleiks werckin widr sina Samchristinn.

Af Veralldligu vallde.

Þar i mot þa hefer sa Klaustra lifnadrinn/ med sinum siduenium/ reglu holldum / og hræsnis werckum ongua kallan af Gude / eigin Gudz bodord / nie hans til skipan / þar fyre er sa ꝥra lifnadr ein o nytt samlig Gudz þionuzta / Sem Christr seiger Matth: xv. Capit. Til forgefins dyrcka ꝥr mig/ med þui ꝥr læra ecki annat / enn mannanna Lærdoma og bodord etc. Þar at auk med þui at ꝥr kenna huorcki nie Predika / veita ongum sina þionuztu/ og lata eigi neitt gott af sier leida / lifua þanninn athugalauser / i sinu idiuleyse / hafandi suo sier fyre Gud feite magann sinnar ofneyzlu Romano: xvj. Capit. Bera og eingin þingsl med riettu Kirckiunnar Valldi / eda med odrum stiettum i verolldinne / þar fyre skulu wier þa Christliga werckshætti yfueralldzins / Hiuskapar bandzins Predikunar Embættisins etc. Hallda langt vm ædri og mycklu betre / en suo sem þan Klaustra lifnadinn/ þau hræsins werckin.

Vt af Kirckiunnar Vallde.

Enn huad eigu wier at hallda vt af Kirckiunnar Vallde og hennar innsettningum?

Lik·

Af Kirckiunnar vallde.

Lika suo sem at wier holldum allt Verallдligt yfueruallld / sem adra Gudz tilskipan / i mycklum heidre og wirdingum / og eigum þar alla a stundan a at hafa / ꝥ goder og nyttsamliger laga settningar / og vel samsett Landzstiorn werdi halldinn / Swo lika eigu wier og eirnin (Politiam Ecclesiasticam / ꝥ er / þa Veralldliga Kirckiunnar valldzstiorn / Huer ed til vpp helldis Predikunar Embættinu / og þre sannarligre Gudz þionuztunne / er hellzt innsett) ecki at ouirda nie at fyrelita / Helldr ꝥ sama Kirckiunnar walld af hiarta miog virdiligt og heilagligt at hallda / og i ollum heidre at hafa.

Huersu marger hluter heyra til þre hinne Veralldligu Kirckiu Stiorninne ?

Tweir hluter / hinn fyrste er Predikunar Embættid / huert ed Gud sialfr hefer innsett.

Hinn Annar / þær nockrar augsyneligar godar skipaner / sem af odrum godum Gudhræddum Biskupum edr Prelatum / og af Christiligum Samkundum þar fyre innsettar eru / at ꝥ mætti þui sidsamligar til vegar ganga vti Samkundunum.

Til Predikunar Embættisins heyrir / ꝥ Christilig Kirckia hefer Gudz bod ord til þess at hun meige kalla ordzins þienara / og þa hinu

somu

ſomu til at ſkipa/ ſem Euangelium ſkulu opinberliga Predika / Heilaug Sacramenta fram̄ gefa / Syndanna fyregefning alment at kunngiora / edr fyrir Aflauſnina einum ſier huerium / ſier i lage hana til at ſeigia. Item ꝥ Chriſtilig Kirckia hefer mackt til / at forboda / og i bann at ſetia þa hinu ſomu ſem liggia vti opinberum ſtorſyndum / og vilia ecki yfuerbæta ſig / Þetta Predikunar Embættid og Kirckiu þionuztan/ ſkal med allre a ſtundan/ i hædztum heidre og wirdingum halldit werda / Huar fyre ꝥ hinn xxiiij. Pſalmrinn hann ſeiger ſuo Vppluke þier hlidunum / og latid dyrnar vpp a gatt/ Swo ꝥ Konungrinn dyrearinnar inngange / þuiat ꝥ ſama er ſa hinn koſtuligaztæ og hīn dyrdarſamligazte gimſteinn / I hia huerium vier ſkulum alla hlute yfuer gefa / og kaupa þann hinn ſama.

Enn hinn annar hlutrinn ſa þar til heyrir / er þeſſi ꝥ Predikunar Embættid mætti med ſpeckt og ſidſemd riettann fram̄gang fa / og fyre þann ſkulld hliotu vier eirnin nockrar augſyneligar ſkipaner og ſiduenıur at hafa / Og med þui at þær hinu ſomu ſiduenıur og Embættis þionuztr eru nu nytſamligar til ſpakligs og ſidſamligs lifuernes / þar fyre þa ſkulu þær eirnin i heidre halldnar wera / Og þo at þær augſyneligar Skipaner vt af Helgi holldum og hatidis dogum / og af ꝥm til greindum takmorckum ſem er ſtund og ſtadr / huared Predikaner ſkulu heyrazt/ af til einckum Perſonum ſem Gudz þionuſtuna ſkulu

ſkulu þar fram fylgia etc. Og þa at þ ſama ſie ecki þau millde werckin fyrer huer ed Christelig hiortu werda vidr Gud forlickt / þa eru þau ſo lika ſem pær-widiur edr baund / ſem oſſ Sambinda Gudz Euan-gelio / fyrer huert wier werdum Christiligre Kirckiu innplantader / Enn nær ed nu ſwodan godar og gagnſamligar ſkipaner werda herfuiliganna i ſundr-ſlitnar / þa epter fylger þar eitt mickit og o ſeigian-ligt ſkadradi / ſuo þ menn koma þa vti eitt wondzligt illzku fullt og athugalauſt gialifue / ſuo at warla verdr þm aptr a rietta leid komit / huar vt af þ myck-lar og o telianligar hneyckſlaner koma.

Þar fyrer ſkylldu Biſkuparner og þr ſem eru forſtiorar Kircknanna / ſia ſuo til / at þr liete ecki innleida neina o gudliga laga ſettninga / og ran-gann a trunad iafn framt þm godum gomlum og nyttſamligum ſiduenium / þuiat rangſnuner / og obæriliger Laga ſetningar ſtandazt ecki a leingdar / Og nær ed þr ſomu werda aftekner / þa giora þr fra-bærliga mickinn og herfuiligann ſkada / og i burt ſuipta medr ſier naliga ollum godum og nyttſam-ligum ſettningum / Þar fyrer ſkulu aller Christili-ger Kennefedr og ſanner Læriſueinar Gudz Euan-gelij / af taka allt þ / huad Heilagre ritning er motſtadligt / Enn hallda þ allt / huad gudligt og naudſynligt er / Og þ nyttſamligt er til Christili-grar ſidſemdar / Þuiat S. Paull hann bad þm i Corintheo eirnin ſuo / þ aller hluter ſkylldu ſkie og

til

til vegar ganga epter riettri og til heyrelígre skipan.

Aþ hiuskapar Bandinu.

Huad er Hiuskaprinn?

Hann er ein Samteinging Hionabandzins/ eitt heilagt reglu halld og laugligt Sam band a millum Karlmanz og konu / aþ sialþum Gude innsettr og til skipadr/ o athskilianligr til þess at geta born/ Enn þordazt o heyrnligann Saurliþnad.

Hvad er Hiuskaprinn þyre eitt werck?

Hann er eitt Gudz werck/ Þuiat Gud sialþr heþer hann innsett og til skipat (epter þui sem adr er sagt) J Þyrstu þa skapadizt madrinn medr Gudz rade og wilia / sem skriþat stendr Genes: i. Capi. Þar Drottinn sagdi / wier skulum giora mann epter worre mynd. J Annare grein þa stendr og þar skriþat i somu Bok / þ kuinnan skapadizt og medur Gudz rade / og þ manninum wæri eigi gott at wera einum saman / þui munum wier giora (sagdi Drottinn) hm̄ nockra atstod/ þui suæþdi Gud

Adam

Adam og tok riꝼ hans / og giordi þar aꝼ konu. J þridiu grein leidde Gud þeſſa konu til Adams / bleʒadi þau og ſagdi / Vagxit og margꝼalldizt / og vppꝼyllit Jardrikit.

Huerſu langt vtbreidir ſig hiuſkaprinn?

Yꝼuer Manninn og kuinnuna / þuiat Hiuſkaprinn er eitt logligt Samband Manzins og kuinnunnar / Og þo at nockr Dæmi hins gamla Laugmalſins vtuiſe þ / at ꝼordum daga haꝼue þ ſiduenia verit / þ einn madr haꝼui haꝼt ꝼleire eigin konr / enn eina / maa vera ꝼyre nockra merckiligra til eꝼna ſaker / þa ꝼyre bydr þo / þ Nyia Teſtamentit allt ſwodant / þuiat Chriſtr ſialꝼur vt ſkyrir þ Gydingunum Matthe: xix. Capit. Huernen þ Hiuſkaprinn war i ꝼyrſtu innſettr / Og ſeiger / Hann ſem ſkapadi manninn i vpp haꝼinu / hann giordi karlmann og konu / Og Geneſ. i odrum Capit. þa ſeiger Gud / At þau two ſkule wera eitt holld / edr eitt likame.

Huar er Hiuſkapar bandit innſett?

Wti Paradis / i enum ꝼegurſta ſtad.

Af Hiuskapnum.

Huenar var Hiuskapar bandit innsett?

Þegar strax i wpphafui heimsins / a þm sakleysis Dogum / fyrr enn þ nockr synd war.

Huar fyre er hiuskapr-inn innsettr af Gudi?

Fyrir þriggia greina saker / Fyrst till barngetnadar / Suo þ mannkynit halldizt wid / Epter þui sem Gud seiger Genesi j. Capitt. Vaxit og margfalldizt og vppfyllit Jardrikit.

J annare grein / till at fordazt hordoma og saurlifnat / Suo sem Sancte. Pall hann seiger i. Corint. vij. Saker þess at menn fordezt horaner / Þa hafui huer madr sina eiginkonu / Og huer kona sinn eiginn mann.

J þridiu grein er hann settr til þess at fordazt leti / þui hionunum ber at winna fyre sier og sinu afspringe / Suo at þau syndgizt ecki med leti.

A hueriu ber hionunum a stundan at hafa?

J fyrstu ber þm at hafa stoduga Tru og orugt traust till Gudz / og hugya þ / at hann hafui þm hiu skapinn:

skapinn skapat og sett/ Swo skulu þau og lifa samþyckiliga og fridsamliga sin a mille / Swo ber þm og sin born og winnu folck wpp at fæda / og hofsamliga at aga till þess at þ elski Gud og hrædizt Gud / Og sinum eignum og penningum suo at hegda /at Gudi werdi till lofs og þurftugum til hialpar/ enn odrum mõm til einskis skada nie ogagns.

Huern motgangs Kros

hefer Gud hiuskapnum vppa lagt ?

Epter Bodorda brotid sagdi Gud manninum Genes. iij. J sueita andlitz þins skaltu neyta þinnar fædzlu/ Enn konunne sagdi hann / J sorg skaltu sonu þina fæda/ Og þiñ wilie skal þinum manne vnder gefinn vera/ og hann skal þinn herra vera.

Enn þo leggr Drottinn iafn framt þui motlætinu þm badum nockra hugsualan/ Þui suo seiger hañ til manzins/ J sueita þins audlitz skaltu neyta þinnar fædu/ Þar til ed þu huerfr aptr i þa iord sem þu ert aftekinn /Sem at vildi Gud suo seigia/ þit motlæti skal ecki eilifligt vera / Og til konunnar sagdi hann / Vissiliga þa skaltu born fæda/ Enn i sorg skaltu fæda Paal Postule seigir j. Timothij. Þat konan hialpizt fyre barn burdin / Ef at hun er stodug i trunne till Gudz/ og kærleikanum til Naungsins / Og i helgumunne medr hreinferdi.

Af hiuſkapnum.

Maa nockut ſkilia hiuſkap-
inn Laugliga bundinn ?

Nei/ ꝥ Chriſtur ſeigir ſuo Matth. xix: Capittel.
Huad Gud hefer til ſamans teingt/ ꝥ meigi einginn
madr at ſkilia/ Enn ef annat huort hiona helldr eigi
ſina trulofan / Og drygir hordom/ þa er lauſt band
hiuſkaparins / og brakut ſu trulofan / þui maa þar
ſkilia hiuſkapinn at Gudz bodi/ og Chriſti kenningum

At huerium hlutum ber
þm at gæta ſem gipt-
azt wilia ?

Fyrſt þa ſkal þar wera ſamþycke Forelldran-
na/ edr þra manna ſem þra laugligt wmbod hafa /
Item ſamþycki beggia þra ſem ſamanbindazt / Item
þa ſkal og þra hiuſkapr ſettr og ſamenn wera / epter
Landzins Laugmale/og logligum ſiduana.

Item ſuo ſkulu gipter Menn og wita / At ſu
ſtiett likar Gudi well / og ꝥ Gud ſialfr hafue þa ſo
mu ſtiet tilſkipat og ſett / Prydt hana og fagat me-
dr ſinu ordi/og fyrreheitum / og þm bædi Andliga
og werallldliga ſina nad og blezun gefit ſem hiuſka-
pinn hallda / Suo ſem ſa/Cxxviij Pſalmrinn ſeigir/
Beati omnes/At þu ſkulir neyta erfuidis handa þin
na/ og

ña / og ertu sæll / Og well mun þier werda / þin kuinna mun wera sem frio samt winuidar Tre i þinu Huse / Born þin suo sem Oleu kuister / kring vm þitt matbord etc. Þar med er hiuskaparbandit eitt mercki / eda heimoglig vtskyring þess andliga braudkaupsins / Sem er a millum Herrans Christi / Og almenneligrar Christne / Sem Sancti Paall seiger Eph. v. Capitt.

Er hiuskaprinn heimill og frials ollum mõm ?

Ja i hinu gamla Laugmale fyre hingat burdinn war forbodit at nockr skylldi hallda sinum Jungfrurdome / Saker þess at þm war ouitanligt af huerri sa getnadr skylldi koma / Sem frelsa mundi Mannkynid / Þui war ꝥ i þann tima boluan Laugmolsins at geta ecki born a J Jsrael / Enn nu sidan hingat burdinn er hiona bandit ollum frialst og heimillt þm sem ꝥ wilia / At fra skildum þm gelldingum sem Christur tekr vndan / og Matheus skrifar xix. Capit. Þad eru þr sem gelldir eru fæddir af modr kuide / þr adrer sem geldir eru af mõm þr þridiu sem sig gelda sialfuer wilianliga fyre himnarikit / Og þr sem ꝥ geta giort / true eg þm ꝥ wel giort / Enn ollum odrum skipazt at giptazt.

Vt af

Af a kalle Heilagra.

Ut af a kalle Heilagra.

Mega nockut Heilager a kallazt / ſuo
ſem medal gongu
menn ?

Nei þuiat Sancte Paall hann ſeiger j. Timo: ij. Capit. At þar ſie ecki vtan einn Medal gongu madr a millum Gudz og manna / Einckum ſa madr Jheſus Chriſtr / Og til Roman : viij. Capit. ſeiger hann þat Jheſus Chriſtr ſie hier ſem Daudann hefer lidit / Huer at er til Gudz Faudrs hægri handar / og bidur fyre oſſ / Og j. Johann: ij. þo at nockur ſyndgizt / þa hofum wier einn tienadar mann hia Faudrnum Jheſum Chriſtum / þann riettlatur er medr þeſſum greinum Heilagrar ritningar verdr j burt tekinn / ſa onytur atſkilianleike / edr a greiningr Pafuans Preſta / ſem ꝥ kenna / at tuenner ſie Medal gongu menn / Einn ſie Endrlauſnarinnar / og ꝥ ſie Jheſus Chriſtr / Og annar ſie ſa ſem bidie edr forþiene fyre oſſ / Og ꝥ ſama ſie nu Heilager menn. Jtem alla a kallan ꝥra ſem ecki eru næruerandi / gefui ꝥm ſomum / ſa almattrinn / ꝥ ꝥr þecki huerſ manz hiarta og ꝥra anduarpan / Einn Gud er alleinazta allmattugr / Hann ſialfr reynir / ranſakar og þeckir huers manz hiarta / þar fyre ſkulum wier a kalla Gud alleinazta.

Megu vier nockut til bidia Heilaga menn?

Nei/ þuiat Chriſtr ſeiger ſuo Matthei iiij. Capit. Drottinn Gud þinn ſkalltu til bidia / og hm̃ einum þiona / Og hinn Heilage Auguſtinus i bokinne de vera religione hann ſeiger ſuo / Honorandi ſunt Sancti propter imitationem / non adorandi propter religionem / etc. Heilager menn eru i heidre hafande/og ꝥra tru epter fylgiande/Og Eingla Gudz þa heidrum wier med Kærleikſins aſtſeme/enn ecki med gofganinne / wier vpp byggium ꝥm og eingin Muſtieri / þuiat ꝥr wilia og eirnin ecki med ſwodan hætti af oſſ heidrader wera / þui ꝥr wita / nær ed wier erum goder/ þa erum vier ſialfuer þau lifuande Muſtierin Gudz hins hædzta/ Þar fyre ſtendr ſuo ſkrifat Apocal: xxi. Þat Eingillin ſegdi til Johannis/ þann tid hann willdi hafa lotid hm̃ og til bedit hann/ Sia þu til / þu giorer ꝥ ecki/ Þuiat eg em þinn Sam þion og broder / Til bid þu Gud.

Jtem hinn Heilage Chriſoſtomus homilia vj. de profectu Euangelij / hann ſeiger ſuo / Non opus eſt Patronis apud Deum neque multo diſcurſu vt blandiare alijs/ ſed licet ſolus ſis etc. Þer wier þurfum ecki fyre bonar manna wid hia Gude / eirnin ecki helldr margar gongr hingat og þangat til at hafa fagr mæle wid adra / þui þo at þu ſiert einn / og

 hafuer

haþuer onguann þyre bonar mann / Og þo bidr Gud þyre sialþum þier / Þa muntu wissiliga bænheyrdr werda / Huiat Gud er ecki suo þus till at weita / Nær ed adrer bidia þyre oss / Suo sem þa nær ed wier bidium sialþuer / Eirnin þo at wier sieum haldner aþ allzkyns Syndum / Suo sem þ Epterdæmit vt aþ þeire Cannerskre heidinne kuinnu noglúganna vtuisar / Matth. xv. Capitt.

Vier hliotum þo medalgongu edr þyre bonar menn at haþa / Nær ed wier wilium ganga þyre Konunga og adra stor hoþdingia ꝛ.

Þessa epterliking þorleggr hinn Heilage Ambrosius i þre vt skyringu sem hann skriþar yþuer Pistlenum till Roman: j Capit. Þar hann seiger / Lika suo sem at sa hinn same madr hann þalle med riettu / in arimen lese Maiestatis / þ er i þann laust / Sem yþueruall dinu horþuer til hneisu / Swo sem þa / Nær ed nockr tilleggr þann heidr edr wirding þrælum edr werckmonnum / Sem Konunginum edr hoþdigianum ber at haþa / Einslika suo þalla eirnin aller þr i suodan laust / Sem dyrdina og heidran Gudz naþns / till leggia nockre skepnu / Yþuer geþa suo þann sannann Herra og hoþdingia / Og till bidia þionuztu

mannínn/Enn þ wier suo sem fyre tulck / Og tiena-
dar menn gongum fyre Konunga og veralldar hof-
dingia / Eer þessi Sauken / Þat Konungrinn er
madr Daudligr/ Og weit ecki Manzins hiarta/Enn
hia Gude/fyre huerium þ ecki neitt leynizt / Þa þarf
ecki tienadar manna wid / Helldr alitr Gud sialfr /
eitt godfust og litelatt hiarta.

Enn huernen eigum vier
þa at heidra Heila-ga menn?

Heidarliga og hid wirdiligazta skulu wier tala
vm Gudz Heilaga menn/ og hallda vt af þm huad
till heyrligt er / Þuiat hueria ed Gud sialfur hefer i
heidre/Þa will hann wissiliga at þr skule eirnin af
oss i heidre hafder wera / Gud Fader medkennir
þa fyre sin born / Sonr Gudz kallar þa brædr og
sam arfua / Heilagr Andi kallar þa sin Mustie-
ri og i bygging / Huer hann hefer ecki Gudz
Heilaga menn i heidre / Sa fyrelitr eirnin sialf-
ann Christum i þm / Og wanuirder þa Gudz nadz
Fyre hueria þr eru Heilager wordner / þui huad
ma sa kunna nockut gott att hallda vt af Chri-
stiligre Kirckiu / Sem at ecki hefer i heidre wo-
ra samlags brædr / þr ed nu medr Christo i
Fridi / Og medr eilifre Saluhialp stadfestir eru /

 Hin

Hin fyrre Kirckian hefer miog heidarliga halldit minningar Heilagra manna / Og Gudi inneligar þacker giort fyrer fra frelsan / Og fyrer þa milldi og miskunnsemi og Heilsugiof ed hann hafdi þeim weitt / Og fyrer þær da samligar ast giafuer / hueriar ed Gud hefer vt hellt fyrer sina Heilaga menn yfuer Christiliga Kirckiu.

Wier siaum eirnin a Heilogum mōm / Huad Gudz nad hun formar / Þui nær ed vier heyrum þ þr hiner somu / Sem oss woru samliker / Hafa suo wolldugliga yfuerunit / Diofulinn / Daudann / Syndina og Heluitid / Þa werdum wier og eirnin vpphuatter og a eggiader till at hafa eitt gott / orugt / Og hiartaligt a trunadar traust a Gudz godgirne og hans miskunnsemi / Sem oss er lofut og til saugd J Christo Jhesu / Suo werdum wier þa vpptendrader og till lockader af epterdæmum heilagra manna / at bidia Gud vm eina suodan og þuilika Tru / Og epter fylgium suo / huer epter sinne tegund / Og kallan / Tru / kærleika / Og þolinmædi Gudz Heilagra manna / Sie suo verdr þa Truan a Christum medr oss styrckuare / kærleikrinn heitare / Og wonen eilifrar Saluhialpar oruggare og stadfastare / Suo at wier hugysum þa / At eigi hofum wier mist fra / Helldr þa vndan farna og sen da wera fyrer oss til eilifs lifs.

Swo heidrum wier nu Gudz Heilaga menn lidna / med þre somu heidran / Þar med wier heid-

rum þa astuine Gudz / Sem at enn eru i þessu ver-
alldar lipue / Einckum med brodrligum og Christi-
ligum Kærleika / Og heidrsamligum wirdingum /
Enn þ lærum wier ecki / þ nockr skule till bidia e-
der akalla þa / Huiat suodan heidran heyrir allei-
nazta / Gudi einum saman till / Huiat Einglar
Gudz og hans Heilager menn þr wilia ecki þ
menn skule giora sier þa heidran og Lotning / Sem
alleinazta Almatugum Gudi einum saman til heyrir.

Ut ap Liknes-kiunum.

Megu wier nockut hapa Likneskin i Kirc-kiunum?

I annare bok Moysi xx. Cap. Pyre bydr Gud
med ollu / þ eingin likneske skule giorazt þau sem dyrc-
kut eda til bedin werda / Huiat þ sama er ein opinber
skurgoda dyrckan / Sem strider þuert i mot þui hinu
Pyrsta Bodordinu / Enn alla tima þa heper hia heid-
num þiodum ein nærsta mickill ap Trua wer-
it / Likneskianna wegna / Þui war þ Gydin-
gunum hardliga þyrebodit / At þr skylldu
med ollu eingin Likneske hapa / Wti þm kirckiu
Sopnudum i Gricklande heper mickil tuidrægne

 og sun-

og sundrþyckia verit / vm burt tekiu likneskianna / Enn þ skal huer Christinu mann vita / þ likneskin at haþa / sie eingin Synd i sialþu sier / Enn huer godr madr wackti sig vel vidr þm hia trunade / og þre misbrukan sem almugen heþer hier til dags haþt / a vors Herra pislarmarcki / og odrum Heilagra manna likneskium / Hueriar menn haþa goþgat til bedit / og dyrckat suo sem sinn Gud / heitid a þau somu likneske sier til hialpar og heilsubotar / huar vt aþ þ mickil willa og skurgoda dyrckan er vppkomen.

Nær ed þolkit dyrckar og til bidr nockrt Likneske / huad er þa aþ þui gioranda?

Huar ed swodant likneske werdur þundit / at almuga þolkit til bidie þ / og sier hialpar leite hia þui hinu sama / þad likneske skal walldz madrinn þess þyr i burt taka / suo at þar kome ecki nein aþ Gudu dyrckan vt aþ / Lika suo giordi Ezechias Konungr at hann liet i sundrbriota þann Eirhauggorm / sem aþ Moyse war vppsettr / þyrst at alþydan tok at goþga / og sierliga lotning / edr dyrckan at giora þm sama eir hoggorme og at til bidia hann iiij. Regum xviij.

Aꝼ Likneſkiunum.

Eigu vier nockut at Hei=
dra Likneſkin?

Clemens ſkriꝼar til hinum Heilaga Jacobo brodr Drottins/ og ſeigir ſuo/ Eꝼ at þier viliet riet=tiliga heidra Gudz mynd / þa giorit ꝥm mȯm til goda / ſem epter Gudz mynd eru ſkapader / Geꝼit hungrudum mat / þyrſtum at drecka witied Siu=kra / hyſit og herbergit wegꝼarendr og geſtkoman=de etc. Og enn ꝼramar ſeiger hann / Huer hei=dran er ꝥ Gudi / at hlaupa ꝼyre mynder aꝼ ſteinum/ og trelikneſkiur/ og at dyrcka þær ſomu ſem Gudi/ Enn at yꝼuer geꝼua og ꝼyrelita manninn / Sem er ein Saunn Gudz epter mynd/ Og enn ꝼramar meir þa ſeiger hann / Huad er o þarꝼuara og o gudligra/ enn ꝥ / at til reickna þann velgiorning ſtockum og ſteinum / ſem aꝼ Gudi er geꝼinn og weittr/ ꝼyrſt ꝥ einginn kemzt til ꝼaudrſins nema ꝼyre Chriſtum / Huar ꝼyre rænum wier þa Gud ſinne heidran / og veitum hana maludum og vtſkornum Likneſkium/ Suo ſem at kunne þau at hialpa oſſ i vorum naudſy=nium / og Saluhialpliga at giora.

Kallar ecki Gregorius Paꝼ=
we Likneſken edr vppkauſtin/ ꝼræ=
di bækr o lærdra
manna?

Chriſtner

Af Likneskiunum.

Christner menn mega wel hafua med godre Samuitzku / pislar marck vors Herra Jhesu Christi / Mariu likneske / Patriarchanna / Prophetanna / Postulanna / og annara Heilagra manna epter mynder / Suo sem fyre onnr minnis teickn / þuiat þar till duga þau oss / At þau minne oss a Gudz velgiorninga / og hans dyrdar samlig verck / Suo sem þa / nær ed wier litum mynd wors Herra Jhesu Christi a Krosinum hanganda / edr hans vpprisu / þa kemr oss iafn snart til hugar pisl og blezadr Daudi vors Drottins Jhesu Christi / og hans dyrdarsamlig vpprisa / Hueria hlute at hugleida / og a þa at minnazt / er miog naudsynligt / og suo nyttsamligt / Fyre þann skulld seigir hiñ Sæli Gregorius suo Quod legentibus est scriptura hoc idiotis est pictura / ꝥ er / huad hiner boklærdu lesa i bokum / ꝥ sama lest hiner o lærdu a eptermyndum og vppkaustum Enn þo skulu hiner Christnu ecki alleinazta læra vt af ꝥm vppkaustum og epter myndum bokanna / Helldr mycklu framar læra at lesa og sig at menta vti Gudz bok / sem er Heilog ritning / Þui huer madr sem girnezt at hafa kynning af Gude / og hann at þeckia / sa hlytr ecki alleinazta at leita þess i Eptermyndum og vppkaustum / Helldr hlytr hann epter boi og skipan Jhesu Christi at ransaka heilaga riting / Enn huerier eigi kunna at lesa Heilaga riting / þr skulu heyra Gudz ord / þuiat truan kemr t af a heyrslunne ordzins / Suo sem ꝥ Paall Postulеann vtuisar til Roma : x. Capit. Vt

Af Helgi Domum.
Ut af Helgi Domum.

Enn huad seigir þu af þm beinum Heilagra manna?

Heilagra manna Likamer eru Gudz Herbergi og Mustiere Heilagx Anda / þar fyrer voru i fyrstu/ af godfusum gudhræddum Christnum mönn þra bein til samans lesin / og hirdzlum wardueitt/ Swo sem til minnis / Enn þar epter a seirna meir / hefer þar vt af komet mickil miswerckan / og hia trunadur/ Suo þ eirnin i staden heilagra manna beina / hafa optsinnis fram̃ verit sett onnr bein / einhuerra illræ-dis manna/ Christnu folki at bidia/ huar med þr hafa gint og gabbat/ godz og peninga af fatækum almuga/ og vppdicktad suo mickinn wantrunad/ þuiat þr Pafwa Prestar / hafa ecki alleinazta haft stocka og steina fyrer sin werck fære til plægins sinnar agirne og slemeligs fiedrattar / Helldr iafnuel eirnin bein-in Daudra manna / þar fyrer er og eirnin su vpptakan beinanna Heilagra manna/ eda huernen sem þr kalla þ/ þær Canonizationes/ ecki vtan fals og fiekplogr þra Pafwanna og Romnersku Biskupa / þui at margra manna Likamer (suo sem hinn vise madr sagde) werda hier miog heidrader a Jardriki/ Huera Saler þ greptradar eru i heluite / þess hins sama hofum wier eitt Epterdæmi i lifsaugu hins

Hei-

Af Helgi domum

Heilaga Martini Biſkups / huer ed þar fyre liet eina Kirckiu og alltare nidr briota / ꝥ folckit heidrade þar einn mordingia og mandrapara / fyre einn Heilagann piſlar wott.

Enn huer er riettr Helgidomr Heilagra manna ?

Sanr Helgi domr er þeſſi / ꝥ wier epterfylgium Gudz heilogum mõm / i Chriſtiligre Tru / þra þolinmædi / og ſtodugleika / Og ſetia oſſ þa ſuo till fyremyndar og Epterdæmis / Einckum ſuo / at lika ſem þr af gudligre nad / hafua haft eina ſtoduga Tru a Jheſum Chriſtum / elſkat ſinn ſam Chriſtinn af Hiarta / Og ſtadfaſter blifuit i iatningu truarinnar / Og med þolin mædi Daudann lidit Chriſti vegna / Og eru ſuo i Gudz riki inn komner / Suo ættum vier nu og eirnin fyreþuilik epterdæmi At huetiazt og lockazt till at bidia Gud þeſſ aluarliganna ꝥ hann wilie eirnin hlutſkipta oſſ / Sem hier a Jarderike erum / Og i holldligum likama lifum / ſannre tru / kærleika / þolin mædi / og ſtadfeſtu / Sem þr hans aſtuiner hofdu / Og at wardueita oſſ vnder ſkiole ſinnar miſkunnar / Suo at wier eins og ꝥ þr eru Hiedan farner / og huilazt nu i fridi Gudz / mættum og eirnin lika hiedan fara i fridi Gudz / Og oſſ at gledia medr worum ſambrædrum / i eilifligum fagnadi.

Vt af

Aþ Helgidomum Vt aþ Greptruninne

Huad an heþer greptran daudra manna sinn vppruna ?

Vt aþ Gudz ordi / Genes: iij Capit. seigir Gud suo til manzins / Þu ert molldardupt / og at molldu skalltu aptr werda / Þat litla ordit sem kallazt Aphar a Ebresku / þ er molldar dupt / Og kallazt hier sierdelis su Jardarmolld / Sem wppuerdr graþin og wmer wellt / Suo sem þa akr er nyplægdr / eda / Suo sem þær graþuer ed teknar eru Daudum mōm huar vt aþ / þ su siduenian / Likamana at Jarda / heþer alla tima heidarliga werit halldin / bædi þordum Daga i hia Gydingunum / og suo nu seirna a timum i hia Christnum mōm / Og þ hid sama er einn witnisburdr / worrar truar / þ wier truum holldzins vpprisu / Og lika wors kærleika / Sem wier giorum widr vora þramlidna naunga / Eigi suo þ wier hoþum mist þra / Helldr at eins sem at sie þr sender i weginn þyre oss / misgrunandi þ eigi at wier munum þa alla aptr sia a deige Drottins / og a samt medr þm i Christo at liþua eiliþliganna.

Huar skulum vier grap-tar stadina haþua ?

J hia þm hinum gomlum / suo Gydingū sem heidnū

 mōm

mōm/ Þr haꝼa graptar ſtadernet vtan borgar werit / Swo ſem þ Abraham keypti akrlendit aꝼ Ephron at hann iardadi þar konu ſina Saram / Geneſ: xxiij. Þar ed eirnin ſeirna meir Abraham Jſaac/ Jacob/og Joſep woru graꝼner / Swo ward og lika ſa ꝼramlidinn ſonr Eckunnar vtborinn aꝼ ſtadnum/ Huern ed Chriſtur vppreiſte aꝼ Dauda vidr hlidit Borgarinnar Naim Luce vij. Capit: Og Lazarus war og graꝼinn ꝼyre vtan Bethaniam Johann xj. Suo war og eirnin wors Herra groꝼ ꝼyre wtan Borgina Jeruſalem Johann: xix Capit: Þar vt aꝼ heꝼer þetta latinu ordit Efferri/ i veniu werit haꝼt / þ þydizt at wera vt borin / Enn ſlicks ſiduana þarꝼ ecki wid hier i landi.

Huernen ſkal ſu greptran daudra manna/halldin vera?

Greptran likamanna ſkal aꝼ Chriſtnum mōm heidarliga halldin verda / ꝼyre ꝼrar o brigdiligrar wonar ſaker/wortar wppriſu / Og likame ꝼramlidinna / Skulu hiner Chriſtnu ærliga till graptar ꝼlytia /Og þa med ſæmd og ſidſemd nidr ſetia /Og i hia groꝼinne ſkall oſſ þ till hugar koma / at vier aller ſaman aꝼ Adam till erum dauder og ꝼyre dæmder/Og þar aptr i mot i Chriſto liꝼuande wordner/ Þui Drottinn wor Jheſus Chriſtur heꝼer ꝼært

oſſ ap-

oſſ aptr alla þa hlute / Sem Adam hann tyndi og tapadi.

Þuiat Jheſus Chriſtus hefer fyrir worra ſynda ſaker Dauda lidit/ og worar ſynder afſkafit /og fyre ſinn Dauda/worn dauda i helſlegit/og er ſuo word/inn ollum riettruodum mõm lifſins wppriſa / Huer ed truer a hann/eirnin þo Daudr væri at meſtu / Þa mun hann lifua/Og huer ed þar lifuer / og truer a hann/Sa mun ecki Daudann ſia at eilifu Jo. xi Cap Worer likamar eru limer Chriſti/og lika ſem ꝥ Gud hefer vppuaket Herrann Chriſtum / Huer at er wort hofud/Suo lika þa mun hann oſſ / fyre ſinn krapt/ eirnin wppuekia j. Corinth. vj. Capit.

Enn huernen ſkulu graptar

ſtaderner halldner werá?

Þr Kirckiu gardar edr legſtader / ſem Chriſtner menn eru i grafner / ſkulu med allre ſæmd og heidre vpphalldner verda/ Suo megum vier og wel eirnin med godre ſamuizku pryda og faga legſtadina framlidinna medr godum vmbunade / Og dæmi ſaugum heilagrar ritningar/at oſſ mætti ſuo til hugar koma truan vt af vppriſunne og doma deigum.

Hiner Chriſtnu giora ꝥ riettiliga/at Þr pryda og bua wirdiliga wm leide edr legſtade ſinna framlidiña aſt maña/þar i mot þa giora Þr aller illa og rangliga ſem ouirda og fyrelita graptar ſtade daudra manna/

Af Greptraninne.

Þr somu eru riettet Saducei og Epicurei / ꝥ eru þess konar willu menn sem ecki trua ppprisunne / þred og allz ecki skeyta vm vpprisuna / nie ꝥ epter komanda lifuit / og kasta þui vt likomum Daudra manna / eigi odru wiss en suo sem hræi annrra kuikenda / og eirnin med fotum troda þra bein / og fyre lita Kirckiu gardana / þa Gudz akra / hafandi suo allz ongua ræckt a graptar stodum fram̄ lidinna.

Þeir Eusebius og Athanasius mintuzt eirnin Christinna manna Kirckiu garda / a huerium þr plogudu at finnazt / til at bidiazt þar fyrir / og hielldu slika stade Heilaga / og i mycklum heidre / fyre þra likama og beina saker Heilagra manna / sem þar huildu i þm sama stad / þar vt af kolludu þr Kirckiu gardenn Cemiterion / ꝥ er eitt suefn huss / Og Judei kolludu hann Beth Haym ꝥ er eitt herberge lifuandi manna / þuiat þr trua / ꝥ Abraham / Jsaac / Jacob og aller / adrer Gudz astuiner mune lifua / og ꝥ likamer þra skule endrlifua / og þær somu saler aptr til þra huerfua.

Vt af Vpprisu fram̄ Lidinna.

Huad er Vpprisan Daudra manna ?

Hun er eitt Gudz dasemdar werck / suo ꝥ aller menn munu a efsta deige Vpprisa af Dauda / Go-

der

Aꝼ Upprisunne.

Þer menn og riettlater til eiliꝼrar pinu og ꝼyredæmingar.

Huar mēd villtu Sanna Upprisuna Daudra manna?

Þessi Articulus truarinner vt aꝼ Upprisunne ꝼramliðinna / er sa hinn hædzte Articulus einn vorrar truar / ꝼyre huers saker ꝥ wier iatum og medkennum eirnin alla hina adra / þar ꝼyre werdr hann vti þui Nyia Testamentino / medr augliosum ordum wottadr og optsinnis til teicknadr / Og ꝥ sama er miog nyttsamligt / ꝥ wier hiner Christnu hoꝼum alla tima ꝼyre oss og vorre augsyn / Sannar / skyrar og skilmerckiligar greiner / og opinbera vitnisburde Heilagrar ritningar / Til at styrckia og at stadꝼesta vor hugskot vti Guds otta og riettri tru / i mote þm Epicureis og Heidinna manna rangsnunum meingingum / Og hondla suo þennann Articul / ꝥ wier munum wissiliganna a Epsta deige vpprisa aꝼ Dauda.

Seig hier ꝼram nockrar greiner vr þui hinu Nyia Testamentinu.

Christe

Af Upprisunne.

Christr hann sannar sialfr Upprusuna Daudra manna Matthei xxj. Capit. Ut af ꝥm Gudz ordum sem standa Exodi iij. Capit. Eg em Gud Abrahams og Gud Jsaacs / og Gud Jacobs / Enn Gud hann er ecki Gud daudra / Helldr lifuande manna / Þar fyre þa hliota nu hiner Heilogu / Sem framlidner eru medr sinum likomum upp aptr at risa af Dauda.

Jtem Matthei xxvij. Capit. Marger likamer Heilagra / ꝥra ed suafu risu upp / og geingu ut epter hans upprisu ur grofunum / og komu i borgina helgu / og auglystuzt þar morgum. Jtem Luce xiiij. Þat mun þier endrgolldit werda / i Upprisu riettlatra. Jtem Johann : vj. Capit. Þad er uilie fau drsins / Sem mig hefer sent / ꝥ huer hann sier Soninn / og truer a hann / sa hafue eilift lif / og eg mun uppuekia hann a efsta deigi. Jtem Paall Postule hann seigir til Roman : viij. Capit. Ef at ande hans sem uppuackte Jhesum af Dauda / bygger med ydr / þa mun sa hinn same sem Christum uppuackte af Dauda / eirnin ydra Daudliga likame lifande giora / wegna þess / at hans Ande bygger i ydr / Og enn framar seiger hann / ꝥ vier sem hofum frumtok Andarins / berum mod i sialfum oss / epter ꝥre Sonarleifdinne / og wæntum epter endrlausn vors Likama.

Jtem j. Corinth : xv. verndar Paall Postule þennann Articul med allre rauksemd / og seiger / Lika suo

Af Vpprisunne.

Fa suo sem ꝥ Daudinn er kommenn af einum manne til / Swo er og eirnin Vpprisan fram̃lidinna komen fyrer einn mann / þuiat lika / suo sem ꝥr deyia aller i Adam suo munu ꝥr i Christo aller lifuande werda.

Jtem ij. Corinth: iiij. Wier berum allatima þa deyding Drottins Jesu a vorum Likama / suo ꝥ eirnin lifuit Drottins Jhesu opinskart werdi a vorum Likama / Wier vitum / ꝥ sa / Sem Drottinn Jhesum hefer vppuaket / at hann mune oss eirnin vppuekia fyrer Jhesum etc. Jtem j. Tessal: iiij. Þui fyrst wier witum / ꝥ Jhesus hefer Dauda lidit / og er vpp aptr risinn / suo mun Gud og eirnin / þa sem sofnader eru fyrer Jhesum fram̃leida medr hm̃.

Seig nu fram̃ greiner hins Gamla Testamentisins.

Spamadrinn Esaias seiger suo i xxv. Capit. ꝥ Gud mune a þessu fialle i burt taka / þa andlizt Sueipan / medr huerre ꝥ aller menn eru sueipader / Og þa byrging / medr huerri ꝥ allar þioder eru til byrgdar / Þuiat Daudinn mun med ollu i burt swolginn werda etc. Fyrer þessa Sueipan skal skiliazt / suo sem ꝥtta ꝥ aller dauder menn werda sueipader / og hefer suo mickit at seigia / hañ mun lifna lata hina Daudu.

Og Esaie xxvj. Capit. seigir hann / þiner hiner Daudu munu lifna / medr sinum likamum vpp-

aptr risa/Vake þier og glediet ydr þier sem liggit i dupte iardar etc. Og þar i þm sama stad seigir hann/ þar þu mitt þolk inn i þin suefn huss/. Og lyk þinar dyr till.

Jtem Ezechielis xxxvij. seigir Gud Sia þu eg mun vppluka grauþum ydar/og mun ydr mit þolk vt leida vt þm somum ydar groþum/Og eg mun geþ ua minn Anda i ydr/Suo at þier skulut liþua aptr og eg mun innsetia ydr a ydra ættiord etc.

Jtem Job xix Capit. hann seigir/ Eg weit þ minn þrelsare liþuer/Og hann mun mig hier seirna meir vr Jordu vppuekia/og a eþsta deigi mun eg vp-risa/og iklædazt aptr minu skinne/ og i minu holldi mun eg Gud sia.

Suo kunnum vier nu loksins/vt aþ ollum Gudz þyrheitum og Epterdæmum þedranna/ þ wissiligan na og wolldugliganna at alyckta og orskurda/At þar sie eitt annat liþ þ eiliþligt er/Og i ollum þm þyre-heitum/Sem Gud heþer suo giort vidr þedrna/þa er þessi articulis vt aþ opprisunne og aþ eiliþue liþe/ þar heimogliga med handtieradr/og þar inneluckt.

Huiat Gud hann til sagdi þedrunum/þau hin merckiliguztu þyreheit/Suo at þr skylldu haþa a Gudi og vnder hans miskunn sina hugsualan og hliþdar wernd/þullann þaugnut og alla vnadsemd./ Enn nu siaum wier þ hiner ædztu og Heilagli-guztu menn i þessu werralldar liþue þa lida hier

angr/.

angr / vtlegd / og armædi / Lika sem at Gud hann hafue yfuer gefit þa / og skeyti þm ecki / Fyre þan skulld þa er þar wissiliganna eitt annat epterkomanda lif fyre hondum / Þar inne ed Gud mun hina Heilogu / epter þetta lidit lifuit / gledia wilia med eilifre hugsualan / Og launa þm medr dyrdar samligum fagnadi / eilifra og oforgeingiligra lifdaga.

Þetta hid sama lærir og eirnin Pistillinn till Ebreos þ hiner gomlu forfedrner hafui haft truna af vpprisunne / Ja seiger hann i trunne hafa þr aller latizt / Aller hafa þr og eirnin fyre truna vitnisburdinn feingit / Enn fyreheitid hafa þr ecki medtekit / Af þui þ Gud hefer adr till forma eitt huad betra fyrehugat vm oss / Suo at þr an vor yrdi ecki fullkomner giorder / Þar fyre baud eirnin Jacob sonum sinum / At þr skylldu grafa hann framlidin i grofum fedra sinna / Lika suo eirnin þa skipadi Joseph Jraels sonum Brædrum sinum / Nær ed Gud hann vtleidde þa af Egiptalande / At þr willdu hans bein i burt bera medr sier / Og grafua þau hia fedrum þra.

Munu eirnin aller menn vpprisa / bædi goder og vonder?

Þar mun vera ein almennilig vpprisa allra framlidinna manna / bædi riettlatra og ranglatra / Enn

Af Upprisunne.

ꝥ ſama med einum mycklum atſkilian leika / þr hiner godfuſu / Gudhræddu / og vtuoldu / munu vpprisa til eilifs lifs / Enn hiner ranglatu og ogudligu/og fyredæmdu / munu vpprisa til doms og till eilifrar fortapunar.

Sanna ꝥ vt af heilagre ritning ꝥ hiner omilldu munu eirnin vpprisa medr and og likama til eilifra kuala.

Johannis fimta Capit: ſeigir Chriſtur ſuo / At ſu ſtund mune koma / a huerri / ꝥ aller þr / Sem i grofunum eru / mune heyra rauſt manzins ſonar / og munu hier fram ganga / þr ſem gott hafa giort till lifſins vppriſu / Enn hiner ſem illa hafa giort till domſins vppriſu.

Item Danielis xij. Capit. Marger vt af þm (ſeiger han) Sem liggia i dupte iardar og ſofua/munu vppuakna/Adrer till eilifs lifs/ enn adrer til eilifligrar ſkamar og forſmanar.

Item Sanct. Paall ij. Corinth. v. Capit: ſeigir ſuo/Aller hliotum vier at opinberazt fyre domſtole Chriſti/ſuo at huer einn medtake ꝥ / a ſinum Likama/ epter þui ſem hann hefer giort till/huort ꝥ er gott edr illt. Item Matth x Capitt. ſeiger Chriſtur ſuo / At þier ſkulut mycklu meir ottazt hann / Sem fyrefara kann ſalu og likama til heluitis.

Item

Item Esaie lxvj. Þr munu vt ganga / Og ſia þra manna likame / ſem miſgiort haþa wid mig / Þuiat þra madkr mun eigi deyia / Og þra elldr mun ecki vt ſlockna / Og þr munu ſtygd og widbiodr werda ollu holldi.

Huernen þa hellzt ſkier wppriſan?

Sancte Paall j. Corinth: xv. ſeigir þat wier munum ecki aller ſoþna vt aþ / Enn aller munu vier þo vmſkiptiliger werda / og þ nærſta ſkyndiliga a einu auga bragdi / widr þann ſidazta ludr þyt / þuiat ludrinn mun ſit hliod / aþ ſier geþua / Og hiner Daudu munu vpp aptr riſa o þorgeingeliger / Og wier hiner adrer munum vmſkiptiligir verda.

Huernen mun þeſſi vmſkiptingin ſkie?

Þetta hid þorgeinge liga (ſeigir hann) hlytr at i klædazt þui hinu oþor geingiligu / og þetta hid daudliga hlytr at ſkrydazt hinu o daudligu / Enn þa þetta hid þorgeingeliga og hid Daudliga i klædizt hinu o daudliga / Þa þulkomnazt ſu malſgrein ſem at ſkriþut er / Þat daudinn ſie burt ſuolginn i ſigran / Daude huar er þinn broddr / Heluite huar er þin ſigruiñing.

Aþ Upprisunne.

Huernen munu hiner Riett-
latu vpprisa ?

Dyrdar samliganna / þyre vtan alla wanseme/ andliga og likamliga / hinn Heilage Paall j. Corint: xv. Capit. Hann þramtelur þiorar giaþuer wegsamligs likama suo seigiande / ꝥ ein stiarna yþueruinne adra i biartleik / Lika suo eirnin vpprisan þramlidinna / Þuiat sa likamenn sem þorgeinligr er nidrsaidr / mun vpp aptr risa o þorgeingiligr / Og ꝥ holld sem nidr verdr Sad i wanmætte / mun vpp aptr risa i wegsemd / Þat nidruerdr Said i breyskleik / mun vpp aptr risa i krapte / Og ꝥ nidruerdr Sad einn kiotligr likame / mun vpp aptur risa einn andligr eiliþligr likame / Þar seigir S. Paall : ꝥ likamer Riettlatra munu prydder vera medr þiorum astgioþum eiliþrar dyrdar / sem er / at þr mune wera biarter og skinande / þagrer og prydiliger / stercker og wollduger / o daudliger og eiliþliger.

Sanna þu Upprisuna vt
aþ Skepnunum ?

Hygg þu at hueite korninu / þui ed þurru og hreinu werdr i Jord kastad / at ꝥ liþnar ecki suo ꝥ beri auogxt / vtan ꝥ deyie og rotne adr / Swo seigir og eirnin Jhesus Christus sialþe Johan: xij. Capit. Vtan suo sie at hueite kornit ꝥ þalle i Jord og deyie nidr/

nidr / þa blifur ꝥ eitsaman / Enn ef ꝥ deyr / þa fæ-
rir ꝥ mickinn auogxt / Lika suo sem nu eitt litid þurt
hueite korn / ꝥ i Jord er kastad / þa rotnar nidr / og
at siduztu lifnar þo aptur / wexr vpp / J fyrstu er ꝥ /
eitt litid gras strá / sidan werdr þar halmr vt af /
a þeim halmenum wexr eitt axr / og i þui axinu
morg Korn / Swo mun og eirnin sa same Likamenn /
ꝥ sama holldit sem dait hefer / grafuit / og rotnad
er / og med huerium hætti ꝥ hefer hellzt tortynst / eir-
nin vpp aptr risa / framkoma / og lifuande werda /
to vm rædanligre fegurd / Huiat hiner riettlatu mu-
nu i Rike Gudz skina sem Sol / Matth : xiij.

Enn huernen mun þeim vegna sem hier a Jardrike munu lifuande finnazt / þa ed hinn sidazte dagr yfuer kemr?

Þeir hiner somu sem þa lifua / munu ecki koma i þra hendr sem grafa hina Daudu / Huiat suo seigir Paall Postule j. Tessal : iiij. þat vier / huerier ed þa lifum og yfuerblifum i til komu Drottins / at vier munum eigi fyrr þeim koma sem suafu / Huiat Drottinn sialfr mun med her ope og hofut Engilsins raust / og Gudz herludre / ofan koma af Himnum / og hiner framlidnu i Christo munu fyrst vpp aptr risa epter a wier / huerier ed wier þa lifum og

yfuer-

yƒuerbliƒinn / werdum til lika vpp numner med þeim sömum i skyen til moz vid Drottinn i loptid / og munum suo hia Drottne wera alla tima.

Aƒ enda Veralldarinnar
og þeim Eƒsta Dome.

Huad er sa endi Veralldarinnar.

Þad er ecki Annat / enn suo sem þa nær ed vmsyslan þessarar veralldar / heƒer þeingit einn Enda / og vm skipting timanna er vmlidin / suo sem at er wetr og Sumar / dagr og nott.

Huad er sa Eƒste domr
edr dagr Drottins.

Hann er þa / nær ed Drottinn voz Jhesus Christr mun koma / i mycklum Krapte / dyrd og tignar velldis / til at seigia þann sidazta dom / og þann obrigdiligann orskurd yƒuer ollum mönnum / epter þui sem huer heƒer giozt til / godum til eiliƒs liƒs / enn wondum til eiliƒra elldz kuala.

Huersu margƒaulld er
tilkoman Christi?

Nei-

Af ende Veralldarinnar.

Heilog ritning seigir af twefalldre tilkomu vors Herra Jhesu Christi / hin fyrre war litelat og hafdi ecki mickit alit hia mōm / þann tid ed hann fæddizt madr i þennan heim / i liking eins þionuztu manz / suo at hann bæri vorar Synder a Krossinum / og bitalade vorar skullder / Enn hin onnr til koman mun vera dyrdarsamlig og ogurlig / nær ed hann mun koma / sem einn ædztr Domare / i mycklu tignar velldi i enda weralldarinnar / til at dæma lifuendr og Dauda / Þar fyre seigir hinn Heilage Augustinus suo / Venit Christus occulte iudicandus / veniet et manifeste iudicaturus / ꝥ er / at Christr sie heimogliga komenn / suo ꝥ hann yrdi dæmdr / hier epter a mun hann opinberliga koma til. at dæma alla Verolldina / Swo lika seigir og S. Paall / Acto xvij. At hann hafui sett þar einn dag til a huerium ed hann will dæma alla heims kring luna medr riettuise. Og Act : x. Christr er til settr af Gude einn Domare / lifuande og Daudra.

Huernen mun hann koma til at Dæma?

Syneliga i skyium / lika suo sem ꝥ hann vpp stie til Himna Acto : j. Capit. og i mycklu Tignar velldi og dyrdar ligre wegsemd / Matth : xxv. og medr raust hofut Eingilsins / og medr Gudz herludre j. Tessal : iiij.

 Huar

Af enda Verralldarinnar.

Huar fyrr vill Gud hall-
de Domenn?

Þat hann gefui ollum riettruodum mönnum a Salu og Likama eilift lif / Enn ollum o milldum og fyrredæmdum allzkyns pisller/ og eilifan elld.

Huer skipan mun vera þess
epsta Domsins?

Adr enn þ Doma dagrinn kemr/ munn þar skie nockr teickn / Og nockr þa munu skie a þm sama deiginum / Og sum teicknin munu þar epter a koma.

Huer eru þau Teicknin sem
adr munu skie?

Þat Romuerska rikit muni i eydelagt werda/ Sa madr Syndarinnar og glotunar Sonr mun opinber werda ij. Tess: ij. Þar munu og vpprisa falschristner / og fals Spamenn / Christilig Kirckia mun og hliota at lida þungar freystaner og mycklar opsokner / Matth: xxiiij. Þar munu og skie teickn a Solu og Tungle og Stiornum Luc: xxi. Og Gudz Euangelion skal Predikat werda i allre Verolldinne/ medal allra þioda.

Enn

Af enda Veralldarinnar.

Enn huer teickn munu skie a þm sama deiginum?

Lika suo sem ꝥ elldíng af Himne ofan/ hun lÿser og leiptrar yfuer allt huad vnder Himnenum er Swo lika mun Manzins Sonr eirnin a sinum deigi wera Luc: xvij. Elldr mun vndan hans augliti ganga Psalm xcvij. Teicknit manzins Sonar mun birtazt i Himnenum Matth: xxiiij. Aller Dauder munn einu Vpprisa / bædi goder og wonder / Og Christr mun sundrgreina huora fra odrum / Suo sem einn Sanda hirdir aftur Laumben fra kidunum / Og hann mun þann sidazta Doms orskurd yfer þm seigia Matth: xxv. Capit.

Huer eru þau teicknin sem epter munu fylgia.

Þessa hins Syneliga werralldar heimsins fornÿung/ Fyre dæmdra manna kualer / og eilif forlopun /. Og eilifst lif vtualdra manna.

Kunnum vier nockut at vita stund og dag þess efsta Domsins?

Nei / þuiat Christr seigir Matthei xxiiij. af þm deigi / og af þre stundu / weit einginn / og ecki

aꝼ Eilijꝼu lyꝼe.

Einglarner aꝼ himnum / helldr alleinazta minn Þa-
der / Og hinn Heilage Paull seigir j. Tessa: v. Þad
dagr Drottins mune koma suo sem þioꝼur a natar
tima / þuiat nær ed þr seigia / At ꝥ sie fridr / og
anduara laust med ollu / þa mun skyndiliga yꝼuer þa
koma daude og ꝼordiarꝼan.

Vt aꝼ Eiliꝼu liꝼue og
eiliꝼum Dauda.

Huad er Eiliꝼt liꝼ?

Eiliꝼt liꝼ er ein Sannarlig widrkenning Gudz / og vors Drottins Jhesu Christi / Huert ed hier vpp-byriazt i riettre tru / i anda / og oruggre won og mun opinbert werda / epter þetta lidit liꝼuit / i eili-ꝼum ꝼaugnude og Salu hialp / Swo seigir Christr Johan: xvij. Capit. Enn ꝥ er eiliꝼt liꝼ / at þr wi-drkenne þig einann og sannan Gud / og þann ed þu heꝼer vtsent Jhesum Christum.

Huad er sa eiliꝼlige
Daudinn?

Eiliꝼr Daude / er ein eiliꝼlig skelꝼuing og hrell-ing Samuizkunnar / ꝼyre þre Gudz ogrligre reide.

Huer heꝼer tilsagt oss
Eiliꝼt liꝼ?

Þad

af Eilijfu lyfe.

Huerium hefer hann til ſagt ꝥ?

Riettruodum mõnum / Þuiat ſuo ſeiger hañ Joh: iij. Cap. Huer hann truer a Gudz ſon/ Sa hefer eilifft lijf/ Enn huer han truer ecki ſynenum/ hañ mun ecki ſia lifuit / Helldr blifr Gudz reide yfer honnum / Og Johann. v. Capit. Sannliga Sannliga ſeige eg ydr / Huer hann heyrir mijn ord/ og truer þm ſem mig hefer ſent / Sa hefer Eilifft lif/ Og kemr ecki i Domenn/ Helldr er hann fra Daudanum til lifſins i gegnum komenn.

Huad fullgiorir ꝥ hid eilifliga lifuit?

Þat hid ſama / at wier fornemum ongua ſynd þadan i fra/ onguann Dauda/ ongua ognan/ nie hræðzlu/ Helldr hofum wier þa eilifann faugnud / ꝛ Saluhialp/ Suo ſem ꝥ Eſaias hann ſeiger xxv. Cap. Þat Daudinn mune med ollu i burt ſuollinn werda og Gud Drottinn mune tarfullen i burt ferra af allra augſyn/ Og Apocalip: xxj. Daudenn mun þa eigi leingr vera/ eigi harmur eda kuein/ nie hrygd / þui at ꝥ hid fyrſta er vmlidit.

Item Eſaie lxv ſeigir Gud/ Eg mun ſkapa eiñ

 nyan

Aꝼ eiliꝼu liꝼue

[illegible]iann himinn og nyia Jord / Suo at þui hinu þyrra
mun ec[illegible] gætt vera / nie ꝥ til hugar koma / Helldr mu-
nu þr gledia ſig eiliꝼliganna / og gladuærir vera / yꝼ-
ner þm hlutum / Sem eg ſkapa / Huiat ſiaþu / eg mun
ſkapa Jeruſalem til vnadſemdar / Og heinnar þolk till
þagnadar / Og eg mun gladr vera yþuer Jeruſalem /
Og mig gledia yþuer minu þolcki / og ſtynr gratur-
sins / nie hareyſtis kueinan / ſkal eigi leingr þar inne
heyr drverda.

Jtem Eſaie lj. Cap. Hiner endrleyſtu Drottins
munu apтr ſnua / Og til Zion koma medr loꝼſtir / Og
eiliꝼ gledi mun vera yþuer þra hoꝼdi / vnadſemd og
þaugnud mu[illegible] þr hondla / Enn gratur og kueinan
mun þra þr[illegible] [illegible]ucta.

Jtem Eſaie [illegible]iiij / J þra veraldar vpp haþui / he-
þer þecki med augum ſied / nie med eyrum heyrt verit
huad þa ſomu mun ſkie / Sem vpp a Drottinn vona.

Jtem Pſalm xxij Hiner þatæku munu neyta og
ſadder verda / Og þr ſem epter Drottne leita munu
loꝼa hann / og þra hiortu ſkulu eiliꝼliganna liꝼua.

Þeſſar greiner og witniſburder Heilagrar rit-
ningar / vtuiſa lioſliganna / at ꝥ hid epter komanda /
eiliꝼua liꝼuit / þr mune eitt ſuodant liꝼ vera / i hue-
riu at wier erum þrelſader i burt þra Dioꝼlinum /
Daudanum / Syndinne / Heluite / og i þra allre o gæ-
þu / Og munum ſuo ſidan liꝼua eiliꝼu liꝼue / J einu
eiliꝼligu lioſe og ſkinande birtu / Og vti einne ſannar-
ligre Gudz iatningu / og munum ſuo glader vera / og

gledia

Og eiliꝼan Dauda.

gledia oſſ med eiliꝼum ꝼaugnude / vti eiliꝼligre gle
di og Saluhialp / Hueria at oſſ geꝼui ſa hinn god
giarnazte / Og hinn miſkunnſamazte Gud ꝼyre
Jheſum Chriſtum ſinn eincka Son / Huer
ed med ꝼaudr og Heilogum An-
da / liꝼuer / Og riker /
yꝼuer ollum hlutum
blezadr herra
at eiliꝼu
Amen.

Gudi ſie eiliꝼt loꝼ / heidur
og packer Am[en]

Þr hiner haꝼa allz nægtir wins og wiſta / Eg ſeꝼ
ꝼulluært og huilunzt i ꝼride / Þt þu Drottinn Gud
hialpar mier Þ eg ottalaus bygge Pſal iiij.

Einum Gudi ꝼaudur og Syne og Heilo-
gum Anda ſie eiliꝼt loꝼ
ad eiliꝼu Amen.

Þryckt i Köbenhaꝼn aꝼ mier Hans
Wingaard 1558.

